

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

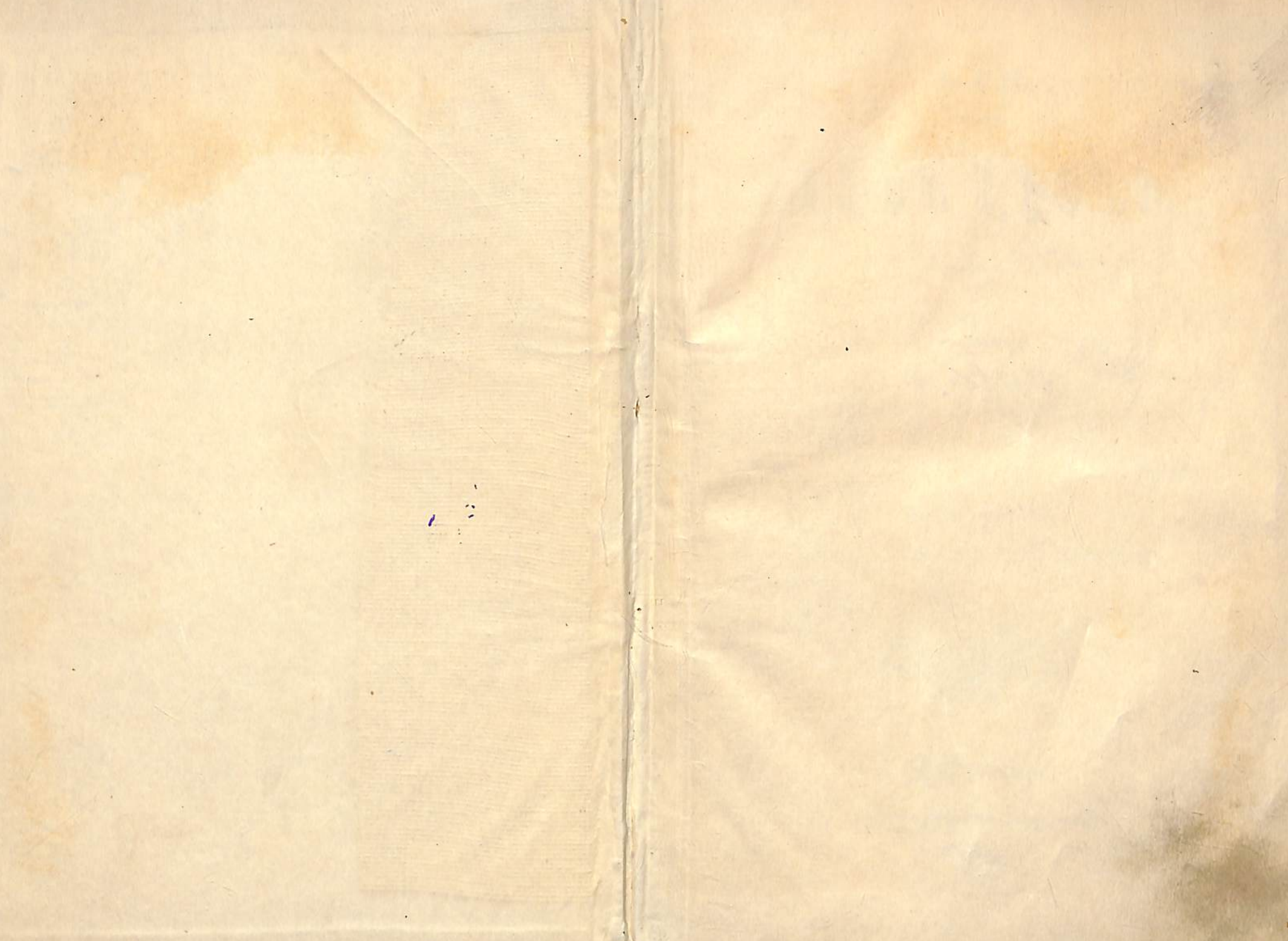
Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

5919

84

Q-24

48

84
9-24

20 APR 2006

19 NOV 2010

Ժ. ՍԱՆ

66320

ԼԵՕՆ ԼԵՕՆԻ

ՏԻՐ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷՉ

ՏԻՎՐԱՆ ԵԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԷՏԷԿԱՆ

Զվիռնիս

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՏԷՏԷԿԱՆ

1875

8797

17

12 APR 2013

5919
24278-ч.2

ТРОС ТРОС

ԼԵՐՆ ԼԵՐՆԻ

3363-55

ՄԱՆՆԻ ԱՄԵՆԷՆ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

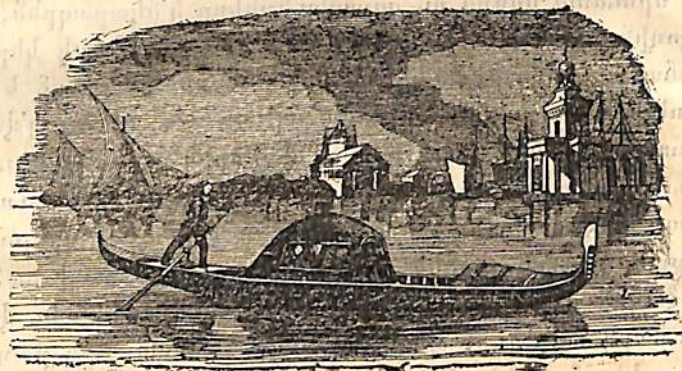

Մանուն Լեւոնի վեպը հայերենի թարգմանուել է Լեւոն Գրեթե անհրաժեշտ էր նաև Լեւոն Լեւոնի թարգմանութիւնը որ ժորժ Սանի ամենէ կատարեալ գործերէ մէկը կ'համարուի :

Եւ իրօք այս երկու վեպերը միեւնոյն նպատակին կ'ղիմեն, միեւնոյն կիրքն ու զգացմունքները կ'նկարագրեն, ընթերցողին աչաց առջեւ դնելով սէր մը որ դժնդակ կերպով մ'անհաւատարմութեան եւ շուայտ կեանքի կապուած է անքակտելի, սէր բուռն եւ անգուսպ՝ որ կ'ղիմանայ կ'վստի յարատեւ նոյն իսկ ամեն տեսակ փոթորիկներու, անթիւ ցաւերու, բխրագգի տառապանքներու մէջ, յետին տուայտէ սկսեալ մինչեւ յետին անարգութիւնը առ ոչինչ գրելով :

Արքայ Բրեժնե գործին մէջ դիւցազնը կ'տառապի ու ներկայ վէպին մէջ դիւցազնուհին : Ժխչիկի դրուծան եւ վատազգի մարդու մը գերի դարձած՝ Տեկրիտե ապրտին բաղդին կ'ենթարկի համբերութեամբ՝ եւ կ'մնայ միշտ ճշմարիտ սիրուհի մը ինչպէս որ էր իր սիրոյ առաջին օրը եւ ճշմարիտ նահատակ մը մինչեւ վերջը :

Կարծես թէ Մանուն Լեւոնի հեղինակը անցեալ՝ եւ ժորժ Սան ներկայ դարու նիւթականութեան դէմ կ'ուզեն մրցիլ իրենց կրկին վկայութիւններովը հաստատելով սիրոյ տեսականութիւնը : Մին էրիկ մարդու եւ միւսը կանային սիրոյ կը պաշտպանէ, իբրեւ կարող անսպառ եւ ամենայնով զգացում մը անուցանելու : Մենք հաւատարապէս երկուքին աչ իրարունք կը տանք հաւատով ըլլելով որ երկու սեռէ աչ հրեշտակներ կրնան գտնուիլ, ցարալին ան է որ ընդհանրապէս Տեկրիտե մը Մանունին եւ Ժխչիկի մը Լեւոնի կ'հանդիպի :

ՆԵՐԱԾՈՒՄ

Ա.

Վենետիկ կ'գանուէինք: Սառն ու անձրեր դիմակաւորներն և շրջողները հրասպարակէն և նաւամատոյցներէն վաներ էին:

Մթին և անձայն էր գիշերը, հեռուն ուրիշ բան չէր լսուեր բայց եթէ Ադրիական ալիքներու պզտի կղզեակներուն դէմ փշուելու միօրինակ ձայնը ու երբեմն երբեմն Ս. Գէորգ նեղուցին մուտքը պահող կրկնայարկ նաւին պահակներու աղաղակը որ պահնորդ երկկայմին պատասխաններուն կ'խառնուէր:

Ապարաններու և թատրերու մէջ՝ բարեկենդանի զուարթ իրիկուն մը՝ բայց դուրսը ամեն բան տխուր էր և փողոցին լամբարներու լցւած կ'փայլէր խոնաւ սալաքարերուն վրայ՝ ուր հեռուէ հեռու՝ իր վերարկուին մէջ պլլուած յետնորդ դիմակաւորի մը արագ քայլը կ'հնչէր:

Իսթալիօններու նաւամատոյցին վրայ շինուած, նախկին Նացի պալատին՝ որ այսօր Վենետիկի ամենէ շքեղ պանդոնի եղած է, սրահակներու մէկուն մէջ կ'գանուէի ծիւլիթթի հետ մինակուկ: Սեղաններու վրայ քանի մը ցիրուցան մամբու և վառարանի լոյսը մեծ սրահը սկար կերպով մը կ'լուսաւորէին և բոցին տատանումները ձեղունին վրայ նկարուած այլաբանական պատկերները կ'շարժէին կարծես:

Թիւլիէթ տկարութեանը պատճառաւ չուզած էր դուրս ելնել և սպիտակ աքիսի մուշտակի մը մէջ բաղմոցին վրայ երկնցած՝ դողցես կ'մրափէր, մինչդեռ ես Սէրուլէի սիկարներ ծխելով օթոցին վրայ կ'ճեմէի անձայն :

Մեր հայրենիքը Սպանիաի մէջ՝ բարոյական արամադրութիւն մը կ'ճանչնանք որ միայն մեղի յատուկ է : Գանդաղկոտ հանդիստ մ'է այն որ մտածմանցդ շրջանը չարդիւլեր ինչպէս դերմանիկ ժողովուրդներու և արևելեայ խահուէներու մէջ : Մեր միտքը այս յափշտակութեանց ատեն չ'մըխի և այն միջոցին որ սիկարը բերաննիս՝ միսսիօնի միկնոյն քառակուսիին մէջ կ'շրջինք ժամերով առանց գծի մը չափ շեղելու, այս մտային որոճումը սեղի կ'ունենայ : Մեր որոշումները այսօրիսի վայրկեաններու մէջ կ'պատրաստուին և յուզուած կիրքերը կը հանդարտին կտրուկ դործերու ծնունդ տալու համար : Սպանիայի մը աւելի խաղաղ է մանաւանդ՝ վեհ կամազդետայի խորհուրդ մ'որոճալու ատեն :

Ես ալ սոյն կէտին իմ խորհուրդս կ'որոճայի որ ոչ սոսկալի էր և ոչ զիւցաղնական՝ ուստի տաններկու հասի չափ սիկար ծխելէ ետքը երբ դրեթէ վաթսուն անգամ ալ սրահին շրջանը ըրի, որոշումս ըրած բաղմոցին քով կայ առի և առանց ընկերիս քունընկաւտողութեան առնելու՝

— Թիւլիէթ, ըսի, ամուսինս ըլլելու յանձնառու կըլնին :

Առանց պատասխանելու աչքերը բանալով երեստ նայեցաւ նա և Կարծեցի որ ըսածս լսած չէր և հարցումս կրկնեցի :

— Ըսածդ լսեցի, պատասխանեց Թիւլիէթ տարօրէն կերպով մը և լռեց :

Ինձ թուեցաւ որ հարցումս անհաճոյ երևցեր էր իրեն, և սոսկ կալի կերպով բարկանալով ցաւեցայ : Բայց Սպանիական ծանրութիւնը յարգելու համար, առանց բան մը յայտնելու սկսայ վերստին սենեակին բոլորտիքը շրջիլ :

Եօթներորդ շրջանիս Թիւլիէթ ղիս կայնեցուց, ըսելով :

— Ի՞նչ օգուտ ունի :

Սենեակին բոլորտիքը երեք շրջան ևս ընելէ ետքը սիկարս մէկդի նետեցի և աթու մ'առնելով իր քովը նստայ :

— Աշխարհիս մէջ ունեցած ընկերական վիճակդ հարկաւ կը վշտացնէ զքեզ, այնպէս չէ՞ :

— Գիտեմ, պատասխանեց անի իր հոյակապ գլուխը վերցնելով և վրաս յառելով կապոյտ աչքերը ուր կարծես թէ անդդայութիւնը արամութեան հետ կը մրցէր միշտ, այո՛, դիտեմ, սիրելիդ իմ Ալէօ, որ աշխարհիս մէջ անջնջելի արատով մը աղարտուած եմ, միթէ անունս պահձու կին չէ՞ :

— Կը ջնջնք զայն, Թիւլիէթ, իմ մականունս քուկդ կը սրբէ :

— Հարուսաներու մեծամտութիւն է այդ, կրկնեց նա հառաչելով, և ետքը յանկարծ իմ կողմը դառնալով՝ ձեռքս բռնի իր շուրթերուն մօտեցուց :

— Իրան, Պիւթամէնթէ, հետս պսակուիլ կ'ուզես, ըսաւ. ս'վ Աստուած իմ, Աստուած իմ, Ի՞նչ համեմատութիւն ընելու կ'ստիպես ղիս :

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, սիրելիս, հարցուցի :

Թիւլիէթ սկսաւ լալ առանց պատասխանելու :

Այս լացը որու պատճառը խիստ լաւ կը հասկընայի, ղիս շատ վշտացուց : Բայց զայրոյթս զսպեցի և նորէն քովը դացի նստայ :

— Խեղճ Թիւլիէթ, ըսի, միթէ այդ վէրքդ երբէք պիտի չդոցուի՞ :

— Լալու հրաման տուած ես ինձ, ըսաւ, մեր թէութեանց առաջինն է այն :

— Լաց, իմ խեղճ վշտացեալս, և քիչ մը ղիս մտիկ ընելէ ետքը պատասխան տուր :

Արտուրը սրբեց նա և ձեռքը իմնիս մէջ դրաւ,

— Թիւլիէթ, ըսի, երբ ինքզինքիդ պահձու աղջկան անունը կու տաս, խենթ ես : Որո՞ հոգն է քանի մը ականաներու կարծիքը և կողտ խօսքերը, դու իմ բարեկամուհին, ընկերը և տիրուհին ես :

— Բարէ, այո՛, քու տիրուհին եմ, Ալէօ, և այդ բանը ղիս կ'անպատուէ, լաւադոյն էր որ մեռնէի քան թէ քուկինիդ սէս աղնիւ սրտի մը փոխարէն կէս մարած սիրտ մը շնորհէի :

— Սակաւ առ սակաւ անոր մոխիւրները կը վերակենդանացընենք, Թիւլիէթս, թող ինձ յուսալ որ անոնց տակ կայ կայծ մը զոր ես պիտի կրնամ դանել :

— Այո՛, այո՛, կը յուսամ և կը փափաքիմ՝ ըսաւ նա աշխուժիւ :
Ուրեմն կինդ պիտի ըլնիմ, բայց ինչո՞ւ, կը կարծես որ անատեն ա-
ւելի պիտի սիրեմ զքեզ և դու իմ վրայ աւելի վտտահ պիտի ըլնիս :

— Գու աւելի երջանիկ ըլնիլդ անսնելով ես ալ երջանիկ պի-
տի ըլնիմ :

— Աւելի երջանիկ մի՞ . . . կը սխալես, երջանիկ եմ որքան
որ կարելի է երջանիկ ըլնիլ քեզի հետ, տիկին Պիւսթամէնթէի
տխողոսք ինչպէս կրնայ զիս աւելի երջանիկ ընել :

— Աշխարհին լրբենի արհամարհին դէմ՝ կը պաշտպանէ զքեզ :
— Զէ թէ աշխարհիս՝ այլ բարեկամներուդ, ըսել կ'ուզես, վասն
զի աշխարհ ըսուած բանին ինչ ըլնիլը բնաւ չեմ կրցած հասկը-
նալ : Անոցս և երկրին շրջանը ըրի և չյաջողեցայ աշխարհ կո-
չածդ ճանչելու :

— Գիտեմ որ մինչև հիմա հոյսո՞ւած աղջկան պէս, յախճատակեայ
գունտի մէջ ապրեցար : Բայց սակայն նոյն ատեն ունեցած ցաւա-
լի վիճակիդ վրայ երբեմն լալդ անսնելով՝ ի մտի դրի քու սիր-
աը դրաւելուս վրայ ապահով եղածիս պէս՝ աստիճանս և անունս
քեզ նուիրել :

— Զիս չճանչցեր ես, եթէ կարծեցիր թէ ամօթէս կը լայի,
Տօն Ալէօ, հոգոյս միջ ամօթի տեղ չկար, բաւական ուրիշ ցաւ-
ւեր կային զայն լեցընելու և ամեն արտաքին բաներուն դէմ զայն
անզգայ դարձընելու համար : Թէև աշխարհ կոչած բանիդ առջև
անարգութեամբ ծածկուած՝ երջանիկ կ'ըլնէի եթէ ան քննարկող զիս
սիրէր :

Այս խօսքին չկրցայ բարկութեան սարսուռ մը զսպել, ոտք ե-
լայ սենեակին մէջ շրջելու համար, Բայց ժիւլիէթ արդիւնք զիս :

— Ներէ ինձ, ըսաւ շարժած ձայնով մը, ներէ զքեզ վշտա-
ցընելուս համար : Այդ բանին վրայ խօսիլը իմ կարողութեան վեր
է :

— Լաւ ուրեմն, ժիւլիէթ, ըսի, խօսէ թէ որ անով կ'ըստի-
տիս : Բայց ինչպէս կ'ըլնի որ զանի չես կրնար մոռնալ, մինչդեռ
քոլորտիքդ ամեն բան՝ ուրիշ երանութիւն, ուրիշ կեանք, և ուրիշ
սէր մը կը յիշեցընեն քեզի :

— Ինչպէս բոլորտիքս . . . և ամեն բան . . . միթէ Վենե-
տիկ չէնք գտնուիր, ըսաւ ժիւլիէթ սրտայոյղ, պատուհանին մօ-
տենալով :

Իր ճերմակ կերպասէ պարեգօտը նուրբ մէջքին բոլորտիքը բիւր
ծալքեր կը յօրինէր. սև դիտակը ոսկիէ քանդակուած մեծ դնդա-
սեղնեբու՝ որ զան կէս մը կը բռնէին, մէջէ խուսափելով կոնակը
մետաքսի անուշահոտ հեղեղով մը կ'ողողէր, և իր կարմրած այ-
տերով ու կէս մը դառն ու կէս մը անուշ ժպիտով, այնքան աղ-
ւորցեր էր որ ըսածները մոռնալով մօտեցայ զինքը թևերուս մէջ
սեղմելու համար : Բայց ժիւլիէթ պատուհանին վարագոյրները կէս
մը բացաւ և ապակիին ետևէ՝ ուրկէ լուսնի աղօտ ճառագայթը սկսեր
էր փայլիլ :

— Ո՛ր Վենետիկ, գոչեց, քանի՛ փոխուած ես, ինչ գեղեցիկ
էիր դու երբեմն և այսօր որքան տխուր և լքեալ կ'երևիս ինձ :

— Ինչ կ'ըսես, ժիւլիէթ, գոչեցի ըստ կարգէ, թէ որ Վե-
նետիկ եկած էիր արդէն, ինչո՞ւ չըսիր ինձ :

— Եթէ ըսէի կրնայիր Վենետիկ զալու դիտաւորութիւնդ փո-
խել, կը տեսնէի որ այս աղուոր քաղաքը տեսնելու կը փափաքէիր,
ինչ հարկ կար դիտաւորութիւնդ փոխել տալու :

— Այո՛, կը փոխէի, պատասխանեցի ոտքս դետին զարնելով, և
եթէ այս անիծեալ քաղքին դրան առջև իսկ ըլնէի, նաւակնիս
այնպիսի եղբք մը կ'ուղղէի որ այդ յիշատակով պղծուած չըլնէր .
այո՛, կ'առաջնորդէի, կը տանէի զքեզ նաև լողալով, եթէ հարկ
ըլնէր ընտրութիւն ընել այնպիսի ճամբորդութեան մը և այս տան
մէջ՝ ուր կարելի է ամեն մէկ քայլիդ, անոր ոտքերու մի հրեղէն
հետքը կը գտնես : Այլ ըսէ ինձ, ժիւլիէթ, անցեալէդ ազատե-
լու համար քեզի հետ ո՞ր կրնամ ապաւինիլ : Ըսէ Խտալիոյ ան-
կիւն մը, քաղաք մը՝ ուր այդ բաղդախնդիքը զքեզ հետը քաշած
տարած չըլնի :

Բարկութեան գեղներ կը գողայի : ժիւլիէթ կամաց մը ետին
զառնալով պաղ նայուածք մը նետեց վրաս և աչքերը նորէն պա-
տուհանին դարձընելով :

— Վենետիկ, ըսաւ, սիրեցինք զքեզ երբեմն ու այսօր անտար-

քերութեամբ չեմ վերատեսներ, վասն զի ան ալ կը սիրէր զքեզ, իր ուղեորութեանց մէջ միշտ քու անունը կու տար, զքեզ իր սիրելի հայրենիքը կը կոչէր, քանզի դու եղար իր ազնիւ տանը օրօրը, և քու պաշտօններէ մին տակաւին իր անունը կը կրէ:

— Յանուն մահու և յաւիտենութեան, ըսի ձայնս ցածրընելով, այս սիրելի հայրենիքը վաղը պիտի ձդենք երթամք:

— Գու կրնաս վաղը երթալ և Ժիւլիէթը ձդել, պատասխանեց նա սառնական պաղարիւնութեամբ մը. այլ ես մէկու մը հրամանի տակը չեմ և ուզած ատենս Վենետիկէ կը մեկնիմ:

— Վարժեմ միտքդ կ'իմանամ, օրիորդ, ըսի բարկութեամբ, Լէօնի՛ հոս Վենետիկ կը դանուի անվրէպ:

Ժիւլիէթ ելեքորական շարժմամբ զարնուեցաւ,

— Ի՞նչ կ'ըսես, Լէօնի Վենետիկ կը դանուի, դոչեց տեսակ մը զառանցանքով թեւերուս մէջ նետուելով, կրկնէ ըսածդ, կրկնէ այդ անունը, անդամ մ'ես լսեմ զայն:

Սկսաւ լալ նա և հեծկլտալէն շնչասպառ գրեթէ մարեցաւ: Վերցուցի բազմոցին վրայ դրի զինքը և առանց ուրիշ դարման մը ընելը մտքէս անցընելու, սկսայ օթոցին շքանակին վրայ քայլել: Անտեսն իմ կատաղութիւնը իջաւ նման ծովին, երբ «բարձր հովը իր թեւերը կը ծալէ: Գառն վիշտ մը յաջորդեց բարկութեանս և սկսայ կնիկի պէս լալ:

Բ

Այս տխուր վիճակի մէջ, Ժիւլիէթէ քանի մը քայլ հեռու կանգ առնելով իրեն նայեցայ: Երեսը պատին դարձուցեր էր, բայց տակաւկամածը ծածկող տանուհինդ ոտնաչափ բարձրութեամբ հայտնի մը շնորհիւ իր դէմքը կարող էի տեսնել:

Մեռելի պէս գեղներ, և ՚ի քուն եղածի պէս աչքերը դոց էին, իր գիրքը աւելի յողնութիւն քան թէ վիշտ կը յայտնէր և իրօք

այս էր իր հոգւոյ կացութիւնը, վասն զի թուլութիւնը և տկարութիւնը կրից վերջին յուզման յաղթէր էին:

Անոր վրայ յոյս մը առի և անունը տուի, զարմացած երեսս նայեցաւ նա իբր թէ իր յիշողութիւնը՝ դէպքերը պահելու, և հողին՝ սրտմտութիւն զգալու կարողութիւնները կորուսած ըլնէին:

— Ի՞նչ կ'ուզես, ինչո՞ւ կ'արթնցընես զիս:

— Ժիւլիէթ, բարկացուցի զքեզ, ներէ ինձ, սիրտդ վիրաւորեցի . . . :

— Չէ, ըսաւ նա մէկ ձեռքը ճակտին տանելով և միւրը ինծի տալով, միայն հպարտութիւնս վիրաւորեցիր: Ա՛ղաչեմ, Ալէօ, յիշէ որ ես բան մը չունիմ, քու նուէրներով կ'ապրիմ և թէ իմ քենէ կախում ունենալուս գաղափարը զիս կը նուաստացընէ: Գիտեմ ինծի համար դու մըշտ բարի և առատաձեռն եղար, զիս շատ խնամով կը հոգաս, ազամանդներով կը զարգարես, առատաձեռնութեամբդ և շքեղութեամբդ կը ծածկես, եթէ դու չընէիր կարելի է հիմակ աղքատանոցի մը մէջ մեռած՝ կամ խենթանոցի մը մէջ գոցուած պիտի ըլնէի: Գիտեմ այս ամենը, բայց յիշէ, Պիլատոսէն իմ, որ ասոնք իմ ուղեւոր չըրիր, յիշէ որ զիս կիսամեռ առիւր և զարմանեցիր առանց որ ես զարմանուելու ամենապղտի փափաք մը յայտնեմ. միտքդ բեր որ ես մեռնիլ կ'ուզէի և թէ իմ բարձիս վերեւը շատ դիշերներ անցուցիր ձեռքերս ձեռքերուդ մէջ առած, որպէս զի ինքզինքս չպաննեմ, յիշէ որ երկար ատեն քու պաշտպանութիւնը և բարեգործութիւնները մերժեցի, և եթէ այսօր զանոնք կ'ընդունիմ, պատճառը կէս մը տկարութիւնս և կեանքէ ձանձրոյթս, կէս մը ունեցած սէրս և երախտագիտութիւնս է քեզի՛ որ ծնրադիր կ'աղաչես սր չմերժեմ զանոնք: Ա՛րզղամ որ քու դերը իմնէ վսեմ է, բարեկամդ իմ, այլ միթէ յանցանքն իմն է եթէ դու բարի ես, կրնայ մէկը զիս պախարակելով ըսել որ ես անոք և յուսաբեկս՝ ինքզինքս երկրի վրայ դանուող ամենէ ազնիւ սրտին յանձնելովս կը նուաստանամ:

— Իմ ամենասիրելիս, ըսի զինքը սրտիս վրայ սեղմելով, զքեզ սխալ ճանչցող թշուառականներու նախատանացը, սքանչելի կերպով կը պատասխանես: Բայց ատոնք ինծի ըսելը ի՞նչ օգուտ ունի:

Միթէ կը կարծես որ ինձ ընծայած երջանկութեանդ (որ կեանքիս մէջ ունեցած միակ երջանկութիւնս է) համար ինքզինքդ արդարացրնելու պէտք չունիս, եթէ կարելի է ես պէտք եմ ինքզինքս արդարացրնել, վասն զի անիրաւ գտնուեցայ: Գիտեմ քու հպարտութիւնը ու յուսահատութիւնը որքան գեմ գրին ինձ, այդ բանը պէտք չէի բնաւ մոռնալ և երբ քեզի հետ խօսելու ատեն հրամայական ձև մը կ'առնում, խենդութիւն մը կ'ընեմ, որուն ներելու է, վասն զի քեզ համար ունեցած սէրս գատողութիւնս կը շփոթէ և իմ բոլոր ոյժս կը պրկէ. ներէ ինձ, Թիւլիէթ, և վայրկենական բարկութիւնդ մոռցիր: Բարէ, ինքզինքս սիրցնելու համար համբակ եմ, բնութեանս մէջ կարծրութիւն մ'ունիմ որ քեզ անհաճոյ է, զքեզ բուժելու սկսած ատենս կը վիրաւորեմ յանկարծ և շատ անգամ մէկ ժամու մէջ, շատ օրերու արդիւնքը կը փճացնեմ:

— 2է, չէ, այս կուիւր մտնանք, ընդմիջեց Թիւլիէթ զիս զրկելու. զիս փոքր ինչ վշտացրնելու գ փոխարէն ես զքեզ հարկը անդամ աւելի վշտացուցի: Բու բնութիւնը երբեմն սէզ է և իմ ցաւը միշտ սաստիկ, բայց սակայն մի կարծեր որ անբուժելի ըլնի այն, քու բարութիւնը և սէրը ՚ի վերջէ պիտի յաղթեն անոր և ես ապերախտ սիրտ մը պիտի ունենայի եթէ ինձ ցըցուցած յոյսդ չընդունէի: Թող, ուրիշ անգամ կը խօսինք ամուսնութեան վրայ, կարելի է յաջողիս զիս համոզեզու, սակայն կը խօստովանիմ որ այդ ամեն օրէնքներով և կանխակալ դատումներով նուիրական եղած ամուսնութենէ կը վախնամ, վասն զի իրաւ ամուսնութիւնը պատուաւոր՝ բայց անբակտելի բան մ'է:

— Ահա ծանր խօսք մ'ս, Թիւլիէթ: Միթէ կը վախնան մինչև ցմահ իմն ընելէ:

— 2է, անշուշտ: Մի վշտանար, ամեն ուղածդ կ'ընեմ բայց այսօր մնայ:

— Լաւ, ատոր փոխարէն ուրիշ շնորհք մը ըրէ ինձ. եկու վազը Վենետիկէ մեկնիր:

— Ի բոլոր սրտէ կը հաւանիմ, ոչ Վենետիկ և ոչ բան մը իմ հոգս է. անցեալին վրայ ցաւ մը յայտնած ատենս խօսքիս մի

հաւտար, ես նեղութենէս կամ խենդութենէս այնպէս կը խօսիմ: Միթէ դու անցեալը ատելու որքան պատճառներ ունենալս չէն դիտեր, աէր Աստուած, նայէ այդ անցեալը ինչ վիճակի մէջ դրաւ զիս և եթէ հիմա վերագառնայ, միթէ զայն վայելելու ոյժը ունիմ:

Այսպէս խօսած ատեն ըրած ներքին ճղին համար Թիւլիէթի ձեռքը պաղի, բայց դեռ կատարեալ համոզուած չէի, վասն զի գոհացուցիչ պատասխան մը տուած չէր, ուստի սենեկին բոլորափքը ըրած ախուր պտոյտս նորէն սկսայ:

Սէրբո՛ւ հովը նորէն ելիր՝ և մէկ վայրկենի մէջ սալյատակը չորոյցեր էր: Քողաքը ինչպէս որ է սովորաբար՝ աղմուկով լցուեր էր դարձեալ և հազար տեսակ ուրախութեան ձայներ կը լսուէին, երբեմն զինով նաւասիններուն բիրտ երգը, երբեմն խահուէնբէն երնող և անցորդները զրգուող զիմակներու ծաղրական աղաղակները և մերթ նեղուցին վրայ թիակի մը շշիւնը:

Կրկնայարկ նաւուն թնդանօթը բարի դիշեր մաղթեց ծովեզերեայ աւազակոյտի արձագանքներուն՝ որոնք հրազեններու միաձայն արձակումը մը պէս պատասխանեցին: Աստորիական թմբուկը իր կոշտ թքրոտը խառնեց անոր և Ս. Մարկոսի զանգակը աղետալի հնչիւն մը հանեց:

Վրաս սոսկալի տիրութիւն մը եկաւ: Մոմերը սպառելոս ատենս նին իրենց կանաչ թղթէ վզնոցներուն կրակ կը տային և սենեկին աւաքիկներուն վրայ դեղին լոյս մը կ'արձակէին, զղայարաններուս համար ամեն բան երեւակայական ձևեր ու ձայներ կ'առնէր: Թիւլիէթ որ մետաքսեայ աքիտի մուշտակի մէջ սլլուած՝ բազմոցի մը վրայ երկնցեր էր, պատանքին մէջ փաթթուած մեռել մը կ'երեւար աչքիս:

Գրսի երգի և ինդալու ձայները, յուսահատութեան աղաղակներու պէս կը զարնէին ականջիս և պատուհանիս տակ շինուած մարմարէ կամուրջին տակէն սահող ամեն մէկ կ'օրէր*, ալիքներուն և հողեվաքի վէմ մաքառող ծովամոյնի մը փաղափարը կը տար ինձ: Հուսկ յետոյ, զլսիս մէջ յուսահատական և մահու խորհուրդներէ ուրիշ բան չկար և սիրաս ճնշող ծանրութիւնը չէի կրնար վերցնել:

* Վենետիկի տեսակ մի նաւակ:

Սակայն կամայ կամայ հանդարտեցայ և սխալ աւելի ուղիղ խորհրդածութիւններ ընել: Խոստովանեցայ իւրովի թէ ժիւլիէթ շատ ծանր կերպով բոյժ կը գտնէր և թէ առ իս ունեցած բոլոր երախտադիտութեանը փոխարէն ու ինձ ըրած զոհողութիւններով հանգերձ, զեւ իր սիրտը մեր տեսութեան առջի օրին պէս հիւանդ էր:

Իր առջի թշուառ սիրոյն համար ունեցած երկայն և դառն ցաւերը ինձ անմեկնելի կը թուէին և անոնց պատճառը իմ սիրոյս անկարողութեանը մէջ կը փնտռէի: Արեւի թէ, կ'ըսէի ինքնին, իմ բնութիւնս անոր այնպիսի անդիմագրելի զղուանք մը կը պատճառէ որ ինձ չլընար խոստովանիլ: Արեւի է վարած կեանքս չսիրեր, բայց եկու տես որ իմ սովորութիւններս իրեններուն յարմարացի: Լէօնի դան քաղքէ քաղք կը պտտցնէր անգուլ, ես ալ նմանապէս երկու տարիէ հետէ ճամբորդութիւն ընել կը տամառանց տեղ մը կենալու, իր դէմքին վրայ ձանձրոյթի ամենափոքր նշան մը տեսնելուս պէս՝ նոյն տեղէն մեկնելու շեմ յասպաղիբ վայրիկ մը, բայց և այնպէս տխուր է նա, տարակոյս չկայ որ բան մը չզուարճացընէր զինքը և կամարարութեան համար է որ երբեմն ժպտելու կը զիջանի: Աինքու հաճելի եղող որ և է բան մը իր վշտին վրայ աղբեցութիւն չընէր, անշարժ ժպտի կամ անդամանդի կը նմանի որ բանէ մը չաղարտիր: Խեղճ ժիւլիէթ, ինչ զօրաւոր է քու ախտը և քու անշարժութիւնը ինչ վճատեցուցիչ դիմագրութիւն մը ունի:

Անզգայաբար իմ անձկութիւնները բարձր ձայնով սկսեր էի յայտնել: Ժիւլիէթ մէկ թեկին վրայ ելեր իւր թերէր, և բարձին վրայ դէպ ՚ի յառաջ ծռուած զիս մտիկ կ'ընէր տրտմադին:

— Մտիկ ըրէ, ըսի իրեն մօտենալով, կ'երեակայեմ որ քու վիշտը նոր պատճառ մը ունի, ես վրայ շատ բուսացայ և դու ցաւերդ սրտիդ մէջ նետեցիր, ես վատօրէն վախցայ տեսնելու այդ վէրքը որ սիրտս կը յօշտէր և դու վեհանձնօրէն զայն ինէ պահցիր, և այդպէս անխնամ մնալով այն՝ օրէ օր ևս աւելի թուաւորեցաւ, մինչդեռ ես պէտք էի զայն ամեն օր դարմանելով խնամել: Սխալեցայ, ժիւլիէթ, վիշտդ երեւան հանել և իմ սրտիս մէջ թափել

պէտք է, պէտք է որ քու անցեալ ցաւերու վրայ խօսիս ինձ, կեանքդ պատմես կէտ առ կէտ, և թշնամոյս անուրբ տաս, այո՛, այս անհրաժեշտ է: Քիչ մը յառաջ բան մը ըսիր, որ պիտի չմոռնամ, աղաչեցիր որ գէթ անոր անուրը լսես ինէ, լաւ, մէկտեղ արտասանենք այդ անիծեալ բառը որ քու սիրտը ու լեզուն կ'այրէ, Լէօնի վրայ խօսինք:

Ժիւլիէթի աչքերը ակամայ լուսով մը փայլեցան. զգացի որ կը յուզուէի, այլ զայրոյթս զսպելով հարցուցի իրեն թէ խորհուրդս կը հանէր:

— Այո՛, ըսաւ ժիւլիէթ, ծանր կերպով մը, կարծեմ իրաւունք ունիս, կը տեսնես շատ անգամ սիրտս արցունքով լի է և զքեզ վշտացնելու վախը լացս կ'արդիլէ, հետեւաբար վիշտս ու մարմնքս կուրծքիս մէջ կը կուտեմ, ցաւերու դանձեր կը դիղեմ հոն: Արծեմ այնքան սիտի չտառապէի եթէ յանդիման զայն քու առջև բանալ, իմ ցաւս դոյ ամանի մը մէջ պահուած հոտի մը կը նմանի որ յաւիտենապէս կը մնայ, և ամանը բացուելուն պէս կը ցնդի կը թուի շուտով: Եթէ կարենայի Լէօնի՛ վրայ խօսիլ անգուլ, մեր սիրոյ ամենափոքր պարագաներն ալ պատմելով աչքիս առջև պիտի բերէի անոր ինձ ըրած աղէկութիւնն ու գէշութիւնը, մինչդեռ քու անոր համար զգացած զղուանքը, անիրաւ կը թուի ինձ ստէպ, և սրտիս խորէն կը ներեմ իրեն այնպիսի անիրաւութիւններ՝ որոնք պիտի զայրացնէին զիս եթէ զանոնք ուրիշը պատմէր ինձի:

— Լաւ ուրեմն, ըսի, ես այդ անիրաւութիւնները քու բերնէ կ'ուղեմ լսել: Այս աղետալի պատմութեան մանրամասն պարագաները չդիտեմ ամենին, և կ'ուղեմ որ դու զանոնք ինձ լսես և բոլոր կեանքդ պատմես: Քու վիշտերը աւելի աղէկ ճանչելով կարելի է զանոնք մեղմելու ճամբան աւելի աղէկ կը սորվիմ: Աւրեմն ամեն բան ըսէ ինձ, ժիւլիէթ, ըսէ թէ ինչ միջոցներով այս Լէօնին կրցաւ ինքզինքը այդչափ սիրընել քեզի, ինչ բժժանք և ինչ դաղտնիք զխտէր նա, վասն զի ես քու սրտի անհպելի ճանբան փնտռելէ ձանձրացայ: Ահա մտիկ կ'ընեմ, խօսէ:

— Ո՛հ, այո՛, սիրով, վերջապէս ատով պիտի սփոփիմ քեզ մը:

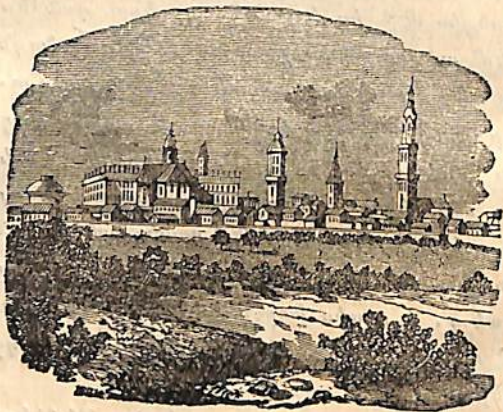
100

3363-55

Բայց, թող որ խօսիմք և բարկութեան կամ նեղութեան նշանով մը
զիս մ'ընդամիջեր, վասն զի գործերու եղելութիւնը պիտի պատմեմ,
աղէկն և գէշը պիտի ըսեմ, թէ՛ որքան տառապիլս և թէ՛ որքան
սիրելս :

— Ամեն բան ըսէ, մտիկ կ'ընեմ, պատասխանեցի, և նոր մոմեր
բերել ու կրակը արծարծել տուի :
Ժիւլիէթ այսպէս խօսեցաւ :

12-3238

ԼԷՕՆ ԼԷՕՆԻ

Ա.

ԳԻՏԵՍՍ որ Պրիւսէլի հարուստ գոհարավաճառի մը աղջիկն
եմ, հայրս իր արհեստին մէջ վարպետ էր, թէև անմշակ մտքի
տէր՝ պարզ դործաւորութենէ յառաջ գալով, կամաց կամաց կ'ը-
րիկ հարստութիւն մը զիջեր էր որ օրէ օր կ'աւելնար :

Թէև թերի գաստիարակութիւն մը առած՝ սակայն երկրին ամենէ
հարուստ տուները կը մտնէր կ'ենէր, և մայրս որ սիրուն ու խե-
լանի էր, վաճառականներու ազնիւ ընկերութեանը մէջ լաւ ըն-
դունուած էր :

Հայրս հեղ և բնութեամբ թոյլ մարդ մ'էր, և այս տրամա-
դրութիւնը իր հանգստութեանը և հարստութեանը հետ կ'աւելնար
օր ըստ օրէ : Խակ մայրս աւելի նորասի և աշխոյժ ըլնելուն՝ ան-
սահման ազատութիւն մը կը վայելէր, և ինքնամոռ՝ աշխարհիս
զբօսանքներու և հարստութեան առաւելութիւնները 'ի կիր կ'առ-
նուր. բարեսիրտ, անկեղծ և շատ մը բարի յատկութիւններու տէր՝
բայց բնութեամբ թեթև էր ու իր զեղեցկութիւնը՝ զոր ժամանակ
կը զարմանալի կերպով մը յարդեր էր, զինքը կ'երիտասարդացընէր,
'ի վնաս իմ գաստիարակութեան :

Իբրև սաստիկ կը սիրէր զիս, բայց անխոհեմաբար և առանց զգուշութեան: Գեղեցկութիւնս ու իր շնորհիւ ստացած փանաքի տաղանդներուս վրայ հպարտացած՝ ուրիշ բան չէր խորհեր՝ բայց եթէ զիս պտըայնել և ՚ի ցոյց հանել, անուշ՝ այլ վտանգալի պարծանք մը կու գար իրեն զիս անգուլ նոր նոր զարգերով զարդարել և հանդէսներու մէջ ինձ ընկերանալ:

Ցաւով, սակայն հաճութեամբ կը յիշեմ այն ատենները, և թէ պէտ անկէ ետքը իմ մատաղ հասակի շնչին գործածութեան վրայ տխուր խորհրդածութիւններ ըրած եմ, բայց և այնպէս կը սղամ այս երջանիկ և անհոգ օրերուս վրայ՝ որոնք պէտք չէին երբէք սահել ու երթալ:

Մայրս տակաւին աչքիս առջև է իր դիրուկ և շնորհալի հասակով, ճերմակ ձեռքերով, սև աչքերով և հպտասէր ժպիտովը որմէ խիղջ կը հասկըցուէր թէ՛ ոչ հոգ և ոչ խտտութիւն տեսեր էր երբէք և թէ ուրիշներու նկատմամբ ալ անկարող էր խստութիւն մը բանեցընել նոյն իսկ բարի դիտաւորութեամբ:

Ո՛հ, այո՛, զինքը կը յիշեմ, զեռ միտքս են մեր առաւօտեայ երկայն ժամերը որոնք մեր հանգեսի հագուստներու վրայ խորհելու և զանոնք պատրաստելու յատկացած էին, և կէսօրներէ ետքը, որոնք հագուելու այնպիսի մանրակրկիտ զբաղումի կը զործածուէին որ հաղիւ թէ ժամ մը ինքզինքնիս զբօսատեղին կրնայինք ցըցունել: Մայրս առջևս կ'երևակայեմ, իր շրջապատներով մուշտակներով, երկայն ու սպիտակ փետուրներով, ժպտաւէններով ու պշտութեամբ թեթև բեռովը: Կնքը հագուելը ընկողցածին պէս պահ մը ինքզինքը կը մոռնար իմ հոգս տանելու համար:

Հատ անգամ՝ քիչ մը կը նեղանայի սև սնդուսէ կոշիկներուս կապերը քակելուս՝ որպէս զի սուքիս վրայի սղտիկ մէկ փոթը շակտի կամ թէ քսան զոյգ ձեռնոց փորձելուս, մինչև որ գանուի այնպիսին որու վարդի դոյնը իր ուղածին չափ կենդանի ընի:

Այս ձեռնոցները այնքան ճշդիւ կը փակէին որ հագնելու համար բիւր ջանք ընելէ ետքը կը պատուէի զանոնք, և հարկ կ'ըլնէր նորէն սրիլ և անոնց կտորուանքները կը դիզէինք մինչև որ դանտէնք զոյգ մը զոր ժամ մը միայն հագնելէ ետքը սենեկապա-

նուհիս կու տայի: Բայց մանկութենէս ՚ի վեր այս սնտիքը իբր կանային կենաց ամենէ կարևոր զբաղումները նկատելու այնքան վարձեցուցած էին զիս, որ համբերութեամբ կը համակերպէի ասոնց:

Ի վերջէ կը մեկնէինք և մեր մետաքսի շրջապատներու ձայնէն և ձեռօթիկներու հոտերէն՝ ամեն մարդ ետևը կը դառնար զմեզ տեսնելու: Վարժած էի մեր անունը ամեն էրիկ մարդերու բերնէն լսելու և ասոնց նայուածքը իմ անկարեկիր գէմքիս վրայ յառիլը տեսնելու: Այս պաղութեան և անմեղ համարձակութեան խառնուրդը կը կազմէ նորատի օրիորդի մը բարեկրթութիւն կոչուածը:

Իսկ մայրս ինքզինքը և իր աղջիկը ցուցնելու՝ կրկին հպարտութիւն մը կ'ըզգար. իր մի ցոլացումը կամ լաւ ևս ըսեմ նոյն իսկ իրեն՝ իր գեղեցկութեան և հարստութեան մէկ մասն էի. զարգերուս մէջ իր կիրթ ճաշակը փայլէր, գէմքս որ իրենին կը նմանէր, իր առաջին երիտասարդութեան սուուգութիւնը, որ գեռ ևս աւրուած չէր՝ կը յիշեցընէր իրեն և ուրիշներու, այնպէս որ երբ քնքուշ հասակովս, իր քովէն կը քալէի, կը կարծէր որ կրկին անգամ ինքզինքը կը տեսնէր, նախ ադոյն և նուրբ ինչպէս որ էր իր հնդեատանամեայ հասակին մէջ, և զեղանի ու շքեղ ինչպէս որ էր տակաւին հիմակ:

Առանց ինձի երբէք պտըտելու չէր ելներ, կը կարծէր որ բան մը կը պակսէր իրմէ և կամ թէ հագուստը կիսկատար էր:

Ընթրիքէ ետքը, հանդէսի մը բոլորին, մետաքսէ զուլպաներուն և ծաղիկներուն վրայ ծանր վեճերը նորէն կ'ըսկսէին: Հայրս որ ցերեկը միայն իր խնոթի գործերուն կ'ըզբաղէր, լաւադոյն կը համարէր իրիկունը իր ընտանեօքը անցընել բայց այնքան հեղահոյի էր որ չէր զոյր այն մենութիւնը ուր զինքը կը ձգէինք և թեւաթոռի մը վրայ կը ննջէր այն ինչ մեր վարսախրանները մօրս ճարտար հնարները հասկընալու համար արիւն քրակնք կը մաննէին:

Մեր երթալու կէտին՝ պատուական մարդը կ'արթընցընէինք որ կ'երթար կամարարութեամբ մօրս ծրագիրներու վրայ շինած գոհարները կը հանէր իր արկէն, ու իր ձեռքովը զանոնք վզերնուս և թևերնուս վրայ կը կապէր և անոնց ըրած ազդեցութիւնը տեսնելով հաճութիւն կ'ըզգար:

Այս դոճարեղէնները ծախու ընկերուն՝ շատ անդամ անոնց վրայ նախանձոտ կիներու վայրահաչու թիւնը և ցած ձայնով ըրած չարամիտ կատակները կը լսէինք, բայց մայրս ինքզինքը կը մխիթարէր, ըսելով որ ամենէ մեծ ախիլիները մեր մնացորդները կը հագնէին, և այս էր իբրև, վասն զի երկրորդ օրը կը գային մեր հաղածին պէս զարդեր կ'ապսպրէին հօրս և ան ալ քանի մը օրէն նոյնները կը զրկէր անոնց՝ առանց զմեզ վշտացընելու, վասն զի քիչ մը ետքը անոնց տեղը նորեր կը դտնէինք:

Այսպիսի կեանքի մը մէջ առանց ներկային և ապագային վրայ խորհելու, առանց իմ բարբը ամրապնդելու համար ջանք մը ընելու՝ կը մեծնայի: Մօրս պէս քաղցրաբարոյ և միամիտ էի բնութեամբ, հետեւաբար ես ալ անոր պէս ինքզինքս ճակատագրի յորձանքին կը յանձնէի, սակայն այնքան զուարթ չէի և ցուցամոլութեան ու հաճոյից հրապոյրը նուազ կ'զգայի, կարծես թէ ես չունէի անոր քիչ մը գործծուութիւնը որ էր իր զուարճանալու տենչը և կարողութիւնը: Այսպէս հեշտին և խաղաղ կենցաղ մը կը վարէի առանց անոր արժէքը զիտնալու և ուրիշ վիճակի մը հետ զայն բաղդատելու: Աիրբերու գաղափարը չունէի, այնպէս մեծցուցեր էին զիս որ կարծես թէ երբեք պէտք չէի ճանչել զանոնք, մայրս ալ նոյնպէս մեծցեր՝ և շատ դժ էր, վասն զի զգալու անկարող ըլլելուն՝ զանոնք զսպելու ալ պէտք չէր ունեցած բնաւ: Միտքս այնպիսի ուսումներու զբաղեցուցած էին ուր սիրտը ինք իր վրայ աշխատութիւն մը չունի ընելու: Շատ լաւ դաշնակ կը զարնէի, քաջ կը պարէի, զարմանալի ճշգրտութեամբ և մաքրութեամբ մը ջրանկարչութիւն (aquarelle) կ'ընէի այլ կեանք տուող և կեանքը հասկանալի ընող այն նուիրական կրակէն, կայծ մը չկար ներսս:

Ծնողքս կը սիրէի, բայց սիրելու ինչ ըլնելը քիչ շատ չէի գիտեր: Սքանչելի դիւրութեամբ մը բարեկամութիւններէս մէկուն նամակ մը կը շարադրէի, բայց ինչպէս բառերով՝ նոյնպէս զգացմանց նշանակութիւնը չէի գիտեր: Սովորութեամբ կը սիրէի զանոնք և հետեւին բարի էի քաղաքավարութեան և հեղութեան շարժեալ, իրենց բնութիւնը հողս չէր և բան մը չէի քննէր: Տրամաբանօրէն տարբերութիւն մը չէի ըներ մէջերին և ամենէ ստէպ ինձի հետ տեսնուելու եկողը ամենէ շատ կը սիրէի:

Տանն վեց տարեկան՝ և այսպէս էի երբոր Լէօնի Պրիւսէլ եկաւ: Առաջին անգամ զինքը թատրոնը տեսայ: Մօրս հետ օթեակի մը մէջ էինք բաւական մօտ այն պարտիին ուր նա քաղաքին ամենէ հարուստ և շքեղ երիտասարդներու հետ կը գտնուէր: Ձանցուցնողը մայրս եղաւ որ ինձ համար էրիկ մը գտնելու ետեւէ էր միշտ և ամենէ աղէկ հագուող և շնորհքով հասակ ունեցող մարդերու մէջ կը փնտուէր զան. իրեն համար ամենէ կարևոր բաները ասոնք էին ու հարստութիւնը և ընտանիքին արհուականութիւնը իր աչքին, իբրև աւելի կարևոր բաներով՝ այսինքն միայն հագուստի և ձևերու յաւելումները, կը հրապուրէին զինքը:

Պարզ հագուստով հանձարեղ մարդ մը՝ լոկ արհամարհանք կ'ազդէր իրեն. պէտք էր որ իր փեսացուն տեսակ մը թեւոյններ, անարատ փողկապ մը, շնորհալի շարժումներ, սիրուն դէմք, Բարիզ շինուած զգեստներ և այն չնչին շաղփաղփը ունենայ որ մարդ մը պաշտելի կ'ընէ ընկերութեանց մէջ:

Իսկ ես, այս կամ այն տեսակին մէջ զանազանութիւն չէի ըներ. կուրօրէն ծնողացս ընտրութեանը կը յանձնէի ինքզինքս և կարգուելու ոչ փափաք և ոչ դժկամակութիւն ունէի:

Մայրս Ղէօնին վայելուչ գտաւ: Իրաւ է որ իր դէմքը զարմանալի կերպով գեղանի է և ինքն ալ իր շփրթիկի ձևերուն և հագուստին տակ՝ շնորհալի, վառվառու և կենդանի ըլլալու գաղտնիքը գիտէ: Ձան տեսնելու կէտիս սակայն՝ չզգացի այն վիպական յուզմունքներէ մէկը որ հրակէզ ճակատագիր մը կը նախազգացընեն հողույ, մօրս հնազանդելու համար վայրիկ մը անոր երեսը նայե-

ցայ, երկրորդ անգամ մ'ալ պիտի չնայէի եթէ իր յարատե միջարկութիւններով և անոր անունը իմանալու հետաքրքրութիւնովը զիս չըստիպէր :

Մեզ ծանօթ երիտասարդ մը, զոր մայրս հարցուփորձ ընելու համար կանչեց, իմացուց թէ Վենն Թիկցի աղնուական մ'էր նա, մեր քաղաքին առաջին վաճառականներէ մէկուն բարեկամը, թէ շափազանց հարուստ կ'երեւէր և անունը Ղէօն Ղէօնի էր :

Մայրս այս պատասխանէ շատ դո՛հ եղաւ : Ղէօնի բարեկամ վաճառականը երկրորդ օրը հանդէս մը պիտի տար որու մնք ալ հրաւիրուած էինք : Մայրս իր թեթևութեամբ ու զիրահաւանութեամբը Ղէօնի հարուստ և աղնուական ըլնելը հարեանցի մը իմացածին պէս, ալ աչքը վրան տնկեց և նոյն իրիկուն անոր վրայ խօսեցաւ ինձ ապսպրելով որ երկրորդ օրը աղւորնամ, բայց ես ժպտեցայ և նորէն սովորական ժամուս քնացայ առանց որ Ղէօնի յիշատակը սրտիս տրոփիւնները մանրերկրորդի մը չափ աւելցընէ, վասն զի այսպիսի խորհուրդներ առանց յուզման ըսելու վարժեցուցած էին զիս : մայրս այնքան խելացիի տեղ դրած էր զիս որ կը կարծէր թէ հետս պէտք չէին երեխայի մը պէս վարուիլ : խեղճը չէր տեսներ որ ինքը ինէ աւելի երախայ էր :

Երկրորդ իրիկուն այնքան խնամով և արուեստով հաղուած էի որ հանդէսին թաղուհին հրատարակուեցայ, բայց նախ կարծեցի որ յողնութիւնս պարսպը դացած էր որովհետև Ղէօնի չէր երևար :

Մայրս կարծեց որ արդէն Պրիսէլէ մեկներ էր նա ու իր անհամբերութիւնը չլրնալով զսպել, Վենն Թիկցի բարեկամին ուր ըլնիլը տանտիրոջը հարցուց :

— Ա՛հ, ըսաւ Պ. Տէլբէշ, արդէն աչքերնուդ զարկա՞ն նա :

Ետքը ժպտելով իմ հագուստիս վրայ նայուածք մը նետեց ու գործը հասկըցաւ :

— Սիրուն տղայ մ'է, յաւելցուց, աղնու ընտանիքէ և Բարիդի ու Լոնտոնի ընկերութիւններու մէջ շատ յարգի՛ բայց պէտք եմ խոստովանիլ ձեզ որ սոսկալի կերպով խաղամը է և թուղթը աւանդէ զեղեցիկ կիներէ նախամեծար ընտրելուն է որ հոս չըսանուիր :

— Ստոյգ է . . . պատասխանեց մայրս, և այս զիտողութեամբ բաւականաւորով ալ Ղէօնի խաղամութեան վրայ անհանդիստ չեղաւ ամենեկին :

Այս կարճ խօսակցութենէն քանի մը վայրկեան ետքը, Ղէօնի այն սրահակը եկաւ ուր կը սարէինք և տեսայ որ Պ. Տէլբէշ ինծի նայելով անոր ականջին բան մը կը փսրտար և Ղէօնի նայուածքը անստոյգ կերպով մը չորս զին կը փնտուէր իր բարեկամին տեղեկութիւններու առաջնորդութեամբ, մինչև որ բազմութեան մէջ զիս նշմարեց և աւելի աղէկ տեսնելու համար մօտեցաւ : Այս կէտիս հասկըցայ որ իմ իբրև հարնցու աղջիկ խաղացած գերս, քիչ մը ծիծաղելի էր, վասն զի իր նայուածքին զարմացմանը մէջ, հեղինական բան մը կար որով կարելի է կեանքիս մէջ առաջին անգամ կարմրեցայ ու ամչցայ :

Այս ամօթը տեսակ մը չարչարանք դարձաւ ինձ երբ տեսայ որ Ղէօնի քանի մը վայրկեան ետքը խաղի սրահը դարձաւ : Կարծեցի որ արհամարհուած և ծաղրուած էի ու նեղացայ մօրս դէմ որ վրաս ասանկ բան մը երբէք տեսած չըլլելուն՝ սրանեղութեանս վրայ զարմացաւ :

— Ա՛ղէ, ըսաւ ըստ կարգի ան ալ բարկանալով, չգիտեմ ինչ ունիս, բայց կը տղեղնաս, ելիր երթանք :

Ելնելու վրայ էր երբ Ղէօնի սրահին մէջէն աշխուժիւ անցնելով, եկաւ զինքը վառի հրաւիրեց : Այս անակնկալ գէտը դարձաւ զուարթացուց զանի, ծիծաղելով իր հողմահարը ինձ նետեց և յորձանքին մէջ աներեցիք եղաւ :

Մայրս, պարը սաստիկ սիրելուն՝ հանդէմներու մէջ հետերնիս կ'առնէինք միշտ ձեր հօրաբոյր մը որ հօրս անդրանիկ քոյրն էր և իմ պահապանս կ'ըլնէր երբ մօրս պարած ժամուն ես ալ պարի հրաւիրուած չէի :

Օրիորդ Ակաթ որ պաղ և միօրինակ բնութեամբ օսարդ աղջիկ մ'էր, ընտանիքնուս ամենէն խելացին՝ բայց պզտի ցուցամուտութենէ մը, որ ամեն շրէաներու խութն է, զուրկ չէր, և թէպէտ իր ներկայութիւնը պարահանդէսի մէջ խիստ անհամ բան էր բայց և այնպէս մեզ ընկերանալու պարտաւորութենէն չէր դանդատեր բնաւ :

Ասն զի ասով առիթ կ'ունենար նա իր ծեր օրերու մէջ անանկ լեղեցիկ հազուատներ ցուցնելու, որ երիտասարդութեան մէջ չէր կրցած ձեռք ձգել, հետեաբար մեծ արժէք կու տար ստակին, բայց աշխարհիս ամեն հրապոյրներէ ալ չէր խաբուեր: Աշուտականներու գէմ հին ատելութիւն մը ունենալուն, զանոնք ծաղրելու ու աղարտելու առիթը չէր փախցընէր ու բաւական յաջողակութեամբ իր նպատակին կը հասնէր:

Խորադէտ, կորովափառ, և ընելիք մը չունենալով ուրիշներուն ըրածը զիտնելու վարժ ըլնելուն՝ հօրաբոյրս իմ զգացած պզտի սրտնեղութեանս պատճառը հասկցած էր:

Մօրս հազրոգիչ շատախօսութեամբը անոր Աէօնի վրայ ունեցած խորհուրդներն ալ իմացած էր նմանապէս և Աննետիկցիին սիրուն, խրոխտ և հեղինական գէմքը շատ մը բաներ յայտնէր էին իրեն զոր մայրս չէր հասկընար ամենեկին:

— Կը տեսնես, Ժիւլիէթ, ըսաւ օրիորդ Ակաթ դէպ 'ի ինձ ծռելով, ահաւասիկ ազնուական մը որ զմեզ կը ծաղրէ:

Աշտալի սարսուռ մը զգայի, վասն զի հօրաբեռն ըսածը իմ նախազգացմանցս կը պատասխանէր. առաջին անգամն էր որ մարդու մը գէմքին վրայ յայտնի արհամարհանք կը տեսնէի մեր էմաֆուութեան համար: Աիներու մեղի ցուցըցած արհամարհը իբրև նախանձու նշան ատնելու սորվեցուցած էին ինձի, բայց մինչև այսօրս, մեր զեղեցիութիւնը զմեզ երիկ մարդոց արհամարհէն պահած ըլնելուն՝ կարծեցի որ Աէօնի աշխարհիս ամենէ լիբբ երիտասարդն էր, սոսկայի իրմէ և երբ մայրս տեղը նստեցընելէ ետքը զիս հետնեալ հակապարին հրաւիրելու եկաւ նա, սէգ կերպով մը մերժեցի:

Իր գէմքը այնպիսի զարմանք մը յայտնեց, որ ինէ՞ինչ աստիճանի ընդունելութիւն սպասելը հասկըցայ:

Հպարտութիւնս յազմեց սակայն և մօրս քով նստայ յոգնութիւնս պատճառ բռնելով, Աէօնի իտալական ձևով մեծ խոնարհութիւն մը ըրաւ ու հեռացաւ իմ վրաս հետաքրքրական նայուածք մը նետնելով, որու մէջ իր հեղինական բնութիւնը կը տեսնուէր անդու:

Մայրս այս ընթացքս տեսնելով, սկսաւ վախնալ որ կամբս առ-

ջև չտանիմ, և անուշութեամբ խօսեցաւ հետս յուսալով որ քիչ մը ետքը պիտի հաւանէի Աէօնի հետ պարելու և թէ անիկա պիտի դար զիս նորէն հրաւիրելու, բայց ես տեղէս չշարժեցայ: Ժամ մը ետքը հանգէսի խոր շշուշին մէջ շատ անգամ Աէօնի անունը լեցինք և մէկը մեր քովէ անցնելու ատեն ըսաւ որ Աէօնի վեց հարիւր դաղըլիական ոսկի կորսնցուցեր էր:

— Շատ լաւ, ըսաւ հօրաբոյրս, աղէկ կ'ընէ եթէ մեծկակ օժիտով աղւոր աղջիկ մը փնտուելու ելնէ:

— Ո՛հ, ասոր պէտք չունի, ըսաւ ուրիշ մը, վասն զի շատ հարուստ է:

— Ահաւասիկ, աւելցուց երրորդ մը, ահա կը պարէ, նայէ թախծալի երես մ'ունի:

Իրօք Աէօնի կը պարէր առանց գէմքին վրայ ամենապզտի անհանդատութիւն մը ցուցնելու, ետքը մեղի մօտենալով բարեկիրթ մարդու մը համարձակութեամբ փաղաքուշ բաներ ըսաւ մօրս և աշխատեցաւ անուղղակի հարցումներով ինձի ալ բան մը ըսել տալ, բայց ես յամառ լուծիւն մը պահեցի որով հարկադրեցաւ անտարբեր կերպով հեռանալ, ասոր վրայ մայրս ալ յուսահատելով առաւ ու տունը տարաւ զիս:

Կեանքիս մէջ առաջին անգամ զիս յանդիմանեցնաւ, ես ալ քիթս կախեցի. հօրաբոյրս ինձ իրաւունք տուաւ ըսելով որ Աէօնին լիրբ և սրիկայ երիտասարդ մ'էր:

Մայրս որ երբէք այսքան զիմադրութիւն տեսած չէր սկսաւ լալ, ես ալ նմանապէս:

Աէօնի և անոր ինձ պատրաստած տխուր ապագային մերձաւորութիւնը, այս պզտի վրդովումներով սկսան խանդարել այն խորին հանդարտութիւնը որու մէջ կ'ապրէի միշտ: Հետեւեալ օրերու անցքերը միևնոյն պարագաներով պատմել չեմ ուզեր, զանոնք լաւ մը չեմ յիշեր ես ալ և իրեն համար զգացած անշէջ սիրոյ սկզբնաւորութիւնը միշտ այլանդակ երազի մը պէս կը զայ ինձ, ուր միտքս կարգ մը չկրնար դանել: Իրաւը այս է որ Աէօնի վիրաւորուած ու իմ պաղութենէս զարմացած ու զրեանեալ երեցաւ և իսկոյն այնքան յարգանք վարուեցաւ հետս որ իմ խոյուսած հպարտութիւնս

գղութեց : Ամեն օր հանդէսներուն մէջ, շրջադայութեանց տեղերը
կը տեսնէի զինքը, և իրեն համար ունեցած պաղութիւնս անոր ինձ
տարած արտաքոյ կարգի հոգերուն և մեծարանայ առջև. շուտով կը
մարէր :

Պարաստ տեղ հօրաքոյրս զիս զգուշացնելու կ'աշխատէր զան իբր
լիբը մէկը ամբաստանելով, ալ իր ձևերէն ու խօսքերէն չէի առ-
նուեր ու իր դէմքը անգամ կորուսեր էր այն թագուն հեղնութեան
երևոյթը որ նախ անհաճոյ երևեր էր ինձ :

Իր նայուածքը օրէ օր անըմբռնելի քաղցրութիւն և համակրու-
թիւն մը կ'ըզգենուր :

Միայն ինձմով զբաղած կը թուէր նա և թուղթ խաղալու մտլու-
թիւնն անդամ զոհելով ամբողջ գիշերներ կ'անցնէր մօրս հետքսա-
րելով կամ մեզի հետ խօսակցելով :

Քիչ ատենէն մեր տունը հրաւիրեցինք զինքը :

Այս այցելութենէ կը վախնայի քիչ մը, հօրաքոյրս կը մարդա-
բէանար ինձ որ անկիա մեր տանը մէջ ծաղրելու հաղար տեսակ ա-
ռարկայ պիտի գտնէր, որ չտեսնելու գալով ետքէն իր բարեկամ-
ներու հետ խնդալու նիւթ պիտի ընէր :

Ղերջապէս Ղէօնի տուններնիս եկաւ և որ աւելի դժբաղդն է,
հայրս որ իր խանութին սեմին վրայ կեցեր էր, զինքը անկէ ըն-
դունեցաւ :

Այս տունը, որ մեր սեփհակնութիւնն էր և շատ աղուոր՝
մայրս ընտիր ճաշակով մը զարդարել տուած էր, բայց հայրս որ
միայն իր առուտուրի զբաղման մէջ հաճոյք կը գտնէր, չէր ուզած
իր մարդարիտներու և ագամանդներու ցուցանակները (etalage) ու-
րիշ յարկի մը ներքև փոխադրել :

Եւ իրօք հիանալի տեսարան մը կ'ընծայէր այն շողշողուն ազնիւ
քարերու շարքը սպակիլի մեծ տախտակներու ետեւ որ զանոնք կը պահ-
պանէին և հայրս իրաւամբ կ'ըսէր որ գետնայարկի համար անկէ
տեւելի փառաւոր զարդ չէր կրնար ըլնիլ : Մայրս որ մինչև այս ա-
տեն ազնուականներու մօտելու միայն վաղանցուկ փափաքներ ցուցը-
ցեր էր իր քնարանին պուրծիւն տակ իր անուան խոշոր ակն վանի-
ներով զբուխը հաճութեամբ տեսեր էր :

Բայց երբ այս պուրծիւն վրայէն, աղէտաւոր խանութին սեմն
Ղէօնիին անցնիլը տեսաւ նա զմեզ կորսուած կարծեց և անձկութեամբ
ինձ նայեցաւ :

Գ

Ղէօնիի այցելութեան գալէն քիչ օր յառաջ ներսս նոր հպար-
տութիւն մը ծներ էր : Զգայի որ նոյն զգացումը կ'արթննար
և անդիմադրելի շարժումէ մը մղուած, ուղեցի զիսնալ թէ Ղէօնի
ինչ կերպով հօրս հետ խօսակցութեան մտեր էր, վասն զի վեր
գալու կ'ուշանար և իրաւամբ գուշակեցի որ հայրս զան չէր թողուր
միամիտ բնութեանը համեմատ իր աշխատութեան հրաշալիքները
անոր ցուցնելու համար :

Ուստի աներկիւղ խանութը իջայ Ղէօնին հոն գտնելուս զարմանք
ձեւացնելով : Խանութը մանելը միշտ արդիւրուած էր ինձ մօրս կող-
մէն, որուն ամենէն մեծ վախը ան էր որ խանութպանի տեղ կ'անց-
նիմ, բայց ես երբեմն հոն կը սպրդէի խեղճ հայրս գրկելու հա-
մար, որու ամենէ մեծ ուրախութիւնը զիս հոն ընդունիլն էր. այս
անգամ ալ ներսը մտնելս տեսածին պէս հաճութեան ձայն մը ձոցեց
նա և Ղէօնիի դառնալով,

— Ահա, ահա, պարոն սեսուհ, ըսաւ, մինչև հիմա ձեզի քիչ
բան ցուցրցի, այս է իմ ամենէ գեղեցիկ զոհարը :

Ղէօնիի գէմքին վրայ բերկրալի այլալուծիւն մը տեսնուեցաւ,
հօրս՝ խանդաղատանայ և ինձ ալ տրփալի նայուածք մը նետեց :
Այսպիսի նայուածք մը երբէք իմ աչերուս հանդպած չէր, կրակի
պէս կարմրեցայ, խնդութեան և անձանթ սիրոյ զգացում մը ար-

եստուք մը բերաւ արտեանանցս ծայրը, մինչդեռ հայրս ճակտէս կը համբուրէր :

Քանի մը վայրկեան անմուռնչ կենալէ ետքը, Լէօնի լուծիւնը աւրելով կերպով մը արհեստաւորի և վաճառականի անձնասիրութիւնը զգուող խօսքեր ըրաւ հօրս : Խիստ մեծ հաճութիւն մը գտաւ բացատրելու թէ ի՞նչ աշխատութեամբ ծանրադին քարերը բիրտ պայլախաղներու մէջ կը հանէին մարդիկ, անոնց փայլ և թափանցկութիւն տալու համար :

Ասոնց վրայ հետաքրքրական բաներ ըսաւ և խմ կողմը դառնալով ինծի հպելի քանի մը հանքաբանական մանր տեղեկութիւններ տուաւ, այնպէս որ զարմացայ թէ որքան ազնուութեամբ և դիտութեամբ նոյն իսկ մեր աչքին առջև մեր վիճակը կը բարձրացնէր ու կ'ազնուացնէր :

Իր ճամբորդութեանց մէջ տեսած ռուսերէնական գործերու վրայ խօսեցաւ և իր հայրենակից Չէլլինիի ձեռակերտները զովեց և զան Միշէլ Անժի հաւասարեցուց : Ի վերջէ հօրս արհեստին այնքան արժանիք՝ և անոր տաղանդին այնքան գովեստ տուաւ՝ որ կը հարցնէի իւրովի, թէ արդեօք աշխատասէր գործաւորի մը՝ թէ ոչ հանձարեղ մարդու մը աղջիկն էի :

Հայրս այս վերջի կարծիքը վերապահեց և Վենետիկցիին ձեռնուն վրայ սքանչացած՝ մօրս քով տարաւ զանի : Այս այցելութեան միջոցին Լէօնի այնչափ լեզուանի երեցաւ և ամեն բանի վրայ այնքան բարձր կերպով խօսեցաւ որ զան մտիկ ընելու աստն ափ ՚ի բերան մնացի :

Նրբէք այսպիսի մարդու մը վրայ դաղափար չունեցեր էի և մինչև անատն իբրև ամենէ սիրուն ցուցրցած մարդերնին ասոր քով այնքան աննշան և ոչինչ էին որ կարծեցի թէ կ'երաղէի :

Լէօնիի գիտութեան և ճարտասանութեան արժէքը ըստ արժանւոյն գատելու համար՝ շատ տղէտ էի, բայց բնաղբուսով կ'իմանայի զայն : Իր նայուածքը զիս նուաճեր՝ պատմութիւնները զիս հրապուրէր էին և իր ամեն մէկ նոր ճարտարութիւնը տեսնելու զարմացքեր ու հմայուեր էի :

Այս ստոյգ է՝ որ Լէօնի արտաքոյ կարգի կարողութիւններու աէր

է, այնպէս որ քիչ օրին բոլոր քաղաքին մէջ ընդհանուր զուարթութիւն մը ձգեց : Գիտես որ ամեն տեսակ տաղանդ և հրատարակութիւն, եթէ քիչ մը ազաւուրէ կտքը նուազային հանգէսի մը զընուէր, կ'երգէր կամ որ և է նուազարան մը կը զարնէր երաժիշտներէ յայտնի գերազանցութեամբ :

Եթէ մտերմական երեկոյթի մ'երթալու հաւանէր, տիկնանց թղթակալներուն վրայ հիանալի դժադրութիւններ կը շինէր : Մէկ վայրկեան մէջ խիստ շնորհալի սրտակերներ կամ խիստ հեղինակ ծաղրանկարներ կ'ուրուարդէր : Յանպարտասէ տաղեր կը հիւսէր և ամեն լեզուաւ կը ճառէր :

Ներսիսի ամեն յատուկ պարերը զիտէր և մողական շնորհքով մը կը պարէր : Ամեն ինչ տեսեր, միտքը պահէր՝ դատեր, ու հասկըցեր էր, բան չկար որ չգիտնար, յուշատետրի մը մէջ կարդալու պէս տիեզերքի մէջ կը կարգար, ողբերգական և կատակերգական գերերը զարմանալի կերպով կը խաղար և նոյն ինքը թատրասէր երիտասարդներէ խումբեր կը կազմէր որոնց երաժշտապետը գերասանապետը, պատկերահանը և մեքենապետը ինքն էր :

Ամեն զուարթութեանց և հանգէտներու մէջ պարազուխ՝ իրաւամբ կրնար ըստիլ թէ զուարթութիւնը իր հետքերու կը հետևէր և թէ անիկա տեղ մ'նկածին պէս ամեն բան կը փոխուէր ու նոր տեսք մը կ'առնուէր : Ամեն ոք եռանդով մտիկ կ'ընէր զինքը և կուրօրէն կը հնազանդէր, մարդարէի մը հաւտալու պէս կը հաւտաւին իրեն, այնպէս որ եթէ ձմուռը դարնան փոխելու խոստանար, ըսածը ընելու կարող կը կարծէին զանի :

Լէօնի, Պրիւսէլ զալէ ամիս մ'ետքը բնակիչներու բնութիւնը իրապէս փոխուէր էր, զրօսն ու հրճիւր ամեն կարգերը կը միացնէր, ամեն ազնուապետական բժականութիւնները կը վերցնէր և ամեն դասերը կը հաւասարեցնէր : Ամեն օր ձիարշաւներ, հրախաղեր ու ներկայացումներ նուազային հանգէտներ և ծպտումներ որոնց մէջ միշտ Լէօնի մեծանձն ու առատաձեռն կ'երևէր, անպակաս էին :

Գործաւորները իրեն համար ասպտամբութիւն մը կրնային ընել՝ վրան զի լիարուսն ձեռքով բարեգործութիւն կ'ընէր և ամեն բա-

նի համար ժամանակ ու ստակ կը դանէր : Իր քմածին մէկ հաճոյքը շուտով ամենուն կամքը կը դառնար , ամեն կիներու սիրելին էր և էրիկ մարդիկ այնչափ նուաճուած էին իրմէ որ նախանձիլը մտքերնէն չէր անցներ բնաւ :

Սոյն օրինակ մղումը մը մէջ ինչպէս կընայի անդդայ մնալ այնպիսի մարդէ մը սիրուելու փառքին՝ որ ամբողջ երկրի մը եռանդը կը վառէր : Լէօնի մեծարանքով և խնամօք կը պատէր զմեզ , և մայրս ու ես քաղաքին ամենէ յարդի կիները եղեր էինք : Անոր հետ ամեն զբօսանքներու զլուխն էինք և այնպէ կերպով հաղուստի կապուստի ետեւէ էինք :

Մեր հանդերձանքներու պատկերները կը դժագրէր և հաղնելիք յատուկ ծպխանները (costume) կը յօրինէր , վասն զի ամեն բանէ կը հասկընար և ՚ի հարկին կրնար ինքնին մեր շրջազգեստները ու փաթոյթները կարել :

Ահա այս միջոցներով ընտանեացս սէրը վաստկեցաւ նա բայց ամենէ վերջը յաղթուողը հօրաբոյրս եղաւ : Երկար ատեն զիմացաւ նա և իր արուար գիտողութիւններով զմեզ վշտացուց ,

— Լէօնին մոլի մարդ մ'է , կ'ըսէր , և անանկ խաղամուղ մը որ ամեն զիշեր քսան ընտանիքի հարստութիւնը կը շահէր ու կը կորուսնէր , հետեւաբար մերինը , մէկ գիշերուան մէջ պիտի լափէր :

Բայց Լէօնի զանի ալ շահելու ձեռք զարկաւ և յաջողեցաւ անոր սնապարծութիւնը զգուելով , այսինքն այն լծակին շնորհիւ՝ որ խիստ վարպետութեամբ կը գործածէր այնպէս կեղծելով որ հազիւ հարեանցի կերպով մը կը դպնար անոր :

Մինչ այս մինչ այն , ամեն քարընդոտ աներեւոյթ եղաւ և նշանատուքի խօսքը մէջերնիս կարուեցաւ կէս միլիոն ֆրանքի օժիտով , հօրաբոյրս գիտողութիւնը բնաւ որ այս օտարակաշիկ հարստութեանը և վիճակին վրայ աւելի ստույգ տեղեկութիւններ պէտք էին առնուիլ :

Լէօնի ժպտեցաւ և խոտացաւ իր ազնուականութեանը և ընչից վկայադրերը քսան օրէ յառաջ բերել տալ : Շատ քիչ ուշագրութիւն բնաւ պայմանադրին խմբագրութեանը որ խիստ առատաձեռնութեամբ և վստահութեամբ զբուեցաւ իրեն նկատմամբ , բայց կար-

ծես թէ անիկա ինէ առած օժիտը հազիւ թէ գիտէր , ու պարոն Տէլբէշ , և ասոր խօսքովը Լէօնի բոլոր նոր բարեկամներն ալ , կը հաւատտէին զմեզ որ անիկա մենէ քառապատիկ հարուստ էր , ու զիս կնութեան առնելով , սիրային ամուսնութիւն մը ըրած կ'ըլնէր :

Ես ալ զիւրաւ համողութեցայ վասն զի երբէք խաբուած չընելուս գողերը և նենդաւորները թշուառութեան ցնցոտիքներով և ստորին տեսքով կ'երեւակայէի միայն :

Այս խօսքերը ըսելու ատեն վշտալի զգացում մը ծիւլիէթի սիրտը ճնշեց , ըւեց նա և շփոթ կերպով մը երեսս նայեցաւ :

— Խեղճ՝ աղջիկ , ըսի , Աստուած պէտք էր պահպանել զքեզ :

— Ո՛հ , ըսաւ անիկա իր երէնեայ յօնքը թեթեակի մը պոստեւտելով , ըսած սոսկալի բառերուս համար Աստուծմէ ներողութիւն կը խնդրեմ : Մտիս մէջ ատելութիւն չունիմ և Լէօնին իբրև չարագործ չեմ ամբաստաներ , չէ . . . վասն զի զան սիրելուս համար չեմ ուզեր ամչնալ , մեղքնալու արժանի թշուառ մ'է : Եթէ զիտնայիր . . . բայց կեցիք քեզ ամեն բան պիտի ըսեմ :

— Պատմութիւնդ շարունակէ , ըսի : Լէօնին բաւական յանցաւոր է և զու արժանի եղածէն աւելի զան ամբաստանելու զխաւարութիւն չունիս :

Թիւլիէթ իր պատմութիւնը սկսաւ կրկին :

Իրաւը աս է որ զիս կը սիրէր , և առանց շահակնդրութեան կը սիրէր ինչպէս որ վերջէն հաստատուեցաւ ,

Լէօնի տէր էր զօրաւոր մարմնոյ մը , որ անհուն հողի մը կամփոփէր , ուր ամեն տեսակ առաքինութիւններ և մոլութիւններ , ամեն մեղալի և սուրբ կիրքերը միանդամայն տեղ կը գանեն իրենց :

Ոչ ոք ուղած է զան անկողմնապահութեամբ գտանել , և ինքրիքաւամբ կ'ըսէր որ ես միայն՝ զինքը ճանչցայ և ըստ արժանոյն դատեցի :

Ինծի հետ խօսեցած լեզուն այնքան նոր էր իմ ականջին՝ որ զիս կը զինովընէր : Զգայման վերաբերեալ բաներու նկատմամբ կատարեալ սղիտութեան մէջ մեծցած ըլլելնու՝ կարելի է այս լեզուն փորձառու աղջկի մը երեցածէն աւելի քաղցր և տարօրինակ կ'երեցնէր զինքը ինձ :

Ինչ և է, ես կը կարծեմ (ուրիշ կիներու հետ) որ երկրի վրայ Լէօնիի պէս ոչ ոք սէր զգայած և զայն բայտորած է : Թէ բարութեան և թէ չարութեան մէջ, միւս մարդերէ գերադանց ըլնելուն՝ ուրիշ լեզու մը կը խօսէր, ուրիշ նայուածքներ և տարբեր սիրտ մ'ունէր նա :

Իտալեան կիներ մը լսած եմ որ Լէօնիի ձեռքը փունջ մը՝ աւելի հոտեան էր քան թէ ուրիշի մը ձեռքը, և թէ ամենէ հին բաները կը նորոգընէր նա, բժժանք մը կարիք բոլորեալը որմէ ոչկուս զէի և ոչ կրնայի խուսիլ :

Վերջապէս շերկնցընեմ, բոլոր ոյժովս սկսայ զիեքը սիրել և անատեն զգայի որ ես իմ աչաց առջև կը մեծնայի : Զգիտեմ թէ Աստուծոյ, Լէօնիի, թէ ոչ սիրոյ դործն էր այն :

Տկար հոգւոյս մէջ զօրաւոր հողի մը երևան ելաւ յայտնուեցաւ ու աճեցաւ :

Ամեն օր կ'ըզգայի որ նոր դաղափարներու աշխարհ մը կը բացուէր առջիս : Լէօնիէ լսած մէկ բառս բոլոր կեանքիս մէջ լսած թեթեւ խօսքերէս աւելի զգայումներ կ'արթնցընէր ներսս : Անալ այս յառաջագիմութիւնը տեսնելով կը հպարտանար բարձրավիզ, ուստի զայն փութացընելու համար գիւրքեր բերաւ ինձ :

Մայրս միայն անոնց ոսկիզօծ ծածկոյթը, սահուն թուղթը և պատկերները նայեցաւ և հազիւ թէ այս գիւրքերուն որոնք իմ սիրտը տակնուվրայ պիտի ընէին անունները տեսաւ :

Գրեթէ ամենքն ալ կիներու հեղինակութեամբ՝ գեղեցիկ և բարոյական գրքեր էին, ինչպէս են Վալէրի, Էօժէն տը Բօթըլէն, օրիորդ տը Բլէրմօն, Տէլֆին :

Այս սրտաշարժ և տարփայտող սլատմութիւնները որոնք ինձ համար իտէական աշխարհի նկարագրութիւններն էին, իմ հողին բարձրացուցին բայց լափեցին զայն :

Բնութեամբ վիպական եղայ որն որ կնոջ մը համար ամենէ ազդեալները բնութիւնն է :

Դ

Այս կերպարանափոխութիւնը երեք ամսուան մէջ տեղի ունեցեր էր :

Բոլոր այն թուղթերէ՝ զորս ցուցընելու խոստացած էր նա, միայն իր ծննդեան արձանագրութիւնը և ազնուականութեան հրովարտակը եկած էին, իսկ իր հարստութիւնը ապացուցանող գիրքերը ուրիշ նօտարէ մը ուզած ըլնելուն՝ չէին դար և խիստ շատ կը բարկանար ու կը վշտանար նա այս յապաղման համար որ մեր ամուսնութիւնը կ'ուշացընէր :

Առտու մը, յուսահատ դէմքով մը տունը եկաւ և նամակ մը ցուցուց մեզ առանց նամակաւան դրողի որ մասնաւորէ մը ընդունած է եղեր : Այս նամակը կ'իմացընէր իրեն որ իր գործակատարը մեռած էր և անոր յաջորդը իր թուղթերը անկարգ վիճակի մէջ գտած ըննելով՝ երկայն աշխատութեան պէտք ունէր զանոնք զատելու համար և նորին ազնուութենէն մէկ կամ երկու շաբաթ ևս պայմանաժամ կը խնդրէր ուզած գրուածները զրկելու համար : Լէօնի կրակ կը կտրէր այս ձախորդութեան վրայ և կ'ըսէր որ մինչև այն ստակալի երկուշաբթիներու անցնիլը անհամբերութենէն և ցաւէն պիտի մեռնէր : Այս ըսելով թիկնաթուի մը վրայ ընկաւ արցունք թափելով :

Ո՛հ, չէ շինծու արցունքներ չէին անոնք, մի ժպտիր, Ալէօ : Չեռքս իրեն երկնցուցի որ անոնցմով թրջուեցաւ և խիղջն ես ալ համակրական յուզմամբ շարժած սկսայ հեծկտալ :

Մայրս չդիմացաւ, վազելով հօրս խանութը դնաց զինքը գտնելու :

— Այդ ինչ սոսկալի բնաւորութիւն է, ըսաւ զան մեր քով բերելով : Անդամ մը սա խեղճ տղոց նայէ . քաշած տառապանքնին սեւնեղով ինչպէս կրնաս անոնց երջանկութեանը արդեւք ըլնիլ : Միթէ չնչին ձևի համար ունեցած ակնածութեամբ աղջիկդ մեռցընել կ'ուզէն : Միթէ այս թուղթերը հարսնիքէն ութ օր ետքն ալ չ'ն կրնար դալ կամ թէ գոհացուցիչ չ'ն ըլնիր անատեն : Ի՞նչ կը վախնաս : Մեր խեղճ Լէօնին խարերայի տեղ կը դնեն : Միթէ չ'ն հասկընար որ անոր հարստութեան վխայգրերը ունենալու համար ցուցըցած սխալութիւնդ անոր համար նախատալի՝ և ծիւլիւթի համար անգուծ գործ մ'է :

Հայրս այս յանդիմանութիւններէ՝ մանաւանդ իմ լացերէս բոլորովին շլմորտած՝ երդում ըրաւ որ այսքան պահանջում մտքէն անցուցած չէր և թէ ուզածս պիտի կատարէր :

Ասոր վրայ հազար անգամ զիս գրկեց և ինչպէս որ կը խօսուի վեց տարուան մանուկի մը հետ անոր ողբուկոծէն ազատելու համար, հետո այնպէս խօսեցաւ : Ետքը հօրաբոյրս եկաւ, բայց աս նուազ կակողութեամբ խօսեցաւ, ու մինչև անգամ այնպիսի յանդիմանութիւններ ըրաւ որ զիս վիրաւորեցին :

— Բարեկիրթ ու համեստ երիտասարդուհի մը, ըսաւ, մարդու մը հետ ամուսնանալու համար այնքան անհամբերութիւն պէտք չէ ցուցընել :

— Ատիկէ կ'երևայ որ, պատասխանեց մայրս, սչ մէկու հետ կըցած ես ամուսնանալ :

Հայրս որ չէր ներեր իր քրոջը անարգուիլը, անոր կողմը բռնեց ըսաւ որ մեր յուսահատութիւնը տղայութիւն մ'էր և թէ ութ օր ըսուածը շուտով կ'անցնէր :

Մահու չափ վիրաւորուած էի տեսնելով որ լացս անհամբերութիւն կը համարուէր և կ'աշխատէի արցունքներս բռնելու, բայց Լէօնիի ողբը վրաս մաղնիսական ազգեցութիւն մը ընելով չէի կրնար ինքզինքս զսպել :

Ան ասեն արտասուալիր աչերով, բոցավառ այտերով, յուսոյ և

սիրոյ ժպիտով մը ոտք ելնելով հօրաքեռս քով վաղեց նա, մէկ ձեռքով անոր և միւսով հօրս ձեռքերը բռնած ծունկի վրայ եկաւ աղաչելու համար որ ալ իր երանութեանը արդեւք չըլնին : Իր ձեռքերը, ձայնը, դէմքը, անդիմադրելի կարողութիւն մ'ունէին, ասկէ զատ խեղճ հօրաբոյրս ալ առաջին անգամ էր որ մարդ մը իր ոտքը ընկած կը տեսնէր :

Ատով ամեն արդեւք ջնջուեցաւ : Ամուսնական ծանուցումները հրատարակուած և բոլոր պատրաստական ձևերը եղած ըլնելուն հարսնիքը հետեւեալ շաբթուան համար որոշուեցաւ առանց գալիք թուղթերու սպասելու :

Բուն բարեկենդանի երեքշաբթին էր, և Պ. Տէլբէշ սքանչելի հանդէս մը կու տար : Լէօնի մեզ աղաչած էր որ թրքուհիի հագուստով ծափինք և այս նպատակին համար սիրուն ջրանկար մը շինել էր զոր մեր դերձակուհիները մեծ ճշգրտեամբ օրինակեր էին :

Թաւիշը, բանուած սնդուսը և քաշմիրը ամենին շինայուեցան : Բայց մանաւանդ մեր գոհարեղէններու դեղեցկութիւնը ու շատութիւնը, հանդէսին մէջի միւս կիներու հաղուստին վրայ անհակառակելի յաղթանակ մը ապահովեցին մեզ :

Հօրս խանութին գրեթէ բոլոր գրամագուլսը վրանիս էր, սուտակները, արևակները և զմրուխաները վրանէս կը թափէին, ցանցեր և շողակնեայ թագեր, ամեն ոչոյն քարերով դեղեցկաչէն փունջեր ունէինք : Բաճկոնակս՝ մինչև անգամ մուճակներս, ազնիւ մարգարիտներով բանուած էին :

Ասկէ զատ ոչոր մը մարգարիտէ գօտի մը շինած էի որ մինչև ծունկերս կ'իջնէր, շողակներով և շափիւղաներով ծածկուած ծխաքաշներ և զաշոյններ կը կրէինք, վերջապէս իմ ամբողջ ծափոս մէկ միլիոն Ֆրանք կ'արժէր :

Մեր մէջտեղը Լէօնին կ'երևէր, Օսմանցիի շքեղ հագուստով մը որու ներքև այնքան վեհ և դեղեցիկ էր նա որ մեր անցնիլը տեսնելու համար բազմութիւնը աթոռներու վրայ կ'երևէր : Սիրտս ուժգին կը տրոփէր և զինովութեամբ խառն հպարտութիւն մը կ'ըզգայի :

Ինչպէս որ կը հասկընաս իմ զարգերս մտքէս չէին անցներ, այլ քանի՛ Ղէօնի զեղեցկութիւնը, շքեղութիւնը և միւսներու վրայ ունեցած զերազանցութիւնը, իրեն տարած տեսակ մը պաշտօնին կը զգայի և անոնց ամենուն ալ իմս, և ոտիցս առջև ընիլը կը տեսնէի, խեղքս զլինէս կէրթար և իրօք այս բաները ինէ՛ աւելի կատարեալ աղջիկ մ'ալ այլայլմէ կրնային ընել:

Բա՛րէ, իմ փառաւորութեան վերջին օրը եղաւ այս: Այս սին յաղթանակները քանի թշուառութեամբ և անարդութեամբ քաւեցի ետքէն:

Հօրաբոյրս հրէայ կնոջ մը պէս ծպտեր էր, և հովանոցներ ու անուշ հաստերու աուփեր կը կրէր: Ղէօնին անոր բարեկամութիւնը շահել ուզելով անոր հագուստն ալ այնքան արուեստով յարգարեք էր՝ որ ծանր ու թմուած երեսին բանաստեղծական տեսք մը տուած էր:

Ան ալ այլայլմէ էր, խեղճ Ակաթ: Աւաղ, ինչ տկար է կիներու գատողութիւնը: Երկու երեք ժամ էր որ հոն էինք, մայրս կը պարէր ու հօրաբոյրս կը շաղակրատէր տարեւոր կիներու հետ որոնք հանդէսի մը օրոք կը կազմեն ինչպէս կ'ըսեն Գաղղիացիք: Ղէօնի քովս նստեր էր և մեղմիկ կը խօսէր հետս ոչնչոյիս ետանդուն սիրովմը՝ որու ամեն մէկ բառը արեանս մէջ կայծ մը կը ձգէր, երբ յանկարծ խօսքը բերանը մնաց, մեռելի պէս գեղնեցաւ և կարծես թէ ուրուականի մը երեւոյթէն զարհուրեցաւ: Իր շփոթած նայուածքին ուղղութեամբը նայեցայ և մենէ քանի մը քայլ անդին մէկը տեսայ որու տեսքը նոյն իսկ ինձ անհաճոյ երեցաւ:

Հէնրիէթ անուն երիտասարդ մ'էր ան որ նախորդ տարին զիս կնութեան ուղեր էր. և թէև հարուստ ու պատուաւոր ընտանիքէ՝ բայց մայրս զան ինձ արժանի չդատեր ու մերժեր էր, պատճառ բռնելով որ գեւ տարիքս շատ պզտիկ էր. Բայց հետեւեալ տարւոյն սկիզբը իր խնդիրը թախանձանօք կրկներ էր նա և քաղքին մէջ տարաձայնութիւն ելեր էր որ զիս խիստ շատ կը սիրէ. ես ալ կանջ տալու անդամ չզիջեր էի և մայրս որ խիստ պարզմիտ և ուսմիկ կը գտներ զան, քիչ մը խստութեամբ անոր հալածանքներէն ազատեր էր:

Ասոր վրայ աւելի ցաւեր՝ քան թէ սրտմտեր էր Հէնրիէթ, և խտրոյն մեկներ էր Բարիզ երթալու համար: Անկէ ետքը հօրաբոյրս և նորատի բարեկամներս քիչ մը յանդիմաներ էին զիս անոր ցուցըցած անտարբերութեանս համար, ըսելով որ պատուական երիտասարդ մ'էր, հիմնական կրթութեան և անյիւ բնութեան տեր:

Այս յանդիմանութիւնները զիս ձանձրացուցեր էին և հիմա Ղէօնիի քով վայելած երանութեանս տտեն իր անակնկալ տեսքը անհաճոյ եղաւ ինձ և նոր յանդիմանութեան մը տպաւորութիւնը ըրաւ վրաս, ուստի զանկիւ չտեսնելու զարկի և զլուխս դարձուցի, բայց անոր Ղէօնիի վրայ նետած նայուածքը աչքէս չիխաւաւ:

Ղէօնի աշխուժիւ թէս բռնեց և մօտակայ սրահին մէջ պաղպաղակ մը առնելու յորդորեց զիս, աւելցընելով որ տաքութիւնը կը նեղէր զինքը և ջիղերուն կը դպնար: Հատատացի իրեն և կարծեցի որ Հէնրիէթի նայուածքը միայն նախանձու արտայայտութիւն մ'էր:

Գաւիթէն անցանք ուր քիչ մտրդ կար և հոն պահ մը Ղէօնիի թէին կրթընած կեցայ, բայց ինքը յուզուած և մտախոհ կ'ընկեր և երբ անոր վրայ անհանդստութիւն մը ցուցրցի, պատասխանեց որ բան մը չունէր, միայն թէ քիչ մը տկար էր:

Հաղիւ թէ սկսեր էր ուշաբրիլ երբ տեսայ որ Հէնրիէթ մեզ կը հետեւէր ու ալ ասոր վրայ չկրցայ սրտմտութիւնս զսպել:

— Սառուղիւ այս մտրդը խղճի խայթի պէս ուր որ երթանք ետեսնէս կու գայ, ըսի մեղմիկ մը Ղէօնիի, իրօք մտրդ մ'է՞ աս, զրեթէ միւս աշխարհէ եկող վշտաբեկ հողիի մը կը նմանի:

— Ինչ մտրդ, պատասխանեց Ղէօնի սարսուռով, ո՞վ է այդ ուր է, ինչ կ'ուզէ մենէ, միթէ կը ճանչնն զինքը:

Եղելութիւնը պատմեցի իրեն համառօտիւ, աղաչելով որ Հէնրիէթի ծիծաղելի ընթացքը չտեսնելու գայ: Բայց Ղէօնի չպատասխանեց, միայն զցացի որ իր ձեռքովը որով իմս բռնած էր, սառեցաւ ու ջղային դող մը բոլոր մարմնոյն վրայէն անցաւ: Արծեցի որ պիտի մարէր, բայց այս ամենը վայրիկ մը տեսց միայն:

— Սոսկալի կերպով ջիղերս հիւսնող են, ըսաւ նա, կարծեմ պառկելու պիտի ստիպուիմ, զլուխս կ'այրի, այս փաթոյթն ալ ետեսուն օրոյ կայ:

— Ա՛վ Աստուած իմ, ըսի, եթէ հիմայէն մեկնիս, այս գիշերը յախտենալան՝ և հանդէսը անտանելի պիտի թուի ինձ, աշխատեալե լի առանձին սենեակ մը անյնելու և քիչ մը ատեն փաթոյթի հանէ. ջիղերդ հանդարտելու համար քանի մը կաթիլ էջէր կ'ուզենք :

— Այո՛, իրաւունք ունիս, բարի ու սիրելի ծիւլիւթս, հրեշտակս : Գաւիթին ծայրը ներքնասենեակ մը կայ ուր հաւանականաբար առանձին կ'ըլնինք, և վայրկեան հանդիստ մը զիս կը բուժէ գլխովին :

Այսպէս խօսելով արտորնօք զիս ներքնասենեակը տարաւ այնպէս որ, կարծես թէ աւելի կը փախչէր քան թէ կը քալէր : Մեզի հետեող ոտքի ձայներ լսեցի ետիս դարձայ՝ և Հէնրիէթը տեսայ որ երթալով կը մտնենար մեզ հալածելու երևութով մը, կարծեցի որ խենթեցեր էր, բայց մանաւանդ Ղէօնիի զգացած երկիւղը իմ դաղափարներս շփոթեց : Մնապաշտական վախ մը տիրեց վրաս, աբիւնս սառեցաւ ինչպէս ճնշական երազի մը մէջ և ոչ քայլ մը ընել չկրցայ :

Այս միջոցիս Հէնրիէթ մեզի հասաւ և Ղէօնիի ուսին վրայ դըրաւ ձեռք մը որ կապարի պէս ծանր երեցաւ ինձ :

Ղէօնի կայծակէ զարնուածի պէս մնաց և գլխով ստորասական նշան մ'ըրաւ իբր թէ այս սոսկալի լուծեան մէջ հարցում մը կամ հրաման մը դուշակած ըլնէր :

Ասոր վրայ Հէնրիէթ հեռացաւ՝ և ես ալ զգացի որ օտերս գեանէն քաղուեցան, Ղէօնիի հետ ներքնասենեակը երթալու ոյժը ունեցայ, և իբն պէս գեղնած ու սրտաբեկ բազմոցին վրայ ընկայ :

Ե

Քիչ մ'ատեն այսպէս մնաց, ետքը յանկարծ բոլոր ոյժը հաւքելով ոտքս ընկաւ :

— Ծիւլիւթ, ըսաւ, կորսուած եմ եթէ զիս մոլեղնաբար չես սիրեր :

— Տէր Աստուած, ինչ ըսել կ'ուզես, գոչեցի թևերս վիզը նետելով այլոյսմէ :

— Եւ իրօք, զիս այնպէս չես սիրեր դու, շարունակեց նա վարանմամբ, կորսուած եմ, այնպէս չէ՞ :

— Հողոյս բոլոր զօրութեամբը կը սիրեմ՝ զքեզ, պուստի լաւազին, ինչ պէտք է ընել զքեզ աղատելու համար :

— Ա՛հ, պիտի չհաւանիս, կրկնեց նա վճատութեամբ : Աշխարհիս ամենէն թշուառ մարդն եմ ես, կենացս մէջ սիրած միակ կինս դու ես, ծիւլիւթ, և հետո միանալու կէտիս, յախտեցալէս կը կորուսեմ զքեզ՝ իմ հօգիս ու կեանքս պէտք է որ մեռնիմ :

— Աստուած իմ, Աստուած իմ, գոչեցի, չես կրնար խօսիլ, Ղէօնի, և ըսել թէ ինչ կրնամ ընել քեզի համար :

— Զէ՛, չեմ կրնար խօսիլ, պատասխանեց Ղէօնի, բոլոր կենացս վրայ սոսկալի գաղտնիք մը, ահեղ խորհուրդ մը կը ծանրանայ որ պիտի չկրնամ քեզ յայտնել : Զիս սիրելու, զիս միտնալու, ինձ հետեւելու համար, քենէ՛ կարելի է նաև հրեշտակէ մը աւելի դերագոյն էակ մը ըլնիլ պէտք է . . . :

— Ինչ, քեզ սիրելու, քեզի հետեւելու համար, ըսի, միթէ քանի մը օրէն կինդ պիտի չըլնիմ : Թէ որ ուզես մէկ խօսքով մին-

չև աշխարհիս ծայրը պիտի հետևիմ քեզի առանց իմ ու ծնողացս վիշտը նկատողութեան առնելու :

— Իրաւ կ'ըսես, ո՞վ իմ ծիւլիէթս, պոռայ նա խնդաղին, պիտի հետևին ինձ և իմ սիրուս ամեն բանէ պիտի բաժնուիս . . . լաւ եթէ այդ աստիճան կը սիրես զիս ազաաած եմ. երթանք, մեկնինք անմիջապէս :

— Ի՞նչ կ'ըսես, Լէօնի, միթէ ամուսնացած ենք, ըսի :

— Չենք կրնար ամուսնանալ, պատասխանեց նա հաստ ու կտրուկ ձայնով մը :

Ապուշ ու ասպբան մնացի :

— Եւ եթէ զիս չես ուզեր սիրել, եթէ չես ուզեր հետս խոյս տալ, շարունակեց, ալ ինձի համար միակ միջոց մը կը մնայ, այն է ինքզինքս սպաննել :

Լէօնի այս խօսքերը այնպիսի հաստատ եղանակով մ'ըսաւ որ զլիսէս մինչև ոտքս սարսուցի :

— Բայց ի՞նչ եղաւ յանկարծ, ըսի, երանգ է այս : Ո՞վ կ'արգիլէ զմեզ ամուսնանալ երբ ամեն ինչ որոշուած է, և հօրս խօսքն ալ առած ես :

— Քեզ սիրող և իմ ընկեր չուող մարդուն մէկ խօսքը :

— Ա՛տե՛ն ու կ'արհամարհեմ զանի : Ո՛ր է նայիմ, այսպիսի զղուելի վրէժի և վատ հալածանքի մը ամօթը երեսը տալ կ'ուզեմ, պոռայի . . . : Բայց, Լէօնի, քեզի դէմ ինչ կրնայ ընել նա, անոր յարձակումներէ այնքան վեր ես դու որ քու մէկ խօսքը զանոնք փոշի կը դարձնէ : Քու առաքինութիւնը և կարողութիւնը անդրդուելի և ոսկիի պէս յտտակ չե՞ն մի : Ո՞վ Աստուած :

«Ար դուշակիմ, սնանկացած ես անվրէպ, և սպասած թուրք թերդ դէշ լուրեր պիտի տան քեզ : Ա՛րեւի՛թէ Հէնրիէթ այդ բանը գիտէ և ծնողացս զուցելու կ'ըսպառնայ : Անպատիւ ընթացք մ'է այս. բայց մի վախնար, ծնողքս բարի են և զիս կը պաշտեն, ես անոնց ոտքը կ'ընիմ, հաւատուհի ընել կ'ըսպառնամ, դու ալ երէկուան պէս կ'աղաչես և կը յաղթես անոնց, հաւատսի եղիր : Միթէ ես երկուքուս օգտելու չափ հարստութիւն չունիմ : Հայրս զիս սրտի ցաւէս մեռնելու չդատապարտեր, վասն զի մայրս ալ կը

բարեխօսէ ինձի համար . . . որով երեքնիս մէկէն հօրքրոջմէս աւելի կարողութիւն կ'ունենանք զան համոզելու : Արի, ալ մի վշտանար, Լէօնի, այդ պատճառաւ զմեզ չեն կրնար բաժնել, անկարելի է, և եթէ ծնողքս այդ աստիճանի ազահութիւն ցոյց տան այն ատեն հետդ խոյս կու տամ :

— Ուրեմն անմիջապէս փախչինք, ըսաւ Լէօնի, տխուր դէմքով մը, վասն զի անողբելի պիտի ըլնին անոնք : Սնանկութենէ զատ ուրիշ դժոխային բան մ'ալ կայ զոր չեմ կրնար քեզ ըսել : Ըսէ ինձ, միթէ բարի ու վեհանձն ես, այն երազած կիսս ե՞ս դու որ կարծեցի թէ գտայ, զիւցաղնութիւններ ընելու կարող ես միթէ : Մեծ գործերը և անհուն անձնուիրութեան զգացումը կ'իմանաս դու : Տեսնենք, նայինք, ծիւլիէթ, նայինք թէ ակործելի ու սիրուն կին մ'ես, որմէ հիմակ ցառով պիտի բաժնուիմ միայն, թէ ոչ հրեշտակ մը՝ զոր Աստուած կը զրկէ ինձ յուսահատութենէ ազատելու համար զիս : Ա՛րզգան արդեօք թէ ինչ զեղեցիկ ու վսեմ բան է սիրած եակի մը համար զոհուելը : Միթէ հոգիդ չը յուզուիր մարդու մը կեանքը և ճակատադիրը ձեռքիդ մէջ ունենալու և ինքզինքդ զլիսովին անոր նուիրելու դաղափարով : Ո՛հ, ինչո՞ւ չենք կրնար գերերնիս փոխել, երանի թէ ես քու տեղը ըլնէի անատեն տեսնելի թէ ի՞նչ երանութեամբ, ի՞նչ երանողով ամեն պարտաւորութիւն ու սէր պիտի զոհէի քեզի . . . :

— Բաւական է, Լէօնի, պատասխանեցի, քու խօսքերով կը մոլորես զիս : Հնորհ, զթութիւն կը խնդրեմ խեղճ մօրս, խեղճ հօրս, և իմ պատուոյս համար : Ի՛մ կորստեան ճամբան տանիլ կ'ուզես զիս . . . :

— Ա՛հ, զանոնք կը խորհիս, զոչեց նա, և զիս չես մտածեր : Ծնողացդ ցաւը կը կշռես և իմ վիշտս նժարին մէջ դնելու չես զիջանիր. զիս չես իրեր դու . . . :

Երեսս ձեռքերուս մէջ առի, զԱստուած օղնութեան կանչեցի, Լէօնիի ողբն ու կոծը մտիկ ընելու ատեն ինձ այնպէս թուեցաւ որ պիտի խենթնայի :

— Ի՛ լաւ, ինչ որ կամիս, կրնաս ընել, ըսի իրեն, խօսէ, ըսէ ինձ, ի՞նչ որ կ'ուզես կը հնազանդիմ, կամքս ու հոգիս քու ձեռքն են :

— Կորուսնելու ատեն չունինք, պատասխանեց Ղէօնի, մէկ ժամէ պէտք է որ մեկնած ըլնինք, թէ ոչ քու փախուստը անկարելի պիտի ըլնի: Անդդի աչք մը կայ վրանիս, բայց եթէ կ'ուզես կըրնանք զայն խարել: Ա՛սէ, կ'ուզես:

Այս խօսքերուն զիս իր թեւերուն մէջ սեղմեց ինքնամոռ, ցաւալի հեծիւններ կը խուսափէին կուրծքէն:

— Այո՛, պատասխանեցի առանց ինչ ըսելու զիսնալու:

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ նա, շուտ հանդէսը դարձիր և այլայլու թիւնդ մի՛ յայտներ, եթէ քեզ հարցում մը ընեն, ըսէ որ քիչ մը անհանդիստ էիր բայց տուն մի դառնար, եթէ պէտք ըլնի պարէ, մանաւանդ եթէ Հէնրիէթ հետդ խօսի խոհեմ եղիր և մի բարկացրնէր զան, յիշէ որ բողոքս տակալին ժամ մը անոր ձեռքն է: Թամէ մը կու գամ քեզիդ մը որու կնկուղին վրայ այս ժապաւէնի կտորը պիտի ունենամ, միտքդ կը մնայ, այնպէս չէ, ան ատեն հետեւէ ինձ, մանաւանդ հանդարտ ու անապրբեր եղիր: Ա՛յտք է որ այս ամենը յիշես, պիտի կրնաս թէ ոչ:

Ոտք ելայ ու յողնարեկ կուրծքս երկու ձեռքերուս մէջ սեղմեցի: Կոկորդս կրակի պէս կը մրկէր, այտերս կ'այրէին ջերմով, զինովի պէս էի:

— Ա՛րի, երթանք, ըսաւ նա, և զիս հանդէսին մէջ հրելով աներևոյթ եղաւ:

Այս միջոցին մայրս զիս կը փնտռէր, հեռուէն իր անձկութիւնը տեսայ և հարցումներէն ազատելու համար աճապարանօք պարի հրաւէր մը ընդունելով պարեցի. բայց ինքզինքս զսպելու այնքան ջանք ըրած էի որ չզիտեմ թէ ինչպէս նուազեալ գետին չընկայ հակապարին վերջը:

Տեղս դարձած ժամանակս մայրս վառի սկսեր էր վասն զի իմ պարելու տեսնելով հանդարտերու նորէն իր հաշուին կը զուարճանար: Հօրաքոյրս բացակայութեանս վրայ հարցուփորձ ընելու տեղ՝ յանդիմանեց զիս, և շխտակը դոհ եղայ, վասն զի պատասխանելու և ստելու հարկ չէր ըլնէր:

Բարեկամուհիներէս մէկը հարցուց ահաբեկ թէ ինչ ունէի և թէ ինչո՞ւ այնքան այլայլած կ'երևէի:

Պատասխանեցի թէ հազս սաստիկ կերպով բռներ էր:

— Ա՛յտք ետ հանդիլ և ալ չպարել, ըսաւ նա:

Սակայն մօրս նայուածքէն փախչելու որոշած էի, վասն զի թէ զան անհանդիստ ընելէ, թէ անոր գորովէ և թէ իմ խղճի խայթէն կը վախնայի:

Սոյն կէտին ի՞նչ թաշկինակը տեսայ որ բազմոցին վրայ ձգեր էր, զայն առնելով երեսիս մօտեցուցի և անով բերանս զոցելով ջրային համրոյրներով ծածկեցի զայն:

Բարեկամուհիս կարծեց որ դարձեալ կը հաղայի, ես ալ այնպէս սկսայ կեղծել:

Այն դժնդակ ժամը՝ որու կէսը հազիւ սահեր էր, ինչպէս անցունելիքս չէի զիտեր: Հօրաքոյրս զիտեց որ խիստ հարբուխ եղած էի, ըսաւ որ պիտի երթար մայրս յորդօրելու որ տուն դառնանք: Այս սպառնալիքէն վախնալով խիղջն պարի նոր հրաւէր մը ընդունեցայ:

Պարողներու շրջանակին մէջ հասած ատեն տեսայ որ վաւ մ'ընդուններ էի որ զբեթէ իմ հասակակից ամեն աղջիկներու պէս չէի պարեր, բայց արդէն զիս իր թեւերուն մէջ առնողին երեսը նայելով Հէնրիէթի աղետարբեր դէմքը տեսայ, ու վախէս մերժելու չհամարձակեցայ: Զիս յափշտակեց տարաւ անի և այս արագ շարժումը խելքս բոլորովին տարաւ զլսէս:

Կը հարցունէի խրովի թէ արդեօք բոլորտիքս անցածները երազ չէին, թէ աւելի հաւանական չէր որ անկողնոյ մը մէջ ջերմով պառկած քան էի թէ խենթի մը պէս կը վախէի այնպիսի էակի մը հետ որ ինձ տոսկում կը պատճառէր:

Ետքը կը յիշէի որ քիչ ատենէ Ղէօնի զիս առնելու պիտի գար, այն մտածումով կը նայէի մօրս՝ որ պարողներու շրջանակին մէջէն կը թռէր զօղջես ուրախ զուարթ: Ա՛լսէի մտովի, թէ անկարելի էր ինձ մայրս այսպէս թողուլ ու երթալ:

Մէկ մ'ալ զրացի որ Հէնրիէթ զիս իր թեւերուն մէջ ուղմելով դէպ իրեն ծուած երեսս նայուածքովը կը լափէր և քիչ մնաց ձայն մը ձգելով պիտի փախչէի, բայց Ղէօնի ի՞նչ հակադրութիւն փէ ժամ անոր յետէն է, խօսքերը յիշելով համբերեցի:

Վայրկեան մը կանդ առինք , այս միջոցին Հէնրիէթ հետս փոսեցաւ սակայն բան մը չլսեցի , և ժպտելով պատասխանեցի շփոթած :

Սոյն բոպէին կերպասի մը մերի թևերուս և ուտերուս քսուիլը զգացի , և ետիս դառնալու անգամ պէտք չունեցայ , վասն զի Լէօնի մեղմ շնչառութիւնը ճանչցայ իսկոյն :

Ասոր վրայ տեղս նստելու հրաման առի Հէնրիէթէն և քիչ մը ետքը Լէօնի սև Գոֆօյով մը եկաւ ձեռքը ինձ նուիրեց : Բազմութեան մէջէ անցանք և չլիտեմ ինչ հրաշքով մօրս՝ որ նորէն զիս կը փնտուէր ու Հէնրիէթի նախանձոտ նայուածքէն պրծանք :

Հինգ հարիւրի չափ հանդիսատեսներու մէջէ Լէօնի հետ փախչելու յանդգնութիւնս պատճառեղաւ որ ոչ ոք զիտեց զայն : Նախասենեկին ամբողջին մէջէ անցանք և քանի մը հողի՝ որոնք իրենց վերարկունքը կ'առնէին ճանչցան զմեզ և առանց մօրս ընկերութեան սանդուխէն իջնելուս զարմայան , բայց այս քանի մը անձերն ալ մեկնելու վրայ էին հետեաբար իրենց դիտողութիւնը չէին կրնար հանդէսին մէջ տարածել :

Բակը հասած ատեննիս՝ Լէօնի փութով զիս դէպ 'ի կողմնակի գուռ մը քաշեց ուրիշ բնաւ կառք չէր անցներ : Քանի մը քայլ քրինք ընդ վազ մութ փողոցի մը մէջ՝ ետքը ուղեկառք մը բացուեցաւ , Լէօնի զիս ներս խօթեց , մուշտակապատ , սև վերարկուի մը մէջ փաթտեց , գլուխս ճամբորդի խոյր մ'անցուց և 'ի դթելական՝ Պ. Տէլրէշի լուսաւորուած տունը , փողոցը ու քաղաքը մեր ետեք աներևոյթ եղան :

Քսան չորս ժամ վազեցինք արշաւասոյր առանց կառքէն ելնելու համար շարժում մ'ընելու : Ամեն մէկ ձի փոխելու համար կեցած կայաննուս առջև Լէօնի , պատուհանին շրջանակը քիչ մը վեր կ'ընէր , թեք դուրս կը հանէր և կառապաններուն՝ իրենց վարձքին քառապատիկը նետելով՝ արտորնօք թեք կը քաշէր և վարագոյրը կը գոցեր նորէն :

Անօթութենէ և յողնութենէ դանդախիլը մտքէս անգամ չէի անցընէր , ակռաներս սղմած՝ շիղերս սրկեր էի և ալ չէի կրնար բառ մը ըսել կամ արցունք մը թափել :

Լէօնի աւելի հալածուելու վախով քան թէ իմ վիշտովս ու ցածներովս զբաղած կ'երևէր :

Ճամբէն քիչ մը հեռու գղեակի մը մօտ կանդ առինք և պարտէզի դուռ մը զարկինք : Ժամը առաւօտեայ երկուքն էր . զմեզ բաւական սպասեցընելէ ետքը՝ վերջապէս ծառայ մ'եկաւ մրմուռով և իր լապտերը Լէօնի երեսին մօտեցուց , բայց զանի ճանչցածին պէս՝ սկսաւ թողութիւն խնդրել լեղապատառ ու զմեզ ներս տարաւ :

Թէև այս տունը ինձ անբնակ ու անկահ երեցաւ , բայց և այնպէս բաւական վայելուչ սենեակ մը բացին՝ ուր մէկ վայրկեանի մէջ կրակ վառեցին , անկողին մը պատրաստեցին և զիս հանուցընելու համար կին մ'եկաւ :

Տեսակ մը ապշութեան մէջ ընկած էի երբ կրակարանին տաքութիւնը զիս քիչ մը վերակենդանացընելով տեսայ որ գիշերազդեստով ու թափած մազերով Լէօնի քով էի , բայց անիկա առանց ասոր ուշադրութիւն ընելու՝ քիչ մ'առաջ վրանիս ունեցած մարդարիսները , ազամանդները ու հոյակապ հագուստը արկղի մը մէջ պահելու ետեէ էր :

Նաև այն գոհարեղէնները որով ինքը զարդարուած էր , մեծ մասամբ հօրս կը վերաբերէին , որովհետև մայրս չուզելով որ անոր հագուստի պերճութիւնն ալ մերինէ վար մնայ , զանոնք խանութէն առեր ու անոր փոխ տուեր էր առանց հօրս բան մը ըսելու :

Երբ բոլոր այս հարստութիւնները արկղի մը մէջ դիզուած տեսայ , մահաբեր ամօթ մ'զգացի մեր բրած տեսակ մը գողութեան վրայ և Լէօնէ շորհակալ եղայ զանոնք հօրս զրկելու դիտաւորութեանը համար :

Չգիտեմ ինչ պատասխանեց ինձ , ետքը ըսաւ որ քնանալու չորս ժամ ունէի և թէ կ'աղաչէր որ հանդարտ սրտով ու հանդիստ հանդէլի :

Ասոր վրայ մերկ ոտքերս համբուրեց ու դնաց : Ես մինչև անկողին երթալու արիութիւնը չունեցայ բնաւ և կրակին մօտ թիկնաթուիս վրայ քնացայ : Առտուան ժամը վեցին զիս արթնցընելու եկան ու շփուլէ և երիկ մարդու զգեստներ բերին : Ճաշեցի և հագուեցայ համբերութեամբ :

Ետքը Լէօնի զիտ առնելու եկաւ. և արևը չծաղած մեկնեցանք այս խորհրդաւոր տունէն՝ որու անունը, ճիշդ տեղագրութիւնը և տէրը երբեք չճանչցայ, ինչպէս նաև շատ մը ուրիշ՝ երբեմն ճոխու երբեմն աղքատիկ բնակութիւններու՝ որոնք մեր ճամբորդութեանց ընթացքին մէջ, միայն Լէօնի անունին ամեն ժամ, ամեն տեղ բացուեցան մեր առջև :

Քանի կը հեռանայինք, Լէօնի կրկին իր ձևերու առաջուան շնորհքը ու լեզուին քաղցրութիւնը կը գտնէր, իսկ ես կըյր սիրով մը իրեն կապուած՝ երաժշտական նուազի մը կը նմանէի որու ամեն մէկ թեւը ինքը ուղածին պէս կը շարժէր :

Եթէ խորհուն էր՝ ես մեկամաղձոտ կ'ընէի, եթէ՛ ուրախ՝ ամեն վիշտերս ու կսկիծներս կը մոռնայի անոր կատախերու ժպտելու համար, երբ սիրավառ էր՝ մտատանջութիւնս և լացս կը մոռնայի, վրաս ոյժ կու գար զինքը սիրելու և սիրելը իրեն ըսելու համար :

9

Այսպէսով ժընէվ հասանք, և միայն հանչելու համար պէտք եղածին չափ կենսալէ ետքը՝ Զուլյերիի ներսերը մտանք ուր հալածուելու և բռնուելու վախը կորուսինք : Մեր երթալէն 'ի վեր՝ Լէօնի ուրիշ բան չէր խորհեր բայց եթէ խաղաղիկ և առանձին ապաստանարան մը գտնել ինծի հետ յախտենական միութեան մը մէջ՝ սիրով և բանաստեղծութեամբ ասյրելու համար, հեշտալի երազ՝ որ իրութիւն եղաւ :

Մամէօր լճին հովիտներէ մէկուն մէջ հիանալի գիւրդով նկարագրեղ ամարանոց մը գտանք որու ներսը քիչ ստակով կարգադրել

տունինք և վարձու բռնեցինք ասյրելի սկիզբը : Հոն վեց ամիս այնպիսի երկնային երանութիւն մը վայելեցինք որու համար բոլոր կեանքիս մէջ Աստուծոյ շնորհակալ պիտի ըլնիմ, թէ և ետքէն շատ աղէտներով քաւեցի զայն :

Բոլորովին առանձին կ'ասյրէինք առանց մարդկային ընկերութեան հետ յարաբերութիւն մ'ունենալու : Երկտասարդ, զուարթ ու զիրուկ նոր հարս ու փեսայ մը մեզ կը ծառայէին, և մեր դոհութիւնը կ'աւելցնէին իրենց զգացած դոհութեամբը : Աինք տան հաւքրտուքը և կերակուրը կ'ընէր և մարդը արածելու կը տանէր այժ մը ու երկու կով որոնք մեր բոլոր հոտը կը կազմէին, կաթ կը կ'ըէր և պանիր կը շինէր :

Աստու կանուկ կ'արթննայինք և օդը զեղեցիկ եղած տտեն՝ տունէն քիչ մը անդին կը ճաշէինք սիրուն մրդաստանի մը տակ որու ծառերը բնութեան ինամոցը յանձնուած՝ ամեն կողմը խիտ ոտտեր կ'երկնցընէին որոնց վրայ աւելի տերև ու ծաղիկ՝ քան թէ պտուղ կար, ետքը հովտին մէջ պտղատելու կ'երթայինք կամ լեռներու վրայ կ'եղնէինք :

Կամաց կամաց երկար արշաւանքներ ընելու սովորեցանք և ամեն օր նոր տեղ մը փնտտելու կ'երթայինք, լեռնոտ երկիրները այն աղէկութիւնը ունին որ երկայն ատեն կրնայ մարդ զանոնք հետազօտել անոնց ամեն մէկ զաղտնիքը ու զեղեցիկութիւնը ճանչնալէ յառաջ : Մեր ամենէ մեծ արշաւանքները ընելու ատեն Ժօաննը՝ մեր տան զուարթուն հաղարայետը՝ ուտելիքով լի զամբիւղով մը մեզի կը հետևէր և խոտերու վրայ մեր ըրած խնջոյքներէն աղւոր բան չկար : Լէօնի միայն ճաշատան ընտրութեան վրայ դժուարութիւն կը հանէր և վերջապէս դարաւանդի մը կէս ճամբան՝ հովէն ու արևէն պատսպարուած, թարմ խոտով զարդարուն՝ սիրուն տեսարան ունեցող տեղ մը կը գտնէինք, քաղցրաւոյր բոյսերով շրջապատած առուակի մը քով, ինքը իր ձեռքով գետինը տարածուած սաւանի մը վրայ ճաշը կը կարգադրէր ու Ժօանը ելակ ժողվելու և զինին հեղեղին պաղ ջուրին մէջ գնելու կը զրկէր :

Գինիի ողիով կրակ մը կը վառէր և թարմ հաւկիթ խաշել կուտար, ես ալ նոյնպէս պաղ միսէն և պտուղէն ետքը պատուական

խահուէ կը պատրաստէի իրեն : Այսպէսով անպատին վիպական գեղեցկութեանց մէջ տեղ՝ քաղաքակրթութեան վայելումներն ալ ունէինք քիչ մը :

Օգը գէշ եղած ատեն՝ ինչպէս որ դարնան սիւղըը ստէպ կը պատահէր, մեր եղևինեայ բնակարանը խոնաւութենէ պահելու համար մեծ կրակ մը կը վառէինք և բոլորտիքնիս կը պատէինք շարժական պատերով զորս Ղէօնի շինած, դամած ու նկարած էր : Թէյ կը խմէինք և մինչդեռ նա տաճկի երկայն ծխաքաշ մը կը ծըխէր՝ ես ընթերցում մը կ'ընէի : Ասոնք մեր Հրաշքակաւ ասորքը կը կոչէինք որ թէև միւսներէ նուազ զուարճալի՝ բայց կարելի է աւելի անոյշ էին :

Աեանքը կարգադրելու և դայն հաճելի ընելու զարմանալի տաղանդ մը ունէր Ղէօնի : Առաւօտէն՝ իր օրուան ծրագիրը շինելու և ժամերը կարգի դնելու կ'ըզբաղէր, ետքը՝ զայն իմ հաւանութեանս կը ներկայացընէր, և ես միշտ համաձայն գտնուելով ալ նոյնէն չէինք շեղեր : Այս կերպով՝ ձանձրոյթը, որ միշտ մենակեացները և նոյն իսկ սիրահարները կը հալածէ, առանձնութեան մէջ՝ մեզի երբէք չէր մօտենար :

Ղէօնի, հոգւոյ հանդարտութիւնը և մարմնոյ հանդստութիւնը հաստատուն պահելու համար մեասակար ու օգտակար եղածները դիտէր : Ինձ կը սորվեցընէր զանոնք իր սովորական գորովով, և ես իր մէկ փափաքին գէմ չէի դներ, վասն զի իրեն հնազանդ էի ինչպէս դերին իր տիրոջը :

Երկու սիրահարներու մտածմանց փոխանակութենէ անոյշ բան չըլլեր, կ'ըսէր անի, բայց անիկ ալ անհամ բան չկայ երբ կ'եղծուի այն, ուստի մեր խօսակցութեանց ժամերն ու տիղերը կարգի դրած էր :

Բոլոր օրը աշխատելով կ'ըզբաղէինք, ես տան հոգը կը տանէի, իր ճերմկեղէնները կը ծալլէի, իրեն անուշեղէններ կը պատրաստէի, և այս նորք փափկասիրութեան համար ինէ անդի ծայր շնորհակալ կ'ըլնէր նա՝ և շինածս կրկնակի պատուական կը գտնէր այն մենութեան մէջ : Ինքն ալ իր կողմէ մեր ամեն պէտքերը կը հոգար և մեր առանձնութեան բոլոր անհանգստութեանցը զարման

կը տանէր, ամեն արհեստներէ քիչ մը հասկընալուն՝ դռներուն փականքներ կը դներ, փայտէ կարասիներ, շրջանակէ և դունաւոր թուղթերով միջնորմեր կը շինէր, ծխահանի մաւրը կ'արդիլէր, պտղատու ծառ մը կը պատուաստէր կամ պաղ ջուրի առուակ մը տան բոլորտիքը կը բերէր, հարկաւոր գործի մը զբաղած էր յարածամ և ամեն բանին աղէկը կ'ընէր :

Երբ մեր այս աշխատութիւնները պակսէին, ջրանկարչութիւն կ'ընէր, կամ մեր շրջապատութեանց միջոցին թղթակալնուս մէջ դժաւ գրած ծրագիրները քաղելով հիանալի մարգալայրեր կը գծադրէր : Երբեմն առանձին կը շրջէր հովտին մէջ ոտանաւորներ յօրինելով և շուտով կու գար զանոնք ինձ ըսելու : Շատ անգամ զիս գովին մէջ կը գտնէր գոգնոցս լի հոտաւէտ խոտերով զորս այծերը շատ կը սիրեն :

Իմ երկու աղւորիկ ամիկներս ծունկերուս վրայ կը ճարակէին : Մին ճերմակ էր անարատ՝ հեղ ու տխուր դէմքով, միւսը եղնիկի պէս գեղին, մօրուանի և սև ոտքերով, պզտի չարաձճի ու վայրենի էր ու այժե՛ս՝ կ'անուսնէր : Այդին անունը որ մարգարիտ (փասքայեայ չիչէի) գրած էինք կարմիր էր և ընձի պէս սև շերտերով, ասիկա ստէպ գլուխը ուսիս վրայ կը դներ և Ղէօնի այսպէս տեսած ատեն կայսն ՚ի Ժեբ կը կոչէր զիս :

Երբեմն թղթակալը ինձ կը նետէր և կ'ըսէր իր ոտանաւորները որ միշտ ինձի ուղղուած էին, բերնուց ըսել որպէս զի զանոնք գրեմ : Ընդհանրապէս սիրոյ և երանութեան երգեր էին անոնք և վսեմ կ'երևէին ինձ և իրօք ալ վսեմ էին աներկբայ : Անձայն ու լռիկ կը լայն զանոնք դրելու ատեն և երբ կը լմնայի «Է՛հ, հաւնեցա՛ր» կ'ըսէր : Արտասուածոր դէմքս իրեն կը դարձընէի, ասոր վրայ կը խնդար ու զիս կը գրկէր մոլեղին ու սիրովաւ :

Յետոյ, հոտաւէտ խոտերուն վրայ նստելով օտար բանաստեղծութիւններ կը կարդար և զանոնք զարմանալի շտութեամբ և ճշդութեամբ ինձ կը թարգմանէր, մինչդեռ ես գովին միջնաղ լուսոյն՝ կտաւ կը մանէի :

Պէտք է մարդ Հելլէտիայի գովերու սքանչելի մաքրութիւնը գիտնայ, որպէս զի մերիւր սրահի վերածելուն համոզուի : Ախորին մէ-

Ղէն ժայռէն բխած՝ սրբնթաց առու մը անցնելով զայն կ'աւելբ
յարածամ և որու պղտի պղպջիւնը զմեզ կը զուարճացնէր : Ըն-
տանի աղանձներ, մեր ոտքին տակ ջուր խմելու և յանդուզն ճըն-
ճղուկներ քանի մը հունտեր կու գային զողնալու ու լուացուելու
այն պղտի կամարին տակ՝ ուրկէ ջուրը ներս կու գար :

Տաք օրերու մէջ ամենէ զով տեղը այս էր երբ ամեն պատու-
հանները բաց էին, և ցուրտ բրած օրերը երբ ամենախորք ճեղ-
քերը յարգով ու մացառով զոցուած էին, տաք էր :

Հաս անդամ՝ Լէօնի կարգալէն յոգնելով՝ նոր կարած խոտերու
վրայ կը ննջէր ու ես ալ դործս մէկդի ձղելով՝ զմայլուն կը դի-
տէի այս գեղեցիկ դէմքը որ քունի հանդարտութիւնը կ'ազնուայնէր
աւելի ևս :

Թէև գրեթէ միշտ մէկտեղ էինք, սակայն այսպիսի բազմադրազ
օրերու մէջ քիչ կը խօսակցէինք, քանի մը քաղցր զրոյցներ ու
անոյշ զգուանքներ կը փոխանակէինք, կամ դործերնու համար
զերար կը քաջալերէինք փոփոխակի : Իրիկունը Լէօնի մարմնով կը
թուլնար ու մտքով կը կենդանանար :

Երեկոյեան ժամերը մեր սիրոյ փոխանակութեան յատկացուցած
ընթելուն՝ աւելի եռանդոտ կ'ըլնէր : Եր օրական աշխատութեամբը
քիչ մը յոգնած՝ ոտքերուս տակ մամուռին վրայ կը պառկէր մեր
տան մօտ լեռին ստորտը զանուած հեշտալի տեղ մը, ուրկէ վեր-
ջալուսոյ վեհ տեսարանը, օրուան ախուր փախուստը և զիշերուան
ձանը ու հանգիստուր գալուստը կը դիտէինք :

Լէօնի աստղադիտական կատարեալ տեղեկութիւններ ունէր, բայց
Թօանը իրեն յատուկ կերպով կը ճանչնար այս հովուային դիտու-
թիւնը և աստղերու տարբեր անուններ կու տար որոնք շատ ան-
գամ մերիններէ աւելի բանաստղծական և նշանակիչ էին :

Երբ Լէօնի անոր գեղջկական իմաստակութիւններովը բուական
զբօանելէ ետքը կը ձանձրանար, լեռին ստորտը կը դրկէր զան իր
սրնդին վրայ կողերու հովուական եղանակ մը նուազելու : Այս սուր
հնչիւնները հեռուէն անասելի քաղցրութիւն մը ունէին և Լէօ-
նի զանոնք լսելու ասեն այնպիսի մտախոհութեան մը մէջ կ'ըլնէր
որ յափշտակութեան կը նմանէր⁵, ետքը՝ երբ զիշերը բոլորովին կը

կոխէր և ձորին լուծիւնը միայն ժայռաբնակ թուչունի մը ախուր
կոնչիւնէն կը խանդարէր, երբ՝ մեր բոլորախոր խոտերու մէջ լու-
սածճիւները կը վառէին և գաղջ քառի մը մեր գլխին վրայ եղեխննու-
մէջ կը սահէր՝ կարծես թէ Լէօնի երազէ մը կամ ուրիշ կենսութեան
կարծրննար : Եր հոգին կրակ կ'առնուր կը վառէր և իր եռանդոտ
ճարտասանութիւնը սիրտս կ'ողողէր :

Ա՛րևսէր անիկա իր խօսքը երկնից, հովին, արձագողանքնե-
րու և բոլոր բնութեան ուղղել եռանդուն, իր թևերու մէջ կ'առ-
նէր և զիս զառանցակաւն զգուանքներով ծածկելով՝ կուրծքիս վրայ
կ'ըսկէր արտասուել սիրայոյդ, ու սթափած ասեն ամենաքաղցր ու
ամենէ մոգիչ խօսքեր կը զրույէր ինձ :

Ո՛հ, ինչպէս կ'ընայի չսիրել այս մարդը որ անմահ էր թէ իր
յաջող և թէ ձախող օրերուն մէջ : Քանի սիրուն և զեղանի էր
ան ատեն : Եր առնական դէմքին ինչպէս կը վայելէր արևէն ու
հովէն յառաջ եկած բարակ խանդարը, որ իր սև սաթի պէս յօն-
քերէն վեր սպիտակ ճակատը խնայած էր :

Ինչպէս սիրել ու իր սէրը յայսմեկ գիտէր անի : Ինչպէս կենքը
կարդողրել և զայն զբօսալի ընելու ձևերը կը ճանչնար : Միթէ
կ'ընայի կոյր վտտահութիւն մը չունենալ իր վրայ և անսահման հնա-
ղանդութեան մը սովորած չըլնիլ քանի որ ամեն բրածն ու ըտածը
լաւ, զեղեցիկ ու բարի էր :

Առատաձեռն, զգայուն, ազնիւ ու դիւցադնական տղայ մ'էր
նա, հաճութիւն մ'էր իրեն մեր դուռը զարնող թէ աղքատը և թէ
հլանողը միեթարելը : Օր մը նորատի հովիւ մը ազատելու համար
կենքը փտանդի դնելով հեղեղատի մը մէջ նետուեցաւ և զիշեր
մը ամենաստիպալի վտանգներով՝ ձիւներու մէջ թափառեցաւ մոլորած
ճամբորդներու օդնելու համար՝ որոնց աղաղակները լսած էինք :

Ո՛հ, ինչպէս կ'ընայի անոր վրայ վտտահութիւն չունենալ և ա-
պագային համար վախնալ : Չէ, ա՛լ մ'ըսեր որ զիւրահաւան ու
տկար էի, ամենէ առնական կիւնը, իր սիրոյ այս վեց ամիսներուն
մէջ իրմ բնիճուած կը յաղթուէր յաւիտենապէս : Այս իմ մասիս
յաղթուէր էի, և ծնողքէս բաժնուելուս դառն կսկիծը և անոնց
ցաւերու գաղափարը, կամայ կամայ տկարացաւ ու մարեցաւ գլխովին :

Ո՛Տ , քանիցս մեծ էր այս մարդու կարողութիւնը :

Թիւլիէթ լուց ու տխուր մտախոհութեան մը մէջ ընկաւ : Հեռաւոր ժամացոյց մը կէս զիշեր զարկաւ :

Առաջարկեցի որ երթայ հանդէի :

— Չէ , ըսաւ , եթէ զիս մտիկ ընելէ չյուզնեցար , տակաւին խօսիլ կ'ուզեմ , կ'ըզգամ որ շատ դժուարին պաշտօն մը յանձն առի իմ հոգւոյս համար , և թէ լմնցածիս պէս՝ օրերով բան մը պիտի չըզամ ու չյիշեմ . հետեւաբար՝ կ'ուզեմ այսօրուան ուժէս օգուտ քաղել :

— Այո՛ , Թիւլիէթ , իրաւունք ունիս , ըսի իրեն : Սրտէդ խլէ երկաթը որպէս զի ետքէն աւելի հանգիստ ըլնիս : Այլ ըսէ ինձ խեղճ աղջիկ , թէ ի՞նչպէս հանդէսին մէջ Հէնրիէթի այլանդակ վարմունքը , անոր մէկ նայուածքին առջև Լէօնիի ցուցուցած վատ հնազանդութիւնը , մտքիդ մէջ կասկած մը կամ վախ մը ձգած չէին :

— Ի՞նչ վախ կրնայի ունենալ , պատասխանեց Թիւլիէթ , երբ աշխարհս , ու ընկերութեան ասպականութիւնները չէի ճանչնար , այս գաղտնիքէն բան մը հասկընալու համար : Լէօնի ինձ ըսած էր որ սոսկալի գաղտնիք մը ունէր , ես ալ հազար տեսակ վիպական դժբաղդութիւններ կ'երեւակայէի : Նոյն ատենուան զրակնութեան նոր ձևը ան էր ու ամենէ անձմարտանման և տարօրէն անէծներով ծածկուած մարդերը տեսարան կը հանէին և խօսիլ կու տային : Ղէպերը ու թատրոնները միայն դահճի տղաքներով , զիւցաղնական լրտեսներով , առաքինի մարդասպաններով ու թիասպարտներով լի էին : Օր մը Քրէտերիք Սթայնտալ և ուրիշ անգամ մ'ալ քուրէրի լրտես անուն վէպը ձեռքս ընկաւ : Մտածէ ասիք զատ որ դեռ շատ գեռահաս էի և թէ միտքս սրտէս շատ ետ էր , ուստի կարծեցի որ մարդկային ընկերութիւնը յանիրաւի և անմտութեամբ եպերելի կը գտնէր Ղէօնի , վսեմ անխոհեմութեան մը՝ ակամայ գործուած սխալանքի մը համար և կամ վայրենի կանխակալ դատումով մը . կը խոստովանիմ անգամ որ իմ նորատի աղջիկ խելքս , այն անթափանցելի գաղտնիքի մէջ աւելի հրատարակ մը գտաւ և կա-

նային հոգիս՝ վառեցաւ իմ ամբողջ ճակատագրոյս գեղեցիկ և բանաստեղծական թշուառութիւն մը միտիթարելու առթիւն առջև :

— Անշուշտ Լէօնի այդ վիպական տրամադրութիւնը նշմարեց և զայն ՚ի կիր առաւ , ըսի Թիւլիէթի :

— Այո՛ , պատասխանեց նա , զայն ՚ի կիր առաւ , և եթէ զիս խաբելու համար այնքան աշխատեցաւ , պատճառը ան է որ զիս կը սիրէր և ամեն զոհոգութեամբ իմ սէրս ալ վաստըրիլ կ'ուզէր :

Վայրիկ մը լուռութիւն պահելէ ետքը , Թիւլիէթ դարձեալ ի՞նչ պատմութիւնը շարունակեց :

Է

Զմեռը եկած հասած էր , բայց մենք որոշած էինք անոր ամեն խստութիւններու տանելով մեր սիրական մենարանէ չմեկնիլ : Լէօնի ինձ կ'ըսէր թէ երբեք այսքան երջանիկ եղած չէր , թէ իր սիրած միակ կինը ես էի և կ'ուզէր աշխարհէ քաշուելով իմ թեւրուս մէջ ասլրիլ ու մեռնիլ : Զբօսանքներու համար իր ունեցած սէրը , խաղի համար ունեցած մոլութիւնը , ամեն բան մարած ու յաւիտենապէս մոռցուած էին : Ո՛Տ , ինչ երախտաղէտ էի երբ կը տեսնէի որ այս ամենէ սիրուած ու վառվռուն մարդը , շքեղ ու ուրախ կեանքի մը բոլոր հեշտութիւններէ ու հանդէսներէ կը քաշուէր յօծարակամ՝ ինձի հետ խրճիթի մը մէջ ասլրելու համար : Եւ հաւաստի եղիւր , Տօն Այէօ , որ անստեն զիս չէր խաբեր : Եթէ իրաւ է որ պահուրտելու զօրաւոր պատճառներ ունէր , միւս կողմէ ալ , ստոյգ է դոնէ՛ որ մենութեան մէջ երջանիկ եղաւ ու զիս սիրեց : Միթէ կրնամք վեց ամիս շարունակ կեղծել այն զուարթութիւնը որ օր մը չ'նուազեցաւ , և ինչո՞ւ պիտի չ'սիրէր զիս քանի որ

նորատի ու գեղանի էի և ամեն բանէ բաժնուեր էի իրենն համար և զինքը կը պաշտէի : Ասով մի կարծեր սակայն որ իր բնութեան վրայ կը խաբուիմ, ամեն բան դիտեմ և պիտի ըսեմ քեզ : Իր հողին շատ գեղեցիկ է և շատ ամոնյն՝ շատ մեծ է ու շատ փոքր . երբ մէկը այն մարդը ատելու զօրութիւնը չ'ունի պէտք է զանի սիրել ու անոր զոհ ըլնիլ :

Բայց ձմեռը այնպէս սաստիկ սկսաւ որ մեր հովտին մէջ ապրելու շատ վտանգաւոր դարձաւ , քանի մը օրուան մէջ ձիւնը բլրին վրայ ելաւ և մինչև մեր ամառանոցը հասաւ , անանկ որ զմեզ կրնար ծածկել և սովալլուկ մեռցնել :

Լէօնի հոն մնալու կը յամառէր ե. կ'ուզէր պաշար ժողվելով թշնամին արհամարհել , Բայց ժօաննը հաւաստեց զմեզ որ մեր կորուստը անխուսելի էր եթէ անմիջապէս չիտախէինք , վասն զի տասը տարիէ 'ի վեր ասանկ ձմեռ մը տեսնուած չէր և թէ սառերը հալելու ատեն ձիւնակոյտերը (avalanche) խրճիթը փետուրի պէս կ'աւելին եթէ Ս. Պէրնար , կամ Լալանսի Ս. Աստուածածինը հրաշք մը չընէր :

— Եթէ մինակ ընէի , ըսաւ Լէօնի , հրաշքին կ'ըսպատէի ձիւնակոյտերը հեղնելով , այլ այդ քաջասրտութիւնը չունիմ երբ իմ վտանգներուս մասնակից կ'ըլնիս դու : Աւազը կը մեկնինք :

— Պէտք է , ըսի , բայց ո՛ր պիտի երթանք : Իսկոյն ճանչցուելով կը յայտնուիմ և բռնի զիս իմ ծնողաց կը վերագարձընեն :

— Մարդոց և օրինաց ձեռքէն ազատելու համար բիւրաւոր միջոցներ կան , պատասխանեց Լէօնի ժպտելով , հանդիստ եղիւր , անշուշտ մենք ալ միջոց մը կը գտնենք , տիեզերքը մեր տրամադրութեան տակն է :

— Էհ , մեր ճամբորդութիւնը ուրկէ պիտի սկսինք , հարցուցի իրենն ես ալ ժպտելու աշխատելով :

— Գեւա բան մը չգիտեմ , ըսաւ նա , այլ հող չէ քանի որ մէկուտ պիտի ըլնինք ուր որ գտնուինք թշուառ չենք ըլնիր :

— Բարէ , ըսի իրենն , միթէ երբէք ուրիշ տեղ մ'այսպէս երջանիկ կրնանք ըլնիլ :

— Կ'ուզե՞ս մնալ , հարցուց նա :

— Ա՛չ , պատասխանեցի , այսուհետեւ ալ այս երանութիւնը չմնար : վասն զի վտանգին վախով միշտ մէկ մէկու համար անհանդիստ կ'ըլնինք :

Մեր պատրաստութիւնները ըրինք , ժօաննը բոլոր օրը մաքրեց ճամբան ուրկէ պիտի մեկնէինք : Բայց նոյն գիշեր զարմանալի գիպուած մը հանդիպեցաւ ինձ որ անկէ ետև միշտ կը վախնայի միտքս բերելու :

Քունիս մէջ մտելով արթնեցայ և տեսայ որ Լէօնի քովս չէր ու իր տեղը ցուրտ՝ ու սենեկին գուռն ալ բաց ըլնելուն՝ ստուած հով մը ներս կու գար : Քանի մը վայրկեան սպասեցի ու տեսնելով որ չէր դառնար նա , զարմանօք ելայ հաղուեցայ շուտ մը , բայց չնչին վախէ մը մղուած գուռս չե՛նցու համար՝ քիչ մը ևս սպասեցի : Իր բացակայութիւնը երկարեցաւ սակայն , վրաս անյաղթելի երկիւղ մը տիրեց ու տասնուհինգ աստիճանի պողուն՝ գրեթէ մերկ գուռս ելայ վախնալով որ Լէօնի ձիւներուն մէջ մտնուած թշուառի մը օգնութեան դացած չըլնի , ինչպէս որ քանի մը գիշեր յառաջ ըրած էր :

Ուստի որոշեցի զինքը փնտուել ու իրեն հետեւիլ , ժօաննը և իր կինը կանչեցի , բայց ասոնք այնպէս խորունկ կը քնանային որ ձայնս չլսեցին : Ան ատեն չկրնալով հանգարտիլ՝ ամառանոցը պատող վանդակապատ տանիքին եզերքը յառաջացայ և քիչ մը հեռուն տկար լոյս մը տեսայ՝ որ ձեան վրայ կը փալվէր , և ճանչցածիս պէս որ այն լապտերն էր որ Լէօնի իր վեհանձնական արշաւանքներուն մէջ հետը կ'առնէր , գէպ՝ այն կողմը վազեցի որքան որ մինչև ծունկերս հասնող ձիւնը կը ներէր :

Փորձ ըրի զինքը կանչելու , բայց ցուրտը ակուններս կը կափկափէր և հովը երեսիս զարնելով՝ ձայնս կ'արդիւլէր : Ահրջապէս լապտերին մօտեցայ և Լէօնին կրցայ տեսնել որոշակի՝ որ առջե տեսած տեղս անշարժ կեցած՝ ձեռքը բահ մը ունէր :

Աւելի մօտեցայ , բայց ձիւնը ոտքերուս ձայնը մեղմելուն՝ իր քովը հասնիլս չտեսաւ : Լոյսը իր մետաղեայ դրանին մէջ դոցուած էր և միայն իր վրայ ուղղուած ճեղքէ մը կ'ընէր որով առանց էք տեսնուելու զինքը կը տեսնէի :

Ան ատեն գիտեցի որ Լէօնի բահովը ձիւնը մէկ դի ըրեր՝ հողը փորեր և մինչև ծունկերը փոսի մը մէջ կը դտնուէր :

Անանկ ատեն և ցուրտ եղանակի մը մէջ այստարօրինակ զբաղումը ինձ ծիծաղելի վախ մ'առնեց :

Լէօնի տարօրէն արտորանք մը կը յայտնէր , մերթ ընդ մերթ անհանդարտութեամբ իր շուրջը կը նայէր այնպիսի երևութիւն մը՝ որմէ սոսկալով ժայռի մ'ետին ծռեցայ : Այնպէս կարծեցի որ եթէ զիս տեսնելու ըլնէր կ'ըստաննէր , բոլոր կարգացած խենթ ու երևակայական պատմութիւններս և իր դաղտնիքին վրայ ըրած այլանդակ խորհրդածութիւններս միտքս եկան , ինձ այնպէս եկաւ որ գետնէն գիակ մը կը հանէր և քիչ մնաց սիսի մարէի :

Սակայն սակաւ ինչ սիրտ առի՛ վառն զի տեսայ որ գետին փորելը շարունակեց ու քիչ մը ետքը հողին մէջ պահուած արկղիկ մը դուրս հանեց զոր ուշի ուշով գիտելէ ու կղպակին բացուած չըլլալը ստուգելէ ետքը՝ գետինը դրաւ և սկսաւ ծակը հողով ու ձիւնով գոցել , առանց իր գործողութեան հետքը ծածկելու համար զգուշութիւն ընելու :

Երբ տեսայ որ իր արկղիկով տունը վերագաւառու կը պատրաստուէր , վախցայ որ իմ անխոհեմ հետաքրքրութիւնը շտեմնէ և կրցածիս չափ շուտով փախայ : Թաց հագուստս անկիւն մը պահեցի փութով և պառկեցայ՝ ՚ի մտի դնելով որ քովս եկած ատենը քնանալ ձևացնեմ , բայց անիկա տակաւին կէս ժամի չափ գուրը ուշացաւ՝ որով ժամանակ ունեցայ յուզմունքս փարատելու :

Ամեն տեսակ ենթագրութիւններ ըրի այս արկղիկին վրայ որ անշուշտ մեր այս հովիտը դալէն ՚ի վեր՝ հողին մէջ պահուած՝ և փրկութեան բժժանքի մը կամ մահաբեր գործիքի մը պէս մեզ ընկերանալու սահմանուած էր :

Անոր մէջինը չէի կարծեր որ ստակ ըլնէր՝ ըստ որում բաւական մեծիկ էր և սակայն Լէօնի մէկ ձեռքով և զիւրաւ կը վերջընէր զայն :

Կարելի է , կ'ըսէի , անանկ թուղթեր կային անոր մէջ որոնցմէ կախում ունէր իր բոլոր էութիւնը :

Որ աւելին է , արդէն այս արկղիկը սեղ մը տեսած ըլնիլ կը

կարծէի , բայց թէ ինչ պարագայի մէջ չէի կարող յիշել : Այս անգամ իր գոյնը և ձևը տեսակ մը գծնդակ պէտքով մտքիս մէջ գրոշմուեցան :

Բոլոր գիշեր աչքիս առջևն էր այն , և երազներուս մէջ կը տեսնէի որ անկէ խել մը այլանդակ բաներ կ'երևնէին , մերթ տարօրէն պատկերներով թուղթեր , մերթ արիւնաթաթաւ զէնքեր , երբեմն ծաղիկներ , փետուրներ և գոհարներ , ու երբեմն ոսկրատէք , ոսկիի կտորներ , սձեր , շղթաներ և երկաթեայ անուրներ :

Սոյն գիշերուան համար Լէօնիի հարցում մ'ընելէ և իմ գինքը տեսած ըլնիլս հասկըցնելէ շատ զգուշացայ , վառն զի շատ շատ անգամ ինձ ըսած էր որ իր դաղտնիքը լմացած օրս՝ ամեն բան պիտի լմնար մէջերնիս , և թէև միշտ ծնիկ վրայ շնորհակալ կ'ըլնէր ինէ իրեն կուրօրէն հաւատալուս համար , սակայն ստեպ կը հասկըցնէր ինձ որ իմ կողմէ նաև ամենապղտի հետաքրքրութիւն մը իրեն անհաճոյ պիտի երևէր :

Ուստի երկրորդ օրը ջորիներու վրայ հեծած՝ ճամբայ ելանք և ամենէ մօտ քաղաքը հասածնուս պէս՝ սուրհանգակի կառք բռնեցինք մինչև Վենետիկ :

Հոն նորէն այն խորհրդաւոր տուներէն մէկը իջանք՝ որ կարծես թէ ամեն երկիրներու մէջ Լէօնիի արամադրութեան ներքև կը գլուսուէին :

Այս անդամուանը տխուր , փլփլած և գրեթէ քաղաքին անմարդաբնակ մէկ թաղի մը մէջ պահուած էր :

Լէօնի ըսաւ որ իր բացակայ գտնուող բարեկամներէ մէկունն էր այն , աղաչեց որ մէկ երկու օրուան համար համբերեմ , աւելցնելով որ կարև որ պատճառներ կ'արդիւլէին իրեն խիտն քաղաքին մէջ երևիլ , բայց թէ քսանըջօրս ժամէն՝ վայելուչ տուն մը պիտի հաստատուէի առանց իր հայրենիքի կենցաղէն դանդաւոր տեղի մը ունենալու :

Հազիւ թէ պաղ ու խոնար սրահի մը մէջ ճաշերնիս ըմնցած էինք , երբ աղտոտ հագուստով , անախորժ և հիւանդոտ դէմքով մարդ մը ներկայացաւ՝ ըսելով որ Լէօնի վիճքը կանչել տուած էր :

— Այն , այն , իմսիրելի Թատէս , պատասխանեց Ղէօնի , փութով ոտք ելնելով , բարի եկար , եկու ուրիշ սենեակ մ'անցնինք , տիկինը դործի խօսքերով չձանձրացընելու համար : Թամ մ'եաքը , Ղէօնի այլայլուն՝ բայց յաղթանակի ուրախ դէմքով մը զիս զրկելու եկաւ :

— Քանի մը ժամու համար գուրս կ'ենեմ , ըսաւ նա , և կ'երթամ քու նոր բնակութիւնը պատրաստելու , վաղը զիշեր հոն պիտի պառկինք :

Ը

Ղէօնի բոլոր օրը տունը չերեցաւ :

Երկրորդ օրը կանուխ ելաւ , շատ դրաղած կ'երեկէր բայց սովորականէն աւելի ծիծաղադէմ էր և ասով քաջալերուելով այն օրը այնքան չձանձրացայ , և նոյն լըին ու պաղ տանը վրաս ըրած տխուր տպաւորութիւնը սակաւ ինչ փարատեցաւ :

Կէս օրէն ետքը դբօսնլու համար վեր վար շրջելու աշխատեցայ այս բնակութիւնը խիստ հին էր , հնամի կարասիքներու մնացորդներ , օթոցի կտորուանք , և մուկերէ կրծուած քանի մը պատկերներ ուշս զրաւեցին , բայց ինծի համար աւելի հետաքրքրական առարկայ մը՝ ուրիշ մտածմունքներու մէջ ձգեց զիս :

Ղէօնիի պառկած սենեակը մտնելու ատեն՝ նշանաւոր արկղիկը աչքիս զարկաւ որ բաց ու բոլորովին պարասպ էր : Աս տեսածիս պէս՝ հողիս մեծ բեռէ մը աղատեցաւ :

Այս արկղին մէջ զոցուած անծանօթ վիշապը թռած էր ուրեմն , և ալ վրանիս չէր ծանրանար այն ճակատագիրը որ կարծէի թէ անիկա կը ներկայացընէր :

— Աղէ , ըսի իւրովի ժպտելով , ահա Բանտօրեան տուփը պարպուեցաւ և յոյս մնաց ինծի :

Գուրս ելնելու կը պատրաստուէի՝ երբ զիպուածով սենեակին մէջ տեղը , մետաքսի պատուած թուղթերու հետ գետինը մտցուած բամպակի կտորի մը վրայ կոխելով ոտքիս սակ կարծր բան մը զգացի ու մեքենաբար վերցուցի զայն :

Բայց բամպակին մէջէն մատերս նորէն հաստատուն մարմնի մը գտնալով՝ բացի զայն ու մէջը շողակնեայ (brillant) մեծ քարերով գնդասեղ մը դտայ՝ որու հօրս ընելը ճանչցայ և վերջին պարահանդէսին օրը անով ուսէս գօտի մը կախելս յիշեցի խեղոյն :

Այս պարադան միտքս այնպէս մը գրաւեց՝ որ թէ արկղիկը և թէ Ղէօնիի գաղտնիքը մտքէս ելան , և միայն խորունկ անհանգստութիւն մը զգացի այն զոհարներուն համար՝ զորս հետս առեր էի փակած զիշերս , և որոնց վրայ հող չէի տարած կարծելով որ Ղէօնի զանոնք ետ զրկած էր նոյն հետայն :

Այս գիւտիս վրայ սոսկալի կերպով վախցայ որ անոնց զրկուելը մտցուած չըլնի , և Ղէօնի տուն եկածին պէս՝ միամտօրէն հաբցուցի .

— Բարեկամ , Պրիւսէլէ մեկնելէ ետքը զոհարեղէնները հօրս զրկելու չմոյցար , այնպէս չէ :

Ղէօնի տարօրինակ կերպով մը երեսս նայեցաւ , կարծես թէ հողուոյս խորը թափանցել կ'ուզէր :

— Ինչո՞ւ հարցումիս չես պատասխաներ , ըսի , ինչո՞ւ քեզ զարմանալի կ'երեկ այն :

— Ինչ յարմարութիւն կայ այդ բանը հարցընելու , պատասխանեց նա հանդարտօրէն :

— Որովհետեւ , ըսի , այսօր անդործութեամբ սենեակի մտայ և ոյս գնդասեղը դեանէն գտայ ու վախցայ որ մեր ուղեորութեան շփոթին և փախստի արտօրանքին մէջ , բոլորովին մտցած չըլլիս միւս զոհարներն ալ զրկելու , վասն զի այնքան շփոթած էի որ հազիւ թէ քեզի անոնց խօսքն ըրի :

Այս խօսքերը լմնցընելով գնդասեղը իրեն ներկայացուցի : Այնքան անկեղծօրէն կը խօսէի որ իր վրայ կասկած չունենալս ինքն ալ տեսնելով գնդասեղը ձեռքէս առաւ անվրդով և ,

— Աղէկ ըսիր, չղիտեմ, ըսաւ, այդ ինչպէս եղեր է: Անբիւ
դտար: Ապահով ես որ հօրդ է այն և մենէ առաջ այս առնը
բնակողները մոռցած չեն:

— Ո՛հ, ըսի, ահա վարչութեան գրոշմին քով աննշմարելի
դրօշմ մ'ալ կայ որ հօրս կնիքն է, և եթէ խոշորացոյցով նայե-
լու ընիս իր սղջընատառը կը տեսնես հոն:

— Յիշեցի, յիշեցի, ըսաւ Լէօն, մեր ճամբորդի արկղիկներէ
մէկուն մէջ մնացած պէտքէ ըլնի, և կ'երևայ թէ այս առտու լաթ
մը թոթուելու ասին գետինն ընկեր է: Բարեբաղդաբար հետեր-
նիս միայն այդ գոհարն առեր ենք անդիտօրէն, բոլոր միւսները
հաւատարիմ անձի մը ձեռքով ղրկուած են Պ. Տէլբէշի՝ որ ան-
շուշտ զանոնք ընտանեացդ յանձնած է: Չեմ կարծեր որ այս ալ
ղրկուելու արժանի բան մը ըլնի, և ոչինչ բանի մը համար մօրդ
նոր սիրտիս մը չպատճառենք:

— Առ նուազն տասը հազար ֆրանք կ'արժէ, ըսի:

— Անանկ է նէ պահէ զայն մինչև որ ղրկելու առիթ մը գրտ-
նես: Բայց ինձի նայէ, դու պատրաստ ես, սնտուկները զոցուեցան:
Գուան առջև կօնտօլ մը կայ, տունդ անհամբեր զքեզ կ'ըստասէ և
ընթրիքը սեղան բերելու վրայ են:

Թ

Աէս ժամ ետքը հոյակապ ապարանի մը առջև կանդ առինք,
որու սանդուխները վարդագոյն չուխայէ օթոցներով ծածկուած է-
ին, սպիտակ մարմարէ վանդակները, թեթև արձաններով՝ որոնք
կարծես թէ զմեզ սղջունելու համար կը խոնարհէին, նարնջեօ

նի ծաղիկներով զարդարուած էին թէև ձմեռուան եղանակին մէջ
կը գտնուէինք:

Գունապանը և չորս ծառայ համազրեատ հազած՝ նաւակէն ելնե-
լու եկան օդնեցին մեզի: Լէօնի անոնց մէկուն ձեռքէն ջահը առ-
նելով սինաղարդ գաւթին դրուալը ցըցուց ինձ որու վրայ արծաթի
գրերով Ապարան և Լէօնեան գրուած էր:

— Ո՛ր բարեկամդ իմ, դռնեցի, այսպէս ուրեմն մեզի խափած չէիր
դու, իրօք հարուստ և աղնուորդի ես և քու առնդ կը դտնուիմ:

Մանկական բերկրութեամբ մը ժուռ եկայ այս պալատը որ Վե-
նետիկի ամենէ աղուոր շէնքերէ մէկն էր: Նորափայլ կահն ու կա-
րասին և օթոցները, հին օրինակներու վրայ յօրինուած էին, և
ձեղունի սլատիւրներու և հին ճարտարապետութեան մէջ՝ կատարեալ
համաձայնութիւն մը կար նոր նոր յաւելուածներով:

Հիւսիսարևակ աղղերու և մեր էսնաֆի՝ յարդ ու զարդը այնքան
հասարակ, գծուած և խառնակ է, որ այսպիսի շքեղութեան մը դարձա-
փարը երբէք ունեցած չէի:

Ընդարձակ գաւիթներուն մէջ՝ կը վաղէի իբրև մոզական պալա-
տի մը մէջ, ամեն բան ինձ համար անսովոր և նոր ձև մ'ունէր,
կը հարցընէի իւրովի՝ թէ արդեօք երանջ կը տեսնէի թէ ոչ իրօք
այս բոլոր հրաշալիքներու սիրուհին ու թագուհին ես էի: Ասիկէ
զատ այս հողատիրական փառաւորութիւնը նոր բժժանքով մը կը
պատէր զիս, վասն զի աղնուականութեան առաւելութիւնը երբէք
ըմբռնած չէի:

Գաղղիոյ մէջ՝ ալ մոռցուած՝ և Պէլճիայի մէջ երբէք զիտցուած
չէ այն, բայց Վենետիկ թէև քիչ ազատօրդի կը գտնուի, բայց
գտնուողները տակաւին շքեղ ու հպարտ են: Հոս պալատները չեն
փլեր այլ կը թողուն որ ինքնին փլին:

Այս զինարդուներով և յողթանակի նշաններով ծածկուած սե-
նեակներու մէջ, զինանկար ձեղուններուն տակ և Լէօնի նախա-
հարց պատկերներուն դիմացը՝ որոնք Թիսիէնի և Վերօնէզի գոր-
ծերն էին, ումնք ծանր և խոժոռաղէմ իրենց մուշտակաւոր վե-
րարկուներու ներքև, և ումնք իրենց սև սնդուսէ գրասանբու տակ
շքեղ ու գեղանի՝ կ'ըսկսէի իմանալ աստիճանի սնտիառութիւնը որ

կրնայ այնքան փայլուն ու սիրուն ընել էրբ զէվզէկի մը վրայ չը տեսնուիր :

Այս փառաւոր նախնիքներու ընկերութիւնը այնքան կը վայելէր Լէօնիի որ նոյն իսկ այսօր , չեմ կրնար զինքը գեղջուկի հաղուստներով աչքիս առջև բերել , իրօք կ'երեւար որ այն սեւամօրուս և ալպաթրի ձեռքերով մարդերու՝ որոնց տիպարը անմահացուցած է Վան Տիք , հարազատ թաուն էր նա :

Անոնց արծուի դէմքը , նուրբ ու փափուկ զծաղրութիւնը , բարձր հասակը և հեղինոտ ու բարեսէր աչքերը ունէր : Եթէ այս պատկերները քալէին ու խօսէին , ճշդիւ անոր սէս պիտի խօսէին ու քալէին :

— Ո՛ր , իմ տէրս Լէօնի , կ'ըսէի զինքը թեւերուս մէջ սեղմելով , դու էիր անցեալ առտու , ձեռքդ բրիչ մը և վրադ բասկէն մը այն խրճիթին մէջ այծերուն և հաւերուն մէջտեղ : Աեց ամիս խեղճ , անխելք և հասարակ աղջկան մը հետ ապրողը դո՞ն ես , աղջկան մը՝ որու միակ արժանիքը զքեզ սիրելն է : Եւ այսուհետէ ևս դու զիս քովդ պիտի պահես , միշտ պիտի սիրես և ինչպէս նոյն խրճիթին մէջ՝ հոս ալ ամեն առտու պիտի ըսես ինձ որ զիս կը սիրես : Ո՛հ , այդ շատ գեղեցիկ՝ ու շատ բարձր երանութիւն մ'է ինձի համար՝ որ երբէք այդքանը փափաքած չէի և որքան զինովութիւն նոյնքան ալ երկիւղ կ'ըզզամ :

— Մի վախնար , ըսաւ նա ժպտելով , միշտ իմ ընկերը և թաղուհին եղիր դու : Հիմակ եկու ընթրենք , քեզ ներկայացընելու երկու հիւր ունիմ : Մաղերդ շտկէ , սիրունցիկ , և էրբ զքեզ կնիկս կոչեմ , զարմանքով աչքերդ մի բանար :

Ոսկիներով , բիւրեղով ու պլօրով փալփլուն սեղանի մը վրայ ընտիր ընթրիք մը դասնք պատրաստուած : Երկու կոչնականները ծանր կերպով ինձ ներկայացուեցան , Անետիկցի էին , երկուքն ալ բարեգէմ ու շնորհալի և թէև Լէօնիէ շատ ստորին , բայց և այնպէս խօսուածքի ու խելքի կողմէ տեսակ մը նմանութիւն ունէին հետը , այս գիտելով մեզմիկ մը հարցուցի Լէօնիի որ արդեօք իրեն ազգականներն էին անոնք :

— Այո՛ , ըսաւ նա ծիծաղելով , իմ հօբորդիներս են :

— Անտարախոյս , ըսաւ այն որ մարքիղ կը կոչէին , ամենքս ալ՝ հօբորդի ենք :

Հետեւեալ օրը փոխանակ երկուքի ամեն մէկ սեղանի հինգ վեց տարբեր կոչնականներ եկան : Ութ օր չանցած տուներնիս մտերիմներով լեցուեցաւ :

Այս յաճախողները իմ շատ անոյշ ժամերս լափեցին , զորս Լէօնիի հետ կրնայի անցընել և զորս անոնց հետ կը բաժնէինք : Բայց երկար աքսորէ մ'ետքը իր բարեկամները տեսնել և իր կենցաղը զուարթացընելը իրեն երջանկութիւն կը համարէր Լէօնի ու ես ալ անոր կամքէն դուրս չկարենալով ելնել անոր զուարճանալը տեսնելով դո՛հ կ'ըլնէի :

Իրաւ է որ այս մարդերու ընկերութիւնը սքանչելի էր , վասն զի ամենքն ալ նորատի , շքեղ , զուարթ կամ մտայի , սիրուն կամ զբօսեցուցիչ էին :

Պատուական ձեւեր ունէին , և մեծ մասամբ տաղանդաւոր մարդեր էին : Առտուները երաժշտութիւն ընելու սահմանած էինք , կէսօրէն ետք ջրին վրայ կը պլոտէինք , ընթրիքէ ետք թատրոն կ'երթայինք և ՚ի գարձին կը ճաշէին կամ թուղթ կը խաղային :

Շատ չէի սիրեր այս վերջի զբօսանքին հանդիսատես ընել՝ ուր ահալին զուամարներ ամեն իրիկուն մէկուն ձեռքէն միւսին ձեռքը կանցնէին , հետեւաբար Լէօնիի հրամանը ՚ի կիր առնելով ճաշէն ետքը սենեակս կը քաշուէի :

Կամայ կամաց մեր բարեկամներու շրջանակը այնքան մեծցաւ որ սկսայ ձանձրանալ ու յողմել , բայց Լէօնիի բան մը չայայտնեցի , վասն զի անիկա այս զեղև կեանքէ միշտ չափազանց գո՛հ կ'երևէր :

Անետիկի գտնուող ամեն ազդէ շփրթիկները մեր տունը ժամադիր եղան խմելու , խաղալու և նուազելու համար : Ստէպ թատրոնի ամենէ ընտիր երգիկները կու գային երգելու մեր նուագարաններու և Լէօնիի ընկերանալով որու ձայնը իրենց ձայնէն ոչ նուազ աղւոր և վարժ էր :

Այս ընկերութեան հրատրոններու հակառակ՝ ևս քան զևս հանգստութեան պէտքը կ'ըզզայի : Իրաւ է որ մերթ ընդ մերթ տեսակցութեան անոյշ ժամեր ունէինք տակաւին , վասն զի շփրթիկները

ամեն օր չէին գար , բայց սեղանին տակ , տաս կամ տասներկու հոգւոց չափ սովորական յաճատորդներ ունէինք միշտ :

Լէօնի զիրենք այնչափ կը սիրէր որ ես ալ չէի կրնար քիչ մը բարեկամութիւն չունենալ անոնց համար : Ասոնք միւսները կը կենդանացընէին ամեն բանի մէջ անոնց վրայ , ունեցած դերազանցութեամբ : Ստուղիւ նշանաւոր մարդեր էին ասոնք և կերպիւ իւրիք Լէօնի հովերը ունէին :

Մէջերնին նոյն ընտանեկան թեթև նմանութիւնը , դաղափարներու և խօսուածքի համաձայնութիւնը կը տեսնուէր՝ որ առջի օրէ նշմարած էի , չգիտեմ՝ ինչ նուրբ բան մ'էր այս որ միւսներու մէջէ՛ ամենէ շնորհքովին վրայ անգամ չէր գտնուէր :

Իրենց նայուածքը աւելի սուր , պատասխանները աւելի պատուաւոր , ձևը աւելի սիրական և առատաձեռնութիւնը աւելի վայելուչ էր : Ամեն մէկերնին նորեկներու մէկ մասին վրայ բարոյական իշխանութիւն մ'ունէին և անոնց օրինակ ու առաջնորդ կ'ըլլէին , նախ՝ սղօտիկ , ու ետքը մեծ բաներու մէջ :

Լէօնի բոլոր այս մարմնոյն հոգին և դերադոյն պեսն էր ու այս արական փայլուն խմբակին հազուատի ձևերու , զուարճութեանց և ծախքին վրայ կ'իշխէր :

Այս իշխանութիւնը հաճելի էր իրեն և չէի զարմանար , վասն զի Պրիստէլի մէջ աւելի յայտնի կերպով թաղաւորելը տեսեր էի իր հպարտութեան և փառքին մասնակից ըլնելով , բայց Հէլվէտիայի խրճիթին երջանկութիւնը ինձ աւելի մտերիմ և սրբալ ուրախութիւններ ճանչցուցեր էր :

Այս խրճիթին վրայ կը սղայի յարածամ ե. իրեն ալ կ'ըսէի :

— Ես ալ կը սղամ , կ'ըսէր նա , այդ հեշտալի ժամանակին վրայ որ աշխարհի բոլոր ունայնութիւններէ դերազանց է , այլ Աստուած մեզի համար եղանակներու ընթացքը փոխել չէ ուզեր , ինչպէս որ յաւիտենական գարուն՝ անսակ ալ յաւերժական երանութիւն չկայ : Բնութեան օրէնք մ'է այս , որմէ չենք կրնար ազատիլ : Հաւաստի եղիր որ այս վատթար աշխարհիս մէջ ամեն բան աղէկ կարգադրուած է : Մարդկային սիրտը կեանքի բարեկեանքու տևողութենէ աւելի զօրութիւն չունի , հնազանդիւք ու խոնարհիւք անոր առջև :

Ծաղիկները կը կորին կը թողնին ու ամեն տարի կը ծլին կրկին , մարդուս հոգին ալ ծաղիկ մը պէս կրնայ վերանորոգիլ երբ իր այծը կը ճանչէ ու խորտակուելու չափ չփթթիր : Վեց ամուսն անխառն երջանկութիւն մը շատ մեծ բան է , սիրելիս , եթէ այնպէս շարունակուէր այն , կամ պիտի մեռնէինք կամ պիտի ձանձրանայինք անկէ : Ճակատադիրը , մեր եթերային բարձրութիւններէ իջնալ և քաղաքին մէջ դալով նուազ մարդու օգ մը ծծել կը հրամայէ մեզի : Ընդունինք այս օրէնքը և հաւատանք որ մեզի օգտակար է այն : Գարնան՝ նորէն մեր լեռները կ'երթանք և հոս ձգած ամեն հաճոյքներու կը կարօտինք հոն , մեր խաղաղ ընտանութեան արձեքը աւելի աղէկ կ'ըզգանք և այն երանաւէտ ու սիրոյ եղանակը որմէ պիտի ձանձրանայինք եթէ ձմեռան անհանգստութիւնները քաշէինք , առաջուրնէ անոյշ պիտի երևայ մեզի :

— Ո՛հ , այո՛ , կ'ըսէի զինքը գրկելով , դարձեալ Հէլվէտիա երթանք : Քանի՛օն բարի ես որ երթալու կը հաւնիս ու կը խոստանաս . . . Բայց ինձ նայէ , Լէօնի , միթէ հոս ալ աւելի առանձին ու պարզ չէնք կարող ապրիլ : Մէկ մէկու երեսը ալ միայն քծալի ամպի մը մէջէ կը տեսնենք ու միայն երգերու ու ծիծաղներու մէջ տեղ իրարու հետ կը խօսինք : Ինչո՞ւ այդքան բարեկամներ ու նենանք , միթէ մենք բաւական չէնք իրարու :

— Թիւրիէթ իմ , կը պատասխանէր նա , հրեշտակները մանուկ են և դու հրեշտակ ու մանուկ ես : Չգիտես որ սէրը հոգւոյ ամենէ աղիւ կարողութեանց զործածութիւնն է և թէ այս կարողութիւնները աչքի լուսի պէս խնայել պէտք է : Նոյն իսկ քու սրտիդ ինչ ընելը չգիտես , բարեխիտ , զգայուն և վստահ բնութեան տէր ընելուդ , կը կարծես որ յաւիտենական սիրոյ աղբիւր մ'է այն : Չգիտես որ հոգին ալ մարմնոյն պէս կը յոգնի և անոր պէս խնամքի կարօտ է : Նս պէտք ունիմ քու սէրը ինձ պահելու և արդիւելու որ շուտով վատնես զայն : Բոլոր կիները քեզի պէս են , այնքան արտորալով կը սիրեն , որ յանկարծ սիրելէ կը դադրին առանց պատճառը դիտնալու :

— Չարածձի , կ'ըսէի իրեն , միթէ երբեմն այդպէս կը խօսէիք ինձ իրիկուեր լեռին վրայ , միթէ կ'աղաչէիք որ գքեզ շատ քիւրեմ , կը կարծէիք որ կրնայի գքեզ սիրելէ ձանձրանալ :

— Չէ, հրեշտակա, կը պատասխանէր Աէօնի ձեռքերս համբու-
րելով, նաև հիմակ չեմ կարծեր որ ձանձրանաս : Սակայն միտ դիր
իմ փորձառութեանը, արտաքին բաները մեր ամենէ ներքին զոյց-
մանց վրայ այնպիսի ազդեցութիւն մը ունին որու գէմ ամենէ զօ-
րաւոր հոգիները չեն կարող դիմանալ : Մեր հովտին մէջ որ բնու-
թեան հատերով ներդաշնակութեամբ և մարուք օգուլ լի էր կրնա-
յինք և պէտք էինք բոլորովին սիրով, բանաստեղծութեամբ և ե-
ռանդով վառուած ըլնիլ, բայց յիշէ որ նոյն իսկ հոն՝ կը ինայէի
այն աւիւնը զոր շատ դիւրին է կորուսընել և կորուսնելէ ետքը զըտ-
նելը խիստ անկարելի է . յիշէ անձրևոտ օրերը՝ ուր տեսակ մը
խտութեամբ կ'աշխատեցնէի զքեզ, խորհրդածութենէ և մեղա-
մաղձութենէ պահելու համար որնոր առաջնոյն անխուսելի հետե-
ւութիւնն է : Ապահով եղիր որ մարդուս իր անձին և ուրիշնե-
րու վրայ ըրած քննութենէ աւելի վտանգաւոր հետազոտութիւն չկայ :
Պէտք է 'ի բաց վանել նոյն ինքնատէր պէտքը, որ մեր՝ և զմեզ
սիրողին սիրաբ յուզելու կը մղէ զմեզ, նման այն ապահ երկրա-
զործին՝ որ հողը կը տկարացընէ անկէ չափազանց արդիւնք պա-
հանջելով : Մարդ պէտք է որ երբեմն թեթև ու անդրայ կարենայ
ընել ինքզինքը : Այս փոփոխութիւնները միայն յոյլ ու թոյլ սրտե-
րու համար վտանգաւոր են, այլ եռանդոտ հոգի մը պէտք է զա-
նոնք փնտռել, որպէս զի ինքնին չսպառի, ինքը զգացումներով յորդ-
ընելուն՝ բաւ մը, նայուածք մը բաւական է զայն ետքէն սար-
աւելու և նորէն զինքը իր սիրոյն վերածելու համար, զինքը քշող
տանող յորձանքին մէջ : Ար տեսնես, փոփոխութեան և շարժումի
պէտք ունինք հոս . մեր այս ապարանքը զեղեցիկ՝ բայց շատ տխուր
է, ծովի խոտերը անոր ստքը կը կրծեն և այն յստակ ջուրը որու
մէջ կը ցուանայ այն, շատ անգամ շոգիով ծածկուած է : Գա-
ժան է այս պերճութիւնը ու այս աղնուտայետական հետքերը որոնք
քեզի հաճելի կ'երևան, տասպանադիրերու և գերեզմաններու շարք
մ'են զոր ծաղիկներով զարդարելու է : Բնակիչներով լեցընելու է
այս պալատը՝ որու մէջ եթէ առանձին ըլնէիր, քու ոտնաձայնը
զքեզ վախցընելու էր, պատուհաններէն ստակ թափելու է այս ժո-
ղովրդեան՝ սրու միակ անկողին՝ կամուրջի սառած եղրն է, որպէս

զի իր թշուառութեան տեսքը մեր հանգստութեան մէջ զմեզ չտիրե-
ցընէ : Մեր ծիծաղներով զուարթացիր և երգերով նիրհէ դու,
բարի և անհոգ եղիր, թէ որ քու կեանքը բոլորովին երանելի
չլինամ ընել, զան հաճելի ընել ու կարգադրելը վրաս կ'առնում :
Վենետիկի մէջ իմ կինը ու տարփուհին եղիր, Հէլլէտիտի սառ-
նակոյտերը դարձած ատեննիս, իմ հրեշտակը ու քեզնի կ'ըլնիս դու
նորէն :

Ժ

Այսպէս անգործելով զիս անդունդին եզերքը կը տանէր նիր-
հուն ու վտահ : Խանդաղատանօք շնորհակալ կ'ըլնէի իրմէ զիս
համոզելու աշխատելուն համար, մինչդեռ մէկ նշմայրովը կրնար
զիս հնազանդեցընել : Ետքը գորովալիբ կը գրկէինք զերար և ազ-
մկալի սրահը կը գառնայինք՝ ուր մեր բարեկամները զմեզ բաժնե-
լու համար կ'ըստասէին :

Սակայն քանի ժամանակը կ'անցնէր, Աէօնի զայն ինձ հաճելի ը-
նելու համար նոյն հոգը չէր տանէր, երբ իմ գեղոհութիւնս իրեն
կը յայտնէի հոգը չէր ընել կամ նուազ անուշութեամբ անոր գէմ
կը դնէր . մանաւանդ օր մը դառն ու կոշտ կերպով մը վարուեցաւ
հետս, ուստի տեսնելով որ զինքը կը նեղէի, ալ ի մտի գրի այ-
նուհետէ չգանդատիլ, բայց սկսայ իրապէս վշտանալ և ինքզինքս
թշուառ համարիլ :

Համբերութեամբ կ'ըստասէի որ հանդարտ ատեն մը ինձ վերա-
դառնայ անհիւս : Կրաւ է որ այս վայրիտաններուս մէջ Աէօնի այն-
քան բարի ու սիրուն էր որ վատութիւն ու խենդութիւն կը կար-

Ճէի այնքան վշտանալս , մի քանի օրուան համար նորէն քաջասրբ-
տու թիւնս ու վստահութիւնս կը կենդանանային . բայց ևս քան զևս
այս միջի թարութեան օրերը հաղուադիւս կ'ըլնէին :

Լէօնի զիս հեղ ու հնազանդ տեսնելով՝ միշտ սիրով կը վար-
ուէր հետս , այլ արամութիւնս չէր տեսներ : Չանձրութիւնը զիս կը
մաշեցնէր , Աննետիկ ատելի կ'ըլնէր ինձ , իր ջուրերն , երկինքը ,
կօնտօլները ու ամեն բան անհաճոյ կ'երևէր աչքիս :

Անոնց թուղթ խողացած զիշերները , տանիսին վրայ կը շրջէի
մինակուկ , կը յիշէի հայրենիքս , անհող երիտասարդութիւնս , զուար-
թուն և բարի մայրս , բարեխնամ և անհող հայրս , մինչև անդամ
հօրաքոյրս միտքս կը բերէի իր երկայն քարոզներով ու պղտի խնամ-
ներովը և դառն արատաւք կը թափէի :

Ար կարծէի որ տեղական հիւանդութիւն ունէի , կ'ուզէի փախչիլ ,
յաւիտեան մուռնալ Լէօնին և երթալ ծնողացս ոտքն ըյնիլ : Բայց
թէ որ վարէն պատահան մը բացուէր , թէ որ Լէօնի խողէն ու
տաքէն յողնած՝ նեղուցին զովութիւնը ծծելու համար պալքօնին
վրայ յառաջանար , իսկոյն զինքը տեսնելու համար՝ վանդակին վրայ
կը ծռէի , սիրտս կը արոփէր սիրահարութեանս առաջին օրերուն
պէս , երբ մեր հայրենի տան սեմէն կ'անցնէր նա :

Եթէ լուսնի լոյսը անոր վրայ ըյնելով՝ պալատին մէջ հաղած
քամիսն ու փայլուն հաղուստին տակէն իր աչինչ հասակը տեսնէի ,
հպարտութենէս և ուրախութենէս կը գողայի , ինչպէս այն օրը որ
զիս պարահանդէսը տարեր էր՝ ուրկէ անդառնալի կերպով ելեր է-
ինք . եթէ երգ մը երգելու փորձ ընէր ու իր հեշտալուր ձայնը
Աննետիկի մարմարիններու վրայ երերալով ականջիս դար , երես-
ներս արտաւրքի կայլակներէ ողորած կ'ըզգայի , ինչպէս իրիկունը
բեռին վրայ՝ երբ ինծի համար առտու շինած երվը կ'երգէր :

Իմ զգուանքը ու տխրութիւնը անդիի ծայր աւելցուցին սակայն
իր ընկերներուն մէկուն բերնէ լսած քանի մը խօսքերս : Լէօնի
տասներկու բարեկամներու մէջ Շալմ գերակիմս անուն մէկը կը
գտնուէր : Գողգիտայի և ինքնակուշ փախտակիան մը , օրու մեր տու-
նը յաճախելը ամենէ աւելի գովարանութեամբ կը տեսնէի :

Ասիկա մեր հլուրերէ ամենէն տարօքը ու կարելի է ամենէն ու-

շինն էր , բայց շատ անդամ իր կիրթ ձեւերու տակ այնպիսի լըրու-
թիւն մը կար՝ որու դէմ կը բարկանայի :

Հեղնոտ , անդգայ ու ցամաք՝ ասկէ զատ առանց բարոյականի և
անսիրտ մէկն էր , բայց արդէն առանց ասոնք դիտնալու՝ չէի սիրեր
զինքը : Իրիկուն մը որ պալքօնին վրայ կը դտնուէի և մտաբօսեայ
վիժակ մը զիս անոր աչքէն կը սրահէր , լսեցի որ Աննետիկցի մար-
քիզին կ'ըսէր :

- Բայց ծիւլիւթն ուր է :
- Անունս այս կերպով տալը լսելով՝ արևնս երեսս զարկաւ , բայց
անշարժ տեղս կեցայ ու մտիկ ըրի :
- Չգիտեմ , պատասխանեց Աննետիկցին :
- Ինծի նայէ , միթէ խիստ շատ կը սիրեն զինքը :
- Չէ թէ խիստ շատ , պատասխանեց նա , այլ բաւական :
- Եւ Լէօնի :
- Լէօնի այս օրերս զայն ինձի պիտի տայ :
- Ինչպէս , ինքը իր կինը քեզի պիտի տայ :
- Բան չունին մը , խեղճ ես , մարքիզ , ըստ գերկիմսը , ծիւ-
լիւթ ինչպէս քու՝ նոյնպէս Լէօնի կինը չէ : Պիւսելէ գողցուած
աղջիկ մ'է անիկա որով Լէօնի ձանձրացածին պէս , ինչպէս որ
պիտի ձանձրանայ մօտերս , ես վրաս պիտի առնում սիրով : Թէ
որ ետքէն դու ալ կ'ուզես , մարքիզ , անունդ արձանագրել տուր :
- Շատ շնորհակալ եմ , պատասխանեց մարքիզը , կը վախնամ
քեզ յաջորդելու , վասն զի գիտեմ ինչպէս կ'ինքը կ'ապականես դու :
- Ասկէ աւելի չլսեցի , վանդակին վրայ ձուեցայ կիսամուռ և ե-
րեսս շալիս մէջ սրահելով բարկութենէս ու ամօթէս սկսայ հեծ-
կլտալ :

Նոյն իրիկուն Լէօնին սենեակս կանչեցի ու իրմէ բացատրութիւն
խնդրեցի , բարեկամներուն ինծի հետ այնպէս վարուելուն համար :
Այս նախատիքը այնպէս թեթև բանի մը տեղ դրաւ նա որ սրտիս
մէջ սուր սլաք մը մտեց :

— Գու խենթուկ մ'ես , երկի մարդերու ինչ ընիլը դեռ չը
դիտես , չդիտես թէ ինչ անխոհեմ խօստաձք և ևս աւելի անխո-
հեմ գործեր ունին , գարձեալ ամենէ ազէկները խառնադնայներն

են : Գեղանի կին մը անոնց անկալութիւններու վրայ բարկանալու ատը՝ պէտք է ծաղրել զանոնք :

Թիկնաթուի մը վրայ ընկալ՝ արտասուալիբ դռնելով ,

— Ո՛ր , մայր իմ , ի՞նչ եղաւ աղջիկդ :

Լէօնի զիս հանդարտելու աշխատեցաւ և զիւրաւ յաջողեցաւ : Ոտքիս ասկ նստաւ ու թևերս ու ոտքերս համբուրեց աղաչելով որ խենթ խօսք մը բանի տեղ չդնեմ և զինքն ու իր սէրը յիշեմ :

— Բարէ , ըսի իրեն , մտքէս ի՞նչ կրնամ անցընել , երբ բարեկամներդ քենէ ետքը վայելել կը յուսան զիս , ինչպէս որ աչքէդ ելած ծխախոտերդ կ'առնեն ու կը վայելն քենէ ետքը :

— Թիկնաթ , պատասխանեց նա , հպարտութիւնդ վիրաւորուած ըլնելուն՝ անիրաւ ու դառն կ'ընէ զքեզ : Գիտես որ ես ալ անառակ մ'էի , շատ անգամ իմ երիտասարդութեան անկարգութիւններու վրայ խօսեցած եմ՝ քեզի , բայց կը կարծէի որ մեր շէլքէտիոյ հովտին օդը զիս մաքրած էր : Բարեկամներս իմ անցուցած անառակ կեանքով կ'ապրին տակաւին , չգիտեն և երբէք չեն կրնար ըմբռնել անոնք այն վեց ամիսները զորո շէլքէտիա անցուցինք : Բայց միթէ դու պէտք է ի՞ր զանոնք մոռնալ և չճանչնալ :

Կերում ինդրեցի իրմէ ու աւելի մեղմ արցունքներ թափեցի իր ճակատին ու աղւոր մաղերուն վրայ , այն ընդունած տխուր տպաւորութիւնս մոռնալու աշխատեցայ , ասկէ զատ կը յուսայի նաև որ իր բարեկամներու պիտի հասկըցընէր թէ պահճու աղջիկ մը չէի և թէ զիս պէտք էին յարգել , բայց նա այս բանը ընել չուզեց կամ մոռցաւ ընելու , վասն զի երկրորդ և հետեւեալ օրերը նորէն տեսայ որ Պ. Շալմի նայուածքը տաղտկալի լրբութեամբ մը ինձ կը հետեւէր :

Յուսահատութեան մէջ էի , բայց աղատելու ճարը չէի գտներ այն չարիքներէ՝ որոնց մէջ նետուեր էի անձամբ :

Շատ հպարտ ըլնելուս՝ չէի կրնար կըջանիլ ընել և Լէօնին շատ սիրելուս՝ չէի կարող հեռանալ :

Իրիկուն մը սրահակը մօտեր էի դաշնակին վրայ մոռցած մէկ զիրքս առնելու համար : Լէօնի իր ընտրեալներու հետ ժողովք ունէր , ամենքն ալ թէյի սեղանին բոլորտիքը շարուեր էին սենեակին

Ճայրը որ տխար կերպով լուսաւորուած էր և իմ ներկայութիւնս չէին տեսներ :

Գերակումը կ'իծելու ամենաչար տրամադրութեան մէջ էր :

— Սեպուհ Ղէօնի , ըսաւ նա հեղինակն ձայնով մը , գիտես : Բարեկամ , որ չարաչար կ'ընկղմիս :

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես , ըսաւ Լէօնի , տակաւին Վենետիկի մէջ պարտք չունիմ :

— Բայց ՚ի մօտոյ պիտի ունենաս :

— Ալ յուսամ որ այո , պատասխանեց Լէօնի , ամենամեծ հանցարտութեամբ մը :

— Աստուած վկայ , ըսաւ մարքիզը , սնանկանալու համար քենէ մեծ մարդ չկայ , երեք ամսուան մէջ կէս միլիոն ֆրանք մնխել , գիտես որ շուայլ կեանք մ'է այդ :

Ձարմանքէս կեցած տեղս դամուեր էի անշարժ , ու շնչառութիւնս բռնած՝ այս զարմանալի խօսակցութեան հետևութիւնը սպասեցի :

— Այս միլիոն ֆրանք մի , ըսաւ Վենետիկցի մարքիզը անտարբերութեամբ :

— Այո , պատասխանեց Շալմ , Թադէոս հրէան , այս ձմեռուան սկիզբը հինգ հարիւր հազար ֆրանք համբեց իրեն :

— Շատ պատուական է , ըսաւ մարքիզը : Կայէ ի՞նչ կ'ըսեմ , Լէօնի , ժառանգական պալատիդ վարձքը վճարած ես :

— Անշուշտ , կանխիկ , ըսաւ Շալմ , եթէ ոչ միթէ կը վարձէին իրեն :

— Միտքդ ի՞նչ ընել է երբ որ ստակդ հասնի , հարցուց Լէօնի իր մտերիմներէ մէկը :

— Պարտք ընել , ըսաւ Լէօնի անխուով հանդարտութեամբ մը :

— Երեք ամիս զմեզ հանդիստ ձող հրէաներ գտնելէն աւելի զիւրին է այդ , ըսաւ զերկումը : Բայց երբ որ պարտատէրներդ օձիքէդ բռնեն , ի՞նչ պիտի ընես :

— Պզտի աղուորիկ նաւ մը կը բռնեմ . . . պատասխանեց Լէօնի ժպտելով :

— Լաւ , և թրինատ կ'երթաս :

— Չէ, Թրիեստ շատ մօտ է, Բալէրմօ կ'երթամ ուր դացած չեմ դեռ :

— Բայց երբ մարդ տեղ մը կը հասնի, փառաւոր երևելու է առջի օրերը :

— Այդ բանը նախախնամութիւնը կը հողայ, պատասխան տուաւ Լէօնի, յանդուզն մարդերու մայրն է այն :

— Բայց չէ թէ ծոյլերու, ըսաւ Շալմ, և աշխարհի մէջ քենէ աւելի ծոյլ մարդ մը չեմ ճանչնար : Աւեց ամիս Հէլլէտիայի մէջ ինչ ըրիւ թաղուհիդ հետ :

— Ատոր վրայ մի խօսիր, պատասխանեց Լէօնի, զինքը սիրեցի և ով որ այս բանը զուարճալի կը կարծէ սա գաւաթը զլսին կ'իջեցրնեմ :

— Լէօնի, շատ կը խմես կոր, պուռաց իր բարեկամներէ ուրիշ մէկը :

— Կարելի է, պատասխանեց Լէօնի, բայց ըսածս ըսի :

Գերկոմմը այս տեսակ մը կուռի հրաւերին պատասխան չտուաւ ու մարքիզը խօսքը դարձնելու փութաց :

— Ինչո՞ւ թուղթ չես խաղար, ըսաւ Լէօնիի գառնալով :

— Տէր ողորմեա, զձեզ դո՛հ ընելու համար ամեն օր կը խաղամ, ես՝ որ թուղթը կ'ատեմ : Կամաց կամաց ձեր թուղթերով, քուեայներով (dès), Տանախի տակաւին նման զրպաններով, և անյազ ձեռքերովը՝ զիս ապուշ պիտի դարձրնէք : Գուք ամենքնիդ ալ աւանակ էք : Երբ ձեռքերնիդ բան մը կ'անցնի իբրև հեշտասէր՝ հանգչելու և կեանքը վայելելու տեղ, այնչափ կը յուզուիք որ յաջողութիւննիդ կը կորուսրնէք :

— Յաջողութիւնը՛, յաջողութիւն, ըսաւ մարքիզը, յաջողութեան ինչ ըրնիւր գիտնիք :

— Շատ շնորհակալ եմ, սլ ես գիտնալ չեմ ուզեր, վասն զի Բարիզ աղէկ տանջուեցայ : Երբ կը յիշեմ որ աշխարհիս մէջ կայ մարդ մը զոր Ատուած իր բարութեամբ անշուշտ կրողին պիտի տայ օր մը . . .

— Ետքը՛, ըսաւ գերկոմմը :

— Մարդ մը, աւելցուց մարքիզը, որմէ անպատճառ պէտք ենք :

Փրկուիլ թէ որ երկրի վրայ ազատութիւն գտնել կ'ուզենք : Բայց համբերութիւն, մէկու դէմ երկու հողի ենք :

— Հանդիստ լեր, ըսաւ Լէօնի, մեր երկրի հին սովորութիւնը ան աստիճանի մուցած չեմ և մեր ճամբան զմեզ նեղող մարդերէ մաքրելը գիտեմ : Թէ որ դեռիսային սիրահարութիւն մը մտքիս վրայ բոլորովին տիրած չըլնէր Պէլճիայի մէջ ձեռքս աղէկ խաղ մը ունէի :

— Գո՞ն, ըսաւ մարքիզը, ատանկ գործ մ'երբէք ըրած չես և ընելու արիութիւնը պիտի չունենաս բնաւ :

— Արիութիւն պիտի չունենամ, գոչեց Լէօնի բոցավառ աչքերով կէս մը ոտք ելնելով :

— Անմտութիւն չուզեր, վրայ բերաւ մարքիզը այն սոսկալի պաղւարիւնութեամբ որ ամենքն ալ ունէին : Մէկ մէկու միտքը հասկընանք, դու վարազ կամ արջ մը մեռցընելու արիութիւնը ունիս, բայց մարդ մը չես կարող սպաննել, վասն զի զլսիդ մէջ փիլիսոփայական ու բանաստեղծական գաղափարներ ունիս :

— Այդ կարելի է, պատասխանեց Լէօնի կրկին տեղընստելով, բայց և այնպէս չեմ գիտեր :

— Ուրեմն, երբ Բալէրմօ երթաս, թուղթ պիտի չխաղան, հարցուց գերկոմմը :

— Կրողը տանի թուղթը, երանի թէ բանի մը կարենայի սիրահարիլ նորէն, որսի, ձիու, պղնձագոյն ֆալսպուրուհիի մը, գալ ամառ Ապրիլգեան լեռները կ'երթայի հոն քանի մը ամիս մնալով զձեզ մոռնալու համար :

— Ժիւլիէթիդ սիրահարել կրկին, ըսաւ գերկոմմը հեղնութեամբ :

— Կրկին պիտի չսիրահարիմ անոր, պատասխանեց Լէօնի բարկալիբ, բայց քեզ ապտակ մը պիտի տամ եթէ դարձեալ անորանունը բերանդ առնես :

— Քիչ մը թէյ խմընելու է ասոր վասն զի բոլորովին արբեալ է, ըսաւ գերկոմմը :

— Արի, Լէօնի, գոչեց մարքիզը անոր թեղմելով, այս գիշեր սոսկալի կերպով կը վարուիս հեռերմիս, ի՞նչ ունիս, ալ բարեկամներդ չենք, խօսէ, կը կասկած ին մնէ :

— 2է, չեմ կասկածիր, ըսաւ Լէօնի. բայց առնելիք տալիք չունինք, ամենքնուդ ալ արժէքը զիտեմ, աղէկ ու գէշ կողմերնիդ կը կշռեմ առանց կանխակալ դատումի:

— Ա՛հ, տեսնելու արժանի բան մ'է, ըսաւ գերկումնը ակուաներուն տակէն:

— Օ՛ն, բժնւ թող բերեն, բժնւ, դոչեցին միւսները, զուարթանալը անկարելի է եթէ Շալմ' և Լէօնի կատարելապէս չզինովցրենք: Հիմայ ջղային զայրուցքի մէջ են, յափշտակութեան մէջ ձգելու է զանոնք:

— Այո՛, բարեկամք, աղնիւ բարեկամք իմ, սլուաց Լէօնի, բժնչ բարեկամութեամբ, կեանք ու զբօսանք, վար առէք թուղթերը անոնք զիս կ'անհամբերեն, կեցցէ զինովութիւնը, կեցցեն կանայք, կեցցէ ծուլութիւնը, ծխախոտը, նուազը և ստակը, կեցցեն աղջիկները և սլառաւ կոմնուհիները, կեցցէ սատանան, կեցցէ սէրը, ապրի ինչ որ կ'ապրեցրնէ: Ամեն բան աղէկ է երբ մարդ առողջ է ամեն բան 'ի կիր առնելու և վայելելու համար:

Այս խօսքերուն՝ ամենքն ալ ոտք ելան, սպանդարամտական երգ մը երգելով միաբերան, և ես փախայ, աստիճաններէն վեր ելայ այնպիսի մարդու մը շփոթութեամբ՝ որ կը կարծէ թէ զինքը կը հայրածեն, ու սենեկիս յատակին վրայ ընկայ նուազեալ:

ԺԱ.

Հետեւեալ առտու, օթոցին վրայ փուռած անշարժ և սառած դռան զիս զիակի մը նման, վրաս ուղղային տենդ մ'եկաւ: Վարժեմ Լէօնի զիս խնամեց, ինձ այնպէս երեցաւ որ զինքը բարձիս

վերևը կը տեսնէի յուլովակի, բայց միայն խորունկ գաղափար մը կըցայ պահել մտքիս մէջ:

Երեք օր ետքը վտանգէ ազատ էի, Լէօնի վրաս լուր առնելու կու գար երբեմն և կէսօրէ ետքը բաւական ատեն քօվս կը մնար, յետոյ իմացայ որ ամեն իրիկուն ժամը վեցին ապարանքէն կ'ելնէր և երկրորդ առտու կու գար:

Բոլոր լսածներէս միայն մէկ բան մ'իմացեր էի յայտնապէս, որ իմ յուսահատութեան պատճառ կ'ըլնէր, այն էր Լէօնի զիս չսիրելը:

Մինչև այն ատեն այս բանը դեռ չէի հասկըցած, թէ և իր վարքէն պէտք էի մակաբերել:

Ի մտի դրի ալ ոչ ևս իր սնանկութեան օդնել և չեղձանել ինձի ցուցըցած ակնածութիւնը որ կտոր մը վէհանձնութենէ և վրաս խղճալէ յառաջ կու գար:

Երբ որ տեսակցութիւն մ'ունենալու չափ ոյժ ունենալս զգացի, զինքը կանչել տուի և նոյն խնջոյքին մէջ ինձի համար ըսածները լսած ըլնելս յայտնեցի առանց ուրիշ բանի մը վրայ բերանս բանալու:

Լաւ մը չէի կրնար մեկնել այն վատութեանց հանդոցը՝ որ իր բարեկամներու շնորհիւ նախազգացեր էի և զոր իմանալ չէի ուզեր: Ասկէ զատ՝ թէ լքումն, թէ յուսահատութիւնս և թէ մահս աչքս առած էի:

Հասկըցուցի իրեն որ ութ օրէն մեկնելու որոշած էի, և այսուհետէ իրմէ բան մը ընդունիլ չէի ուզեր: Հօրս ասեղը պահած էի ու զայն ծախելուս պէս մինչև Պրիստէլ դառնալու համար պէտք եղածէն աւելի ստակ կրնայի ունենալ:

Արիութիւնը որով խօսեցայ և որ անշուշտ աննդս կ'աւելցրնէր, անակնկալ հարուածի մը պէս Լէօնին զարմացուց: Բերանը չբացաւ նա և այլայլած սխառ սենեկին մէջ քալել, ետքը շնչատառաթով մը վրայ ընկաւ լալով ու ողբալով:

Ես ալ իր վիճակէն սարսափած՝ կարծես ակամայ երկայն ակումբս ելայ և խանդաղատանօք իրեն մօտեցայ: Անատեն զիս իր թեւերուն մէջ առաւ և մտկոյն սեղմելով,

— 2է, չէ, պիտի չմեկնիս, գոչեց նա, երբէք պիտի չհաւանիմ
 ասոր, եթէ քու իրաւացի ու օրինաւոր հայարուածիւնը չգլխայ վրաս,
 այս դուան սեմին վրայ ոտքերուդ տակ կը պառկիմ և ինքզինքս կը
 մեռցնեմ, եթէ վրայէս քալելով անցնիս: Ոչ, պիտի չմեկնիս,
 վասն զի կիրքով կը սիրեմ զքեզ, դու ես միակ կինը աշխարհիս
 մէջ, զոր վեց ամիս վայելելէս ետքը տակաւին սիրեցի ու յարգեցի:
 Քարեկամներուս ըսածը անպատիւ, խենթ ու սուտ խօսք մ'է: Ո՛հ
 ժիւլիէթ, բոլոր իմ թշուառութիւնը չգիտես դու, չգիտես թէ
 այս կորսուած մարդերու ընկերութիւնը ինչերու կը դատապարտէ
 և ինչ բաներու կը տանէ զիս՝ պղնձէ, կրակէ, ոսկիէ ու տիղզ
 մէ շինուած հողի մը, զոր թէ երկնքէ և թէ դժոխքէ ընդունեց
 եմ: Ալ չեմ ուզեր ապրիլ եթէ դու զիս սիրել չես ուզեր: Ինչեք
 ըրի, ինչեք զոհեցի այս դարշէլի կեանքիս կապուելու համար: Չը
 գիտեմ ինչ հեզնոտ սատանայ մտած է ներսս որ դեռ զայն կը
 սիրեմ և անոր մէջ նետուելու համար ամենէ նուիրական կապերը
 կը կտրեմ երբեմն: Ո՛հ, ատենը եկաւ որ ալ դադրիմ, եթէ աշ-
 խարհք գալէս ՚ի վեր իրօք զեղեցիկ ու մաքուր ատեն մը անցուցի
 զքեզ սիրած ու վայելած ատենս է այն:

«Չիս ամեն մեղքերէս մաքրած էր այն և ամարանոցին մէջ,
 ձեան տակը՝ պէտք էի քեզի, Աստուծոյ և ինքզինքիս հետ հաշտ
 մնալ մինչդեռ հիմա թէ քու և թէ իմ առջիս կորսուած եմ:
 ժիւլիէթ: շնորհ, ներէ ինձ, կըզգամ որ հողիս պիտի խորտա-
 կի եթէ զիս թողուս: Գեռ երիտասարդ եմ, կ'ուզեմ ապրիլ ու
 երջանիկ ըլնիլ, և առանց քեզի անկարելի է որ երջանիկ ըլնիմ:
 Միթէ զինուածութեանս մէջ բերնէս փախած հայհոյանքի մը համար
 մահաւանձր պիտի պատժես զիս: Ար հաւտաս և կրնաս հաւտալ ա-
 նոր: Ո՛հ, քանիցս կը շարչարուիմ և քանիցս տառապեցայ տան-
 ուհինք օրէ ՚ի վեր: Այնպիսի գաղտնիքներ ունիմ ներսս որ աղէք-
 ներս կ'այրեն, եթէ կարենայի զանոնք քեզի ըսել. . . բայց դու
 երբէք պիտի չկրնայիր ամբողջապէս լսել. . . :

— Գիտեմ այդ գաղտնիքները, ըսի իրեն, և եթէ զիս սիրէիր
 բան մը հողս չէի ըներ:

— Գիտես մի, գոչեց նա շիտթուն, զիտես մի: Ինչ գիտես:

— Գիտեմ որ սնանկացած ես, գիտեմ որ այս պալատը քուկը
 չէ և թէ՛ երեք ամսուան մէջ անբաւ դումար մը մտնած ես: Գի-
 տեմ որ այս արկածալի կեանքին և անկարողութեանց սովորած ես:
 Չգիտեմ թէ ինչպէս այդքան շուտով ստակներդ կը փճայցնես ու
 կըկին կը հարստանաս, և կը խորհիմ որ խաղը քու կորստեան
 աղբիւրը ու միանգամայն քու ապաւէնն է: Ար հաւատամ որ բո-
 լորտեքք անձուռնի ընկերութիւն մ'ունիս և թէ սոսկալի խրատներ-
 ըու դեմ կը մըցիս, կը հաւատամ որ անդուսդի մ'եղերքն ես, բայց
 տակաւին կրնաս ազատիլ:

— Ճիշդ է, այո՛, այդ ամենը իրաւ է, գոչեց նա, ամեն բան
 զիտնալով ինձ կը ներես:

— Ար ներէի եթէ սէրդ կորուսած չըլնէի, ըսի իրեն, անատեն
 պիտի կարծէի որ այս պալատէ, այս պերճութենէ և կենցաղէ, որ
 ինձ ատելի են, զատուելով՝ բան մը կորուսած պիտի չըլնէի: Որ-
 քան ալ աղքատ ըլնէինք, միշտ առաջուան պէս կրնայինք ապրիլ
 մեր ամարանոցին մէջ, կամ ուրիշ տեղ, եթէ Հէլլէտիսէ ձանձ-
 րացար: Թէ որ տակաւին զիս սիրէիր այսպէս չէիր կորսուեր, վասն
 զի ոչ թուղթ խաղալը, ոչ անչափաւորութիւնը և ոչ այն առա-
 ջարկած սատանայական բաժակիդ մէջ՝ հուշակած կիրքերդ մտքեդ
 կ'անցնէին: Եթէ զիս սիրէիր մեզ մնացած ստակով պարաքերդ կը
 վճարէինք և հոն թաղուելու ու զիրար սիրելու համար տեղ մը
 կը քաշուէինք ուր լսածներս շուտով կը մոռնայի, զանոնք երբէք
 չէի յիշեցնէր քեզի և անոնց վրայ չէի կրնար վշտանալ. . . : Ե-
 թէ զիս սիրէիր տակաւին . . . :

— Ո՛հ, կը սիրեմ զքեզ, կը սիրեմ, գոչեց նա, երթանք, փա-
 խինք, աղատէ զիս, դու իմ բարերարը և հրեշտակը եղիր ինչպէս
 որ միշտ եղար: Աղէ, ներէ ինձ:

Այս խօսքերուն, ոտքս ընկաւ և ինձ ըսաւ ինչ որ ամենէ եռան-
 դոտ սէրը ըսել կու տայ, այնքան աւիւնով որ իրեն հաւտացի և
 . . . միշտ ալ պիտի հաւտամ: Իրաւ է որ Աէօնի զիս կը խա-
 բէր, կը նուաստացընէր ըսոյց կը սիրէր միանգամայն:

Օր մը իրեն ըրած խիտ յանդիմանութիւններէն ազատուելու հա-
 մար խաղամուլութիւնը ջատագովելու աշխատեցաւ:

— Խաղը , ըստ նա , այն համոզիչ ճարտասանութեամբը որ վրաս ամենամեծ ազդեցութիւնը կ'ընէր , սէրէն շատ աւելի զօրաւոր կիրք մ'է : Աւելի սոսկալի դէպքերով առւի ընելուն՝ աւելի զինովցուցիչ՝ ու իր նպատակին տանող միջոցներուն մէջ , աւելի դիւցազ նական է : Բարէ , խոստովանելու է որ եթէ ըստ երևութի այսնը պատակը նուաստ՝ եռանդը մեծ և յանդգնութիւնը վսեմ է , իր զոհորութիւնները կոյր են ու անսահման :

«Պէտք ես գիտնալ , ծիւլիւթ , որ երբէք կիները ասոր նման բաներ չեն կրնար ներշնչել մարդուս : Ոսկիին կարողութիւնը անոնց կարողութենէն մեծ է : Չօրութեան , քաջասրտութեան , անձնուիրութեան , տեղութեան մէջ , և խաղամունքն ՚ի խաղու դրած ստակին քով սիրահարը տկար մանկիկ մ'է՝ որու ջանքերը զթութեան արժանի են :

«Քանի՛ մարդ տեսած ես որ իրենց պատիւը իրենց սիրուհւոյն զոհեն , սոյն անգին ինչը , աննման պէտքը և դոյութեան պայմանը առանց որոյ կը կարծուի որ կեանքը անտանելի է : Ամենէ մեծ սիրահարը , իր կեանքէ աւելի բան մը զոհելու անձնուիրութիւնը չունի , մինչդեռ անգին խաղամունքը ամեն օր իր պատիւը կը մորթէ և կեանքին կը ժուժկալէ :

«Խաղամունքը քարսիրտ ու ստոյիկ է , կը յաղթէ ու կը յաղթուի անխուով , քանի մը ժամու մէջ ընկերութեան յետին աստիճաններէ առաջինը կը բարձրանայ , քանի մը ժամ ետքը , առջի տեղը կը թաւալի առանց դէմքը ու ձեւը փոխելու : Մէկ քանի ժամու մէջ առանց իր տեղէն շարժելու ուր իր սատանան զինքը կը կապէ , կեանքի ամեն փոփոխութիւններու՝ որոնք ընկերութեան տարբեր տարբեր աստիճանները կը ներկայացընեն , մէջէ կ'անցի :

«Փոփոխակի թագաւոր ու մուրիկ կը դառնայ , զինքը կը ծողհզօք փառասիրութենէ ու անյազ ծարաւէ մղուած՝ ընկերային ահագին սանդուղէ մէկ ոստմամբ վեր կ'ելնէ հանգարտ դէմքով , ոչ ոք զիտէ թէ՛ քիչ մ'ետքը թուղթի սեղանէն ինչպէս պիտի ելնէ , իշխան թէ՛ գերի . մէկը չլրնար դուշակիւ թէ՛ այս սենեկէն մօրամերկ թէ՛ ոսկիով բեռնաւորուած պիտի մեկնի , փոյթ չէ : Անպատաճառ վաղը նորէն պիտի գայ անի իր բաղդը շինելու , կորսնցընե-

լու կամ եռապատկելու , վասն զի եթէ իրեն համար անկարելի բան մը կայ նէ , հանդստութիւնն է , փոթորկի թուշունին պէս՝ առանց յուզուած ծովու և կատաղի հովերու չլրնար ապրիլ :

«Խաղամունք իբրև ոսկին սիրող կ'ամբաստանուի . ընդհակառակը այնքան շտիբեր՝ որ լիարուռն կը թափէ դայն : Այս դժոխային պարզեղև ոչ կ'օգտէ իրեն և ոչ կը յագեցընէ : Հարստացածին պէս՝ կը փութայ կորսնցընելու , որպէս զի դարձեալ վայելէ այն սիրտխաղը առանց որոյ կեանքը իրեն համար համ հոտ չունի :

«Ինչ է ոսկին իր առջև , ըստ ինքեան աւելի չնչին քան աւաղի հատիկը քեզի համար : Ոսկին խորհրդաւոր պատկեր է այն չարեաց և վայելքներու՝ զորս կ'արհամարհէ և կը փնտռէ անիկա , ստակը իր խաղալիկը , թշնամին , Աստուածը , երազը , կրողը , սիրուհին ու բանաստեղծութիւնն է , ստուերն է որ կը հալածէ , կը զրգուէ , կը բռնէ և ետքը ձեռքէն կը փակցընէ ճակատագրին հետ անգամ մը ևս ձեռք ձեռքի մաքաւելու և կրկին սկսելու հաճութիւնը ունենալու համար :

«Աւա , միթէ այդ աղէկ բան է , պիտի ըսես դու , վատ է , պէտք է դատապարտել զայն վասն զի այս կերպով՝ ի կիր առնուած գործունէութիւնը ընկերութեան համար անարդիւն է , վասն զի իր ոյժը այսպիսի նպատակի գործածող մարդը իր նմաններէ դողցած կ'ըլնի՝ այն ամեն աղէկութիւնները , որ անոնց կրնար ընել եթէ նուազ ինքնասէր ըլնէր : Բայց զանի դատապարտած ատենդ մի արհամարհեր զանի , ո՛վ տկարամիտդ դու՝ որ ոչ աղէկ ու ոչ դէշ բան մը ընելու կարող ես և միայն վախով չափէ այն կամեցողութեան հրական՝ որ ալէկոծ ուղկիանի մը վրայ այսպէս կը մրցի իր ոյժը կը թելու՝ և զայն իրմէ դուրս նետելու հաճութեան համար :

«Անոր ինքնասիրութիւնը զինքը վտանգներու և յողնութեանց մէջ կը մղէ , ինչպէս որ քուկո՞ւ դքեղ աշխատալի և մեղմ պաշտօնի կը կապէ : Աշխարհիս մէջ քանի՛ հոգի կրնաս համրել որոնք առանց ինքզինքնին մտածելու հայրենեաց ծառային :

«Ահա խաղամունքը ամենէ կը զատուի բացարձակապէս և մեկուսի կը մնայ իր ասպղան , ներկան , հանդստութիւնը և պատիւը , ու զածին պէս կը սահմանէ , ինքզինքը վշտերու և խոնջէնքի կը դա-

տասարատէ, ցաւէ իր սխալման վրայ այլ զքեզ անոր հետ մի բաղդատեր քու գաղտնի հպարտութեան մէջ անոր վրայ փառաւորութեամբ համար, այլ անոր տխուր օրինակը թող զքեզ քու անփնաս ոչնչութեանդ վրայ միտմարէ միայն:

— Տէր Աստուած, պատասխանեցի իրեն, ինչ իմաստակութիւնս ներով լի է ուրեմն քու սիրտը կամ թէ քանի տկար է իմ միտքս քեզ, ուրեմն խաղամոլը արհամարհելի էակ մը չէ: Ա՛լ Լէօնի, այդքան բարոյական կարողութիւններդ ինչո՞ւ արդեօք քու նմաններու շահին համար չգործածեցիր:

— Որովհետեւ, պատասխանեց նա հեղինակն ու դառն եղանակով մը, կ'երևի թէ ապրիլը սխալ ըմբռնած եմ, որովհետեւ իմ անձնասիրութիւնս ինձի դէշ խրատատու մ'եղած է. որովհետեւ շքեղ տեսարանի մը վրայ ելնելու տեղ՝ խարխուլ տեսարանի մը վրայ ելայ, որովհետեւ փոխանակ աշխարհի տեսարանին վրայ համոզիչ բարոյականութիւններ քարոզելու և դիւցազնական դերեր խաղալու՝ մկուռքս կաղըութեամբ համար քաջութեան գործեր սկսայ ընել և ինքզինքս երկաթի թելի մը վրայ 'ի վտանգի դնել: Գարձեալ այս համեմատութիւնը չնչին է, վասն զի ինչպէս ողբերգուն և մարգասէր հուետուր՝ նոյնպէս ծաղրածու հտպիտը իր ցուցամոլութիւնը ունի, մինչդեռ խաղամոլը անկէ դուրի է վասն զի ոչ մէկու մը զարմանքը, ոչ նախանձը և ոչ ծափահարութիւնը կը սրբուէ:

«Եր յաղթանակները այնքան կարճատե ու պատահական են որ անոնց վրայ խօսիլը անգամ չարժեր: Որ աւելի հակառակն է ընկերութիւնը կը դատապարտէ և ռամիլը կ'արհամարհէ զանի, մահաւանդ կորսնցուցած օրերը:

«Բոլոր իր փառքը, անխուով մնալուն՝ այսինքն վայելուչ կերպով ստակ կորուսնելու վրան է խուճը մը շահատենիք մարդերու առջև որ մեծ կուլուով մը զբաղած ըլնելուն՝ անոր երեսը անգամ չեն նայիր: Եթէ իր յաջողութեան վաղանցուկ ժամերուն մէջ պաճուճանքի սնտոխցուցամոլութիւնը գոհացընելու հաճութիւն մը կը գտնէ նա, մարդկային տկարութեանց շատ սղտի տուրք մը կը վճարէ. վասն զի շուտով այն փանաքի հաճութիւնները կը զոհէ իր հողոյն սպառիչ

գործօնութեան կամ դժոխային տենդին, որ միայն օր մը միւս մարդէքու պէս ապրելու չներեր իրեն:

«Այնքան զբաղած է նա որ ցուցամոլ ըլնելու անգամ ժամանակ չունի, վասն զի ինք իր սիրտը չարչրելու, իր միտքը յուղելու, իր արինը խմելու, մարմինը տանջելու, ոսկին կորուսնելու, կեանքը կրկին 'ի խաղու դնելու, նորէն շինելու, աւրելու, ոլտրելու, բզիկ բզիկ պատուելու և միահաղոյն վտանգելու, մաս առ մաս վաստրկելով քսակը դնելու, և ամեն վայրկեան սեղանին վրայ բան նետելու ետեւէ է անիկա:

«Հարցուր նայինք նաւաստիին թէ երկրի վրայ կրնայ՞ ապրիլ, հարցուր սրածափ թռչունին թէ կարելի՞ է իրեն առանց իր թևերուն երջանիկ ըլնիլ, և մարդկային սրտին թէ կրնայ՞ յուզմունքը զանց ընել:

«Խաղամոլը ըստ ինքեան յանցաւոր չէ՝ ուրեմն, զինքը յանցաւոր ընողը, զրեթէ միշտ իր ընկերային կացութիւնն է որով իր ընտանիքը կը փճացընէ կամ կ'անպատուէ: Բայց ենթադրէ մարդ մը որ ինձի պէս աշխարհիս մէջ կզղիացեալ է, ազատ՝ ինքնիշխան և առանց նկատողութեան առնելու արժանի ազգականներու, սիրոյ մէջ խաբուած կամ զղուած՝ ինչպէս որ ես եղած եմ շատ անգամ, ան ատեն իր սխալման վրայ կը դիմաս և կը ցաւիս որ ինչո՞ւ արիւնոտ կազմութեամբ և ցուցամոլ բնութեամբ չծներ է փոխանակ մաղձոտ և կեղրոնացեալ կազմութեան:

«Ո՛րկէ կ'առնաս որ խաղամոլը աւազակներու և ելուզակներու կարգէ մէկն է: Հարցուր կառավարութեանց թէ ինչո՞ւ իրենց հարստութեանց մէկ մասը այսպիսի անարգ աղբիւրէ մը կը քաղեն: Յուսահատութեան այս դժնդակ ապաւէնները և անհանգստութեանց տենչերը նուիրագործելու յանցանքը անոնց կը վերարերի:

«Եթէ խաղալու սէրը ըստ ինքեան միւս մոլութիւններու չափ ամօթալի չէ՝ սակաֆն ամենէ վտանգաւորը, անդիմադրելին ու դժնդակն է, և որու հետեւութիւնները ամենէ ցաւալին են, վասն զի դրեթէ անկարելի է որ քանի մը տարիէ ետքը խաղամոլ մը ինքզինքը չանպատուէ:

«Իսկ ես, շարունակեց նա աւելի տխուր դէմբով և նուազ եւ

երբուն ձայնով մը, երկար ատեն իմ բնութեան հիմ կազմող ասպետական զիւցաղնութեամբ՝ այս անձկութեամբ և ճղնածամբով լինեանքին համբերելէ ետքը, մնչորեցայ 'ի վերջէ, այսինքն այս յարատե կուսն մէջ հոյիս կամաց կամաց մաշուելով, կորուսի այն ըստոյիկեան ոյժը որով կրցեր էի ստիպել աղքատութեան մը զրկքաններուն զիմանալ ձայնորդութիւններու տանիլ՝ մէկ դենարով իմ հարստութիւնը համբերութեամբ շինել՝ սպասել՝ յուսալ՝ խոհեմութեամբ քայլ առ քայլ յառաջանալ՝ և օրուան մը կորուսող դոյելու համար ամիս մը զոհել։ Երկայն ատեն այս եղաւ իմ կեանքը, բայց հուսկ յետոյ ստուապանքէ յողնած՝ իմ կամքէ ու առաքինութենէ հեռի միջոցներ սկսայ փնտռել (որովհետեւ խոստովանելու է որ խաղանքն ալ իր առաքինութիւնը ունի) կորսնցուցած ստակներս շահելու, պարտք ըրի և անասներ ես ինքնին կորսուեցայ։

«Նախ շատ կը վշտանայ մարդս անվայել վիճակի մը մէջ զըտնուելուն, բայց ետքէն ինչպէս ամեն բանի՝ ասոր ալ սովորելով կ'անդդայանայ ու կը թմրի։ Խաղամոլներու և անառակներու պէս իմ բարեկամներու փնտսակար և վտանգաւոր եղայ։

«Անոնց զլսին բերի շարիքներ՝ զորս արիարար երկար ժամանակ իմինիս վրայ հաւաքած էի։ Խարդախութիւն ըրի, առաջ իմ պատիւս՝ ետքը իմ մերձաւորներու զոյութիւնն ու պատիւը 'ի վտանգի գրի։

«Խաղը այս գէշութիւնը ունի որ անդառնալի դաս մը չտար։ Անդադար զբեղ կը կանչէ, այն անհատնում ստակը աչքիդ զիմանցնէ միշտ։ Ետեւէդ կու գայ, կը հրաւիրէ «Յուսա՛» կ'ըսէ և երբեմն իր խոստումները բռնելով յանգնութիւն կու տայ քեզ, վարկը կը շտիէ, կարծես թէ անպատուութիւնդ կ'ուշաքընէ, այլ իրօք անարդուած ես այն օրէն 'ի վեր որ պատիւդ վտանգի մէջ է։

Լէօնի զլուսը ծուեց հոս և լսին տխրութեան մը մէջ ընկաւ, շուրթերուն վրայ սպառեցաւ այն խոստովանութիւնը որ կարելի է ինձ ընելու կը խորհէր։ Իր ամչնալէն և տրամութենէն տեսայ որ պարապ բան էր իր անկարգութեանցն իմաստակային սուարկութիւնները իրեն դէմ գարծընել. իր խիղճը այս պաշտօնը կը կատարէր արդէն։

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ երբ հաշտուեցանք, վաղը տունս կը դրցիմ՝ բոլոր իմ սեղանակիյներու առջև, և Միլան կ'երթամ, հոն ունեցած մեծկակ մէկ առնելիքս առնելու։ Այս միջոցին ինքզինքդ աղէկ խնամէ դու, առողջութիւնդ վերահաստատէ մեր բոլոր պարտատէրերու աղերսազիրերը կարգադրէ և մեր ճամբորդութեան պատրաստութիւնները տես։ Ութ՝ շատ շատ տանն և հինգ օրէն, կու գամ մեր պարտքերը կը վճարեմ և զքեզ առնելով՝ յախտեանապէս հետդ ապրելու համար ուր որ կ'ուզես կ'երթամ։

Ամեն բանի հաւատացի և հաւանեցայ։ Լէօնի գնաց, տունը դոյուեցաւ և ես դեռ լիովին չբարեկարգած ամեն բան կարգի դնելով մեր մատակարարներու բոլոր հաշիւները աչքէ անցուցի։ Կը յուսայի որ Լէօնի Միլան հասածին պէս՝ ինձ նամակ պիտի գրէր ինչպէս որ խոստացեր էր, բայց ութ օր անցաւ և լուր չտուաւ նա։

Ի՛ վերջէ ինձ իմացուց որ ունեցած պարտքերնէս շատ աւելի ստակ ձեռք՝ ձգելուն վրայ ապահով էր՝ բայց փոխանակ տասնուհինգ օրուան քսան օր մնալու պիտի պարտաւորէր։ Համակերպեցայ։

Քսան օր ետքը զրեց որ ստակները առնելու համար ամառն վերջը սպասելու ստիպուեք էր։ Անասն վճատութիւն եկաւ վրաս։ Այս մեծ սպաւտին մէջ՝ ուր Լէօնի բարեկամներուն լիրը այցելու թիւններէ փախելու համար պահուելու և պատահաններու վարողոյրները դոյելով տեսակ մը պաշարումի մէջ մնալու հարկադրուած էի, վշտաբեկ՝ հիւանդ և տկար՝ թշուառութեան բոլոր հնհնութիւններուն և ամենէ սե խորհուրդներու մասնուած՝ շատ անգամ իմ խեղճ կենացս վերջ տալու կը յօժարէի։

Չարչարանացս վերջը հասած չէր սակայն։

Առտու մը մեծ սրահակին մէջ ինքզինքս առանձին կարծելով ծունկերուս վրայ բաց գիրք մը առած էի, առանց անոր մէջ նա- յիլը մտքէս անյընելու՝ երբ քովս շշուկ մը լսեցի և իմ թմրութենէ ելնելով Շալմ գերակումսին դարշելի գէմքը տեսայ :

Չայն մը ձգեցի և զինքը պիտի վաճառէի բայց յարգալի, միան- գամայն հեղինական եղանակաւ մը սկսաւ ներումն խնդրել և ինչ պատասխանելս չդիտցայ :

Արսէր թէ բուն ներս մտեր էր Աէօնի մէկ հրամանին վրայ՝ որ մասնաւորապէս իրմէ խնդրած էր դալ առողջութեանս վրայ տե- ղեկութիւն առնելով իրեն լուր տալ :

Այս բարուրանքին չհատացի բնաւ և այս բանն իրեն ալ լու- լու կը պատրաստուէի, բայց առանց ինձ ժամանակ ձգելու այն- պիտի անամօթ պաղ-արիւնով մը սկսաւ խօսիլ, որ եթէ ծառաներս չկանչէի, անկարելի պիտի ըլնէր զինքը վաճառել : Խօսքս մտիկ չը- նել հաստաա միտքը գրած էր նա :

— Աը տեսնեմ, տիկին, ըսաւ ինձ կեղծ համակրութեան եղա- նակաւ մը, որ սեպուհին գտնուած ցաւալի վիճակին վրայ տեղե- կութիւն չունիք : Հաւաստի եղիք որ իմ չնչին ողբս անոր տրամա- գրութեան տակ է, գծրադբարար ան ալ շատ քիչ բան մ'է այն- պիտի վեհանաճն բնութեան մը շուայլութիւնը գոհ ընելու համար : Միայն անով կը մխիթարուիմ որ քաջասիրտ է, յանդուգն և ու- շիմ : Քանի մը անգամ իր բազըը վերաշինած է և այս անգամ ալ նոյնը պիտի ընէ : Բայց դուք տիկին, որ այնքան գեռահաս, քնքուշ և լաւաղոյն վիճակի մը արժանի էք, քիչ մը պիտի նեղա-

նար : Աէօնի արդէն ըրած՝ և նոր օղնութիւններ գտնելու նպա- տակաւ ընելիք խենդութիւններու համար, ձեր վրայ կը ցաւիմ : Այդ տարիքի մէջ և քանի որ միշտ պերճութեան մէջ ապրած էք, աղքատութիւնը սոսկալի բան մ'է . . . :

Մէկէն ընդմիջեցի զինքը, վասն զի ինձ թուեցաւ թէ իր նախա- տալի ցաւակցութեան ինչ նշանակելը կ'իմանայի : Այս մարդու բոլոր ստորնութիւնը տակաւին չէի հասկըցած :

Ան ալ իմ անվստահութիւնը դուշակելով անոր դէմ կուռելու փութաց և իր պաղ ու նորբ խօսուածքին բոլոր քաղաքավարու- թեամբը հասկըցուց որ ինձ իր պաշտպանութիւնը նուիրելու հա- մար՝ ինքզինքը շատ ծեր և աղքատ կը գտնէր, բայց խիտ հա- բուստ երկտասարդ լօրտ մը զոր ինքը ներկայացուցեր՝ ու ինձ քա- նի մը այցելութիւններ ըրած էր, մեծ խոստումներով զիս փորձե- լու պատուաւոր պատգամաւորութիւնը՝ իրեն յանձնած է եղեր :

Այս նախատինքին պատասխանելու կարողութիւնը չունեցայ, այն- քան տկար ու վշտաբեկ էի որ առանց պատասխան տալու սկսայ լալ :

Աւտասիրտ Շալմ կարծեց որ գրգռուած էի և զիս բոլորովին համոզելու համար, յայտնեց թէ ալ Աէօնի բնաւ Աէնետիկ պիտի չգար, թէ Չակարօթ իշխանուհւոյն ոտքը չլթայուած էր նա և իրեն լիակար իշխանութիւն տուած էր այս գործին վրայ ինձի հետ հա- մաձայնելու :

Աւերջապէս բարկութիւնը ինձ տուաւ այն մտքի ներկայութիւնը, որու պէտք ունէի այս մարդը շփոթելու և արհամարհանօթ ճնամա- նելու համար :

Բայց իր շփոթէ շուտով ելաւ նա :

— Աը տեսնեմ, տիկին, ըսաւ, որ ձեր երկտասարդութիւնն ու պարզամտութիւնը չարաչար խաբուած են և չեմ կարող ձեր ատե- լութեան պատասխանել, որովհետեւ զիս ծուր գատելով կ'ամբաս- բաստանէք, բայց ձեզ կը ճանչեմ ու կը յարդեմ : Չեր նախա- տինքներն ու յանդիմանութիւնները մտիկ ընելու համար պիտի ու- նենամ այն բոլոր ստոյնիկութիւնը, որով ճշմարիտ անձնուիրութիւնը կարող է զինուիլ, պիտի յայտնեմ թէ ինչ անդուշիկ մէջ ընկած էք և թէ զձեզ ինչ անարդութենէ փրկել կ'ուզեմ :

Այս բառերը այնպիսի հաստատութեամբ և հանդարտութեամբ ըստ որ իմ գիւրահասան բնութիւնը գրեթէ ընկճեցաւ : Այրիկի մը խորհեցայ թէ իմ թշուառութեանց աղմուկին մէջ անկեղծ մարդ մը սխալ ճանչցեր էի : Իր դէմքի լիտի պարզութենէ շլացած՝ անոր ըսած պիղծ խօսքերը մտցայ և խօսելու ժամանակ տուի իրեն՝

Հասկըցաւ որ այս անստուգութեան և տկարութեան բոպէն՝ ՚ի կիր առնել պէտք էր և Ղէօնիի վրայ ցաւալի ճշդութեամբ տեղեկութիւններ տալու փութաց :

— Ար զարմանամ որ, ըստ, ինչպէս ձեր հըր և բարեկիր սիրտը այնպիսի բարբի տէր մարդու հետ այսքան երկար ատեն կապուած մնաց, թէ և իրաւ է որ բնութիւնը անդիմադրելի հրապոյններ առած է անոր և արտաքոյ կարգի վարսետութիւն մ'ունի իր մոլութիւնները ծածկելով անկեղծութեան երեւոյթներ առնելու : Եւրոպայի ամեն քաղաքները, զինքը իբրև սիրուն անառակ մը կը ճանչեն :

«Միայն Իտալոյ մէջ քանի մը հոգի գիտեն որ իր անթիւ հաճոյքները զո՛հ ընելու համար ամեն ապիրատութիւն կրնայ ընել : Ար տեսնէք որ այսօր Լե՛վըռէ կաղապարին վրայ կը ձեռի և վաղը Ֆիտօ հովիւին : Քիչ մը բանաստեղծ ըլնելուն ամեն տպաւորութիւնները ընդունելու, ամեն առաքինութիւնները հասկընալով զանոնք կապիւրու (singer), ամեն գերերը ուսանելու և խաղալու կարող է :

«Արծես թէ կ'ըզգայ նա այն զգայումները, զորս ունենալ կը կեղծէ և երբեմն իր ընտրած անձին հետ այնպէս կը նոյնանայ (s'identifier) որ անոր կիրքը կ'ըզգայ և մեծութիւնը կ'ըմբռնէ : Բայց որովհետև իր հոգւոյն յատակը նուաստ և ասպականեալ է, որովհետև իր ներքը հաճոյքէ և արուեստականութենէ ուրիշ բան չկայ, յանկարծ մոլութիւնը իր արեան մէջ կը զարթնու և իր կեղծաւորութենէ ձանձրանալով իրեն բնական երեցող սովորութիւններու բուրրովին հակառակ սովորութիւններու մէջ կը նետուի : Զինքը միայն այս խաբէրայ կերպարաններէ մէկուն տակ տեսնողները, կը զարմանան այն ատեն և կը կարծեն թէ խենթեցեր է, իսկ անոր և ոչ մի բարբի տէր ըլնելը զիտցողները կը ժպտին և հանդարտօրէն կ'ըստպասեն որ ուրիշ նոր գիւտ մը ևս հանձարէ :

Թէ և այս սոսկալի նկարագիրը զիս մարեցընելու չափ կը յուզէր, անոր մէջ յայտնի կերպով ճշմարտութիւնը կը կարծէի տեսնել :

Բուրրովին ընկճած էի, ջիղերս կը կարկամէի :
 Շալմի երեսը նայեցայ այլ յայլմէ, ան ալ իր կարողութեան վրայ հրճուելով շարունակեց :

— Այս նկարագիրը կը զարմացնէ զձեզ, եթէ աւելի փորձառութիւն ունենայիք, սիրելի տիկինս, պիտի հասկընայիք որ աշխարհիս մէջ շատ հասարակ է : Զայն մինչև աստիճան մը ունենալու համար, բաւական մտային բարձրութիւն մը պէտք է, և եթէ շատ մը տխմարներ անկէ զուրկ են, նոյնը երկար ատեն պահելու անկարող ըլնելէն է :

«Գրեթէ միշտ կը տեսնէք որ հասարակ և մնացարձ մարդ մը ապրելու յամառ ձև մ'ունի, զոր յատկութիւնի մը տեղ կը զնէ և անով միւսներու յաջողակութեանց վրայ կը մոխթարուի : Թէպէտ իրաւ կը խոստովանի որ միւսներէ նուազ փայլուն է, բայց ինքզինքը իբրև ընկերութեան աւելի կարևոր և օգտակար անդամ մը կը ցուցնէ :

«Աշխարհք լի է անտանելի տխմարներով կամ ֆուսակար խենթերով : Ամեն բան աղէկ մը կշռելէ ետև՝ այս վերջինները նախադաս կը համարիմ, վասն զի ինքզինքս անոնցմէ պահելու չափ խոհեմութիւն, և իրենցմով զուարճանալու չափ թոյլտուութիւն ունիմ :

«Լաւագոյն է չարամիտ ծաղրածուի մը հետ խնդալ, քան ձանձրալի մարդու մը հետ յօրանջել : Ասոր համար է որ զիս այնպիսի մարդու մը հետ մտերիմ եղած տեսաք զոր ոչ կը յարցեմ և ոչ կը սիրեմ : Ասկէ զատ ձեր մարդասիրական ձևերը, հրեշտակային անուշութիւնը զիս հոս կը քաշէին, հայրական բարեկամութիւն մը կ'ըզգայի ձեզի համար :

«Նորասի լօրտ Էտուարը որ ձեր պալքօնին վրայ անշարժ և մտախօհ դէմքով ամբողջ ժամեր անցընելիւք տեսեր էր իր պալքօնէն, ձեզի համար զպայած իր բուռն սիրոյն խորհրդակից ըրած էր զիս : Զինքը հոս ներկայացուցած անկեղծօրէն, եռանդա-

դին փափաքելով որ աւելի չմնաք այն ցաւալի և անարդ վիճակին մէջ ուր Լէօնիի Լքումը զձեզ կը ձգէր, դիտելի որ լօրտ Էտուարը, ձերինն արժանի հողի մ'ունէր և ձեր կեանքը երջանիկ և պատուաւոր պիտի ընէր . . . :

«Այսօր կրկին կու գամ նոյն փորձս նորոգելու ու ձեզի յայտանելու իր սէրը՝ զոր չուզեցիք հասկընալ . . . :

Բարկութենէս թաշկինակս կը խածնէի, բայց հաստատ որոշումով մը վառուած ոտք ելայ և ,

— Եթէ կը պնդէք որ, դոչեցի ուժղին, Լէօնի ինչ այսպիսի անարդ առաջարկութիւններ ընելու արտօնութիւն տուած է ձեզ, փորձով հաստատեցէք, պարոն, հաստատեցէք, ըսի ջղաձգօրէն թեք թոթուելով :

— Տէր ողորման, անուշիկդ իմ, պատասխանեց ինչ թշուառականը իր զգուելի անտարբերութեամբ, հաստատելը շատ դիւրին է, բայց դուք ինչպէս ինքնին չէք իմանար : Լէօնի ալ զձեզ չսիրեր, ուրիշ սիրուհի մը ունի :

— Հաստատեցէք, կրկնեցի զայրադին :

— Հիմայ, հիմայ, ըսաւ նա, Լէօնի ստակի մեծ հարկաւորութիւն ունի և տարւօք կիներ կան որոնց պաշտպանութիւնը կրնայ իրեն շահաւոր ըլնիլ :

— Ձեր բոլոր ըսածները հաստատեցէք ինչ, պրուացի, թէ ոչ հիմակ կը վունտեմ զձեզ :

— Շատ լաւ, պատասխանեց առանց շփոթելու, այլ նախ դաշինք մ'ընենք, եթէ ստախօս ելնեմ, հոս մէկ մ'ալ ոտք չկոխեմ, բայց թէ որ Լէօնիի լօրտ Էտուարտի վրայ խօսելու ինչ արտօնութիւն տալը հաստատելով իրաւ ըսած ըլնիմ, ան ատեն առաջնոյն հետ հոս գալու հրամանս պիտի տաք ինչ :

Այս ըսելով գրպանէն նամակ մը հանեց՝ որու հասցէն Լէօնիի գրով գրուած ըլնիլը ճանչցայ :

— Այո, դոչեցի, իմ ճակատի դիրը իմանալու անգիմագրելի փափաքէ մղուած, կը խոստանամ, այո :

Մարքիզը նամակը բանալով ինչ ներկայացուց, և հետևեալ տողերը կարդացի :

Սիրելի դերակոմս,

Թէև ստեպ զիս այնչափ կը բարկացընես որ գքեզ ջախջախել կ'ուզեմ յօժարակամ, կարծեմ թէ իրօք իմ բարեկամն ես դու և թէ ինչ ծառայելու առաջարկութիւններդ անկեղծօրէն կ'ընես, բայց սակայն չեմ ուզեր 'ի կիր առնուլ զանոնք :

Այդ առաջարկութիւններէդ աւելի աղէկ միջոց ունիմ 'ի ձեռնիս, դործս սքանչելի ճամբու մը մէջ կը մտնէ : Զիս վախցընողը և նեղացընողը մինակ ծիւլիէթն է : Իրաւունք ունիս, յանկարծ իմ բոլոր նպատակներս օղը պիտի հանէ անի : Բայց ինչ ընեմ, իրեն համար ամենէ յիմար և անողոսպ սէրը կ'ըզգամ : Իր յուսահատութիւնը բոլոր ոյժս կը կարէ : Լալը տեսածիս պէս իսկոյն ոտքը կ'ըջնիմ . . . կը կարծեն թէ կարելի ըլնի զանի գլխէ հանել : Զէ, գու զինքը չես ճանչեր :

Յանկութենէ չյաղթուիրնա երբէք : Հապա բարկութիւնը, պիտի ըսես : Այո, այդ աւելի հաւանական է : Ո՞ր կ'ինը բարկութեամբ չընես ինչ որ սանկ ասեն՝ երբէք պիտի չընէր : Ծիւլիէթ հպարտ է և այս վերջի ատեններս այնպէս ըլնելուն համոզուեցայ :

Եթէ քիչ մը զիս վար զարնես իրեն քով, եթէ հասկըցընես որ իրեն անհաւատարիմ կը մնամ, . . . կարելի է . . . բայց, Աստուած իմ, միտքս եկած ատեն հոգիս կը յոշտի . . . աշխատէ, եթէ ընկճի պիտի արհամարհեմ ու մոռնամ զինքը, եթէ դիմանայ . . . իրաւ որ նայինք :

Ինչ որ ըլնի քու աշխատութեան արդիւնքը զլուխս մեծ դժբաղդութիւն մը պիտի դայ ու կամ մեծ նեղութիւն մը պիտի քաշեմ :

— Հիմակ, ըսաւ մարքիզը երբ նամակի ընթերցումը լնացայ, լօրտ Էտուարտը փնտուելու կ'երթամ :

Գլուխս ձեռքերուս մէջ պահեցի ու երկար ատեն անշարժ և ըւրի մնալէ ետքը՝ յանկարծ այն գարշելի տոմսակը կուրծքս պահելով զանդակը զարկի ուժղին :

— Թող սենեկապանուհիս հինգ վայրկենի մէջ պայուսակ մը պատրաստէ, ըսի սպասաւորին, և Պէփփօն կ'ծաօլը բերէ :

— Ինչ պիտի ընէք, սիրելի աղջիկս, ըսաւ կոմսը զարմացած, քու պիտի երթար :

— Ըստ երևութի լորտ Կտուարտի տունը, ըսի դառն հեղինակ
Թեամբ մը՝ որու միտքը չհասկըցաւ, դնա իմաց տուր իրեն, ըսէ
որ դործդ շահեցար, ահա իրեն կը սլանամ ես ալ:

Սկսաւ մակաբերել որ զինքը կը հեղինակի կատարելայէս: Երկ-
մտեւով կայ առաւ:

Ես սրահակէն դուրս ելայ առանց ուրիշ բառ մ'արտասանելու և
ճամբորդի հաղուստ մը հաղնելու գացի:

Վար իջայ սենեկապետուհիս. ետիս ձգած՝ որ պայուսակը կը
տանէր:

Կծնտուր մանելու միջոցիս, զղացի որ յուզուած ձեռք մը կրկնու-
ցէս կը բռնէր, ետիս դարձայ և Շալմը տեսայ շիտ և զարհու-
րած դէմքով:

— Ո՛ւր կ'երթաք, ըսաւ խղղուկ ձայնով մը:

Վերջապէս կը յաղթանակէի իր անդրամի պաղարիւնութիւնը
շփոթելովս:

— Միլան կ'երթամ, պատասխանեցի և լորտ Կտուարտի խոստա-
ցած երկու կամ երեք հարիւր Սըքէնները կորսնցընել կը տամ
ձեզ:

— Վայրիկ մը կեցեք, ըսաւ գերակոմսը կատղած, նամակը տուէք
ինձ, թէ ոչ չէք երթար:

— Պէփփօ, գոչեցի վախու և բարկութեան զայրուցքով նաւաս-
տիին վրայ՝ վազելով, ազատէ զիս այս կաւապէն որ թևս կը խոր-
տակէ:

Լէօնի բոլոր ծառաները հեղութեանս համար անձնուէր էին ինձ:
Պէփփօ արիաբար՝ մէջքէս բռնեց անձայն զիս նաւամատոյցէն
վերցուց և միանգամայն բազրոսնին ալ կից մը տալով՝ կոնտուր հե-
ռացուց, նոյն կէտին՝ որ արտաքոյ կարգի ոյժով և վարպետու-
թեամբ մը զիս անոր մէջ կը նստեցընէր:

Քիչ մնաց Շալմ նեղուցին մէջ պիտի ըյնէր:

Հեռացաւ նա ինձ այնպիսի ակնարկ մը նետելով, որ յաւիտենա-
կան ատելութեան և անողբ վրէժխնդրութեան մը երգումն էր:

Առանց հանդէլու կամ խորհրդածելու համար ասնն կորուսնելու,
զիշեր ցորեկ ճամբորդելէ ետքը Միլան հասայ ու ելայ այն հիւրա-
տունը՝ ուր Լէօնի իր հասցէն ինձ տուած էր:

Հարցուցի որ հոն էր անի, զարմանքով երեսնայեցան:

— Հոս չբնակիր նա, պատասխանեց սենեկապանուհին, եկած ա-
տենը հոս իջաւ և պղտի սենեակ մը վարձեց ուր իր կահ կարա-
սին թողուց, բայց միայն առտուները կու գայ նամակները կ'առնու,
կ'ածիլուի և կ'երթայ:

— Հապա ո՛ւր կը բնակի, հարցուցի:

Տեսայ որ սենեկապանուհին հետաքրքրութեամբ երես կը նայէր
վարանմամբ, և չղիտեմ ցաւակցութենէ թէ պատկառանքէ ինձ
պատասխանելու չէր ժտեր: Աւելի չսնդելու խոհեմութիւնը ունե-
ցայ և Լէօնի բռնած սենեակը տանել տուի զիս:

— Թէ որ սովորաբար ուր գտնուիր զիտես, ըսի սենեկապանու-
հիին, գնա դտիր զինքը և ըսէ որ իր քոյրը եկած է:

Ժամ մը ետքը Լէօնի եկաւ զիս գրկելու համար թեկերը բացած:

— Աեցիր, ըսի իրեն յետս ընկրկելով, եթէ մինչև հիմա զիս խա-
բեցիր, ինձի դէմ ըրած յանցանացդ վրայ նոր մ'ալ մ'աւելցը-
նէր: Տես, նայէ սա տոմսակը, միթէ քուկդ չէ: Եթէ գիրդ կեդ-
ծեր են շուտով ըսէ, վասն զի այնպէս կը յուսամ և կը ճաթիմ:

Լէօնի աչքերը տոմսակին վրայ նետեց և մեռելի պէս դեղնեցաւ:

— Ատուած իմ, պուացի, կը յուսայի որ զիս խաբած էին:
Քեզի կու գայի գրեթէ ապահով ընելով որ այս անարգութեան
անտեղեակ պիտի դտնեմ գքեզ: Ա՛րսէի ինքնին թէ՛ Լէօնի շատ շա-
քեք ըրաւ ինձ արդէն, զիս խաբեց, այլ դարձեալ զիս կը սիրէ:

Եթէ իրաւ իրեն ներդրութիւն և վնաս կու տամ՝ հազիւ ամիս մը կայ ինձ թող զբուցէր երբ իրմէ բաժնուեցու արհուծիւնը կ'ըզգայի: Եթէ փառասէր և խարդախ մէկն ընէ՞ք՝ զիս չէր արգիլէր, վասն զի հաբուստ չեմ բնաւ, և իմ սէրը և ոչ մէկ բանի մէջ շահաւոր է իրեն, Ինչո՞ւ հիմակ պիտի դանդատի իմ ներկայութենէն: Մէկ խօսքովը կրնայ զիս վնասել: Հպարտ ըլնելու գիտէ, ոչ իմ յանդիմանութիւններէ և ոչ աղաչանքներէ պէտք է վախնայ: Ինչո՞ւ ուրեմն զիս նուաստացընել պիտի ուզէ անի:

Աւելի չկրցայ շարունակել, արտասքի հեղեղ մը ձայնս խնդգեղով խօսքերս կ'արգիլէր:

— Ինչո՞ւ նուաստացընել պիտի ուզէի զքեզ, պուռայ Լէօնի ինքնամոռ, որպէս զի յօշոտեալ խղճիս նոր մորմնք մը խնայեմ: Այս բանը չես հասկընար դու, Թիւրիէթ, վասն զի դու երբէք յանցաւոր եղած չես . . .

Կանգ առաւ Լէօնի, ես թիկնաթոռի մը վրայ ինկայ և երկուքնիս ալ զգեանեալ մնացինք:

— Խեղճ հրեշտակի գու, գոչեց ՚ի վերջէ, միթէ արժանի է ի՞նք ինձի պէս անլիամբ մը ընկերն ու զոհը ըլնելու: Թշուառ մանուկդ, ծնելէդ յառաջ ի՞նչ ըրած էիր Աստուծոյ որ զքեզ փորձեալի մը ձեռքը ձգեց, և զքեզ ամօթով և յուսահատութեամբ կը մեռցընէ, խեղճ Թիւրիէթ:

Եւ ըստ կարգի ինքն ալ արցունքի հեղեղ մը թափեց:

— Աղէ, ըսի իրեն, քու ջատագովութիւնը կամ իմ գատալձիւրը ընելու եկայ: Յանցաւոր ես, կը ներեմ՝ քեզի ու կը մեկնիմ:

— Այդ խօսքը մի ընել երբէք, գոչեց նա մեծաձայն: Մեր խօսակցութիւններու մէջէ այդ բառը յախտենապէս սրբէ: Ինէ բաժնուելու զած ատենդ, վարպետութեամբ խոյս տուր, այնպէս որ զքեզ չկարենամ արգիլել, բայց որքան որ երակներուս մէջ արեան կաթիլ մը դանուի, ես պիտի չհաւանիմ ատոր: Իմ կինս ես դու, իմն ես, կը սիրեմ զքեզ: Կրնամ զքեզ ցաւով մեռցընել, բայց չեմ կրնար թողուլ որ մեկնիս:

— Ախշոր ու մահը կ'ընդունիմ, սպասախանեցի, թէ որ ինձ ըսես թէ զիս կը սիրես տակաւին:

— Այո՛, կը սիրեմ, զքեզ, կը սիրեմ, գոչեց իր սովորական եռանդով, քենէ ուրիշը չեմ սիրեր և երբէք պիտի չկրնամ սիրել:

— Սուտ կը խօսիս, թշուառդ դու, ըսի, Յակարթօ իշխանուհւոյն ետեէն հոս եկար:

— Այո՛, բայց զինքը կ'ատեմ:

— Ինչպէս, պուռայի ապշած, ուրեմն ինչո՞ւ անոր հետեւեցար: Ինչ ամօթալի գաղտնիքներ կը պահուին ուրեմն այս հանելուկներու ներքեւ: Շալմ ինձ հաւտացընել ուզեց որ չնչին փառասիրութիւն մը զքեզ այս կնոջ քով կը կատէր, թէ պառաւ էր նա ու կը վճարէր զքեզ. . . : Ա՛հ, նայէ ինձի ի՞նչ խօսքեր ըսել կուտաս:

— Այդ զրպարտութիւններու մի հաւատար, պատասխանեց Լէօնի, իշխանուհին նորատի ուղեղանի է, և ես սիրահարած եմ իրեն. . .

— Քաջ է ըսի խորին հառաչանքով մը, լաւադոյն կ'ընտրեմ զքեզ անհաւատարիմ տեսնել, քան թէ անպատիւ: Սիրէ, շատ սիրէ զանի, վասն զի հարուստ է և դու աղքատ ես: Թէ որ զինքը շատ կը սիրես, աղքատութիւնն ու հարստութիւնը միայն բառ մը պիտի ըլնի մէջերիդ: Ես ալ այնպէս կը սիրէի զքեզ և թէ և քու պարզաներէ ուրիշ բան մը չունէի ապրելու համար, չէի ամհնար, հիմակ պիտի նուաստանամ և անտանելի պիտի ըլնիմ քեզի, հետեւարար թող որ երթամ, զիս պահելով չարչարանքներու մէջ մեռցընել ուղեղու յամառութիւնդ, խենդութիւն և անդթութիւն մ'է:

— Իբրեւ է, ըսաւ Լէօնի տրամազին, դնա ուրեմն, դահլիճ մ'եմ որ զքեզ չեմ ուզեր ձգել:

Այս ըսելով յուսահատօրէն դուրս ելաւ: Ծունկի վրայ եկայ, Աստուծո՞ւց ոյժ ու զօրութիւն ինդրեցի, մօրս յիշատակը միտքս բերի և երթիս պղտի պատրաստութիւնները տեսնելու համար կրկին ոտք ելայ:

Երբ ձամբու պայուսակները դոցուեցան, նոյն երեկոյին համար սուրհանդակի ձիեր ուղեցի և սպասելով անկողնոյ մը վրայ նետուեցայ:

Այնքան յողնարեկ և յուսահատութենէ թուլցած էի որ քուն մտած ատենս՝ զերեզմանական հանդստութեան պէս բան մը զգացի:

Ժամամ'ետքը Լէօնի սիրալատ զրկընդխանութիւններէ արթնցայ :
 — Պարտոյ տեղ երթալ կ'ուզես , ըսաւ անի , այդ բանը իմ
 կարողութենէ վեր է , ձիերդ ետ զրկեցի և սյայուսակներդ պար-
 պել տուի : Առանձին ստորտեցայ դաշտերու մէջ՝ և զքեզ անտար-
 բերութեամբ կորուսընելու համար ձեռքէս եկածն ըրի : Ի մտի դրի
 մնաս բարև չըսել քեզ : Իշխանուհւոյն տունը դայի , ջանացի կար-
 ծել որ զինքը կը սիրէի , բայց զքեզ կը սիրեմ ու զանի կ'ատեմ ,
 պէտք է որ հոս մնաս դու :

Այս յարատև յուզմունքը որքան մարմինս՝ նոյնքան ալ հոգիս կը
 տկարացընէր : Սխալ տրամաբանելու կարողութիւնս կորուսընել ,
 աղէկն ու դէշը , յարգանքն ու արհամարհը ինծի համար անլուր
 հնչիւններ կը գառնային , կամ բաւեր՝ զորս հասկընալ չէի ուզեր
 և որք զիս կը սարսափեցընէին , ինչպէս որ կը սարսափի մարդս՝
 երբ անբաւ թուանշաններ համընելու կը հրաւիրուի :

Այնուհետէ Լէօնի բարոյական ազդեցութիւնն աւելի մաղնխա-
 կան կարողութիւն մ'ունէր վրաս որմէ չէի կարող ազատիլ : Իր նա-
 յուածքը , ձայնն ու արցունքը որքան սրտիս՝ նոյնքան ալ ջիզերուս
 կ'ազդէին , ալ մեքենայ մը դարձեր էի զոր ամեն կողմը կրնար վա-
 բել նա ըստ իր հաճոյից :

Ներեցի իրեն , իր գզուանքներուն անձնատուր եղայ և ամեն ու-
 զածը խոտաոյայ : Ըսաւ որ Յակարօլօ իշխանուհին այրի ըլնելուն՝
 հետը ամուսնանալու միտք ըրեր էր , իր ունեցած պղտի և թեթև
 համակրութիւնը սէր կարծեր՝ և յիմարաբար ինքզինքը հասարա-
 կութեան բերանը տուեր էր , թէ պարտաւոր էր խնայել զանի և
 անորմէ կամաց կամաց բաժնուիլ , կամ բոլոր ընտանիքին հետ կուուիլ :

— Իթէ գործը միայն անոր եղբարցը , հօրեղբարցը և հօրերո-
 դոց հետ մենամարտելու վրայ ըլնէր , հոգս չէր բնաւ , ըսաւ ,
 բայց վախնամ , մեծ մարդերու սովորութեան համեմատ՝ զիս իբրև
 քարոզար՝ կը մասնեն և բանտ մը նետել կու տան՝ ուր կարելի
 է տասը տարի կ'ըսպասեմ որ դատս քննելու հաճին :

* Այս անունը կըտուայ քաղաքական նպատակ ունեցող
 զնկերութեան մը անդամներուն որք , 1820 յն Նաբոլի մէջ
 մեծ յեղափոխութիւն մը նսանցին :

Տղայական գիւրահաւանութեամբ բոլոր այս նշին առասպելները
 մտիկ ըրի : Լէօնի քաղաքականութեան զբաղած չէր բնաւ , բայց
 կը սիրէի համոզուիլ ինքնին , թէ իր կեանքի բոլոր առեղծուա-
 ծային բաները , այս տեսակ մեծ ձեռնարկութեան մը հետ կապ-
 աւած էին :

Հաւանեցայ պանդոկին մէջ միշտ իր քրոջը տեղն անցնելով քիչ
 անդամ դուրս ելնել , երբէք իրեն չընկերանալ և զինքն ազատ թո-
 դուցի որ իշխանուհին ուղած ատեն հոն երթայ :

ԺԴ

Սոսկալի էր այս կեանքը բայց համբերեցի :
 Մինչև անատեն դեռ նախանձու խայթերը չէի ճանչեր , անոնք
 ալ արթնցան որով ամեն բան կատարեալ եղաւ :

Այս հնհնութները մեղմացընելու ձանձրութիւնը չուզեցի տալ
 Լէօնի , ասկէ զատ՝ իմ վիշտերը յայտնելու համար պէտք եղած
 կարողութիւնը չունէի : Ի մտի դրի լուեկայն մեռնիլ՝ և այնչափ
 հիւանդոտ կ'ըզգայի ինքզինքս որ կը յուսայի յաջողիլ :

Ձանձրոյթն ու տաղտուկը Միլանի մէջ Վենետիկէ աւելի կը
 մաշեցընէին զիս , վասն զի հոս աւելի շատ վիշտ և նուազ զուար-
 ձութիւն ունէի :

Լէօնի Յակարօլօ իշխանուհւոյն հետը կ'ապրէր բացէ 'ի բաց :
 Իրիկունները թատրոնը անոր օթեակին մէջ , կամ հետը պարահան-
 դէսը կ'անցընէր , վայրիկ մը զիս տեսնելու համար խոյս կու տար ,
 ետքը նորէն անոր հետ ընթրելու կ'երթար և առտու ժամը վեցին
 կը վերադառնար :

Յողանած՝ և շատ անգամ բարկացած կու գար կը պառկէր : Աէս օրին կ'ենէր անխօս և մտազբաղ ու կառքով իր տարփուհւոյն հետ պարտելու կ'երթար : Ստէպ իրենց անցնելը կը տեսնէի : Լէօնի աշոր քով ունէր յաղթականի նոյն խոհեմ երկոյթը և նստուածքի նաղելութիւնը , սիրատու և զոհ նայուածքները զորս երբեմն ինծի համար ունէր , ես հիմակ միայն իր գանդաանները և դժգոհութեանց պատմութիւնը մտիկ կ'ընէի :

Իրաւ է որ աւելի կը սիրէի իր դերութենէ զղուած և մտախորհքան թէ հանդարտ և անհոգ դէմքով ինձ մօտենար , ինչպէս որ կ'ըլնէր երբեմն , ան ատեն կարծես թէ ժամանակաւ իրարու համար ունեցած սէրերնիս մոռցած էր և ուրիշ կնոջ մը հետ ունեցած մանրամասն պարազանները ինձ պատմելը բնական դանելով չէր տեսնէր որ զինքը մտիկ ընելու ատեն շուրթերուս վրայի ժպիտը վշտային համը ջղածգութիւն մ'էր :

Իրիկուն մը արեւը մարը մանելու ատեն , Մայր եկեղեցիէն կ'երէնէի զԱստուած աղաչելէ ետքը որ զիս իր քովը կանչէ և իմ տառապանքները , իբրև իմ մեղքերու քառութիւնը ընդունի : Ծանրաքայլ կ'ընթանայի հոյակապ մեծ դրան տակ՝ տկարութիւնէս մերթ ընդ մերթ սիններուն կ'մենելով :

Ծանր ջերմով մը կ'ըսպառէի : Աղօթքի յուզմունքը և եկեղեցւոյն օդը զիս պաղ քերտով մը թըջած էին և կը նմանէի ուրուականի մը որ դերեղմանական սալայատակէն կ'երէնէ անգամ մը ևս լուսոյ ճառագայթները տեսնելու համար :

Այս միջոցին մարդուն մէկը որ քանի մը բոպէէ 'ի վեր ինձ կը հետևէր առանց իմ ուշադրութեան , հետս խօսեցաւ և ես առանց վախի ու զարմանքի իրեն դարձայ հոգեվարքի մը անտարբերութեամբ :

Հէնրիէթը ճանչցայ անատեն և անոր հետ հայրենիքս և ընտանեացս յիշատակը սաստկութեամբ արթնցաւ ներսս : Այս երիտասարդին ինծի հետ ունեցած տարօրինակ ընթացքը , Լէօնի վրայ ունեցած սոսկալի կարողութիւնը , իմ վրայ զգացած սէրը , զոր ես այնչափ գէշ ընդուններ էի և ետքէն զինքը ատելա մոռցայ :

Հայրս ու մայրս յիշեցի միայն և ձեռքս աշխուժիւ իրեն երկնցը

նելով սկսայ զինքը հարցափորձել : Թէև ինձ այնպէս երեցաւ որ այլայլութեանս և եռանդիս վրայ սիրտը շարժեցաւ , բայց պատասխանելու չշտապեց :

— Միթէ հոս առանձին էք , ըսաւ , և առանց զձեզ վտանգի դնելու կրնամ հետերնիդ խօսիլ :

— Առանձին եմ , ոչ որ կը ճանչէ զիս այս տեղ և հոգս կը տանի : Սա քարէ նստարանին վրայ նստինք վասն զի տկար եմ և Աստուծոյ սիրուն՝ Հօրս ու մօրս վրայ խօսեցեք : Ամբողջ տարի մ'է որ անոնց անունը լսած չեմ :

— Ձեր հօրը ու մօրը , ըսաւ . Հէնրիէթ տրամադին , այդ երկուքէ մին ալ ձեր վրայ չողբար :

— Ինչ հայրս մեռած է , պոռացի ոտք ելնելով :

Հէնրիէթ պատասխան չտուաւ , նստարանին վրայ ընկայ սրտաբեկ և կէս ձայնով ըսի :

— Աստուած իմ , դու որ զիս ալ անոր քով պիտի կանչես , այնպէս ըրէ որ անկիպ ներէ ինձ :

— Ձեր մայրը , ըսաւ . Հէնրիէթ , երկար ատեն հիւանդ պառկելէ ետքը փոփիլ ուզեց , բայց լայերով իր գեղեցկութիւնը կորուսեր էր և ընկերութեան մէջ միթարութիւն չգտաւ :

— Հայրս մեռած և մայրս տխուր ու պառաւցած , ըսի անզօր ձեռքերս իրար միացնելով : Հօրաքոյրս ինչ կ'ընէ :

— Ձեր մայրը միթարելու կը աքնի , հաստատելով որ իր ողբոցը արժանի չէք , այլ ձեր մայրն ականջ չկախեր անոր ու մնումեան և ձանձրոյթի մէջ հալեմաշ կը թառամի օրէ օր : Եւ . դո՛ք , տիկին , ինչ կ'ընէք :

Հէնրիէթ այս վերջին խօսքերը պաղ եղանակաւ մը արտասանեց ուր սակայն արհամարհանքին տակէն ցաւակցութիւնը կ'երևէր :

— Ես ալ մեռնելու վրայ եմ ինչպէս որ կը տեսնէք :

Ձեռքս բռնեց և աչքերը լեցուեցան :

— Խեղճ աղջիկ , ըսաւ նա , յանցանքը իմն չէ , ձեռքէս եկածը ըրի որ այս անդունդին մէջ չըյնէք , բայց դուք ուղեցիք :

— Այդ խօսքը մի ընէք , ըսի , ձեզի հետ չեմ կրնար ատոր վրայ խօսիլ : Ըսէք նայիմ , միթէ փախուստէս ետք մայրս զիս փնտուել տուաւ :

— Փնտուեց զձեզ բայց պէտք եղածին չափ չէ : Խեղճ կին , իր արթնութիւնը կորուսած և շփոթած էր , ձեր կրած արեան մէջ արեութիւն չկայ , ծիւլիւթ :

— Ա՛հ , իրաւ է , ըսի թուլակի , ամենքս ալ անհոգ և դանգաղ էինք մեր ընտանիքի մէջ : Մայրս յուսանց որ կը վերադառնամ :

— Աշինչ տեղ և յիմարաբար յոյս ըրաւ անի : Տակաւին կ'ըսպասէ զձեզ և մինչև վերջին շունչը տալը պիտի սպասէ :

Սկսայ հեծկտալ . Հէնրիէթ առանց բառ մը ըսելու թողուց որ լամ : Կարծեմ թէ ինքն ալ կու լար : Արցունքս սրբեցի հարցընելու համար որ մայրս իմ անպատուութեանց շատ ցաւեր՝ շատ ամչցեր էր և թէ տակաւին անունս արտասանելու կը ժտէր :

— Ձեր անունը միշտ բերանն է , ըսաւ Հէնրիէթ , իր ցաւը ամենուն կը պատմէ , այնպէս որ հիմակ այս պատմութենէ ամեն մարդ ձանձրացած է և երբ մայրդ կ'ըսկսի լալ կը ժպտին կամ կը հեռանան իրմէ ըսելով՝ ա՛հա տիկին Բիւլթէր դարձեալ իր աղջկան առևանդը պիտի պատմէ մեզ :

Առանց տհաճութեան մտիկ ընելէ ետքը աչքերս իր վրայ դարձրնելով ըսի :

— Եւ դուք , Հէնրիէթ , կ'արհամարհէք զիս :

— Ա՛լ ոչ կը սիրեմ և ոչ կ'արհամարհեմ զձեզ , պատասխանեց , բայց կը ցաւիմ վրանիդ և ձեզ ծառայելու պատրաստ եմ , քսակս ձեր տրամադրութեան տակ է : Ա՛ռ զէք որ ձեր մօրը նամակ մը գրեմ , կ'ուզէք որ իրեն մօտ տանիմ զձեզ , խօսեցէք և մի կարծէք որ զիս կը ձանձրացընէք , չէ թէ բարեկամութենէս այլ պարտաւորութենէս այսպէս կը վարուիմ : Չղիտէք , ծիւլիւթ , կեանքը որքան անող կը թուի այն մարդերու որ իրենք իրենց օրէնքներ կը դնեն և կը պահեն զանոնք :

Պատասխան չտուի :

— Ա՛ռ զէք ուրեմն հոս առանձին և լքեալ մնալ : Պըքան ատեն կայ որ ձեր երկը ձգած է զձեզ :

— Չիս ձգած չէ ամենևին , պատասխանեցի , մէկտեղ կ'ապրինք , շատ կը փափաքիմ մեկնիլ բայց անի դէմ կը դնէ և ես այդ բանին վրայ խորհելու կարողութիւնը չունիմ ալ :

Լուեցի : Մինչև տունը թեք ինձ տուաւ նա , բայց հոն հասած ատեն միայն այս բանին ուշադրութիւն ըրի , կարծելով որ Լէօնիի թեքին կուրծքն էի , վիշտերս կեզբոնելու աշխատելով բան մը չըսելու կ'աշխատէի :

— Ա՛ռ զէք որ վաղը կրկին դամ ձեր դիտաւորութիւնները իմանալու համար , ըսաւ Հէնրիէթ զիս գրան սեմին վրայ ձդելով :

— Այո՛ , ըսի առանց մտածելու որ կրնար Լէօնիի հանդպիլ :

— Ժամը քանիին , հարցուց :

— Երբ որ ուզէք , պատասխանեցի ապուշ կերպով մը :

Երկօրդ օրը Լէօնիի երթալէն քիչ մը ետքը , Հէնրիէթ եկաւ : Տունը դալու հրաման տալը միտքս չէր և իր այցելութեան վրայ այնքան դարմայած երեցայ որ հարկադրեցաւ զայն ինձ յիշեցընելու : Այն ատեն միտքս եկաւ նաև Լէօնիի և իր բարեկամներու բերնէն լսած քանի մը խօսքերս որոնց նշանակութիւնը նախ չիմացեր էի և Հէնրիէթի վերաբերեալ ու մանաւանդ սպառնալիքի կը նմանէին :

Ուստի զինքը ինչ վտանգի մէջ դնելու խորհելով գողացի :

— Գուրս եղնք , ըսի ահաբեկ , հոս յապահովի չէք գուք :

Հէնրիէթ ժպտեցաւ և իր դէմքը խորին արհամարհանք մը յայտնեց այն վտանգին համար՝ որմէ կը վախնայի :

— Հաւատացէք , ըսաւ տեսնելով որ ըսածիս վրայ պիտի այնդէի . այն մարդը վրաս ձեռք վերցընելու չժտիր քանի որ իր նայուածքը անգամ իմինիս չափ վերցընելու չյանդգնիր :

Այսպիսի խօսքեր չէի կրնար լսել Լէօնիի վրայ : Եւ ամեն անիրաւութեանց և յանցանքներու հակառակ՝ աշխարհիս մէջ իմ ամեն սիրելի էակն էր անի , հետևաբար աղաչեցի զՀէնրիէթ որ իմ առջև անոր վրայ այսպէս չխօսի :

— Չիս չարաչար արհամարհեցէք անսիրտ և նուազ աղջիկ մը ըլնելուս , աշխարհիս ամեն բարի ծնողքները թողելուս և իմ սեռի պատշաճեալ ամեն օրէնք առաթուր կոխելուս համար յանգիմանեցէք զիս , չեմ բարկանար , լալով մտիկ կ'ընեմ զձեզ , և երէկ ինձ առաջարկած ծառայութեանցէ համար ոչ նուազ երախտագէտ կ'ըլնիմ , այլ թողէք որ Լէօնիի անունը յարգեմ :

վասն զի աշխարհչիս անէծքին դէմ՝ միայն այն շնորհն ունիմ սրտիս խորը :

— Լէօնի անուշը յարգէք մի , պուռայ շէնրիէթ դառն ծիծառ զով մը , խեղճ կլին : Ատոր ալ կը հաւանիմ , սակայն եթէ Պրիւսէլ երթալ կ'ուզէք , դացէք մայրերնիդ մխիթարելու , պարտաւորութեան ճամբան մտիք և զձեզ կորուստի մասնող թշուառականը զոր յարդի պէս կրնամ փշրել , հանդիստ ձեզելու կը խոստանամ :

— Պրիւսէլ , մօրս քովը վերադառնամ , պատասխանեց : Ո՛հ , սիրաս ալ այնպէս կը հրամայէ ինձ յարածամ , բայց հայրտութիւնս կ'արդիւնէ . հետս ինչպէս պիտի վարուին բոլոր այն կիները որ ժամանակաւ իմ շքեղութեան վրայ նախանձեցան և որոնք հիմա նուաստանալուս վրայ կը հրճուին :

— Ախնամ , ժիւլիէթ , վրայ բերաւ անի , որ երթալ չուզելու ճուղ բուն իսկ պատճառը այդ չէ : Չեր մայրը դեղի տուն մ'ունի ուր կրնաք քաշուիլ իրեն հետ՝ անողորմ ընկերութենէ հեռի : Քու հարստութեամբդ՝ բայց 'ի այն տեղերէ ուր քու դժբաղդութիւնը լսուած է , ամեն տեղ կրնաք ապրիլ , ձեր դեղեցիութեան և քաղցրութեան շնորհիւ շուտով նոր բարեկամներ կը վաստակիք , բայց խոստովանեցէք որ Լէօնիէ բաժնուիլ չէք ուզեր :

— Կ'ուզեմ , բայց չեմ կրնար , պատասխանեցի արտասուելով :

— Ո՛ կլինդ ամենաթշուառ , ըսաւ Լէօնիէթ տրտմաղին , բարի և անձնուէր ես այլ ամենեւին հպարտութիւն չունիս : Ճարու դարման չկայ այն մարդուն համար որ աղնիւ հպարտութիւն չունի : Խեղճ տկար արարածդ դու , բոլոր հոգւովս կը ցաւիմ վրայդ , վասն զի սիրտդ պղտորեցիր , անարդ սրտի մը հետ յարաբերութեան մտնելով պղծեցիր զայն , զլուխդ նուաստ ձեռքի մը տակ ձուեցիր , վասն զի վատ մարդ մը կը սիրես : Կը հարցընեմ իւրովի թէ , ես ինչպէս ատենօք կըցայ սիրել զքեզ և հիմա կը խորհիմ ինքնին թէ ինչպէս կրնամ վրայդ չցաւիլ :

— Բայց վերջապէս , ըսի իր եղանակէն և խօսուածքէն սրտաթուռտ , Լէօնի ինչ ըրած է որ , իր վրայ այսպէս խօսելու իրաւունք ունենալ կը կարծես :

— Այս իրաւունքին վրայ կը տարակուսիս , տիկին , կրնաս ինձ

ըսել թէ ինչու Լէօնի՝ որու քաջութիւնը անուրանալի է և որ առաջին զէնք խաղցընող մարդն է , երբէք կուուիլ ուզած չէ ինծի հետ՝ որ կեանքիս մէջ սուր մը բռնած չեմ և զինքը մէկ խօսքովս Բարիդէ՝ և մէկ նայուածքով Պրիւսէլէ վաճառած եմ :

— Անիմանալի է այդ , ըսի ծանրութեամբ :

— Միթէ որո՞ սիրութիւնը ընիլդ չես դիտեր , շարունակեց Լէօնիէթ եռանդով , և Լէօնի ասպետին հրաշալի արկածները ոչ ոք պատմած է քեզի : Միթէ երբէք չամէջար անոր մեղսակիցը ընելով հօրդ խանութը կողոպտելէ ետքը փախելուդ վրայ :

Աղեկէդ ձայն մը ձեզցի երեստ ձեռքերուս մէջ առած , ետքը զլուխս վերցուցի բոլոր ոյժովս պրտալով :

— Սուտ է , այդպիսի ստորնութիւն մը երբէք չըրի ես , նոյնպէս Լէօնի այդ բանը չկրնար ընել : Ժընէվի ճամբուն վրայ դեռ քառասուն մղոն չյառաջացած՝ կէս դիշերին կանգ առնելով սնտուկ մ'ուղեց անի և բոլոր դժհարները անոր մէջը դրաւ զանոնք հօրս զրկելու համար :

— Այդպէս ընելուն ապահով ես , հարցուց Լէօնիէթ արհասմարհանօք ծիծաղելով :

— Ապահով եմ , դոչեցի , աչքովս տեսայ սնտուկը և Լէօնի անոր մէջ անդամանդները դնելը :

— Եւ ապահով ես որ բոլոր ճամբորդութեանդ մէջ սնտուկը ձեզ չհետեւեցաւ , ապահով ես որ այն չբացուեցաւ 'ի Անեստիկ :

Հուսկ յետոյ այս խօսքերը լուսոյ ճառագայթ մը եղան ինծի համար այնքան յայտնի կերպով որ ալ չկրցայ ինքզինքս խաբել : Նոյն ժամուն յիշեցի ինչ որ այնքան աստի պարսպ տեղ միտքս բերելու աշխատեր էի , այսինքն այն պարսպան որով աչքերս այն աղետաւի սնտուկին հետ ծանօթացեր էին :

Սոյն կէտին անոր երևման երեք թուականները միանալով ներկայացան ինձ և զիս վճատեցուցիչ հաստատութեան մը և համոզման մը տարին :

Նախ միտքս եկաւ խորհրդաւոր գրելիլ՝ ուր Լէօնի նոյն արկղիկին մէջ աղամանդները դնելը տեսեր էի , երկրորդ՝ շէլվետեան ամարանոցին մէջ անոյցած գիշերս՝ ուր Լէօնի հողին աւանդած

զանձն հանելը նշմարեր էի և երկրորդ օրը ուր արկղիկը պարապ
և աղամանդեայ գնդասեղը բամպակի կտորի մը մէջ գտեր էի :

Սոյն առաւօտեայ յիշատակին կատարելապէս կը յարմարէին Թա-
ղէոս հրէին այցելութիւնը, և Ղէօնի իր ընկերներու մէջ ըրած
խօսակցութիւնը՝ ուրկէ կ'իմացուէր թէ նա հինգ հարիւր հազար
Ֆրանք բերած էր անոր : Չեւքերս պոկեցի և զանոնք երկինք վեր-
ջընելով :

— Այսպէս ուրեմն, գոչեցի ինքս ինքիս խօսելով, ամեն բան,
նոյն իսկ մօրս յարգը կորուսի, ինծի համար ամեն ինչ թունաւոր-
ուած է, մինչև անգամ Հէլլէտիոյ յիշատակը : Այն վեցամսեայ
սէրն ու երանութիւնը գողօն մը ծածկելու յատկացած են եղեր :

— Եւ ոտիկանութեան խուզարկութիւնը պարապը հանելու, յա-
ւելցուց Հէնրիէթ :

— Բայց չէ, չէ, կրկնեցի իբրև թէ հարցում ընելու համար
չլմորած իրեն նայելով, զիս կը սիրէր, տարակոյտ չկայ որ զիս սի-
րեց նա : Նոյն ժամանակը չեմ կրնար յիշել, առանց իր սիրոյն ճըշ-
մարտութեան վերստին համոզուելու : Աղջիկ մը արկղիկ մը գողցող
առաջակ մ'էր նա, և այլ անոնց երկուքն ալ կը սիրէր :

Հէնրիէթ ուսերը վեր ըրաւ, զգացի որ ամբողջփեղ կը թափէի
և գատողութիւնս կրկին ձեռք ձոյնելու համար, Ղէօնի վրայ ու-
նեցած իր անըմբռնելի աղքեցութեան պատճառը ուղեցի իմանալ :

— Այդ բանը գիտնալ կ'ուզեմ, ըսաւ Հէնրիէթ և վայրեկ մը
մտածեց : Ա՛յ ըսեմ, . . . կրնամ ըսել, շարունակեց ետքը, այ-
լուր՝ անկարելի է որ տարի մը հետը ապրիս և չհասկընաս : Ղե-
նետիկի մէջ, նոյն իսկ քու աչքերու տակ՝ շատերը պէտք է խա-
բած ընի անի . . . :

— Մարդ խարէ, և ինչպէս : Ա՛հ, ըսածիդ զուշութիւն ըրէ,
Հէնրիէթ, արդէն խիտ շատ ամբաստանեցիր զինքը :

— Կը կարծեմ թէ տակաին անկարող ես անոր մեղսակիցը ըլ-
նելու, Ժիւլիէթ, բայց նայէ որ չընիս, ընտանիքդ մտածէ, չգե-
տեմ թէ մինչև ինչ աստիճան կարելի է ստահակի մը սիրուհին
ընիլ անպատիժ :

— Չիս ամբթէս կը մեռցընէս, պարոն, խօսքերդ կարի դառն

են, խօսքդ լմնցուր ուրեմն և Ղէօնի կենաց և մահու վրայ քեզ
իրաւունք տուող բանը ինձ իմացընելով իմ սիրտը բոլորովին պատ-
ուէ : Ա՛ւր ճանչցար զինքը, իր անցելոյն վրայ ինչ գիտես : Բա-
բէ, ես բան մը չգիտեմ : Իր վրայ այնքան հակասական բաներ տե-
սայ, որ ալ չգիտեմ թէ հարուստ թէ աղքատ, ազնուական թէ
գուհիկ է, նոյն իսկ չեմ գիտեր թէ իր կրած անունը ի՞նչ է :

— Դիպուածը միայն այդ անունը գողնալու աշխատանքը խնա-
յած է իրեն, պատասխանեց Հէրիէթ : Ստուգիւ Ղէօն Ղէօնի կը
կոչուի և Ղենետիկի ամենէ ազնիւ ընտանիքներէ մէկէն կ'իջնէ :
Հայրը քիչ մը հարստութիւն ունէր գեւ ևս, և քու նստած պա-
լատը իրն էր :

«Անսահման սէր մը կը տածէր իր այս միածին զուկին համար
որու կանխահաս տրամադրութիւնները գերազոյն մէկը գուշակել կը
տային :

«Ղէօնի մեծ խնամով կը թուեցաւ և տասնուհինգ տարեկան հա-
սակէն՝ իր դաստիարակին հետ Եւրոպայի կէսը պտրտեցաւ :

«Հինգ տարուան մէջ անհաւատալի գիւրութեամբ մը տեսած ժո-
ղովուրդներու լեզուները, բարքը ու գրականութիւնը սորվեցաւ : Իր
հօրը մահը զինքը Ղենետիկ կանչեց իր դաստիարակին հետ՝ որ Յա-
նինի արբան կը կոչուէր, և զոր այս տարի ձմեռը ստէպ ձեր տու-
նը կրցած ես տեսնել :

«Չգիտեմ թէ աղէկ մը դատած ես զինքը գուն, վառ երևա-
կայութեան, անբաւ հմտութեան և ազնիւ քաղաքավարութեան տէր
մէկն է, բայց անհաւատալի անբարոյութիւն մ'ունի և բարի դա-
տողութեան և թոյլտուութեան կեղծ երևոյթներու տակ՝ ճշմարիտ
վատութիւն մը կը ծածկէ :

«Բնականօրէն իր աշակերտին խիղճը ապականած էր սոսի, և
արդարին ու անիրաւին տեղ՝ կարծեցեալ կենցաղագիտութեան մը
սկզբունքներ տուած էր որ կը կայանային ամենէ զուարճալի խեն-
գութիւնները, շահաւէտ յանցանքները, ամեն բարի և գէշ գոր-
ծերը որոնք մարդկային սիրտը կրնան գրդել՝ ընելու վրայ :

«Այս Յանինին, Բարիզ ճանչցայ և լսած եմ որ կ'ըսէր թէ բա-
րին գործել զիտնալու համար չարիք գործելու էր, մոլութեան մէջ

վայելել զխնայու էր, առաքինութեան մէջ վայելել զխնայու համար:

«Յանինի Լէօնիէ աւելի խոհեմ, աւելի վարդեառ և աւելի պաղ արիւն ընելուն՝ իր զիտութեան մէջ անորմէ խիստ գեր ՚ի վեր է և Լէօնի իր ձիրքերէ մղուած կամ հաճողքներէ մսլորուած՝ քիչ մը կը մտտի անոր բիւր շեղումներով որոնք զինքը ընկերութեան մէջ պիտի կորուսընեն և արդէն կորուսին, վասն զի այսուհետէ քանի մը աղահ մեղսակիցներու՝ և մէկ երկու առաքինի մարդերու՝ որոնք վեհանախութիւնը պիտի ձանձրացընէ, ձեռքն է:

Մահացու ցուրտ մը անդամներս կը սառեցընէր Հէնրիէթի այսպէս խօսած ատենը: Ճիղ մ'ըրի մնացածն ալ մտիկ ընելու համար:

ԺԵ

— Քսան տարեկան եղած ատեն, շարունակեց Հէնրիէթ, Լէօնի բաւական մեծկակ հարստութեան մը տէր դանուեցաւ ուրեմն, և բոլորովին անձնիշխան:

«Բարիք դործելու համար ամենէ զիւրին կացութեան մէջ էր, բայց իր ժառանգութիւնը փառասիրութենէն վար համարեց և չղիտեմ ինչ յիմար կամ մեղսալի միջոցներով մինչև իր փափաքներու հաւատար հարստութիւն մը գիղելը, բոլոր ունեցածը կերաւ երկու տարուան մէջ:

Իր տունը որ տեսած պերճութեամբ զարդարել տուած էր, Իտալիոյ ամեն բողբու և անառակ երիտասարդներու ժամադրութեան տեղին դարձաւ: Շատ սքանաէր օտարականներ կ'ընդունուէին հոն, և այսպէսով, Լէօնի՝ որ արդէն իր ճամբորդութեանց շնոր-

հիւ շատ նշանաւոր մարդերու հետ կապուած էր՝ ամեն երկիրնեւրու հետ ամենամեծ յարարերութիւններ և ամենէ շահաւէտ պաշտպանութիւններ ձեռք ձգեց ապահովակէս:

«Բազմաթիւ անդամներէ բաղկացած այս ընկերութեան մէջ, խարդախ ու նենգաւոր մարդեր ալ սպրդեցան, ինչպէս որ ամեն տեղ կը պատահի: Բարիղի մէջ Լէօնիի բոլորտիքը շատ մը գէմքեր տեսայ՝ որ ինծի ոչ այնքան վստահելի երեցան և կը կասկածիմ որ իրեն և * * * մարքիզին հետ՝ բարեկիրթ գողերու խմբակ մը կը կազմեն անոնք:

«Անոնց խրատներու՝ Յանինիի դասերու կամ իր բնական տրամազրութեանց անսալով, Լէօնի թուղթի մէջ դողնալու վարժութիւն ըրաւ: Սա իրաւ է որ, խիստ գերագոյն կերպով այս տաղանդը ձեռք ձգեց, և հաւանական է որ Խւրոպայի ամեն քաղաքներու մէջ ՚ի դործ դրաւ զայն առանց ամենափոքր կասկածը տալու:

«Երբ իր ունեցածը բոլորովին փճացուց, Անենտիկէ ելաւ և իբրև բաղդախնդիր՝ սկսաւ դարձեալ ճամբորդել: Հոս իր պատմութեան թելը ձեռքէս կ'անհետի: Յանինի՝ որմէ այս պատմածներու մէկ մասը լրած եմ, կը պատմէր թէ՛ զինքը տեսութենէ կորուսեր էր այն վայրկենէն, և միայն ընդհատ թղթակցութեան մը շնորհիւ Լէօնիի հարստութեան բիւր փոփոխութիւնները և աշխարհքի մէջ իր հազար տեսակ խարդախութիւնները իմացած էր երբեմն երբեմն:

«Յանինի այսպիսի աշակերտ մը հասցընելուն համար ինքզինքը կ'արդարացընէր, ըսելով թէ Լէօնի իր սկզբունքները սխալ ըմբռնած էր, բայց յետոյ զան ալ անմեղ կը հանէր դովելով անոր անհաւատալի վարպետութիւնը, բարոյական արիւթիւնը և արթնութիւնը՝ որով բաղդին ու ճակատագրին յաղթեր էր:

«Աերջպէս Լէօնի՝ իր մտերիմ բարեկամին՝ * * * մարքիզին հետ, զոր կը ճանչես, Բարիլ եկաւ և ես զինքը տեսնելու ու դատելու առիթն ունեցայ:

«Յանինի որ Բ . . . իշխանուհւոյն տղոց դաստիարակութիւն կ'ընէր, Ղէօնի անոր տունը ներկայացուց: Ծանխին իր խեղացու-

Թեամբը շատ տարիներէ հետէ՝ իշխանուհւոյն ընկերութեանը մէջ մտեր էր, հասարակօրէն մեծ տունելու գաստիարակներու ունեցածածէն աւելի ընտանութեամբ մը: Սրահակի մեծարանքը կ'ընէր նա խօսքի նիւթ կը դանէր, սքանչելի կերպով կ'երգէր և նուազային հանդէսները կը վարէր:

«Լէօնի իր խելքի և տաղանդներու շնորհիւ՝ հաճութեամբ ընդունուեցաւ, և շուտ մը եռանդաղին սիրուեցաւ, գաւառներու մէջ ունեցած գերիշխանութիւնը Բարիզի քանի մը ընկերութիւններու մէջ ալ պահեց նա: Խիստ առատասիրտ էր, քիչ անգամ թուղթ կը խաղար բայց միշտ անբաւ զուամարներ կորուսընելու համար՝ զորս ընդհանրապէս * * * մարքիզը կը վաստըկէր . . . :

«Այս մարքիզն ալ ներկայացընողը Յանինին եղաւ, բայց Լէօնի ներկայացումէ քիչ մը ժամանակ ետքը, և թէև ասիկա անոր հայրենակիցն էր, զայն չճանչնալ կամ անոր համար հակակրութիւն ունենալ կը ձևացընէր: Ամենուն ականջն 'ի վար՝ կը պատմէր թէ անոր հետ սիրային ոտխութիւն մ'ունեցած էր 'ի Վենետիկ, և թէև հիմա երկուքն ալ իրենց սէրը մոռցած՝ բայց պաղութիւնը մնացած էր:

«Փառք այս խաբէութեան, և ոչ մէկին մտքէ կ'անցնէր որ իրենց արհեստն 'ի դործ դնելու համար խօսք մէկ ըրած էին անոնք:

«Ամբողջ ձմեռ մ'այս արհեստը 'ի դործ գրին առանց մէկուն կասկածն արթընցընելու: Երբեմն երկուքն ալ ահապին կորուստներ կ'ընէին, բայց աւելի ստէպ կը շահէին և ամեն մէկն իր կողմէ լօրտի մը կեանքը կը վարէր:

«Օր մը բառեկամներէս մին որ Լէօնի հետ խաղալով խիստ մեծ գումար մը կը կորուսընէր, ասոր և Վենետիկի մարքիզին մէջ անշշմարելի նշան մ'անցնիլը տեսաւ, ձայն չհանեց և երկուքն ալ քանի մը օր դիտեց ուշի ուշով:

«Իրիկուն մը որ երկուքնիս ալ միևնոյն կողմէ դրաւ գրած էինք և միշտ կը կորուսընէինք, ինձ մօտենալով ըսաւ:

«— Սա երկու Իտալեանները դիտէ, համոզուած ու գրեթէ ապահով եմ, որ երկուքնին միաբան կը գողնան: Որովհետև ես խիստ ստիպողական դործի մը համար վաղը Բարիզէ կը մեկնիմ, իմ դիւ-

տը առջև տանելու՝ և 'ի հարկին բարեկամներուդ իմաց տալու հօդը քեզի կը թողում: Ուշիմ և խոհեմ մարդ մ'ես, ըրածդ լաւ մը չլիցցած կը յուսամ որ բան մը չես ըներ: Ի վերայ այսր ամենայնի, եթէ այս մարդերու հետ կռիւի բռնուիս իրենց առաջին ամբաստանը ես ընիլս ըսէ իրենց անպատճառ ու ինձ ալ դրէ, անոնցմէ մէկին հաշիւը ես կարգի կը դնեմ:

«Բարեկամս իր հասցէն տալով մեկնեցաւ: Ես այս երկու խարբաներու վրայ հսկեցի՝ և համոզուեցայ որ բարեկամս խաբուած չէր: Իրենց զողութեան կատարեալ ապացոյցը ստացայ ճիշդ ք . . . իշխանուհւոյն երեկոյթներէ մէկու մէջ: Անմիջապէս Յանինիի թևէ բռնեցի և մէկ կողմ քաշելով,

«— Հոս ներկայացուցած երկու Վենետիկեաններդ լաւ կը ճանչես, ըսի:

«— Ատարեւապէս, պատասխանեց նա մեծ հանդարտութեամբ, միոյն դաստիարակը և միւսին բարեկամը եղած եմ:

«— Ուրեմն կը շնորհաւորեմ զքեզ, անոնց երկուքն ալ գող են, ըսի:

«Այնքան հաստատութեամբ տուի այս պատասխանը որ կեղծելու համար իր ունեցած մեծ վարպետութեանը հակառակ՝ զոյնընտեց: Ասկածեցայ որ անոնց շահին մէջ մասը ունէր և ըսի որ իր երկու հայրենակիցներու դիմակը վար պիտ' առնէի:

«Ասոր վրայ բողբոլիւն շփոթեցաւ, և աղաչեց որ բան մը չըսեմ, աշխատեցաւ զիս համոզելու թէ կը խաբուէի: Խնդրեցի որ զիս իր սննեակը տանի մարքիզին հետ՝ որուն քիչ խօսքով բայց շատ յայտնի կերպով միտքս բացատրեցի:

«Մարքիզը փոխանակ ինքիւնքը արդարացընելու գեղընելով մարեցաւ: Չգիտեմ թէ այս տեսարանը արբային և անոր մէկ խաղն էր թէ չէ, բայց այնքան ցաւաղին աղերսեցին, մարքիզը այնքան զղջում և ամհնալ ցըցուց որ բարութեամբ զթացի:

«Միայն պտհանջեցի որ իսկոյն Քրանսայէ մեկնին Լէօնի հետ: Մարքիզը ամեն բան խոստացաւ, բայց ոյն պատուէրը ես անձամբ տալ ուզեցի իր մեղսակցին ու հրամայեցի որ զանի վեր կանչէ: Հատ ուշանալէ ետքը վերջապէս եկաւ չէ թէ միւսին պէս խօսարհ

խեղճ դէմքով և դողալով այլ կատարութենէ փրփրած ու կուռփերը սեղմած :

«Կարելի է իր լրբութեամբը զիս վախցնել կը կարծէր նա, պատասխանեցի որ իր բոլոր ուզած հատուցումները պատրաստ էի տալու իրեն, բայց նախ և յառաջ զինքը հրապարակաւ պիտի ամբաստանէի :

«Միևնոյն ատեն բարեկամիս կողմէ մարդիզին ալ հատուցում մը խոստացայ նոյն պայմաններով : Լէօնի անամօթութիւնը խոզվեցաւ և իր ընկերները հասկըցուցին իրեն որ եթէ դէմ դնէր, կորսուած էր :

«Անատեն շատ բարկութենէ և դիմադրութենէ ետքը հաւանեցաւ ու երկուքը մէկէն տունէն ելան գացին առանց անդամ մ'նս այն սրահակը ոտք կոխելու :

«Երկրորդ օրը, մարքիզը ճէնովա՝ և Լէօնի Պրիսէլ գնաց : Յանինի հետ իր սենեակը մնացեր էի մինակ, ինձ տուած կասկածները և զինքը իշխանուհոյն մատնելու դիտարութիւնս հասկըցուցի իրեն, սակայն իրեն դէմ հաստատ ապացոյցներ չունենալուս մարքիզի չափ չխոնարհեցաւ և չաղաչեց ասիկա : Իմ բարեկամութիւնը և գաղտնապահութիւնը ստանալու համար իր բոլոր մտային հնարքները 'ի դործ դրաւ :

«Սակայն խոստովանցուցի զինքը թէ մինչև աստիճան մը իր աշակերտին մելութիւնները գիտէր և աղաչեցի որ անոր պատմութիւնը պատմէ :

«Այս մասին Յանինի խոհեմաբար չվարուեցաւ, պէտք էր յամառութեամբ պնդել որ չէր գիտէր զայն բայց իշխանուհոյն տունը իր ներկայացուցած հիւրերուն ինչ տեսակ մարդ ըլլելը յայտնելիքս այնքան խստութեամբ սպառնացայ որ իր դատողութիւնը կորոյս նա :

«Բաժնուեցայ իրմէ լաւ համոզուած՝ որ միւս երկուքին չափ վատ՝ այլ աւելի խոհեմ ստահակ մ'էր սա : Բայց նոյն իսկ ինքզինքիս համար խոհեմութիւն ընելով գաղտնիքը պահեցի. կը վախնայի որ . . . իշխանուհոյն վրայ իր ունեցած ազդեցութիւնը իմ ողջ վտուութեանս չյաղթէ և իր վարպետութիւնը զիս անոր առջև իբրև

խենթ կամ զրպարտիչ անցնելու չյաջողի ու ընթացքս ծիծաղելի չէրեցրնէ :

«Ալ այս աղտեղի գործէն զըուած էի, հետևաբար ետևէն չընկայ և ելեք ամիս ետքը Բարիզէ մեկնեցայ : Տէլբէշի հանդիսին մէջ անմիջապէս դով փնտուելս գիտես : Զքեզ կը սիրէի տակաւին, և հազիւ ժամ մը յառաջ Պրիսէլ հասած ըլնելու՝ չէի գիտեր որ պիտի ամուսնանայիք : Բազմութեան մէջ զքեզ տեսնելով մօտեցայ և Լէօնին քու մօտը նշմարեցի : Կարծեցի թէ կերազէի կամ թէ նմանութիւն մը զիս կը խարէր, այլ հարցուփորձելով ապահով եղայ որ քու նշանածը ինչ երեք կամ չորս հարիւր ոսկի գողցող խաղանենդն էր :

«Չյուսացի բնաւ անոր տեղը յաջորդել, կարծեմ չփափաքեցայ նաև : Բու սրտի մէջ այնպիսի մէկու մը յաջորդելը, կարելի է քու այտերու վրայ անոր համբոյրներու հետքը սրբել իմ սէրը սառեցրնող մտածում մ'էր : Բայց պատուաւոր ընտանիք մը և անմեղ աղջիկ մը թշուառականի մը որս չձգելու երդում ըրի : Ինչպէս որ տեսար մեր բացատրութիւնը երկայն և բազմաբան չեղաւ նոյն իրիկուն, բայց եկու տես որ դժնդակ սէրդ զքեզ ազատելու համար ըրած ջանքերս պարապը հանեց :

Հէնրիէթ լուեց : Ես ընկճած՝ գլուխս կախեցի, վառ գի ինձ կը թուէր թէ ալ երբէք դէմ առ դէմ մարդու երես պիտի չկարենայի նայիլ :

Հէնրիէթ շարունակեց :

— Լէօնի շատ վարպետութեամբ հափափեց իր նշանածը, այսինքն անոր վրայ դանուած միլիոնը իմ աչքերու առջև գողցաւ : Զքեզ ու գոհարներդ չդիտեմ ո՞ր պահեց : Հայրդ իր աղջկան բազդին վրայ թափած արցունքներու մէջ՝ քիչ մ'ալ իր աղամանդներու վրայ արցունք խառնեց որ այնքան աղէկ յեռած (monté) էին :

«Օր մը պարզմտօրէն իմ առջև ըսաւ որ այս գողութեան մէջ սիրտը ամենէ շատ անոր համար կը ցաւէր որ այն գոհարները, հրէին մէկուն կէս զինով պիտի ծախուէին և եթէ գողօնը պահողը այնքան վարպետօրէն բանուած քարերը պիտի մաս առ մաս հալեցընէր իր ապահովութեանը համար : Ինչ պարապ բան է եղեր այն»

քան աշխատիլը կը յաւելուր, ինչ պարայ բան է եղեր աղջիկ մ'ունենալ և զայն այնքան սիրելը:

«Ա՛րեւի թէ հօրդ ըսածը իրաւացի ելաւ, վասն զի իր դողութեան արդիւնքով Լէօնի Ա՛նետիկի մէջ միայն երեք ամիս կըցաւ փայլիլ, հայրենական պալատը որ ծախուած՝ և հիմա վարձու էր, բունեց և կ'ըսեն թէ կրկին իր անունը գրել տուաւ ներքին դաւթին գրուազին վրայ զայն արտաքին գրան վրայ դնելու չհամարձակելով: Շատ քիչերէ իբրև գող ճանչցած ըլլելուն՝ իր տունը նորէն շատ պատուաւոր մարդերու ժողովատեղին եղաւ և որ անշուշտ իր ընկերներու որս եղան:

«Սակայն կարելի է բռնուելու վախը անոնց հետ մէկ ըննելու արդիւնց զինքը, վասն զի քիչ ատենէ դարձեալ սնանկացաւ: Հարկաւ այն ապիրատներու իր տանը մէջ ՚ի գործ դրած աւազակութեան աչք գոցելով զո՛հ եղաւ, վասն զի անոնց ձեռքն է ինքը և ամենէ շատ ատած մարդէն անգամ բաժնուելու համարձակիր:

«Հիմակ ինչպէս որ զիտես, Յակարօ իշխանուհւոյն սիրահարն է. այս կինը որ ժամանակաւ շատ գեղեցիկ է եղեր, հիմա թմուած և մօտերս կուրծքի հիւանդութեամբ մը մեռնելու դատապարտուած է. . . կը կարծուի թէ իր բոլոր գոյքը պիտի գրէ Լէօնի վրայ որ իրեն համար բուն սէր մը կ'կեղծէ և զոր ինքը սուփանօք կը սիրէ:

«Լէօնի կտակագրութեան ժամը կ'ըսպասէ ակնդէտ, անատեն կրկին պիտի հարստանաս դու ալ ժիւլիէթ, ինչպէս որ հարկաւ ինքն ալ ըսած է քեզ, քիչ մ'ես համրերէ և իշխանուհւոյն պիտի յաջորդես թատրոնը իր օթեակին մէջ, ժուռ գալ պիտի երթաս անոր կառքերով որոց միայն զինանշանները պիտի փոխես սիրականդ պիտի սխմես թեւերուդ մէջ, այն շքեղ անկողնոյն վրայ ուր մեռած է անի, նոյն իսկ անոր գոհարեղէններն ու անդամանդները պիտի կրնաս հագնիլ:

Անագորոյն Հէնրիէթ կարելի է ասկէ աւելին ըսաւ բայց ես ա՛յլ բան մը չլսեցի ու սոսկալի ջղաձգութիւններով գետին ընկայ:

Սթափած ատենս ինքզինքս Լէօնի հետ առանձին գտայ, բազմոցի մը վրայ պառկած:

Խանդաղատանօք և անհանդարտ երեսս կը նայէր նա:

— Հոգիս, ըսաւ զգայութեանս արթննալը տեսնելով, ըսէ ինձ ինչ ունիս: Ինչո՞ւ այդպիսի սոսկալի վիճակի մը մէջ էիր, հիւանդութիւնդ ինչ է, ինչ նոր վիշտ ունեցար:

— Ոչինչ, պատասխանեցի ու ըսածս իրաւ էր, վասն զի սոյն վայրկենին բան մը չէի յիշեր:

— Զիս կը խաբես, ժիւլիէթ, մէկը սիրող ցաւցուցած է: Սպասուհին որ եկած ատենս քովդ էր, ըսաւ ինձ որ այս առտու մարդ մը զքեզ տեսնելու եկեր՝ երկար ատեն հետդ նստեր՝ և երթալու ատեն պատուիրեր էր որ զքեզ խնամեն: Ո՛վ էր ատիկա ժիւլիէթ:

Անանքիս մէջ սուտ ըսած չըննելուս՝ խօսելու կարողութիւն չունեցայ, չէի ուղեր Հէնրիէթի անունը տալ:

Լէօնի յօնքերը պուտեց:

— Ինչ, մէջերնիս գտնանիք մը կայ, չէի կարծեր բնաւ թէ ինէ բան մը պահելու կարող ըլնիս դու: Բայց հոս մարդ չես ճանչեր. . . միթէ. . . եթէ եկողն անի է, իր լրբութիւնը լուալու համար բաւական արիւն չկայ իր երակներուն մէջ. . . իրաւը ըսէ ինձի, ժիւլիէթ, Շալմ՝ եկա՞ւ դարձեալ իր սատրին առաջարկութիւններով և ինձի դէմ զրպարտութիւններով զքեզ հալածելու:

— Ինչի՞ Շալմ, միթէ հո՞ւ է անի, ըսի այնպիսի վախ մը զգալով

որ անշուշտ դէմքիս վրայ նկարուեցաւ, վասն զի Լէօնի խմայաւ որ գերակունի Միլան գալը չէի գիտեր :

— Թէ որ եկողն անի չէ, ըսաւ ինքնիրեն խօսելով, ո՞վ կրնայ ըլնել այս այցելուն որ կնոջս հետ երեք ժամ մնալէ ետքը զայն մարած կը թողու կ'երթայ : Մարքիզը բոլոր օրը ինէ չբաժնուեցաւ :

— Աստուած իմ, սլուացի, ուրեմն բոլոր այդ գարշելի բարեկամներդ հոս են, Աստուծոյ սիրուն, ո՞ր բնակիլս մի իմացըներ իրենց, երեսնին չտեսնեմ :

— Բայց ո՞վ է ուրեմն տեսած մարդդ՝ որու արտօնութիւն կուտաս քու սենեակը մտնելու, ըսաւ Լէօնի որ երթալով մտամուքը կ'առնէր ու կը գեղնէր : Թիւլիէթ կ'ուզեմ որ պատասխան տաս, հասկըցա՞ր :

Արձախիս որքան սոսկալի ըլնելը հասկըցայ, գողողալով և ներսէս զԱստուած օգնութեան կանչելով ձեռքն բռն միացուցի :

— Աստասխան չեն տար, ըսաւ, խեղճ կին, խելքդ չզուար բնաւ : Թիւլիէթ, տարբիւսձու մ'ունիս, սակայն իրաւունքով, որովհետեւ ես ալ տարբուհի մ'ունիմ : Տիմարին մէկն եմ՝ որ ես չեմ հաւանիր ատոր, միւնչդեռ դու սրտիս և անկողնոյս կէսը ուրիշի հետ բաժնելուս կը հաւանիս : Այլ տարակոյս չկայ որ ես այդ աստիճանի վեհանաձն չեմ կրնար ըլնել :

Այս բնիկէ ետքը, ջրային հանդարտութեամբ մը ձեռնոյցներն ու գլխարկը առաւ, քսակը հանեց կրակարանին վրայ դրաւ և առանց աւելի բաւ մը ըսելու կամ վրաս նայուածք մը նետելու դուրս ելաւ :

Հանդարտ քսուածքով հեռանալն և առանց ձեպելու սանդուխներէ իջնելը լսեցի :

Չարմանքը, ահն ու երկիւղը արիւնս սառեցուցին, կարծեցի որ խելքիս պիտի գար, ձայներս խեղդելու համար թաշկինակս բերանս խոթեցի ու ետքը յողնութեանէս ընկճած՝ ապուշ թմբութեան մը մէջ ընկայ :

Կէս գիշերին, սենեկիս մէջ ձայն մ'առի, աչքերս բացի և սեսայ՝ առանց տեսածիս ինչ ըլնելը լաւ մը հասկընալու, որ Լէօնի յուզուած կը ձեմէր և մարքիզը սեղանի մը մօտը նստած օղիի շիշ մը կը պարպէր :

Ինչ ընելնին դիտնալու համար հետաքրքիր ըլնելու դաղափալը չունեցայ, սակայն կամաց կամաց իրենց խօսքերը ականջիս զարնելով իմացականութեանս հասան և նշանակութիւն առին :

— Տեսայ դիւրը, հոս է, կ'ըսեմ քեզի, կ'ըսէր մարքիզը :

— Անիծեալ շունը, պատասխանեց Լէօնի ոտքը գետնին զարնելով, գետինը թող բացուի ու անորմէ աղատէ զիս :

— Քաջ խօսեցար, վրայ բերաւ մարքիզը, ես ալ այդ կարծիքէ եմ :

— Այս թշուառ կինը տանջելու համար մինչև սենեակս կուգայ :

— Ապահով ես որ Թիւլիէթ գոհ չէ այդ բանէն :

— Լա՛հ, իմզ դու, և այս դժբաղդը ինձ կասկածելի երեցընելու մի ջանար : Աշխարհի մէջ իմ յարդանքէ ուրիշ բան չունի անի :

— Եւ Հէնրիէթի սէրէն, կրկնեց մարքիզը, Լէօնի կուտիւքը սեղմելով :

— Այս սէրէն կ'աղատենք զան, Հօլանտացիէն ալ կը բուժենք, պոտայ :

— Նայէ ինչ կ'ըսեմ, Լէօն, խենթութիւն մ'ընիր :

— Եւ դու, Լօքէնցօ, վատութիւնը մէկդի :

— Գու այս բանը վատութիւն կը կոչեն : Համակարծիք չենք բնաւ. Յակարոյն հանդարտօրէն գերեզման կը տանիս անոր ինչքը ժառանգելու համար, և չես ուզեր որ գետինն անցընեմ թշնամի մը որու կեանքը մերինները կը թունտուորէ յարխտնապէս : Բժիշկներու արդելքին հակառակ՝ շատ պարզ կ'երևի քեզ քու սիրական ակտացելոյդ տառապանաց վերջը մտնեցընել վեհանաձն սիրովդ . . . :

— Արդը տանի գքեզ, ինչո՞ւ արդիւնք ես գինքը եթէ այդ կատաղի կինը շուտով ապրիլ և շուտով մեռնիլ կ'ուզէ : Իր ազատութեանը համար կը հնազանդիմ իրեն և իր կ'սկիսն դէմ դնելու շտի չեմ սիրեր զինքը :

— Ինչ սոսկալի բան, մրմուացի ականայ բարձիս վրայ ըյնելով կրկին :

— Կինդ խօսեցաւ կարծեմ, ըսաւ մարքիզը :

— Տարութիւն ունի և կը զսուանցէ, պատասխանեց Լէօնի :

— Ապահով ես որ զմեզ մտիկ չընեն :

— Մտիկ ընելու համար պէտք է որ նախ մեր ձայնը լսելու կարողութիւն ունենայ : Խեղճ ժիւլիէթն ալ հիւանդ է , բայց չդանգատիր ու միայնակ կը տառապի , իրեն ծառայելու համար քսան նաժիշտ չունի , իր հիւանդի հաճոյքը գոհ ընելու համար խնկարկուները չվճարեր , սրբութեամբ և համեստօրեն կը մեռնի Աստուանոյ առջև իմ մեղքերս քաւող նահատակի մը պէս :

Լէօնի բազմոցին վրայ նստաւ և սկսաւ լալ :

— Ահա օղիին արդիւնքը , ըսաւ մարքիզը հանդարտօրէն իր դաւաթը շուրթերուն ասնելով , քեզ ըսի առաջէն որ միշտ ջիղերուդ կը դպնայ այն :

— Կորիւր , կոպիտ կենդանի , գոչեց Լէօնի սեղանը հրելով այնպէս որ քիչ մնաց մարքիզին վրայ պիտի ըյնէր այն , դու չգիտես թէ ինչ է սրտի մորմոքը , չգիտես թէ ինչ է սէրը :

— Սէրը , վրայ բերաւ մարքիզը դուստնական եղանակաւ մը Լէօնի խօսուածքը ձեացընելով , սրտի մորմոքը , շատ թատրային և հնչական բառեր են ատոնք : Ժիւլիէթը երբ հիւանդանոց պիտի դնես :

— Այո , իրաւունք ունիս , ըսաւ Լէօնի տխուր յուսահատութեամբ մը , աւելի կը սիրեմ որ այդպէս խօսիս հետս , այդ լեզուն ինձի յարմար է . ամեն բան ընելու կարող եմ , Այո , օրին մէկը հիւանդանոց պիտի երթայ անի , աղուոր և հոյակապ աղջիկ մ'էր , իմ դիմացս ելաւ և ահա տես ո՛ր կը տանիմ զինքը : Ո՛հ , մազերս պիտի փեթտեմ :

— Է՛ հասկըցանք , ըսաւ մարքիզը լուսթենէ մը ետքը , այսօր զգայունի գեր որքան խաղացիր նէ հերիք է : Աստուած վկայ , ճգնաժամը երկայն եղաւ . . . հիմակ եկու տրամաբաններ , Հէնրիէթի հետ իրօք մենամարտիլ է միտքդ , այնպէս չէ :

— Անտարակոյս , պատասխանեց Լէօնի , քանի որ դու զանի իրօք սպաննել կը խորհիս :

— Շատ տարբեր բաներ են :

— Նոյն բանն է կատարելապէս : Որևէ զէնք մը շարժել չցիտէր անի և ես ամենուն մէջ առաջին կարգի յաջողակութիւն ունիմ :

— Միայն աշուէ (stylet) խաղցընելու և մօտէն ատրճանակ քաշելու մէջ յաջողակ չես , ասկէ զատ մինակ կիները կրնաս մեռցընել դու :

— Գոնէ այդ մարդը պիտի մեռցընեմ , պատասխանեց Լէօնի :

— Եւ կը կարծես թէ հետդ կուուելու պիտի հաւանի նա :

— Պիտի հաւանի , վասն զի քաջ է :

— Քաջ , բայց խենթ չէ : Կուուելէ յառաջ իբրև երկու դող բանտարկել կու տայ զմեզ :

— Կուուելէ առաջ ինձ հատուցում պիտի տայ : Այդ բանը ընելու կ'ըստիպեմ զինքը թատրոնին մէջ իրեն ապտակ մը տալով :

— Այդ ապտակը քեզ կը վերադարձնէ նա , միանգամայն դրամանեղ , քսակահատ և խաղանոց կոչելով :

— Պէտք է որ հաստատէ ատոնք : Ինքը հոս ճանչցուած չէ , մինչեւ մենք իբրև բարձրագիւր մարդեր ծանօթ ենք : Զինքը լուսնոտի և երազոտի սեղ կը դնեմ , և մեռցընելէ ետքը ամեն մարդ պիտի ըսէ թէ իրաւունք ունէի :

— Խենթ ես , սիրելիս , վրայ բերաւ մարքիզը , Հէնրիէթ Իտալիոյ ամենէ հարուստ վաճառականներուն վրայ յանձնարարութիւններ ունի : Իր ընտանիքը առուստուրի մէջ քաջածանօթ և պատուաւոր է : Նոյն ինքը քաղքին մէջ բարեկամներ ունի անտարակոյս , գոնէ ծանօթներ՝ որոնց քով իր վկայութիւնը ազդեցութիւն կ'ընէ : Ենթադրենք որ վաղը զիշեր հետդ մենամարտի , ցորեկը բաւական պիտի ըլլայ իրեն քսան հոգիի հասկըցնելու որ քեզի հետ կուուելուն պատճառը խաղի մէջ գողնալդ տեսած ըլնիլ և քու չախորժիլդ է որ ինք քեզի արգելք ըլնի :

— Լաւ , թող ըսէ , թող իրեն հաւտան , ես զինքը կ'ըսպաննեմ :

— Յակարօյն իր հրիտակը պատուելով զքեզ կը վունտէ : Ազատորդներու դուները առջիկ կը դոցուին և ոստիկանութիւնը կը խընդրէ քենէ որ ուրիշ սահմանաւէտի մը վրայ երթաս գեղեցկութիւնդ ծախես :

— Հող չէ , ուրիշ տեղ կ'երթամ : Այս մարդէն ազատելուս պէս աշևարհիս մնացած մասը իմա պիտի ըլնի :

— Այո՛, ու իւր արիւնէ ամբաստաններու սղտի շարք մը ծնունդ
պիտի առնու : Հէնրիէթի տեղ բոլոր Միլան զքեզ պիտի հալածէ :

— Աստուած իմ, ինչ ընել պէտք է, ըսաւ Լէօնի անձկանօք :

— Կնոջը կողմէ տեսութեան տեղ մը խնդրող նամակ մը դրել
պէտք է իրեն, և հոն որսի դանակովդ իր արիւնը քիչ մը հան-
գարտեցընելու է : Սա վարի թուղթի կտորը ինծի տօր որպէս զի
իրեն դրեմ :

Լէօնի առանց անոր ուշադրութիւն ընելու պատահան մը բա-
ցաւ և խորին մտածմանց մէջ ընկաւ, մինչդեռ մարքիզը կը գբէր :
Երբ գրեց լմնցուց,

— Մտիկ բրէ, Լէօն, ըսաւ, և տես թէ սիրատուն մը խմբա-
դրելու վարժ եմ :

Բարեկամդ իմ,

Այլ չեմ կրնար զքեզ տունս ընդունիլ, վասն զի Լէօնի ամն
բան զիտէ և ինձ չարաչար սպառնալիքներ կ'ընէ, առ տար զիս,
թէ ոչ կորսուած եմ : Զիս մօրս քով գարձուր կամ վանք մը նե-
տէ, ինչ որ կ'ուզես ըրէ, բայց դանուած սոսկալի վիճակէս աղա-
տէ զիս : Վաղը Մայր եկեղեցւոյն մեծ դռան առջև դանուէ առա-
ւօտեայ ժամը մէկին, որպէս զի մեր երթին վրայ խորհրդակցինք :

Լէօնի գիշերները Յակարօլօ իշխանուհւոյն տունը կ'անցընէ, հե-
տևարար գիւրին է ինձ պալ զքեզ գտնել :

Այս այլանդակ ու գրեթէ անընթեռնելի գրոյս վրայ մի զար-
մանար, որովհետև Լէօնի յիմար բարկութեան մը մէջ ալ ձեռքս
գրեթէ փրցուց :

ՃԻՒԼԻԷԹ ՐԻԻԹԷՐ

— Այս նամակը կարծեմ խոհեմութեամբ գրուած է, յաւել-
ցուց մարքիզը և Հոլանտացւոյն կրնայ իրաւանման երևիլ, որքան
ալ կնոջը հետ ընտանի եղած ըլնի : Իր զառանցանքի մէջ, քիչ
մ'առաջ արտաբերած խօսքերը զիս կ'ապահովցընեն թէ՛ զան իր
հայրենիքը ամենու առաջարկութիւններ ըրած է նա . . . զիբը
տձև է ու Թիւրիէթիներ ճանչէ կամ չճանչէ . . . :

— Տեսնենք, ըսաւ Լէօնի մտադիր եղանակաւ մը ու սեղանին
վրայ ծուխով :

Իր կերպարանքը տարսիւտանքի և վստահութեան սոսկալի երե-
ւոյթ մ'առնէր : Ասկէ աւելի չտեսայ : Ուղեղս յոյնած էր, գաղա-
փարներս շփոթեցան և վերստին տեսակ մը թմբութեան մէջ ընկայ :

ԺԷ

Արթնցած ատենս՝ ճրագին աղօտ լոյսը կրկին նոյն առարկաները
կը լուսաւորէր : Անկողնոյս մէջ կամայ մ'եկայ նստայ : Մարքիզը
իր առջի տեղը կը գտնուէր :

Գիշեր էր տակաւին, սեղանին վրայ գինիի շիշեր կային գարձեալ,
ասոնցմէ զատ կաղամար մը և ուրիշ բան մը ևս զոր չէի կրնար
լաւ որոշել, բայց զէնքի կը նմանէր :

Լէօնի ոտքի վրայ էր :

Իրենց նախընթաց խօսակցութիւնը յիշելու աշխատեցայ . կը յու-
սայի թէ այն մասերը որ միտքս կու գային, նոյնքան ջղային երազներ
էին և նախ չհասկըցայ թէ այն մտիկ ըրած և այս սխուռելէք խօ-
սակցութեանց մէջ քսանըչորս ժամ անցած էր :

Լսած առաջին խօսքերս ասոնք եղան :

— Կ'երևի թէ կը կասկածէր նա, վասն զի բոլորովին սպառա-
զէն էր :

Լէօնի այսպէս խօսելով թաշկինակով մը իւր արիւնաթաթու
ձեռքը կը սրբէր :

— Պահ, ունեցածդ լոկ կեղեքուածք մ'է, ըսաւ մարքիզը, իմ
ծուռս աւելի կարեւոր խոցուած է և սակայն վաղուան հանդէսին

պէտք եմ պարել որպէս զի կասկած չտամ: Ձեռքդ մէկ դի թող
ուրեմն, գարմանէ դայն և ուրիշ բանի մտածէ:

— Ձեմ կրնար այս արիւնէն ուրիշ բանի վրայ մտածել: Ինչ
այնպէս կը թափ թէ բոլորտիքս արիւնէ լի՞մ մը կը տեսնեմ:

— Զիղեբդ խիստ փափուկ են, Լէօն, բանի մը չես ծառայեբ
դու:

— Սրիկայ զքեզ, ըսաւ Լէօնի ատելութեան և արհամարհական
եղանակաւ մը, եթէ ես չըլնէի մեռած էիր, վատօրէն ետ կը
քաշուէիր, կունակեգ վիրաւորուած պիտի ըլնիս անվրէպ: Եթէ
զքեզ կորսուած չտեսնէի և քու կորուստը իմինիս ալ պատճառ
չկարենար ըլնիլ, այն մարդուն չէի դպեր անանկ ատեն և անանկ
տեղ: Այլ քու անպորոյն յամառութիւնը քու մեղսակիցն ըլնելու
պարտաւորեց զիս: Քու ընկերութեան արժանի ըլնելու համար՝ սպան-
նութիւն մը ընել կը պակսէր վրայէս:

— Համեստութիւն մի ծախեր հիմակ, վրայ բերաւ մարքիզը,
վաղը դարձար երբ տեսար որ ինքզինքը կը պաշտպանէր նա:

— Այո, ուրախ էի տեսնելով որ ինքզինքը պաշտպանելով կը
մեռնէր, վասն զի ՚ի վերջէ օրինաւորապէս մեռուցի զինքը:

— Շատ օրինաւորապէս. անի կռիւը վաղուան ձգած էր բայց
ժամանակ կորսընցընել չուզելով՝ դուն անմիջապէս մեռուցիր զինքը:

— Յանցանքը որո՞նն է, այ մատնիչ, դուն ինչո՞ւ անոր վրայ
յարձակեցար այն միջոցին որ իրարու խօսքն առած կը բաժնուէինք:
Ինչո՞ւ զանի զինուած տեսածիդ պէս կծիկը գրիբ որով ստիպուե-
ցայ կամ զքեզ պաշտպանել, և կամ վաղը իրմէ ամբաստանուիլ
քեզի հետ զինքը դարանի մը մէջ նետելով սպաննել ուզելուս հա-
մար: Այս ժամուս զլիստուելու արժանի կը գանուիմ, թէպէտ
մարդասպան մը չեմ, վասն զի հաւատար զէնքով, հաւատար յա-
ջողութեամբ և հաւատար արիութեամբ կռուեցայ:

— Այո, ինքզինքը շատ լաւ պաշտպանեց, ըսաւ մարքիզը, եր-
կուքդ ալ քաջութեան սքանչելիքներ գործեցիք: Շատ գեղեցիկ և
իրօք Հոմերեան բան մ'էր այս դանակով մենամարտութիւնը տեսնել:
Պարտաւոր եմ ըսել սակայն որ դու իբր Անետիկեան այդ զէնքը
շատ զէշ կը գործածես:

— Իրաւ է որ սովորապէս գործածած զէնքս չէ, և այս առթիւ
կը խորհիմ որ սա ունեցածս ալ սրահել կամ ջնջելը խոհեմու-
թիւն է:

— Մեծ յիմարութիւն է, բարեկամ, աղէկ զգուշացիր. ծառա-
նեբդ ու բարեկամներդ ամենքն ալ գիտեն որ այդ զէնքը միշտ վրադ
կը կրես, եթէ զայն աներեւութացընես մեղի դէմ փաստ մը կ'ըլնի:

— Իրաւ է: Բայց քուկդ:

— Իմն անոր արիւնէ կոյս է, տուած առաջին հարուածներս պա-
րապը դային և ետքէն քուկիններդ խմիններուս տեղ չձգեցին:

— Տէր Աստուած, ատ ալ իրաւ է, դու զինքը սպաննել ու-
զեցիր, սակայն բաղբը զիս ստիպեց ընելու այն գործը որմէ կը
սոսկայի:

— Այդպէս խօսիլ կ'ախորժիս, սիրելիս, սակայն յօժար կամօք
ժամագրութեան տեղը կու գայիր:

— Որովհետեւ իրօք բնազդական նախազգացում մը ունէի այն
գործին որ իմ շար ողիս ինչ ընել պիտի տար. . . ՚ի վերջէ իմ
ու իր ճակատի զիրերը այսպէս են եղեր: Ահա հիմակ ձեռքէն ա-
զատեցանք: Բայց ի՞նչ նպատակաւ գրպանները պարպեցիր:

— Իմ կողմէ խեղացութիւն և զգուշութիւն մ'էր ատիկա: Իր
ստակը ու թղթակալը գողցուած տեսնելով, մարդասպանը ստորնա-
գոյն դասի մէջ կը փնտուեն և երբէք բարձրագիբ մարդու վրայ չեն
կասկածիր: Այս բանը գողութիւն կը համարին և չէ թէ մասնա-
ւոր վրէժխնդրութեան մը արդիւնք, եթէ դու ալ այս դէպքին վրայ
խօսք եղած ատեն յիմարական յուզմունքով մը ինքզինքդ չմասնես
վախնալիք բան մը չունինք: Մոմը մօտ բեր որ այս թղթերը այ-
րեմ, իսկ ստակները բնաւ մարդ մը չեն մասնած:

— Կեցիր, ըսաւ Լէօնի նամակ մը բունելով զոր մարքիզը միւս
թղթերու հետ պիտի այրէր: Ատոր վրայ ծիւղիկէթի ընտանեաց ա-
նունը տեսայ:

— Ահա տիկին Բիւթէրի գրուած նամակ մ'է, տեսնեք:

«Տիկին,

Եթէ երեկուան նամակիս վրայ՝ որով զձեզ ձեր աղջկան քով

«Իր կանչէի տակաւին ճամբայ ելած չէք, մի մեկնիք: Հող սպասե-
«ցէք կամ մինչև ՍՅԹաղպուրկ եկէք զինքը դիմաորելու, այն քա-
«ղաքը հասած ատեննիդ զձեզ փնտուել կու տամ: Քանի մ'օրէ հոն
«պիտի ըննիմ'օրիորդ Ռլթէրի հետ որ անարդութենէ ու իր հոմա-
«նիին գէշ գնացքներէ խոյս տալ որոշած է:»

«Սոյն ժամուս' նամակ մը ընդունեցայ իրմէ որով վերջապէս այս
«որոշումը կ'իմացընէ ինձի: Մեր երթի ժամը սահմանելու համար
«այս գիշեր պիտի տեսնեմ զինքը:»

«Իմ բոլոր գործերը պիտի ձգեմ 'ի կիր առնելու համար իր
«այս բարի տրամադրութիւնը որմէ կրնայ ելնել իր սիրականին շո-
«ղոգորթութիւններովը: Ասիկա անբաւ կարողութիւն մ'ունի իր
«վրայ տակաւին, կը վախնամ որ այս թշուառականին համար իր
«ուռնեցած սէրը յախտոնական ըննի և անորմէ բաժնուելուն վրայ իր
«զոյզը վիշտը ձեղերկուքնուդ ալ շատ արցունք թափել տայ գեռ
«ևս: Իրեն հետ բարի և ներողամիտ եղիք, ձեր մայրական դերն է
«և գիւրաւ կը կատարէք զայն: Ես խիստ եմ ու իմ զայրոյթը զթու-
«թենէս աւելի զիւրութեամբ յայտնուի, կ'ուզէի աւելի համոզիչ
«ըզզու մ'ունենալ, բայց աւելի հաճելի չեմ կարող ըննիլ և սիր-
«ուելու բաղդը չունիմ:»

«ԲՕԼ Հէ՛նՐԻԷԹ:»

— Այս կ'ապացուցանէ քեզ, ո՛ր բարեկամք իմ, ըսաւ մարքիզը
հեղհօրէն նամակը մտնի մտեցընելով, որ կինդ հաւատարիմ է,
և դու ամուսիններու ամենէ երջանիկն ես:

— Խեղճ կին, և խեղճ Հէնրիէթ, ըսաւ Լէօն, այն տղան ըզ-
քեզ երջանիկ կ'ընէր, գոնէ պիտի յարդէր և սիրէր զքեզ: Ինչ
աղէտք էր որ չար բազդախնդրի մը թևերուն մէջ նետեց զան աշ-
խարհիս մէկ ծայրէն միւսը հրելով, երբ ձեռքին տակը՝ պատուա-
ւոր մարդու մը սիրտը ունէր: Ո՛ր կոյր մանուկդ, ինչո՞ւ զիս ըն-
տրելիր:

— Հիանալի՛, ըսաւ մարքիզը խնդալով, կը յուսամ որ այս առ-
թիւ քանի մը ոտանաւոր կը շինես, ասկէ զատ այս երէկուան մեռ-
յուցած մարդուդ վրայ տապանադիր մը, բարի ճաշակի արդիւնք և
բուրբուրին նոր կը թուի ինձ:

— Այո՛, տապանադիր մը պիտի գրեմ և այս պիտի ըննի բնա-
զիրը, » Հոս կը հանգչի ողջամիտ մարդ մը որ մարդկային արդա-
»րութեան պաշտպան ուղեց ըննիլ երկու ապիրատներու դէմ, և
»երկնային արդարութիւնը ներեց որ անոնցմէ մորթուի:»

Լէօնի վշտալի մտածութեան մը մէջ ընկաւ անդադար իր զոհի
անունը արտասանելով,

— ԲՕԼ Հէնրիէթ, կ'ըսէր, հազիւ քսաներկու՝ կամ շատ շատ
քսանըջորս տարեկան պաղ այլ դեղեցիկ դէմքով, խիստ բայց ա-
ռաքինի տղայ մ'էր, անխրաւութեան դէմատելութիւն, պատուաւոր
մարդու կոշտ հպարտութիւնը, բայց իր վրայ տխուր և քնքուշ բան
մ'ունէր: Թիւլիէթը կը սիրէր և միշտ սիրեց նա: Պարապ տեղ
իր տուփանքին դէմ կը կուռէր: Այս նամակէն կը տեսնեմ որ
տակաւին կը սիրէր և պիտի պաշտէր թէ որ կարենար բուժել
զանի: Թիւլիէթ, Թիւլիէթ, անոր հետ երջանիկ կրնայիր ըննիլ
տակաւին և սոյաննեցի զանի, յափշտակեցի այն մարդը որ կրնար
զքեզ մխիթարել, քու միակ սյաշտպանդ չկայ ալ, և դու կը մնաս
աւազակի մը որսը:

— Շատ դեղեցիկ, ըսաւ մարքիզը, քու ամեն ըսած ազնիւ և
սրտաշարժ բաները 'ի գիր առնելու համար կ'ուզէի որ ամեն ան-
գամ շուրթերդ շարժած ատեն քուզ տղայիր մ'ունենայիր որպէս
զի պահուին անոնք: Ես քնանալու կ'երթամ, գիշեր բարի, սիրե-
լիս, կնոջդ հետ պառկէ, այլ շապիկդ փոխէ, վասն զի կուրծքիդ
վրայ Հէնրիէթի արիւնը կայ:

Մարքիզը մեկնեցաւ: Վայրիկ մը անշարժ մնալէ ետքը Լէօնի ան-
կողնոյս քովն եկաւ ու վարագոյրը վեր ընելով ինձի նայեցաւ: Երբ
տեսաւ որ ծածկոցիս տակ նիրհուն՝ աչքերս իր վրայ կը սեւեւէի,
դեղնած գէմքիս և նայուածքիս անշարժութեան չդիմացաւ նա և
սոսկումը աղաղակով մը ետ քաշուեցաւ մինչդեռ ես տկար և կտրուկ
ձայնով մը կը կրկնէի «Մարդասպան, մարդասպան, մարդասպանդ
Լէօնի:»

Լէօնի շանթէ զարնուածի պէս, ծունկի վրայ ընկաւ և այնպէս
մինչև անկողինս եկաւ դեռնաբարչ ու աղերսու:»

— Կնոջդ հետ պառկէ, ըսի գրեթէ զառանցանօք մարքիզին խօս-

քերը կրկնելով, այլ շապիկդ փոխէ, վասն զի կուրծքիդ վրայ Հէն-
րիէթի արիւնը կայ :

Լէօնի անյօդ ձայներ ձգելով երեսն 'ի վար դետին ընկաւ : Ես
դատողութիւնս կորուսի բոլորովին և կարծեմ թէ այսու Հպատա-
կութեամբ մը անոր աղաղակները կրկնեցի, իր ձայնի հեկեկումներն
ու կուրծքին ձգտումներն ալ ձեացրնելով, այնպէս որ զիս խենթե-
ցած կարծեց նա և քովս եկաւ ոտք ելնելով ահաբեկ :

Վախցայ որ զիս մեռցրնելու կու գար, պատին և անկողնոյ մէջ
տեղ գտնուած պարապ անջրպետին մէջ նետուեցայ իսկոյն, «Շնորհք,
չնորհք, մէյ մ'ալ չեմ ըսեր» սրուալով և նուաղեցայ նոյն կէտին
որ զիս վերցրնելու և ինձ օգնելու համար կը բռնէր նա :

ԺԸ

Գարձեալ անոր գրկացը մէջ արթնցայ և երբէք այնքան լե-
զըանութիւն, սէր և արցունք թափած չէր նա իմ ներողութիւնը
ստանալու համար :

Խոստովանեցաւ որ աշխարհիս ամենէ ցած մարդն էր, բայց ը-
տաւ թէ միայն մէկ բան մը գինքը իր աչաց առջև կը բարձրացը-
նէր, այն էր ինձի համար ունեցած սէրը, զոր իր մտլութիւններէ
և յանցանքներէ և ոչ մէկը չէր կրցած խեղդել :

Մինչև այն ատեն՝ ամեն կողմէ գինքը ամբաստանող երեւոյթներու
դէմ մաքառած՝ ու իմ յարգանքը չկորուսնելու համար յայտնի
ճշմարտութեանց դէմ կուտեր էր, բայց հիմակ ինքզինքը խաբէու-
թեամբ չլրնալով արգարացընել՝ ուրիշ ճամբայ բռնեց ու նոր դեր
մը ձեռք առաւ սիրտս շարժելու՝ և ինձի յաղթելու համար :

Ամեն կեղծաւորութիւն (լաւ և ս ըսեմ ամօթ) մէկ զի ընելով
իր կեանքի բոլոր անառակութիւնները խոստովանեցաւ : Բայց այս
անգունդին մէջ տեղ նա իր ունեցած ճշմարիտ մեծութիւնը և վե-
հանձնութիւնը ցուցուց ու հասկըցուց ինձ, այն է սիրելու կարո-
ղութիւնը, հողւոյ մը յաւիտենական զօրութիւնը՝ ուր ամենէ ծանր
յողնութիւնները ու վտանգաւոր փորձերն անգամ այն նուիրական
կրակը չմարեր էին :

— Իմ վարքը ստորին է, ըսաւ, բայց միշտ ազնիւ է սիրտս,
վասն զի իր անիրաւութեանց վրայ միշտ կ'արիւնի և իր պատա-
նութեան օրերու պէս՝ արդարին ու անիրաւին զղացումը զօրաւոր ու
մաքուր պահած է. ըրած չարութեանց զարշութիւնը և նկատած
գեղեցիկին եւանդը կ'ըզգայ տակաւին :

«Քու համբերութիւնը, հրեշտակային բարութիւնը, և Աստու-
ծոյ զթութեան պէս անհաստնում զթութիւնդ կարելի չէ որ արտա-
փայլին ուրիշ էակի մը համար որ զանոնք ինէ աւելի աղէկ հաս-
կընայ ու զարմանայ անոնց վրայ :

«Կանոնաւոր բարքով ու փափուկ խղճով մարդ մը զանոնք աւելի
բնական կը դռնէ և ինձի պէս չկրնար զանոնք ճանչել : Այն մարդու
աչքին միայն համեստ կ'ին մը կ'երևիս մինչդեռ իմ քովը՝ վեհար-
մ'ես դու ու քու կրած վշտերու և զոհողութեանց չափ անհուն է
սրտիս մէջ ժողվուած երախտադիտութիւնը :

«Ա՛ղէ, մեծ բան է սիրուիլ ու անհուն սիրոյ մը վրայ իրաւունք
ունենալ և դու ինէ ուրիշ որո՞ւ վրայ կրնաս ունենալ այդ բանը :
Զգացած յուսահատութիւնդ ու վիշտդ որո՞ւ համար կրնաս զգալ
կրկին :

«Միթէ կարծես թէ մարդկային կեանքի մէջ սիրելէ ուրիշ բան
կայ. ես չեմ կարծեր : Եւ կը համարիմ թէ զայն զգալն ու ներ-
չնչելն դիւրին բան է : Բիրաւոր մարդիկ անասուններու սէրէ ուրիշ
սէր չճանչցած կը մեռնին, շատ անգամ զգալու կարող սիրտ մը
զայն տեղաւորելու տեղ չգտներ, և բոլոր երկրային դրկախառնու-
թիւններէ կոյս կ'երնէ՝ կարելի է զայն յերկինս գտնելու համար :

«Ա՛հ, երբ Աստուած երկրի վրայ այն խորին, բուռն ու ան-
հաստնում զգացումը կը շնորհէ մեզ, Թիւրիէթ, ալ արբայութիւնը

ոչ յուսալ և ոչ փափաքել պէտք է, վասն զի արքայութիւնը երկու հոգիներու մէջ համբոյրի մէջ միանալն է, և ինչի՞ք է պէտք եթէ այդ սէրը այս երկրի վրայ սուրբի մը կամ մեղաւորի մը վրայ կը գտնենք, ինչ փոյթ, եթէ սիրած մարդդ ժողովուրդէն սիրուած կամ անիծուած է, բաւական է որ ան ալ զքեզ սիրէ: Զին կը սիրես դու, թէ բոշորտիքս եղող աղմուկը, ՚ի սղոթանէ անտի սիրածդ ինչ է, միթէ զիս պաշարող շքեղութիւնը: Եթէ զիս կ'ատես այսօր, ան ատեն քու անցեալ սիրոյ վրայ ալ պէտք է տարակուսիմ, պէտք է որ փոխանակ այն հրեշտակին՝ անձնուէր նահատակին՝ որու ինծի համար թափած արիւնը կաթիլ կաթիլ շուրթերուս վրայ կը հոսի, զիւրահաւան, տկար ու խեղճ աղջիկ մը կը համարիմ զքեզ որ անպարծութենէ սիրած է զիս և ինքնասիրութենէն կը թողու:

«Թիւլիէթ, Թիւլիէթ, մտածէ թէ ինէ բաժնուելովդ ինչ պիտի ընես, պիտի կորուսընես միակ բարեկամ մը որ կը ճանչես և որ զքեզ կը ճանչէ ու կը յարդէ, և պիտի երթաս այնպիսի ընկերութեան մը մէջ որ զքեզ կ'արհամարհէ արդէն և պիտի չյարգէ բնաւ: Խեղճ մանուկդ, երկրի վրայ ինէ ուրիշը չունիս, պէտք է որ բաղդակնդրի մը բաղդին յառիս և կամ վանքի մը մէջ մեռնիս աշխարհէս մոռցուած:

Եթէ մեկնիս, թէ քարսիրտ և թէ անմիտ ես, վասն զի ամեն վիշտ և չարարանք քաշած պիտի ըլնիս առանց արդիւնք մը տեսած ըլնելու, վասն զի թէ որ հիմա բոլոր գիտցածներուդ հակառակ կրնաս տակաւին զիս սիրել և հետս դալ, զիտցած եղիւ որ մտքէս շանցած սէր մը պիտի ունենամ քեզի համար որ իմ մտքէս ալ պիտի շանցնէր բնաւ թէ որ հետդ օրինաւորապէս ամուսնացած ըլնէի և ընտանիքիդ ծոցը ապրէի խաղաղիկ:

«Բոլոր ըրած զհողութեանցդ և քաշած տառապանքներուդ ներհակ տակաւին շիրած եմ զքեզ որքան որ զքեզ սիրելու կարող կ'ըզգամ ինքզինքս: Գու ալ իրօք զիս սիրած չէիր, այլ կեղծ Աէօնի մը յարած էիր զոր քիչ մը մեծութեան և հրապոյրի տէր կը կարծէիր, կը յուսայիր որ անի յառաջուան սիրած մարդդ պիտի դառնար վեբստին և չէիր հաւատար որ թեկերուդ մէջ գլխովին կորսուած մարդ մը կը սեղմէիր:

«Ես ալ կ'ըսէի ինքնին — Թիւլիէթ թէական կերպով կը սիրէ զիս, դեռ զիս չսիրեր, այլ այն անձը՝ որու դերը կը խաղամ: Գիմակիս ներքև իմ դժպտութիւնս տեսածին պէս աչքերը դոցելով պիտի հեռանայ ինէ, պիտի սոսկայ այն սիրականէն որ հիմա կուրծքին վրայ կը ճնշէ մուկիկն:

«Թիւլիէթ չէ այն երազած կինս ու սիրուհին՝ որու իմ եռանդոտ սէրը իր բոլոր ուժով կը ցանկայ: Ան ալ մաս կը կազմէ տակաւին այն ընկերութեան՝ որու թշնամին եմ. զիս ճանչցածին պէս նա իմ թշնամին պիտի ընի: Չեմ կրնար ինքզինքս անոր վստահիլ, իմ վիշտերէ ամենէ ատելին՝ այսինքն ամեն օր ըրած գործերուս ամօթը և ոչ մէկ կենդանի էակի մը սրտին մէջ կրնամ թափել: Ար չարչարուիմ ու վշտերուս կը համբերեմ:

«Ա՛խ, ո՛ր է արարած մը որ զիս սիրէ առանց ինէ փոփոխութիւն խնդրելու, ո՛ր էր թէ բարեկամուհի մը ունենայի որ ամբաստան մը և դատաւոր մը չըլլէր միանդամայն . . . :

«Ահա այսպէս կը մտածէի, Թիւլիէթ, այս բարեկամուհին Աստուծմէ կը խնդրէի, բայց կ'ուզէի որ դու ըլնէիր այն և չէ թէ ուրիշ մը, վասն զի աշխարհիս մէջ ամենէ աւելի սիրած անձս դուն էիր, իմանալէ յառաջ թէ ինչ կը մնար երկուքնուս ալ, զիրար ճշմարտապէս սիրելու համար:

Ես ինչ պատասխան կրնայի տալ այսպիսի խօսքերու: Ապշած երեսը կը նայէի զինքը դեռ ևս սիրուն ու գեղեցիկ դստն լուսիր մօտը միշտ մի և նոյն յուզմունքը, իր գգուանքներու մի և նոյն տենչը և իր սիրոյն համար՝ նոյն երախտագիտութիւնը դպալուս վրայ դարմանալով:

Իր անարդութիւնը և ոչ հետք մը կը թողոր իր ազնիւ ճակտին վրայ և իր մած աչքերը իրենց կայծերը իմիններուս վրայ արձակելու ատեն՝ առաջուան պէս կը շլանայի և կը զինովնայի. իր բոլոր անպատուութիւնները աներևոյթ կ'ըլնէին և մինչև անդամ չէնրիէթի արեան բիծերը կը սրբուէին բնաջինջ:

Այդ խոստումներով, յիմար զրկընդխառնութիւններով ու երգումներով կրկին իրեն կապուելու համար ամեն բան մոռցայ, և ան ասն իրօք տեսայ որ իր սէրը ըսածին պէս կը նորոգուէր կամ:

կ'հրահրէր նորէն : Յակարօլօ իշխանուհին թողուց զրեթէ և իմ բու-
լոր ապսքինութեան ատենը իմ ոտքս անցուց միևնոյն սիրով, խնա-
մով և գգուանքով որ զիս այնքան երջանիկ ըրած էին 'ի Հէլլէ-
տիա, կրնամ նաև ըսել որ այս սիրային նշանները աւելի եռանդուն
եղան, ու զիս աւելի հպարտացրնելով ուրախացուցին :

Աննայս ամենէ երջանիկ ժամանակն եղաւ այն և Լէօնին առաջ-
ուանէն աւելի սիրեցի :

Իր ամեն ըսածներուն համոզուած էի, ասկէ զատ չէի վախնար
որ շահասիրութեամբ ինծի կապուէր, ասկէ ետքը աշխարհի վրայ
ալ իրեն տալիք բան մը չունէի, իրեն բեռ եղած էի և իր բաղդին
փոփոխութեանցը կապուած :

Աերջապէս տեսակ մը հպարտութիւն կ'ըզդայի իր ինէ սպասած
վեհանձնութենէ վար շմալու համար ու իր երախտագիտութիւնը իմ
ընհողութիւններէ մեծ կ'երեւէր ինծի :

Իրիկուն մը գլխովին այլայլմէ տունը եկաւ և հազար անգամ
զիս իր կուրծքին վրայ սեղմելով,

— Թիւրիթ իմ, ըսաւ, քոյրս, կինս, հրեշտակս, պէտք է որ
Աստուծոյ պէս բարի և ներողամիտ ըլնիս, պէտք է որ քու դիւ-
ցադնութեան ու պաշտելի անուշութեանդ մէկ նոր փորձը տաս ին-
ծի, պէտք ես զալ Յակարօլօ իշխանուհոյն տունը բնակիլ հետս :

Չարմանքէս աչքեալ ետ քաշուեցայ և զգալով որ ալ անոր բան
մը մերժելու կարողութիւնը չունէի, սիսայ դեղնիլ ու դողալ ինչ-
պէս որ կ'ընէ պատժապարտ մը իր տանջարանին դիմացը :

— Չիս մտիկ ըրէ, շարունակեց, իշխանուհին ծանր հիւանդ է :
Քու պատճառաւ զինքը երեսի վրայ թողի, ասոր վրայ այնքան վըշ-
տացաւ որ իր հիւանդութիւնն շատ ծանրացաւ, այնպէս որ ամէն
մը աւելի չլնար ապրիլ կ'ըսեն բժիշկները : Արովհետև ամեն բան
դիտեսս դու . . . ալ իր դժոխային կտակին վրայ կրնամ խօսիլ
հետք : Ինչիքը քանի մը միլիոն ֆրանքի ժառանգութեան մը վրայ
է, և շահամրցումի (concurrency) մէջ եմ այնպիսի ընտանիքի մը
հետ որ իմ ամեն սխալներէն օդուտ քաղելու և որոշիչ ժամուն
զիս արտաքսելու մտադիր է : Իմ վրայ գրուած օրինաւոր կտակ մը
կայ, բայց բարկութեան վայրկեան մը զայն կրնայ ջնջել : Անանկացած

ենք, այս միջոցէ ուրիշ չունինք, և թէ այս փախըրնենք պէտք է որ
դու հիւանդանոց երթաս ու ես աւազակապետ ըլնիմ :

— Ո՛վ Աստուած, ըսի իրեն, ինչ չնչին ծակցով մ'ապրեցանք
Հէլլէտիա : Հարստութիւնը ինչու անհրաժեշտ պիտի ըլնի մեզի : Հի-
մակ որ զիրար այնքան կը սիրենք, միթէ չենք կրնար երջանիկ ապ-
րիլ առանց նորանոր անարդութիւններու . . . :

Ինչ պատասխան տուալ յօնքերու պուտուումով մը որ իմ յան-
դիմանութիւններէ յառաջ եկող ցաւը, ձանձրոյթը և վախը կը
յայտնէր :

Իսկզոյն լուցի և իր ձեռնարկութեանը յաջողութեանը համար ինչ
բանի պէտք ըլնիլս հարցուցի իրեն :

— Պէտք ես իշխանուհոյն տունը զալ, որովհետև նախանձու
բաւական արդար բարկութեան մը մէջ, ուղեց նա զքեզ տեսնել ու
հարցափորձել, թշնամիներս փութացեր էին իրեն իմաց տալու որ
ինծի համար յատկապէս Միլան եկող նորատի և դեղեցիկ կնոջ
մը քով կ'անցընէի առտուները : Երկար ատեն կըցայ իրեն կլլեցը-
նել թէ քոյրս էիր, բայց ամէն մը 'ի վեր է որ զինքը կատարե-
լապէս երեսէ ձգած եմ, կը կոտորածի և չուղեր հաւատալ հիւան-
դութեանդ՝ որով ինքզինքս պաշտպանէի : Այսօր բայց 'ի բաց յայտ-
նեց որ եթէ իր այս վիճակի մէջ դարձեալ քովը չնստէի ալ իմ
սիրոյս պիտի չհատար ու ինքն ալ իրը պիտի վերցընէր ինէ :

« Եթէ քոյրդ ալ տկար է ու առանց քեզի չկրնար կենալ, հոս
բերել տուր, իմ ծառաներն ու բժիշկները զինքը կը խնամեն : Ու-
ղած ատենդ կրնաս զինքը տեսնել, և եթէ իրօք քոյրդ է իմինիս
պէս ես ալ կը սիրեմ զինքը :

« Պարսպ տեղ իր այս տարօրինակ փափաքին դէմ դնել ուղեցի :
Ըսի որ շատ աղքատ ու խիստ հպարտ էիր, թէ աշխարհիս մէջ
բան մը չէր կրնար իր աստիճականութիւնը քեզ ընդունիլ տալ և
թէ իրօք անվայել ու ամօթ էր որ եղբօրդ սիրուհոյն տունը բը-
նակիս : Բայց եկու տես որ բան մը չուղեր մտիկ ընել նա, և իմ
ամեն առարկութեանց դէմ՝

« Բաջ կը տեսնեմ, կ'ըսէ, որ զիս կը խաբես, քոյրդ չէ
անի — : Ուստի թէ որ այս խնդիրքս մերժես կորսուած ենք, եկու,
եկու, կ'աղաչեմ :

Առանց պատասխան տալու շալս ու գլխարկս առի : Հաղուած միջոցիս արցունքս այտերէս դար վար կը հոսէր :

Լէօնի հետս սենեկէս ելնելու ատեն՝ շուրթերովը սրբեց զանոնք և հազար անգամ՝ իր թեւերուն մէջ սեղմեց զիս իր բարերարը , պաշտօնական հրեշտակը և միակ բարեկամուհին կոչելով :

Իշխանուհւոյն ընդարձակ սրահներէ գոլն ի գոլն անցայ : Այս ապարանքին պերճութիւնը տեսնելով սրտի անասելի ճնշում մը կ'ըզզայի և Հէնրիէթի դառն խօսքերը կը յիշէի , — Երբ Յակարօլօ իշխանուհին մեռնի պիտի հաշտանաս , ծիւլիւթ , անոր շքեղութիւնը պիտի ժառանգես , անոր անկողնոյն մէջ պիտի պառկիս և պիտի կրնաս անոր շրջազդեստները հաղնիլ :

Ծառաներուն քովէն անցնելու ատեն աչքերս վար առի , վասն զի ինձ այնպէս կը թուէր թէ ատելութեամբ ու նախանձով ինձի կը նայէին և ինքզինքս անոնցմէ նուաստ կը դոնէի :

Լէօնի թևս իրենին տակ կը սեղմեր մարմնոյս դողալը և ծնկերուս կողանալը զգալով :

— Արիացիք , արիացիք , կ'ըսէր մեղմիկ :

Վերջապէս իշխանուհւոյն ննջարանը հասանք , որ երկայն բազրոնի մը վրայ ընկողմանած՝ անհամբերութեամբ զմեզ կ'ըսպասէր : Գրեթէ երեսուն տարեկան կար , շատ նիհար՝ բոլորովին դեղին , և թէև անզարդ՝ խիստ շքեղ էր :

Երիտասարդութեան ատենը շատ դեղանի եղած պէտք էր ընել և դեռ սիրուն գծագրութիւն մ'ունէր : Իր այտերու նիհարութիւնը չափազանց կը մեծցնէր ծիւրութենէ ապակի դարձած աչքերը՝ որոնց ճերմկութիւնը սուտակի կը նմանէր : Նուրբ և փակած մազերը փայլուն սևութիւն մ'ունէին և բոլոր իր անձին պէս տկար ու հրանդ կ'երևէին :

Զիս տեսածին պէս խնդութեան պզտիկ աղաղակ մը ձղեց ու երկնցոց ինձ երկայն վտիտ ու կաղաւտակ ձեռք մը որ աչքիս զիմայն է տակաւին :

Լէօնի մէկ նայուածքէն հասկը ցայ որ զայն համբուրել պէտք էի և համակերպեցայ :

Լէօնի անհանդիստ էր անվրէպ , սակայն իր համարձակութիւնը

և ձեւերուն հանդարտութիւնը զիս շփոթեցին : Իմ վրայօք այնպէս կը խօսէր իր տարփուհւոյն հետ որ կարծես թէ բնաւ պիտի չհրնար իր սուտը երեան հանել և իմ առջև իր սէրը կը յայտնէր անոր իբր թէ անկարելի ընէր որ ես անկէ ցաւ կամ ահաճութիւն զլայի :

Երբեմն երբեմն իշխանուհին կասկածները կ'արթննային ու իր խօսքերէն ու նայուածքներէն տեսայ որ զիս կը զննէր զանոնք բոլորովին փարատելու կամ հաստատել կարենալու համար :

Սակայն իմ բնական քաղցրութիւնը ամեն ատելութենէ հեռի ըլնելուն՝ շուտով վստահեցաւ ինձի և որովհետև ինքը սաստիկ նախանձոտ էր , չհաւատաց որ կ'իմ մը իմ խաղացած դերը ընդունի : Խարդախ աղջիկ մը կրնար ընդունիլ զայն բայց իմ գծագրութիւնը և ձեւերը այս ենթադրութիւնը կը ջրէին :

Մինչ այս մինչ այն , իշխանուհւոյն սիրելի եղաց , չէր ուզեր որ իր սենեկէն դուրս ելնեմ . զիս պարզեւնեցող և ընծաներով կը բեռնաւորէր : Իր առատաձեռնութենէ քիչ մը վերաւորութեամբ ուզեցի իր նուէրները մերժել , բայց Լէօնի անհաճոյ երեւելու վախէ այս նուաստութեան ալ համբերեցի :

Առջի օրերը քաշած շարժարանքս և իմ հպարտութիւնը քնացնելու համար ըրած ջանքս չլուծած բաներ են : Սակայն այս տառապանքս մեղմացաւ կամաց կամաց և իմ մտային վիճակը անտանելի ըլնելէ դագրեցաւ :

Լէօնի գաղտագողի կերպով , եռանդուն երախտագիտութիւն և յիմարական սէր մը կը յայտնէր ինձ : Իշխանուհին ալ իր քմածին հաճոյից , սրտնեղութեանց և Լէօնի համար իր ունեցած սիրոյն հակառակ հաճելի ու գրեթէ սիրելի եղաւ ինձի :

Իր սիրտը աւելի եռանդոտ էր քան զիւրազրաց , և բնութիւնն ալ աւելի շուայլ՝ քան առատաձեռն : Բայց իր ձեւերու մէջ անդիմադրելի շնորհք մ'ունէր :

Ամենէ սաստիկ ցաւերուն մէջ լեզուանութիւնը , նուրբ բառերու ընարութիւնը որով իմ ծառայութեանցս համար շնորհակալ կ'ըլնէր կամ իր նեղսրտութեանց համար ներում կը խնդրէր ինձ , իր պզտի շողքորդութիւնները , ուշամտութիւնը և մինչև ՚ի գերեզման

իրեն հետևող այճնասիրութիւնը, վերջապէս իր ամեն ինչը նորութեան, ազնուութեան և պերճութեան այնպիսի գրոշմ մը կը կրէր որ զիս աւելի կ'սքանչայրնէր իր աստիճանէ կին մը բնաւ մտանտեսած կամ սովորած չըլնելու այն մեծ հրապոյրին՝ որ ազնիւ ընկերութեան մէջ մեծնալէ յառաջ կու գայ :

Այս բարձր հովերը այնքան զերպոյցն կերպով ունէր նա որ չկրցայ իրեն դէմ դնել և թողուցի որ ըստ իր քմայ զիս կառավարէ, Լէօնիի հետ այն աստիճանի սիրուն և խորամանկ էր որ անոր սիրահարուելուն իրաւունք կու տայի և առանց դայթակղելու իրենց պահանջիլը և գերուտիքը լսելու սովորեր էի :

Յիրաւի օրեր կային որ մտիկ ըլլուելու շափ համով ու խելացի էին, և Լէօնի միջոց կը դանէր ինձի այնպիսի նուրբ խօսքեր ուղղելու որ իմ զղուելի նուաստութեանս մէջ ինքզինքս երջանիկ կ'ըզգայի տակալին :

Ինչ ստորնագոյններու և ծառաներու նախ և յառաջ ցոյցը ցած ատելութիւնը շուտով անցած էր իշխանուհւոյն ինձի ըրած պղտկ պարզեաները իրենց տալովս :

Հօրորդիներու և եղբորդիներու սէրն ու վստահութիւնն անգամ վատսկեցայ, իշխանուհին շատ սիրուն քեռաղջիկ մ'ունէր զօր կամակորութեամբ չէր ուզեր սեանել, իմ խնամքովը 'ի վերջէ կրցայ իրեն ներկայացընել զան և այս բանը իրեն ալ խիստ հաճելի եղաւ :

Այն ասեան աղաչեցի որ ներէ ինձ անոր ընծայ ընել գոհարներու արկղիկ մը զօր նոյն առտու բռնի ինձ տուած էր և այս վեհանձնական գործս նոյն պղտի աղջկան շատ աւելի ծանրաղին պարզեմը ընելու յորդորեց զինքը :

Լէօնի որ իր ազահութեան մէջ ցածութիւն և փոքրոյութիւն չունէր բնաւ, խեղճ որբի մը եղած օղնութիւնը հաճութեամբ ստաւ և միւս աղպականներն ալ սկսան կարծել թէ մենէ վախճալու բան չունէին և թէ մենք իշխանուհիին համար ազնիւ և անշահասէր բարեկամութիւն մ'ունէինք միայն :

Ինձի դէմ եղած մասնատու փորձերը կատարելապէս դադարեցան և երկու ամիս շատ խաղաղ կեանք մը վարեցինք :

Գրեթէ երջանիկ ըլնելուս վրայ զարմացայ :

ԺԹ

Միակ բան մը զիս անհանդիստ կ'ընէր, այն էր * * * մարքիղին միշտ մեր բոլորտիքը շրջիլը սեանելս :

Չգիտեմ ինչ կերպով իշխանուհւոյն տունը ներկայացուեր էր նա և զան իր վայրահաչ պարսաւաբանութեամբ կը զուարճացընէր : Ետքը Լէօնիի հետ միւս սեներակները երթալով հետը երկար խօսակցութիւններ կ'ունենար որոնցմէ այս վերջինը միշտ մտախորհ կ'եղնէր :

— Լօրէնցոն կ'ատեմու կ'արհամարհեմ, կ'ըսէր Լէօնի շատ անգամ, անկէ աւելի սրիկայ մէկը չեմ ձանչեր, ամեն բան ընելու կարող է :

Անատեն կ'ըստիպէի զինքը որ իր բարեկամութիւնը դադարեցընէ քոյց կը պատասխանէր :

— Ենկարելի է, Ժիւլիէթ, չես գիտեր որ երբ ստահակները անգամ մը մէկտեղ գործ ըրած են ալ չեն աւրուիր իրարու հետ բայց եթէ մէկըմէկ զլխատութեան բեմը դրկելու համար :

Այս աղետալի խօսքերը այնքան տարօրինակ կը հնչէին այն հոյակապ պալատին՝ վարած խաղաղ կեանքերնուս մէջ և գրեթէ այն ազնիւ ու վստահ իշխանուհւոյն ականջին տակ՝ որ զանոնք լսելու ատեն երակներուս մէջէ սարսուռ մը կ'անցնէր :

Օրէ օր մեր հիւանդին ցաւերը կ'ստեղնային սակայն և շուտով մօտեցաւ այն վայն վայրկեանը ուր անլրէպ պիտի ընկնէր նա : Կամայ կամայ մարեցաւ անի բայց բոպէ մ'իր արթնութիւնը, կատակներն ու սիրուն խօսուածքը չկորցաւ :

— Որքան կը ցաւիմ որ Ժիւլիէթ քոյրդ է, կ'ըսէր Լէօնի : Հիմա որ անդին կ'երթամ, քննէ զոկուելու ատիպուած եմ, հե-

տեսարար ալ չեմ կրնար պահանջել և փափաքիլ որ մահուընէս ետքը ինծի հաւատարիմ մնաս : Գժբաղդաբար խենթութիւններ պիտի ընես և քեզի անարժան կնոջ մը պիտի փակիս : Աշխարհիս վրայ քրոջմէք ուրիշ մէկը չեմ ճանչեր որ քեզ արժանի ըլնի , հրեշտակ մ'է և միայն դու անոր արժանի ես :

Այս բարեսիրական շողորթութեանցը չէի կրնար հանդուրժել և մահը քանի կը բաժնէր , զինքը այնքան աւելի եւանդուն սիրով մը կը սիրէի :

Ձէի ուզեր հաւատալ թէ իր բոլոր խելքով , հանդարտութեան և այնպիսի անոյշ մտեբնութեան մը մէջ կրնար մնէ բաժնուիլ :

Կը հարցընէի ինքս ինքիս թէ ինչպէս առանց անոր պիտի կրնայի ապրիլ և աչքերս կը լեցուէին ամեն անգամ որ անոր ոսկեզօծ թիկնաթուղ իմ ու Լէօնի մէջ շտեղ պարսպ մնացած կ'երեւակայէի :

Գիշեր մը որ ընթերցում կ'ընէի իրեն մինչդեռ Լէօնի օթոցի մը վրայ նստած վառարանին մէջ անոր ոտքերը կը տաքընէր , նամակ մը բերին զոր իշխանուհին շուտ մը կարդայ և մեծ ձայն մը ձգելով մարեցաւ :

Օգնութեան վաղելու ատենս Լէօնի նամակը աչքէ անցոյց , թէ և զիրը խարդախեալ սակայն խկոյն հասիլցաւ որ Շալմ գերակոմսինն էր և ինծի գէմ բանսարկութիւն մը կը պարունակէր , ընտանիքիս , առեանդութեանս ու Լէօնի հետ ունեցած յարաբերութեանցս վրայ մանրամասն տեղեկութիւններով , և իմ բարուցս ու բնութեանցս վրայ բիւր տեսակ գարշելի զրպարտութիւններով լի :

Լօրէնցօ՞ որ աղետաբեր թուչունի մը պէս միշտ մեր շուրջը կը թռչտէր , իշխանուհոյն ձայնը լսածին պէս՝ չլիսեմ ինչպէս՝ ներս մտաւ , և Լէօնի դան մէկ անկիւն մը քաշելով գերակոմսինն նամակը իրեն ցուցոյց :

Երբ կրկին մեղ մօտեցան , մարքիզը շատ հանդարտ էր և սովորականին պէս շուրթերուն վրայ հեղինական ժպիտ մ'ունէր , մինչդեռ Լէօնի խուլած՝ կարծես թէ անոր խորհուրդ մը հարցընելու համար , աչքերուն մէջ կը նայէր :

Իշխանուհին թեքուս մէջ նուազած կը մնար տակաւին :
Մարքիզը ուսերը վեր ըրաւ :

— Աինդ անտանելի կերպով ապուշ է , ըսաւ լսուելու շաի բարձր ձայնով , ասիէ ետքը իր հոս մնալը շատ գէշ հետեւութիւն կ'ունենայ , ճամբէ դանի և օգնութիւն փնտռելու դրկէ : Ես ամեն բան վրաս կ'առնում :

— Բայց ինչ պիտի ընես , ըսաւ անոր Լէօնի ամենամեծ անձկութեամբ :

— Անհոգ եղիր , շատոնց պատրաստուած հնարք մ'ունիմ , թուղթ մ'է այն որ միշտ վրաս կը կրեմ : Սակայն ծիւլիէթը ճամբէ դու :

Ասոր վրայ Լէօնի աղաչեց որ երթամ սպասուհիները կանչեմ , հնազանդեցայ ու իշխանուհոյն գլուխը բարձի վրայ դրի մեղմիկ : Բայց դու ան սետմը անցնելու կէտիս՝ չլիսեմ ինչ մտոյնիսական զօրութիւն մը արդիւնց զիս և ետիս դառնալու ստիպեց :

Տեսայ որ մարքիզը հիւանդին կը մօտենար իրր թէ զայն խնամելու համար , այլ իր գէմը այնքան սոսկալի և Լէօնինը այնքան դուռնատ երեցաւ ինծի , որ հոգեվարքը անոնց հետ ձղելու վախցայ :

Զլիսեմ ինչ անորոշ գաղափարներ ալ անցան մտքէս , անկողնոյն մօտեցայ աշխուժիւ և Լէօնի նայելով , ահաբեկ

— Զգուշացիր , զգուշացիր . . . ըսի իրեն :

— Ինչ բանէ , պատասխանեց զարմանքով . . . :

Գործն այն է որ ես ալ զինքը ինչ բանէ զգուշացընել չլիսեի ուստի ըսած տեսակ մը խենթութեանս վրայ ամէցայ :

Մարքիզին հեղինական կերպարանքը զիս բոլորովին շփոթեց :

Գուրս ելայ ու պահ մը հտքը սպասուհիներու և բժիշկին հետ եկայ կրկին : Այս վերջինը իշխանուհին սոսկալի ջղաձգութեան մը մէջ գտաւ և ըսաւ որ անմիջապէս ամբիջ ըմպելիքէն խմցընելու աշխատիլ պէտք էր :

Սակայն անկարելի եղաւ հիւանդին ակունները բանալ :

— Թող օրիորդը ընէ , ըսաւ սպասուհիներէ մէկը զիս ցուցընելով , իշխանուհին ամեն բան անոր ձեռքէ կ'ուզէ առնուլ և ամեն տուածը կ'ընդունի :

Իրօք ես ալ փորձ ըրի և հոգեվարքը հլութեամբ մը հնազանդեցաւ ու իր սովորութեան համեմատ գգալը ինձ տալու ատեն կա-

մաց մը ձևութի սեղմեց, և տըր ձեռքերը տարածեց ուժղին սեննկին մէջսեղ նետուելու պէս ոտք ելաւ և վայտ կարած իր բաղրոնին վրայ ընկաւ ողեսպառ :

Ի

Այս յանկարծական մահը սոսկալի տղաւորութիւն մը ըրաւ վրաս, մարեցայ ու զիս առին տարին :

Քանի մը օր հիւանդացայ, արթնցած ատենս Ղէօնի իմաց տուաւ ինձ որ այսուհետէ մեր տունն էի, թէ կտակը բացուեր՝ և ամեն կերպով անվիանդ գտնուեր էր, պատուական հարստութեան մը և հոյակապ պալատի մը տէր էինք :

— Այս ամենը քու շնորհիւ եղան, Ժիւլիէթ, ըսաւ նա, ասկէ զատ առանց ամչնալու և ցաւելու մեր բարեկամուհւոյն վերջին ժամերուն վրայ մտածել կարենալու քաղցրութիւնն ալ քեզ կը պարտաւորիմ : Քու հրեշտակային հեզութեամբ, զլայնութիւնով հոգ ու խնամ՝ ապրիր և անոնց ախրութիւնը մեղմեցիր : Քու թեւերու պէս մէջ մեռաւ նախանձորդդ՝ զոր քու տեղէ ուրիշ կին մը կը խեղդէր, և դուն այնպէս մը լացիր վրան որ կարծես թէ քոյրդ էր : Բարեսիրտ, շատ բարեսիրտ ես դու : Հիմա արևութեանդ պտուղը վայելէ, նայէ ուրբան երջանիկ եմ հարուստ ընելուս և պէտք ունեցած բոլոր հանգստութիւնդ քեզի տալու կարող ըլնելուս համար :

— Լուէ, ըսի, ես հիմակ կ'առնամ և կը վշտանամ : Երբ այդ կինը կենդանի էր և իմ սէրն ու հպարտութիւնը կը զոհէի իրեն, ինքզինքս կը մոխրարէի զլալով որ զինքը կը սիրէի և իրեն ու

քեզի համար կը նահատակուէի, իոկ սոյն կէտիս միայն իմ վիճակի զղուելի ու ստորին կողմը կը տեսնեմ : Արդեօք հասարակութիւնը որքան կ'արհամարհէ զմեզ :

— Շատ կը սխալիս, խեղճ աղջիկս, ըսաւ Ղէօնի, ամեն մարդ կը բարեէ և կը պատուէ զմեզ, վասն զի հարուստ ենք :

Բայց եկու նայէ որ Ղէօնի երկար ատեն իր յաղթանակը չվայելցէ : Հռոմէ եկող համաժառանգները որոնք մեզի դէմ կատղած էին այս յանկարծական մահուան պարագաները իմանալով, ամբաստանեցին զմեզ իբրև թէ իշխանուհին թունաւորած էինք և ապահով ըլնելու համար ուղեցին որ դիակը գերեզմանէն հանուի :

Այս գործողութեամբ իսկոյն խիստ զօրաւոր թոյնի մը հետքերը դտնուեցան :

— Կորսուած ենք, ըսաւ Ղէօնի սենեակս մանելով : Իլտէկօնտա թունաւորուելով մեռեր է և զմեզ կ'ամբաստանեն : Հարցնելու չէ թէ ո՞վ ըրաւ այդ զղուելի գործը, Լօրէնցօի կերպարանքով սատանան է : Ահա ինչպէս կը ծառայէ նա մեզի, ինքը յապահովի է, մինչդեռ մենք ոստիկանութեան ձեռքն ենք, միթէ պատուհանէն ցատկելու չափ արիւթթիւն ունին :

— Ոչ, պատասխանեցի, ես անմեղ եմ, բանէ մը չեմ վախնար, դու փախիր թէ որ յանցաւոր ես :

— Յանցաւոր չեմ, Ժիւլիէթ, ըսաւ Ղէօնի թե սեղմելով ուժղին, դու մի՛ ամբաստաներ զիս երբոր ես իքզինքս չեմ ամբաստաներ և դիտես որ ես սովորաբար ինքզինքս չեմ խնայեր :

Բռնուելով բանտ նետուեցանք : Մեզի դէմ եղեւնական դատ մը բացուեցաւ, բայց յուսացուածէն նուազ երկար ու ծանր եղաւ այն, մեր անմեղութիւնը զմեզ ազատեց :

Այսպիսի սոսկալի ամբաստանութեան մը առջև դտայ այն բոլոր զօրութիւնը որ մաքուր խղճմանք մը կու տայ մարդուս : Երիտասարդութիւնս և անկեղծ կերպարանքս անմիջապէս դատաւորներուս համոզումը շահեցան և շուտով արձակուեցայ :

Ղէօնիի կեանքն ու պատիւը աւելի երկար ատեն 'ի կախ մնացին, բայց երեւոյթներու հակառակ՝ անկարելի էր իրեն դէմ փաստ մը գտնել, վասն զի յանցաւոր չէր, այս ոճիրէն կը դարձեր նա ինչ-

պէս որ իր դէմքէն ու պատասխաններէ ալ կը հասկըցուէր, հետեւաբար այս ամբաստանութիւնէ անմեղ ելաւ : Բոլոր սպասուորները կասկածելի երեցան :

Մարքիզը աներեւոյթ եղեր էր բայց բանտէն ելած վայրկենիս գաղանապէս եկաւ և Լէօնիի հրամայեց որ ժառանգութիւնը իր հետը բաժնէ : Ըսաւ որ ամեն բան իրեն կը պարտաւորէիք և եթէ ինքն այն ճարպիկութիւնն ու յանդիմութիւնը չունենար իշխանութիւն իր հրիտակը պիտի պատուէր :

Լէօնի սոսկալի սպառնալիքները ըրաւ անոր, բայց մարքիզը բնաւ չվախցաւ, վասն զի ինքզինքը յարդել տալու համար ՚ի ձեռին ունէր Հէնրիխ թի սպաննութիւնը զոր Լէօնի իր աչքին առջև ՚ի դործ դրեր էր և որ իր կորստեան սպառնալիքնար ըլնիլ : Լէօնի կատաղած էր բայց մեծ դուժար մը տալու ստիպուեցաւ :

Ետքը սկսանք խնթ ու խնթար կեանք մը վարելու սոսկալի շուայլութիւն մը ընել : Վերստին մնանկանալը Լէօնիի համար վեց ամսուան գործ մ'եղաւ :

Թէև այս հարստութեան (զոր ամօթով և ցաւով վաստիկեր էի) փձանալը արանց մեղքնալու կը տեսնէի, բայց Լէօնիի համար կը դողայի տեսնելով որ աղքատութիւնը կրկին կը մօտենար :

Գիտէի որ ինքը պիտի չլինար ժուժել անոր և անկէ ելնելու համար նոր սխալներու և վտանգներու մէջ պիտի նետուէր :

Գժբաղդարար գինքը խոհեմութեան և շափաւորութեան բերելու ճարը չկար, իմ խրատներու և աղաչանքներու՝ կատակներով կամ դժուանքներով կը պատասխանէր :

Իր ատուներու մէջ քսան հատ անդղիական ձի, բոլոր քաղաքին համար բաց սեղան մը և իր հրամանին տակ երաժիշտներու խումբ մը ունէր :

Սակայն հարստութիւնը փձանալուն ամենէ աւելի պատճառ եղան այն անբաւ պարզեաները զորս հարկադրեցայ տալու իր վաղն մի ընկերներուն որպէս զի իր տունը չղան և զայն աւազակներու բոյն մը չդարձնեն :

Անոնցմէ խօսք առած էր որ իրենց արհեստը ՚ի դործ պիտի չլնէին հոն և իրենց աւօրեայ հարկ մը վճարելու ստիպուած էր որպէս

զի իր հիւրերու թուղթ խաղացած ատեննին հաճին սրահակէ դուրս ելնելու :

Այս անտանելի հպատակութենէ այնքան կը նեղանար Լէօնի որ երբեմն կ'ուզէր աշխարհէ փախիլ և երթալ ինծի հետ խաղաղ առանձնութեան մը մէջ ապրիլ :

Բայց պէտք է խոստովանիլ նաև որ այս գաղափարը զինքը աւելի կը վախցնէր, վասն զի իրեն ներշնչած սէրս իր բոլոր կեանքը զբողեցնելու չէր բաւեր : Թէև միշտ զիս կը հողար բայց Վենետիկ ըրածին պէս հոս ալ կը թողուր երբեմն հարստութեան բոլոր գրօսանքներով զինովնալու համար :

Գուրջը ամենէ խառնագնաց կեանքը կը վարէր և շատ մը պահձու կիներ ունէր զորս վայելուչ ընկերութեան մէջէ կ'ընտրէր, ծանրագին ընծաներ կու տար և անոնց ընկերութեամբը իր անյագ փառասիրութիւնը կը զգուէր :

Վաստիկելու համար նուաստ և կծծի, բայց իր շուայլութեան մէջ հպարտ էր նա :

Իր յեղիցուկ բնութիւնը հարստութեան հետ կը փոխուէր և ինծի նկատմամբ ունեցած սէրն ալ միևնոյն փոփոխութեանց ենթակայ էր :

Իր ձախորդ, յուզեալ և վշտաբեկ ժամերու մէջ ինծի կու դար եռանդուն, վասն զի իր վրայ ցաւելու և զինքը սիրելու համար ինէ ուրիշը չունէր, բայց զուարճութեանց մէջ զիս կը մոռնար և աւելի մեծ զբօսանքներ կը փնտուէր :

Իր ամեն անհատարմութիւնները զիտէի, ինքն ալ զանոնք ինէ պահելու չէր աշխատեր ծուլութեան, անտարբերութեան և կ'սմ իմ անհատնում ներողամտութեան վրայ ունեցած վստահութեամբը և իր բիրտ անկեղծութեան համար զինքը յանդիմանած ատենս՝ Յակարօջ իշխանութիւն հետ բռնած ընթացքս յիշեցնելով կը հարցնէր թէ արդեօք իմ զթասրտութիւնը հատած էր արդէն :

Անցեալս այսպէս տառապանքի և համբերութեան կը դատապարտուէր զիս բոլորովին : Լէօնի անիրաւարար կը կարծէր թէ պէտք էի այնուհետէ միշտ նոյն զոհողութիւնները ընել առանց վշտանալու և թէ կին մը պէտք էր իր նախանձը նուաճելու սովորիլ :

Անգամ մը նամակ մը ընդունեցայ մօրմէս որ իմ վրայօք լուր առեր էր Հէնրիէթէն և զիս գիմաւորելու համար ճամբայ ելնելու կէտին՝ ծանր հիւանդացեր էր :

Կը պաղատէր ինձի որ զինքը խնամելու երթամ և կը խոստանար առանց յանդիմանութեան և շնորհակալութեամբ ընդունիլ զիս : Այս նամակը չափազանց անուշութեամբ և բարութեամբ գրուած էր :

Արցունքովս թրջեցի զայն բայց ինձի անպատեհ կը թուէր , խօսուածքի ձևերը այնքան սիրով և խոնարհութեամբ լի էին որ անյարմար կ'երեւէին ինձ : Բարէ , ինչպէս ըսեմ , չէ թէ վեհանձն մօր մը ներողութիւնը այլ ձանձրացած և հիւանդ կնոջ մը կոչումն էր այն :

Իսկոյն ճամբայ ելայ և զինքը ողբվարքի մէջ գտայ : Օրհնեց ու ներեց ինձ նա և թեւորու մէջ մեռաւ պատուիրելով որ իր սաստիկ սիրած մէկ պարեգօտին մէջ թաղել տամ զինքը :

ԻՍ.

Այսքան յոգնութիւն և վիշտ գրեթէ զղայութիւնս սպառեր էին : Հազիւ թէ մօրս վրայ լացի , զիսկը վերջընէն ետքը անոր սենեակը դողուեցայ և ամրաներով հոն մնացի ախուր և վշտաբեկ , միայն անցելոյն ամեն պարագաները աչքիս զիմացը կը բերէի և ապաղային մէջ ինչ ընելէքս երբէք չէի մտածեր :

Հօրաբոյրս՝ որ զիս շատ պաղութեամբ ընդունած էր , սիրտը շարժեցաւ այս լռին կսկիծէն զոր լացէ աւելի աղէկ կ'ըմբռնէր իր բնութիւնը :

Խնամեց զիս լռելեայն և հսկեց որ անօթութեամբ ինքզինքս չը մեռցնեմ : Այս տան՝ որ երբեմն այնքան զուարթ տեսած էի , տըխուրութիւնը իմ հոգեոյս կացութեանը աւելի յարմար կու գար : Մանկութեանս բիւր տեսակ պղտի արկածները յիշեցընող կահն ու կարասին , աչքիս զիմացն էին :

Կը բաղդատէի ինքնին այն ժամանակը որ մատիս մէկ կեղեքուածը տունը տակնուվրայի բերող ամենէ սոսկալի դէպքն էր , այն անարգ ու արիւնալի կեանքին հետ զոր անկէ ետքը վարեր էի :

Մէկ կողմէ մայրս պարահանդէսը կը տեսնէի , միւս կողմէ Յակարօթ իշխանուհին թեւորու մէջ՝ և կարելի է իմ ձեռքովը թունաւորուած :

Երազներուս մէջ՝ սպաննուած Հէնրիէթի աղաղակները ջութակի ձայներու կը խառնուէին , և բանտին մութին մէջէն ուր երեք ամիս ամեն օր մահու վճիռ մը սպասած էի , մամբու լուսին՝ և ծաղկանց հոտերու միջ՝ իմ ուրուականս ինձի կը մօտենար արծաթեայ քողով և պատուական քարերով ծածկուած :

Երբեմն այս շփոթ և ահուելի երազներէ յոյնաբեկ՝ անկողնոյս վարագոյրները վերջընելով պատուհանին կը մօտենայի և կը նայէի քաղաքը ուր ժամանակաւ այնքան երջանիկ և պաշտելի եղած էի , կը նկատէի այն զբօսատեղոյն ծառերը՝ ուր իմ մէն մի քայլը ամենուն հիացումի աւարկան կը ընէր ատենօք :

Բայց կը գիտէի որ գունատ դէմքս անցորդներու նախատալի հետաքրքրութիւնը կը շարժէր որոնք պատուհանիս ներքև կանգ առնելով խմբակներ կը կազմէին վրաս խօսելու համար և զրեթէ մատնանիշ կը ցուցնէին զիս :

Անտոնն ներս ներս կը քաշուէի , վարագոյրներս կը դոյլէի և կ'երթայի մօրս անկողնոյն քով կը նստի կը մտայլ մընչե որ հօրաբոյրս իր լռին կերպարանքով ու քալուածքովը զար զիս սեղանը տանէր :

Կենացս այս պարագաներու մէջ հօրաբեռու ինձի հետ բռնած ընթացքը ամենէ վայելուչը և վեհանձնը երեցաւ ինձի , վասն զի այն վիճակիս մէջ ականջ պիտի չկատէի իր միտքարութեանց , յանդիմանութեանցը սիտի չկրնայի համբերել և յարգական նշան-

ներու պիտի չհաւատայի, հետեւաբար իր համր դորովը և փափուկ ցաւակցութիւնն աւելի ազդեցութիւն ըրին վրաս :

Այն վիճակին մէջ միայն իր տխուր դէմքը որ ուրուականի կամ անցելոյն մէկ յիշատակին պէս անձայն կերպով քուլէս կ'անցնէր, չէր վախցըներ և չէր շփոթեր զիս :

Երբեմն իր չորցած ձեռքերը բռնելով քանի մը վայրկեան շուրթերուս վրայ կը սեղմէի առանց բառ մը ըսելու կամ բերնէս հառաչանք մը հանելու :

Այս գգուանաց բնաւ չէր պատասխաներ նա, այլ առանց սրտնեղութեան կը կենար հոն և ձեռքը չէր քաշեր : Աս ալ մեծ բան էր :

Լէօնի վրայ չէի մտածեր՝ բայց եթէ սոսկալի յիշատակի մը պէս որ բոլոր զօրութեամբս կը հեռացընէի ինէ : Նորէն անոր քով գառնալու դաղափարը զիս կը սարսափեցընէր ինչպէս որ կը սարսափի մարդ չարչարանքի տեսքէ : Զինքը սիրելու կամ ատելու չափ ոյժ չունէի : Ինքը նամակ չէր գրեր և ես այնքան նամակ չէի սպասեր իրմէ որ իր մոռացօնը չէի զգար :

Օր մը սակայն նոր գժրաղղութիւններ իմացընող զիւր մ'ընդունեցայ իրմէ :

Յակարօլօ իշխանուհւոյն մէկ կտակը գտնուեր էր մերինէ աւելի նոր թուականով : Իր ծառաներէ մէկը որու վրայ վստահութիւն ունէր Իլտէկօնտա՝ անոր աւանդապահն եղած էր իր մահուընէ մինչև ցայն օր : Այս կտակը այն միջոցին գրուած էր ուր՝ Լէօնի զանի քիչ մ'երեսէ ձգած էր զիս ինամելու համար և ան ալ մեր եղբայրութեան վրայ կասկածեր էր :

Ետքը մեզի հետ հաշուած ատեն՝ զայն պատուել ուզեր՝ բայց բիւր տեսակ մտային հաճոյքներու ենթակայ կ'ին մ'ընելուն՝ երկուքն ալ քովը պահեր էր, որպէս զի երկուքէն մէկը կարենայ ուզած ատեն հաստատուն պահել :

Լէօնի իրեն նպաստաւոր եղող հրիտակին ուր պահուած ըլնելու զիտէր, բայց միւսը միայն Ալիէնցօին՝ այսինքն իշխանուհւոյն հաւատարիմ սպասաւորին ծանօթ էր և սա անոր մէկ նշանին կ'ըսպասէր զայն այրելու կամ պահելու համար :

Խեղճ կ'ինը այսպիսի յանկարծական և բուռն մահու մը չէր ըսպասեր սակայն :

Լէօն՝ Ալիէնցօի հետ շատ առատաձեռնութեամբ վարուելուն, այն ատենները ասիլա բոլորովին անձնուէր էր իրեն, բայց իշխանուհւոյն վերջին դիտաւորութիւնները չդիտանալուն միւս կտակն ալ պահեց առանց բան մը ըսելու և ձղեց որ մերինը երևան հանենք : Այս միջոցաւ զմեզ վախցընելով կամ իր գաղտնիքը բնական ժառանգներու ծախելով կրնար հարստանալ նա, բայց ինքը անպատիւ և չարասիրտ մէկը չընելուն՝ թողուց որ ժառանգութիւնը մենք վայելնք առանց արդէն ընդունած վարձքէն աւելի բան մը պահանջելու :

Բայց իմ երթալէս ետքը դժգոհ էր նա, վամն զի Լէօն խստութեամբ կը վարուէր իր ծառաներու հետ զորս իմ ներողամտութեամբ իր ծառայութեանը մէջ կը պահէի ես :

Օր մը Լէօնի այն ծերունիին վրայ ձեռք վերցընելու չափ ինքզինքը մոռցաւ, ասոր վրայ ան ալ կտակը դրպանէն հանելով յայտնեց որ զան իշխանուհւոյն հօրբորդիներուն սիսի տանէր : Պարասպանը Լէօնի աղաչանքներով, ստակ խոստանալով անոր բարկութիւնը իջեցընել ուզեց և նոյն միջոցին մարքիզը վրայ համելով այն դրժնդակ թուղթը բռնութեամբ ձեռքէ յափշտակելու աշխատեցաւ, բայց Ալիէնցօ՝ որ իր տարիքին հակառակ զարմանալի ոյժ մը ունէր զանի գետինը զարկեր՝ և Լէօնի ալ սպառնացեր էր պատուհանէն վար նետել զինքը եթէ վրան յարձակէր, և ասոր վրայ իր վրէժխնդրութեան ասպայոյցները ցուցընելու վազեր էր :

Յակարօլօ իշխանուհւոյն ժառանգութիւնը անմիջապէս Լէօնի ձեռքէն առնուեր և դատապարտուեր էր նուե բոլոր մսխած ստակներն ալ՝ ոյսինքն հարիւրին եօթանասուն հինգը բերելու, բայց այս գումարը վճարելու անկարող ըլնելուն փախիլ ուզեր էր նա, բայց բռնուելով բանտ գրուեր էր :

Ընդունած նամակս բանտէն դրուած էր առանց սակայն այս պատմած մանր պարագաներս յիշելու զորոնք ետքէն իմացայ : Լէօն միայն քանի մը խօսքով իր վիճակը կը յայտնէր ինձ :

Եթէ իրեն օգնութեան չհասնէի ամենասարսափելի բանտարկու-

Թեան մը մ. ջ կրնար մաշիլ, վասն զի ալ չունէր նա այն միջոցները որով մեր առաջին բանտարկութեան ատենը կրցեր էինք բարեկեցիկ անցընել: Իր բարեկամները երեսի վրայ կը թողուին զինքը և զույգէ իրմէ ազատած ընդունուն վրայ կը հրձուէին:

Այսպէս ստակ մը չունէր նա, խոնաւ զնդանի մը մէջ՝ ուր ջերմը զինքը կը փտեցընէր արդէն: Իր բոլոր զոհարեղէնները նոյն իսկ հանդերձները ծախեր էին, հազիւ թէ ցրտէն պահպանուելու համար բան մը ունէր վրան:

Իսկոյն մեկնեցայ: Պրիւսէլ մնալու դիտաւորութիւնը երբէք ունեցած չէի, վիշտերու ծլուծիւնը միայն վեց ամիս զիս հոն կապեր էր: Գրեթէ բոլոր ժառանգութիւնս կանխիկ ստակի վերածեր էի: Շատ անգամ միտք ըրեր էի այս ստակը ապաշխարութեան եկող աղջկանց համար հիւանդանոց մը հաստատելու. դորձ ածել և աւոր մէջ ես ինքս ալ հաւատուհի ընիլ:

Երբեմն ալ կը խորհէի այս ստակը ֆրանսայի դրամատունը դնել շահու և Լէօնի համար անփոխադրելի (inalienable) եկամուտ մը հաստատել որ զինքը յաւիտենապէս աղքատութենէ և վատութենէ պահէ: Ինծի համար կենսատե (viagère) պղտի ամսական մը վար պիտի դնէի և երթայի առանձին թաղուելու Հելվետեան հովտին մէջ՝ ուր իմ երանութեան յիշատակը առանձնութեան դէմ համբերելու պիտի օգնէր ինձ: Բայց երբ Լէօնի այս նոր գժբաղդութիւնը լսեցի, իրեն համար ունեցած սէրս ու հոյս յառաջունէ աւելի սաստիկ արթնցան: Բոլոր ունեցած հարստութիւնս Միլանցի սեղանաւորի մը վրայ փոխադրեցի, միայն հօրս կողմէ հօրաբըրջս կապուած ամսականը կրկնապատկելու բաւական դրամադուլտի մը վար գնելով: Այս դրամադուլտը մեր բնակած տունն եղաւ ՚ի մեծ գոհութիւն հօրաբըրջս որ իր կենացը կէսը հոն անցուցեր էր:

Չայն իր վրայ գրեցի և Լէօնի քով երթալու համար ճամբայ ելայ: Հօրաբըրջս չհարցուց թէ ուր կ'երթայի, արդէն դիտեր նա, զիս ետ կեցընելու ալ չաշխատեցաւ և ոչ իսկ շնորհակալ եղաւ ինէ, ձեռքս սեղմեց մինակ, բայց ետ դարձած ատենս իր փոթ փոթ տյտերուն վրայ կենալիս մէջ առաջին անգամ արցունքի մը մեղմիկ վար գլորելը տեսայ:

ԻԲ

Լէօնին սոսկալի վիճակի մը մէջ դասյ, դեղնած, նիհար և գրեթէ խենթեցած էր: Առաջին անգամն էր որ թշուառութիւնը և վիշաք իրապէս ճնշեր էին զինքը:

Մինչև այն ատեն իր հարստութեան կամայ կամաց վիճանալը տեսած էր բայց զայն նորէն ձեռք ձգելու միջոցները փնտեր ու գտեր էր միանգամայն, իր այս տեսակ գժբաղդութիւնները մեծ եղած էին սակայն ճարպիկութիւնն ու դիպուածը երբէք երկար ատեն չքաւորութեան զրկումներու մէջ ձգած չէին զինքը: Իր բարոյական զօրութիւնը միշտ դիմացեր էր, բայց այս անգամ ֆիզիկական ոյժը կորուսածին պէս՝ զայն ևս կորուսեր էր նա:

Կատղութեան մօտ ջըլային զրդուութեան մը մէջ էր: Իր պարտքին երաշխաւոր եղայ և վճարելու կարող ըլնելուս ապացոյցները զիրաւ կրցայ ցուցընել, վասն զի վրաս կը կրէի զանոնք: Հետեւաբար իր բանաբ մտածիս պէս զինքը անկէ հանեցի: Իր ուրախութիւնը այնքան սաստիկ եղաւ որ նուաղեցաւ և հարկ եղաւ զինքը թեւամբարձ կառքը դնել:

Գլօբրանս տարի զանի և կրցածին չափ իր հանդստութեանը խնամ տարի: Իր ամեն պարտքերը վճարելէս ետքը ձեռքս քիչ բան կը մնար: Բոլոր հոյս եղաւ բանտի մէջ քաշածները իրեն մտցընել տալ:

Իր առողջ մարմինը շուտով վրայ եկաւ բայց զլուխը հիւանդ մնաց միշտ: Մութի արհաւիրքը և յուսահատութեան վարանումները խորին տալաւորութիւն մը ըրած էին այս գործունայ ու միջմարդուն վրայ որ հարստութեան վայելու մեծրու և արկածալի կեանքի յուզմունքներուն սովորած էր:

Անդործութենէ ջլատուեր էր և տղայական վախերու ու տոսկալի կատողութեանց ենթակայ եղեր էր, ամենապղտի հակառակութեան մը չէր կրնար համբերել, և որ դէշն է զիս պատճառ կը բռնէր այն ամեն բաներուն համար՝ որոնց առջևը չէի կրնար առնուլ ես: Արորուսած էր այն զօրութիւնը որով ամենէ անհաստատ ապագան անվեհեր աչքով մը կը տեսներ, հիմակ աղքատութենէ կը դողար և ամեն օր կը հարցընէր ինձ թէ ինչ պիտի ընէի երբ բոլոր ունեցածս հասնէր:

Ինչ պատասխանելէքս չդիտէի, և ես ալ կը զարհուրէի մեր մտալուտ աղքատութիւնը մտածելով:

Այն օրը հասաւ և սկսայ ծխախոտի տուփեր, պասպանակներ և Սբաի փայտի և ուրիշ մանր կարասիներու վրայ նկարներ շինել: Օրը տասներկու ժամ աշխատելով ութ ֆրանք կը շահէի որ իմ պիտոյիցս համար բաւական էր, բայց Աէօնիի համար ամենախորին աղքատութիւն ըսել էր:

Սիրտը հարիւր տեսակ մտքէ չանցած բաներ կ'ուզէր, դառնութեամբ և մոլեգին կը դանդաղէր ան հարուստ չընելուն համար: Շատ անգամ զիս կը յանդիմանէր իր պարտքերը վճարելու և ունեցած ստակովս իրեն հետ չփախելուս համար: Ջինքը հանդարտեցընելու համար կը հարկադրէի հաստատել իրեն որ այս խարդախութեամբ անկարելի պիտի ըլնէր ինձ զինքը բանտէն ազատել:

Պատահանք կը նստէր ու կառքով անցնող հարուստները կ'անիծէր տոսկալի յիշոյցներով: Հին ու մաշած հագուստները կը ցուցընէր ինձի և անասելի շեշտով մը կ'ըսէր,

— Միթէ չես կրնար ուրիշ հագուստներ շինել տալ ինձի, չէ՞ս ուզեր ուրեմն:

Ջինքը աղքատութենէ հանելու կարող ըլնիլ և ինքնամոլութենէս ու անդթութենէս չհանելու այնքան ստէպ ըսաւ որ 'ի վերջէ զինքը խնթ կարծեցի և ալ խօսք հասկըցընելու չաշխատեցայ: Ամեն անգամ որ նորէն խօսք կը բանար պատասխան չէի տար և արցունքներս ալ որ միայն զինքը աւելի ևս դրդուելու կը ծառայէին, կը պահէի:

Ատոր վրայ մտածեց թէ իր դարձելի թեւադրութիւնները կը հասկընայի և իմ լուծիւնը անդու թանտարբերութեան և տխմար յամառութեան սեղ դրաւ:

Շատ անգամ չարաչար զարկաւ և կ'ըսպաննէր զիս աներկբայ և եթէ ինձ օգնութեան չհասնէին: Իրաւ է որ այս կատողութիւնները անցածին պէս ոտքս կ'ըյնէր ու թողութիւն կը խնդրէր լալաղին: Բայց ես հաշտութեան այս տեսարաններէն ձեռքէս եկածին չափ կը փախէի, վասն զի յուզմունքը իր ջիղերու նոր ցնցում մը կը պատճառէր և նոյն զայրուցքը ետ կը բերէր կրկին:

Այս գրողութիւնը դադրեցաւ 'ի վերջէ և անոր յաջորդեց ապուշ ու անխօս յուսահատութիւն մը որ աւելի ահուելի էր, տխուր եւ զանախաւ մը երեսս կը նայէր և կարծես թէ ինձի դէմ դաղանի ատելութիւն մը և վրէժխնդրութեան փափաք մը կը սնուցանէր:

Երբեմն զիշերը արթնցած ատենս զինքը սպառնական դէմքով անկողնոյս մօտը կանգնած կը տեսնէի, կը կարծէի որ զիս սպաննել կ'ուզէ և ձայներ կը ձգէի, բայց ուսերը վերցընելով իր անկողնը կը դառնար յիմար ծիծաղով մը:

Այս ամեն բաներու հակառակ զինքը տակաւին կը սիրէի, չէթէ իր արդի վիճակին համար այլ յիշելով ինչ որ առաջ եղած էր և դարձեալ կրնար ըլնիլ նա:

Երբեմն կը յուսայի որ կրնար յեղափոխութեամբ մը 'ի բարին գառնալ և իր բոլոր յոռի միտումներէ մաքրուած և սրբուած ելնել այս ճղնածամէ:

Վասն զի կարծես թէ ալ իր այս դէշ միտումները գոհ ընելը մտքէ չէր անցներ և որ և է բանի մը վրայ ցաւ կամ փափաք մը չէր յայտներ:

Խեղճիս մտքէն չէր անցներ այն խոր խորհրդածութեանց նպատակը որոնց մէջ ընկղմած կ'երևէր նա:

Յոլովակի իր աչքերը վրաս սեւեռեալ էին այնպիսի տարօրինակ երևութով մը որ իրմէ կը վախնայի, հետը խօսելու չէի ժտեր բայց աղերսուն նայուածքով իրմէ շնորհք կը խնդրէի: Ինձ այնպէս կը թուէր ան ստան, թէ իր աչքերը արցունքով կը թրջուէին և մեղմ հառաչանք մը իր կուրծքը կը վերցընէր, բայց գլուխը անդին կը դարձընէր անի իր յուզմունքը պահել կամ խեղդել ուղեւու պէս և դարձեալ իր մտախոհութեան մէջ կ'ըյնէր:

Անտեսն կը յուսայի թէ փրկաւէս մտածումներ կ'ընէր նա և թէ

ի մօտոյ իր սիրտը պիտի բանար ինձ բտելու համար թէ մուլ-
թեան համար ասելու թիւն և առաքինութեան համար վերստին սէր
կը ծնէր իր ներքը :

Սակայն այս յոյսերս տկարացան երբ * * * մարքիզին մեր բո-
լորտիքը գառնալը տեսայ : Կրբէք իմ սենեակս չէր մաններ անի ,
վան զի իրեն գէմ ունեցած զզուանքս գիտէր , բայց պատահանին
տակէն անցնելով Լէօնին կը կանչէր և կամ թէ մինչև դուռս կը
դար մասնաւոր կերպով մ'իւր դարունտը անոր խնայընելու համար :
Անատեն երկուքը մէկտեղ դուրս կ'ելնէին և Լէօնի շատ ուշ ա-
տեն տուն կը դառնար :

Օր մը տեսայ որ վրայ վրայի քանի մ'անդամ անցան , Շալմ
զերակումն ալ հետեւին :

— Լէօնի կորուած է , բոյ խրովի , և իր հետը ես ալ . աչ-
քիս առջև նոր ոճիւր մը և ս 'ի գործ պիտի դրուի :

Նոյն իրիկուն Լէօնի գարձեալ շատ ուշ տուն դարձաւ և փո-
ղոցի դռան առջև իր բարեկամներէ բաժնուէլու կէտին լսեցի որ
այս խօսքերը կ'արտասանէր ,

— Բայց ըսէք իրեն անպատճառ թէ խենթեցած , կատարելապէս
խենթեցած եմ , առանց որոյ երբէք հաւանութիւն չէի տար :

Բացատրութիւն ուղեւ չհամարձակեցայ բնաւ և իր համետ ըն-
թրիքը հանեցի : Չգայցաւ անոր և սկսաւ ջղածգորէն կրակը ար-
ծարծել , ետքը եթէր (լօքման բուհու) ուղեց և շուտ մը պառկելով
կարծես թէ 'ի քուն մտաւ :

Ամեն իրիկուն՝ կէս գիշեր անցած կ'աշխատէի առանց քունէ
կամ յողնութենէ յաղթուելու , բայց այն իրիկուն այնքան խոնջե-
ցած էի որ կէս գիշերին անկողին մտայ :

Հազիւ պառկեր էի երբ պզտի շշուկ մը լսեցի և ինձ երեցաւ
որ Լէօնի գուրս ելնելու համար կը հաղուէր :

— Զինքը կանչելով հարցուցի թէ ինչ կ'ընէր :

— Աչինչ , ըսաւ նա , կ'ուղեմ ելնել ու քովդ գալ , բայց լամ-
բարիդ լոյսը չեմ սիրեր , զիտես որ ջիղերուս կը գոնայ այն և սաս-
տիկ գլխացաւ կը պատճառէ ինձի , մարէ զայն :

Հնազանդեցայ :

Եթէ զայն մարեցիր տեղդ պառկէ ու սպասէ . քիչ մը հիմակ կու
գամ , աւելցուց :

Սիրոյ այս նշանը զոր շարաթներէ 'ի վեր ինձ տուած չէր նա ,
խեղճ սիրտս յուսով և բերկրութեամբ լեցուց : Յուսացի որ իր դո-
բովը վերագարձը իր խղճի՝ ու իմացականութեան վերածնութիւնը
պիտի պատճառէր :

Անկողնոյս եղերքին վրայ նստայ ու զինքն սպասեցի սրտայոյզ :

Շատ չանցաւ եկաւ նա , զինքն ընդունելու համար բացած թե-
ւերուս մէջ նետուելու և զիս առփաղին սեղմելով անկողնոյս վրայ
տասպալեց :

Բայց նոյն պահուն կատկածէ մը շարժեալ որ անշուշտ Ատուծ-
մէ կամ բնազդու միս փափկութենէն ներս ծաղկեցաւ , ձեռքս զիս
դրկողին գէմքին տարի և տեսայ որ լեռի ու ողորկէր այն մինչդեռ Լէօն
մօբուք ձգած և պէխերը մեծցուցած էր իր հիւանդութենէ 'ի վեր :
Այս տեսածիս պէս ձայն մը ձգելով զիեքը անդին հուկցի ուժ-
ղնակի :

— Ինչ ունիս , բսաւ Լէօնի ձայնը :

— Մօբուքդ կարեցիր , ըսի :

— Ահա կը տեսնես , պատասխանեց ինձ :

Բայց ան ատեն զիտեցի որ մինչդեռ Լէօնի բերանը ականջիս կը
խօսէր ուրիշ բերան մը բերնիս կը փակչէր : Կնքը ինքս գուրս նե-
տեցի այն զօրութեամբ որ յուսահատութիւնը ու զայրոյթը մար-
դուս կու տան և սենեկիս ծայրը փախելով լամբարին լոյսը՝ զոր
առանց բոլորովին մարեցընելու իջեցուցեր էի , բայցի և տեսայ ան-
կողնոյս եղերքին վրայ նստած լօբա Կտվարտը շփթուս և սպուշ
դէմքով (կարծեմ զինով էր) և Լէօնի դառնալով

— Թշուառական գքեզ , գոչեցի :

— Թիւլիէթ , ըսաւ ինձ դաժան աչերով և խղղուկ ձայնով մը ,
հաւանէ , եթէ զիս կը սիրես : Այս կերպով կրնամ աղտոտել թըշ-
ուառութենէ որու մէջ կը հիւծիմ : Գիտես որ կենացս ու խեն-
թութեանս խնդիրն է : Քու անձնութեանդ մրցանակը իմ փրկու-
թիւնը պիտի ըլնի , դու ալ այսուհետէ հարուստ և երջանիկ պի-
տի ըլնիս զբեզ շատոնց սիրող մարդու մը հետ՝ որ գքեզ ձեռք ձգելու

Համար ամեն բան աչքն տուած է : Հաւանէ , Ժիւլիէթ , աւելցուց ցած ձայնով թէ ոչ անի սենեակէն դուրս ելածին պէս՝ դաշունովս կ'ըստաննեմ զքեզ :

Վախէս դատողութիւնս կորուսի և մահը աչքս սուած՝ պատուհանէն վար նետուեցայ : Փողոցէն անցնող զինուորներ վերուցին զիս և սուսը տարին նուաղեալ :

Սթափած ատենս Ղէօն և իր մեղսակիցները մեկներ էին ըսելով որ ուղղային տենդի զայրուցքի մը մէջ , պատուհանէն վար նետեր էի ինքզինքս մինչդեռ իրենք ինձ օղնութիւն փնտուելու համար ուրիշ սենեակ մը դացած էին :

Մեծ ցաւ յայտներ էին և Ղէօնի քովս կեցած էր մինչև որ զիս խնամող վերաբոյժը ըսեր էր որ մէկ կողմս խորտակուած չէր :

Անատեն Ղէօնի դուրս ելած էր ըսելով թէ նորէն պիտի դար , քայց երկու օրէ 'ի վեր չէր երեցած : Չեկաւ և ա՛լ երբէք չտեսայ զանի :

Ժիւլիէթ հոս իր պատմութիւնը լմնցուց և յողնութենէ ու վշտէ ընկճած մնաց :

— Ահա այդ միջոցին ես ալ զքեզ ճանչցայ , խեղճ աղջիկս , ըսի իրեն , միևնոյն տունը կը բնակէի . պատուհանէն ընտելուդ պատմութիւնը հետաքրքրութիւնս շարժեց և շուտ մ'իմացայ որ երիտասարդ էիր և ճշմարիտ համակրութեան մ'արժանի , թէ Ղէօնի հետք ամենէ դէշ կերպով վարուելէ ետքը թշուառութեան և ողելարքի մէջ ձգեր էր զքեզ : Ասոր վրայ զքեզ տեսնել ուղեցի , անկողնոյդ մօտեցած ատենս կը դառանցէիր : Ո՛հ , ի՛նչ զեղեցիկ էիր , Ժիւլիէթ , մերկ ուսերովդ , ցիրուցան մաղերովդ , տենդի կրակէն այրած շուրթերովդ և վշտերու սաստկութենէ կենդանացած զէմքովդ : Որքան զեղեցիկ երեցար նաև երբ յողնութենէդ ճնշուած բարձիգ վրայ ընկար կրկին դունատ և ճերմակ վարդի մը պէս՝ որու թերթերը արևու սօթէն կը թափթփին :

«Քովէդ չկրցայ բաժնուիլ անգիմադրելի միտումով մը և քեզի համար այնպիսի համակրութիւն մը զզայի զոր երբէք չէի զգացած , ուստի քաղաքին առաջին բժիշկները բերել տալով քեզի համար տարի այն ամեն խնամքը որմէ զուրկ էիր :

«Իսեղճ ու լքեալ Ժիւլիէթ , ամբողջ զիշերներ քու քոյն անցուցի և յուսահատութիւնդ տեսնելով սերդ հասկրցայ : Ես կեանքիս մէջ մէկը սիրած չէի տակաւին , ինձ կ'երևէր թէ և ոչ կին մը կրնար պատասխանել կրքին որ ես կրնայի զզալ և իմինիս պէս սիրավառ սիրտ մը կը փնտուէի :

«Վստահութիւն չունէի բոլոր այն կիներու վրայ՝ զորս կը փորձէի և շուտ մը իմ անվստահութեան իրաւացի ընտելուն կը համողուէի կանային սրտերու թեթևութիւնը և չարութիւնը տեսնելով :

«Կնձ թուեցաւ որ քուիդ միայն իմ սիրտս կրնար հասկընալ ։ Գեղի պէս սիրելու և սառապելու կարող կին մը գտնել իմ բոլոր երազներու իրացումն էր ։ Ուստի քու սէրը ստանալու փափաքեցայ առանց մեծապէս յուսալու ։

«Զքեղ անկեղծօրէն և վեհանձնօրէն սիրելուս վրայ ապահով ըլլելովս զքեղ միտմարել փորձելու մեծամտութիւնը ունեցայ ։ Զառանցանայդ մէջ ըսածներդ զքեղ ինձ ճանչցուցին անկէ ետքը ։ Վեհ կին մը ըլնիլդ իմայց բարձր ձայնով ըրած աղօթքներէդ՝ որոնց շնչովն աղեկեղ անկեղծութիւնը անկարելի է նկարագրել ։ Աստուծմէ՛ Ղէճնիի համար միշտ և հանապաղ ներումն և թողութիւնս ու չէ թէ պատիժ կը խնդրէիր ։

«Ծնողացդ հողինքը կը կանչէիր և ողեսարու ձայնը կը պատմէիր անոնց թէ ինչ դժբաղդութիւններով քաւած էիր քու փախուստը և անոնց ցաւերը ։ Երբեմն Ղէճնին կը կարծէիր զիս և շանթահարող յանդիմանութիւններ կ'ուղղէիր ինձ , երբեմն ալ ինքզինքդ անոր հետ շեղվեալս կը կարծէիր և զիս քու թեւերուդ մէջ կը սեղմէիր առփայլին ։

«Ան ատեն շատ գիւրին էր ինձ քու սխալը 'ի շահն գործ ածել և սրտիս մէջ վատող սիրոյն պատճառաւ քու զգուանքը իւրական չարչարանք մը կ'ընէր ինձի համար ։

«Քայց լաւապէս ունէի մեռնիլ քան թէ իմ տենչանայ անալ և ամենէ ստորին վատութիւն կը համարէի լորս Էտվարտի խարդախութիւնը որու խօսքը կ'ընէիր դու անդու ։

«Ի վերջէ խեղճ Ժիւլիէթ կեանքդ և իմացականութիւնդ բուժելու բաղդն ունեցայ և ան ատենէ 'ի վեր քեզմով թէ շատ երջանիկ եղայ և ի՞նչ շատ տառապեցայ ։

«Կարելի է խենթ եմ որ քեզի պէս կնոջ մը բարեկամութեամբ և անձովը գոհ չեմ ըլնիր , այլ ինչ բան՝ իմ սէրն անկուշտ է ։ Կ'ուզէի քեզմէ սիրուիլ ինչպէս որ Ղէճնի սիրուեցաւ և յիմար փառասիրութեամբս կը շարժարեմ զքեզ ։ Աս անոր հրատարակներն ու ճարտասանութիւնը շունիմ՝ բայց ես կը սիրեմ զքեզ , խաբած չեմ քեզի և պիտի շխարեմ երբէք ։

Երկար ատենէ 'ի վեր քու յոյնած սիրտը իմինիս վրայ պէտք

էր հանդչած ըլնիլ և նիրհել ։ Ժիւլիէթ , Ժիւլիէթ , երբ պիտի սիրես դու ինչպէ՞ս որ դիտես սիրել ։

— Հիմակ և յաւիտեան , պատասխանեց ինձ , զիս փրկեցիր , բուժեցիր և կը սիրես դու ։ Քաջ կը տեսնեմ թէ խենթ էի անանկ մարդ մը սիրելովս ։ Բոլոր քեզի պատմածներս աչքին առջև բերին զբեթէ մուցած վատութիւններս ։ Այլ սոյն կէտիս անցելոյն համար միայն զգուանք կ'ըզգամ և ալ զայն միտքս անգամ բերել չեմ ուզեր ։ Աղէկ ըրիր այս ամենը ինձ ըսել տալովդ , ալ հանգարտ եմ և լաւ կ'ըզգամ որ ալ անոր յիշատակը չեմ կրնար սիրել ։ Գուն , դուն ես իմ բարեկամը , դուն ես իմ ազատիչը , եղբայրը և սիրահարը ։

— Ըսէ «նաև ամուսինս» կ'աղաչեմ Ժիւլիէթ ։

— Ե՛հ , եթէ կ'ուզես նաև ամուսինս . ըսաւ նէ զիս զրկելովայնպիսի գորովով մը որ այնքան սաստիկ կերպով ցուցցցած չէր ինձի երբէք և զոր տեսնելով ուրախութեան և երախտագիտութեան արցունքներ թափեցի ։

ԻԳ

Երկրորդ օրը այնքան ուրախ արթնցայ որ Վենետիկէ մեկնիլը մտքէս անգամ չանցուցի ։ Օղը զեղեցիկ էր , արևը զարնանային անուշութիւն մ'ունէր ։

Հաղուած սգուած կիներ քարափունքը կը ծածկէին և կը զուարճանային զիմակաւորներու խեղկատակութիւններով որոնք կամուրջ

ներու վանդակներուն վրայ ընկողմանած՝ անցորդներու հետ կ'ըլնէին և կարգ ըստ կարգէ լրբութիւններ կամ շողջորթութիւններ կ'ուզէին ազել կամ դեղանի կիներու :

Բուն բարեկենդանի երեքշաբթի օրն էր և Ժիւլիէթի համար տըխուր տարեգարձ մը : Ուղեցի քիչ մը զուարճացընել զինքը և առաջարկեցի որ դուրս ելնենք , առ ալ հաւանեցաւ :

Բողէս քալած ատեն հայարտութեամբ իրեն կը նայէի . Վենետիկի մէջ էրիկ մարդիկ սովորութիւն չունին թեւերին կանանց տալու , միայն արմուկէ բռնելով կ'օգնեն անոնց իջնելու կամ ելնելու ատեն մարմարեայ սանդուխներէ՝ որոնք մէն մի քայլից՝ զի մայր կ'ընեն ներդոյներէն անցնելու համար :

Ժիւլիէթ իր ամեն շարժումներու մէջ այնքան շնորհ և արագութիւն ունէր որ աղայական ուրախութեամբ մը կը լցուէի զգալով որ հազիւ ձեռքիս վրայ կը կռթռնէր այս կամուրջներէ անցնելու համար : Ամենուն նայուածքը անօր վրայ կը յառէին և կիները որ ուրիշ կնոջ մը զեղեցկութիւնը երբէք հաճութեամբ չեն տեսներ , դոնէ հետաքրքրութեամբ կը դիտէին իր հագուստը և քալուածքը որու հետեւը կ'ուզէին :

Ժիւլիէթի շարժումները և կապուստը կարծեմ թէ տակաւին աչքին դիմացն է : Մանուշակոյն թաւիշէ շրջազետ մ'ունէր Պօսէ վընոցով և սպիտակ սքրիթի թեւոցով (manchon) մը , ճերմակ սնդուսէ դըխարկը կը պատէր իր դէմքը որ թէպէտ դեղնած՝ այնքան զեղեցիկ էր և եօթ ութ տարիէ ՚ի վեր քաշած մահացու տառապանքներու և յողնութեանց հակառակ՝ հազիւ տասնևութը տարեկան կ'երևէր :

Մանուշակոյն մետաքսէ դուլշաներ հագած էր այնչափ թափանցիկ , որ անոնց տակէն իր ալյաթի պէս սպիտակ մորթը կ'երևէր : Երբ նա անցնէր ու երթալէ ետքը ալ հնարին չէր իր դէմքը տեսնել , ետէն կը դիտէին իր պղտի ոտքերը որոնք Իտալիոյ մէջ հաղուս գիւտ են :

*Պօս կ'ըսուէր տեսակ մը մուշտակէ վզնոց զոր կ'ընէր կը գործ ածէին :

Ծ. Թ.

Երջանիկ էի տեսնելով որ այնպէս ամենուն զարմանքը կը դրսուէր նա . այս բանը կ'ըսէի իրեն և ինքն ալ սիրալի քաղցրութեամբ մը կը ժպտէր : Երջանիկ էի ! . . . :

Այս միջոցին դիմակաւորներով և նուազարաններով լի դրօշազարդ նաւակ մը շիւտըքա նեղուցին վրայ յառաջացաւ : Առաջարկեցի Ժիւլիէթին որ Կօստօլ մը մտնելով անոր մօտենանք դիմակներու հագուստը տեսնելու համար : Հաւանեցաւ : Հատ ընկերութիւններ մեր օրինակին հետեւեցան և քիչ մը ետքը կօստօններու ու նաւակներու խումբի մը մէջ գտնուեցանք որ մեզի հետ դրօշազարդ նաւակին կ'ընկերանային կարծես անոր ուղեկցութիւն ընելով :

Կօստօնները վարող նաւաստիներէն լոցինք որ այս դիմակաւորներու խումբը Վենետիկի ամենէ հարուստ և նորասէր երիտասարդներէ կազմուած էր :

Իբրք անդիլի ծայր շքեղութեամբ հաղուած էին անոնք և նաւակը մետաքսեայ առագաստներով , արծաթաթել շղարշէ դրօշերով և արևելեան ամենածանր օթոցներով զարդարուած էր : Գիմակաւորները հին Վենետիկացոյ հաղուստը հաղած էին , զոր Բօլ Վէրօնէզ ժամանակադրական բարեբազը սխալով մը նկարած է եկեղեցական քաղմաթիւ պատկերներու՝ ինչպէս նաև հարօճեաց սքանչելի պատկերին մէջ զոր Վենետիկի հասարակապետութիւնը Լուի Ժ-Գ-ին սիրօգևեց և Բարիզի միւզէն կը դանուի այժմ :

Նաւակին եղբրը նշմարեցի ժանաւանդ արծաթէ և ոսկիէ արագացի նկարներով բառուած բաց կանանչ գունով զղեստներ հագած մարդ մը որ այնպիսի ազնիւ գիւրջով մը կայնած կիթառ կը զարնէր և հասակը այնքան շնորհալի էր որ կարծես թէ այս շքեղ հաղուստները հազնելու համար ստեղծուած էր յատկապէս :

Զինքը Ժիւլիէթին ցուցուցի որ մեքենաբար աչքերը վեր վերցընելով հազիւ տեսաւ զան ,

— Այո , այո , սքանչելի է , պատասխանեց նա ուրիշ բան մտածելով :

Մինչ այս մինչ այն , անոնց ետէն կ'երթայինք շարունակ և միւս նաւակներէ մղուած դրօշազարդ նաւուն կը գմնայինք ճիշդ այն կողմէն ուր այս մարդը կանգնած էր : Ժիւլիէթ ալ կանգուն էր ին-

ծի հետ և կօնտրլին ծածկոյթին կը կռւթնէր, ստէպ ընդունած ցընցումներէն չիյնալու համար :

Յանկարծ այս մարդը ժիւլիէթի կողմը ծուեցաւ իրը թէ զանի Կանչելու համար, ձեռքի կիթառը քովինին տուաւ ու սև դիմակը հանելով նորէն մեր կողմը դարձաւ :

Իր գէմքը տեսայ, չքնաղ կերպով աղնիւ ու գեղեցիկ էր, այլ ժիւլիէթ չտեսաւ զանի, այն ատեն կէս ձայնով անոր անունը տուաւ նա և ժիւլիէթ ելեքտրականութենէ զարնուածի պէս դողայ :

— Ժիւլիէթ, կրկնեց նա աւելի բարձր ձայնով :

— Լէօնի, դոչեց ասիկա ինքնամուտ : Այս բանը զեռ երազի մը պէս կ'երևայ ինձ . շրացում մը ունեցայ պահ մը, աչքերս սեցան, կարծեմ թէ ժիւլիէթ արիաբար վեր ցատկեց ու ձգնակի :

Մէկէն գողցես հմայքով մը զինքը նաւակին վրայ և Լէօնիի թեւերուն մէջ տեսայ : Հեղձուցիչ համբոյր մը իրենց շրթունքը կը միացընէր : Արիւնս գլուխս զարկաւ, ականջներուս մէջ բզզաց, աչքերս աւելի թանձր քողով մը ծածկեց, ալ չյիտեմ ինչ անցաւ :

Պանդոկիս սանդուղներէն վեր ելնելու ատեն ինքզինքիս եկայ : Առանձին էի, ժիւլիէթ Լէօնիի հետ գացած էր :

Անուր կատողութեան մը մէջ ինկայ, երեք ժամ դիւահարի բաներ ըրի, իրիկուան դէմ ժիւլիէթէն նամակ մը ստացայ այսպէս գրուած :

«Ներէ ինձ, Պուսթամէնթէ, ներէ . կը սիրեմ զքեզ, կը սիրեմ և կ'օրհնեմ ձերազիր քու սիրոյդ և բարեացդ համար : Մի ատեն զիս, զիտես որ ես իմ անձին տէրը չեմ և թէ անտեսանելի ձեռք մը ինձ հրամայելով զիս ակամայ այս մարդուն թակեքու մէջ կը նետէ :

«Ո՛ր բարեկամդ իմ, ներէ ինձ, քինախնդիր մ'ընիր, վասն զի կը սիրեմ զինքը և առանց անոր չեմ կրնար ապրիլ : Առանց իրեն ցանկալու չեմ կրնար ըսել որ կ'ապրի նա, չեմ կրնար զանի տեսնել և ետևէն չերթալ : Ար տեսնես, իր կիներն եմ ես, իմ քտերս է անի, անկարելի է որ անոր սուփանքէն ու իշխանութեան

անէն կարենամ փախիլ : Աւասիկ տեսար, միթէ կրցայ անոր ձայնին դէմ դնել :

«Կարծես թէ մազնիսական զօրութիւն մը կար, կամ մազնետ մը որ զիս վերցուց և անոր կուրծքին վրայ նետեց, քու քովդ էի և ձեռքս քու կիներդ մէջ էր . սակայն ինչո՞ւ չբռնեցիր զիս, բռնե՞լու ոյժ չունեցար, ձեռքդ ինքնին բացուեցաւ, բերանդ զիս կանգնելու անդամ անկարող եղաւ, կը տեսնես որ այս բանը մենէ կախում չունի եղեր :

«Գաղտնի կամք մը, մազնիսական կարողութիւն մը կայ որ այս տարօրինակ բաները կ'ընէ և կը հրամայէ : Իմ և Լէօնիի մէջ տեղ եղող շղթան չեմ կրնար կտրել :

«Թիսպարսները զուգող գնտակն է այն, բայց Աստուծոյ ձեռքով ամբացած է :

«Ո՛վ սիրելիս Ալէօ, զիս մ'անիծեր, ոտքդ ընկած կ'աղաչեմ, թող զիս որ երջանիկ ըլնիմ : Գիտնայիր թէ անիկա զիս որքան կ'իր սիրէ տակաւին, որքան ուրախութեամբ ընդունեցաւ, ինչ գողանք ինչ խօսքեր և ինչ արցունք թափեց . . .

«Գիտովի պէս եմ, կարծեմ թէ երազ է տեսածս . . . : Ինձի դէմ ըրած ոճիրը պէտք եմ մոռնալ, ան ատեն խենդեցած էր նա : Զիս թողէ՛ ետքը նարօլի հասաւ այնպիսի մտային վիճակի մէջ որ խենդանոցը զրուեցաւ : Զգիտեմ ինչ հրաշքով անկէ ընտրեցաւ ելաւ և բազդին ինչ պաշտպանութեամբը այսօր հարստութեան գաղաթը կը դտնուի : Բայց առաջուրնէ աւելի գեղեցիկ, աւելի շքեղ է և աւելի եռանդով կը սիրէ զիս, թող, թող որ ես ալ սիրեմ զինքը որ մը միայն երջանիկ ընելու պայմանաւ և վաղը մեռնիմ : Միթէ կրնամ գուն չներել ինձի զինքը այսքան յիմարարար սիրելուս, դու, որ ինձի համար այնպիսի կոյր ասէր մը ունիս, սէր մը՝ որու ես անարժան էի :

«Ներէ, խենդ եմ, չյիտեմ ինչի վրայ կը խօսիմ, և թէ ինչ կը խնդրեմ քեզէ : Ո՛հ, չեմ խնդրեր որ, անիկա զիս նորէն թողուցած ատեն կրկին սիրես ու առնես զիս, ոչ, բանէ մը մի վախնար, չափազանց հպարտ եմ : Ա՛րզղամ որ ալ քեզի արժանի չեմ, թէ այն նաւակին մէջ նետուած ատենս, յախտենապէս

«բաժնուեցայ քենէ, և թէ այսուհետև քու նայուածքիդ չեմ գիւ-
ճմանար, և ոչ ձեռքդ բռնելու կը ժախմ»:

«Մնաս բարև ուրեմն, Ալէօ, այո, մնաս բարև ըսելու համար
ձկը գրեմ քեզ, վասն զի քենէ չեմ կրնար բաժնուիլ առանց ի-
մացընելու թէ սիրտս կ'արիւնի արդէն և թէ օրին մէկը ցտէն
ճու զղջուճէն պիտի խորտակի այն»:

«Անհոգ եղիր վրէժդ պիտի լուծուի, առ այժմ հանդարտէ,
ճներէ, ցաւէ վրաս ու աղօթէ ինծի համար, լաւ դիտցիր որ ա-
ճպուշ ապերախտ մը չեմ որ քու բնութիւնդ չճանչնար և իր պարտ-
ճքերը կը մոռնայ քու առջև: Թշուառուհի մ'եմ միայն որ սև
ճբաղը կը քաշէ ու կը տանի և որ ինքզինքը չկրնար բռնել»:

«Քեզի կը դառնամ վերստին և հազար բարև, հազար համբոյր
ճև հազար օրհնենք կը զրկեմ, այլ մըրիկը կը պատէ զիս, կը
ճտանի և ես այն ժայռերուն վրայ՝ որոնց դէմ զիս պիտի փշուէ
ճայն՝ մեռնելու ատեն քու անունը կրկնելով պիտի կրկնեմ ու պի
ճտի կանչեմ, Աստուծոյ և իմ մէջ տեղս ներողութեան հրեշտակի
ճմը պէս»:

«ԺԻՒԼԻԻԹ»:

Այս նամակը նոր կատարութիւն մը բերաւ վրաս, որմէ ետքը
յուսահատութեան մէջ ընկայ, տղեկի մը պէս լացի ժամերով և ետքը
յոզնութենէս ընկճած աթուխ վրայ քնացայ առանձին, ճիշդ այն
մեծ սենեկին մէջ տեղը ուր առջի օրը Ժիւլիէթ իր պատմութիւնը
պատմած էր ինծի:

Արթնցայ աւելի հանդարտած, կրակ վառեցի և ծանր ու համեմա-
տեալ քայլով մը բազմիցս սենեկիս շրջանը ըրի:

Երբ լուսցաւ կրկին նստայ ու քնացայ որոշումս ըրած, հետևա-
բար հանդիստ էի: Ժամը իննին դուրս ելայ և քանի մը տեղեկու-
թիւններ առի որոնցմէ պէտք ունէի: Աէօնի ինչպէս հարստանալուն
վրայ ոչ ոք տողեկութիւն ունէր, զիտէին միայն թէ հարուստ,
շուայլ և զեղիւ էր նա, քաղաքին բոլոր նորասէրները իր տունը կ'եր-
թային, անոր հազուստին ու կասրուստին կը հետևէին և զուար-
ճութեան ընկերները կ'ընէին:

Ա . . . մարքիզը ամեն տեղ կ'ընկերանար իրեն և իր պերճու-
թեանը մասնակից կ'ըլլար, երկուքն ալ հոչակաւոր խենէշ մը կը
սիրէին և անլուր այլանդակութեամբ մը այս կինը իրենց առաջար-
կութիւնները կը մերժէր: Իր ընդդիմութիւնը զԱէօնի այնքան զըր-
գուած էր որ ասիկայ ամենէն յիմար խոստումներն ըրած էր անոր
և չկար խնդրութիւն մը որ անոր սիրոյն 'ի գործ չդնէր:

Ելայ այս կնոջ տունը դացի և բաւական դժուարաւ կրցայ զին-
քը տեսնել, վերջապէս ընդունեցաւ զիս և հոգարտութեամբ հար-
ցուց թէ ինչ կ'ուզէի, այնպիսի եղանակաւ մը որ կը յայտնէր թէ
շատ կ'արտորար ձանձրացուցիչ մը ճամբելու:

— Քենէ ծառայութիւն մը խնդրելու եկայ ըսի իրեն: Աէօնի
կ'ատէք, այնպէս չէ:

— Այո, պատասխանեց, մահու չափ կ'ատեմ:

— Արդեօք կրնամ հարցընել թէ ինչո՞ւ:

— Որովհետև Գրիուլի մէջ ունեցած մէկ փոքրիկ քոյրս գլխէ
հանեց որ անմղ և միամիտ էր, հիւանդանոցը մեռաւ նա. եթէ
Աէօնի սիրտը ձեռքս անցնէր զայն կը կրճէի հաւատա:

— Առայժմ իրեն մեծ խայտառակութիւն մը ընելու կ'ուզէք օդ-
նել ինծի:

— Այո:

— Կ'ուզէք նամակ մը զրելով տեսութեան վայր մը որոշել ի-
րեն:

— Այո միայն թէ ես չզտնուիմ հոն:

— Հարկաւ: Ահա իրեն զրելիք տոմսակնուդ օրինակը:

«Սեպուհդ Աէօնի»

«Գիտեմ որ կնիկդ դտար և թէ կը սիրես զինքը: Երէկ կը
մերժէի զքեզ վասն զի շատ զիւրին բան կ'երևար ինծի, այսօրը-
քեզ անհաւատարիմ ընելը ինծի խիստ ախորժելի կը թուի, ասկէ
զատ կ'ուզեմ զիտնալ թէ, ինչպէս որ կը գովուիս, զիս վայելե-
լու փափաքդ ամեն բան ընելու կարող է: Գիտեմ որ այս զիշէք
ջուրի վրայ նուագահանդէս մը կու տաս, կ'ոտոտով մը ետևէդ պի՛

տի դամ : Գրիսթօֆօնօ նաւաստիս կը ճանչնաս , նաւակիւ եղերքը կեցիր և զանիկա տեսածիւ պէս Աօնասօլիդ մէջ ցատկէ : Ժամ մը կը պահեմ զքեզ յորմէ ետև կարելի է յաւիտենապէս ձանձրացած կը բաժնուիմ քեներ :

«Սիրոյդ այս սպայոյցը կ'օգտէ ինձի , ուրիշ պարզ և չեմ ուզեր : Այս իրիկուն կամ երբէք : »

Խենեղը , տարօրինակ դտաւ տոմսակը և օրինակեց զայն ծիծաղելով :

— Ձինքը կ'օնտօլին մէջ առնելէ ետքը ինչ պիտի ընէք :

— Ախօցի եղերքը պիտի հանեմ զինքը և հոն պիտի թողում որ քիչ մը երկայն ու ցրակեկ գիշեր մը անցընէ :

— Ձեներ շնորհակալ ըլլալու համար յօժարութեամբ կը համբուրէի զձեզ , ըսաւ վարձկանը , բայց սիրական մ'ունիմ զոր բոլոր այս շաբաթը կ'ուզեմ սիրել , մնաք բարև :

— Բայց պէտք է որ կ'օնտօլի նաւաստիսիւ ինձի տաք :

— Անշուշտ , պատասխանեց անի , Գրիսթօֆանօն արթուն , լուակաց ու քաջ է , առ և ուզածդ ըրէ :

ԻԳ

Տուն դառնալուս՝ բոլոր օրը ընելիքիս վրայ լաւ մը խորհելով անցուցի :

Իրիկուն եղաւ : Աօնտօլն ու Գրիսթօֆանօն պատուհանին տակ ինձ կ'ըստըտէին : «Նաւազի մը ծովան հաղայ :

Բիւլ մ'ետքը Աէօնի նաւակը դուռաւոր սպակիներով որոնք կայն մերու դադաթէն մինչև ամենաչնչին պարաններու ծայրը պատուական քարերու սէն կը փալիլէին , լուսաւորուած երեցաւ :

Նաւակին մէջ նուազարաններ կը զարնուէին և անոնց հանդստի ժամանակն ալ հրալից փամփուշաներ կ'արձակուէին ամեն կողմերէ :

Իս մեր կ'օնտօլի ետևի կողմը կեցայ թիակ մը 'ի ձեռին և շուտ մ'անոր մօտեցանք :

Աէօնի եղերքին վրայ նստած էր առջի օրուան ծպիտովը , Ժիւլիէթ նուազածուներու հետ մէկտեղ նստած էր , ան ալ որանչելի հաղուստով մը բայց տխրանոյշ և մտախորհ դէմք մ'ունէր և կարծես թէ Աէօնի վրայ շէր մտածեր :

Գրիսթօֆանօ խոյրն հանեց և լաստերն իր դէմքին բարձրութեամբ վեր վերցուց :

Աէօնի ճանչեց զան և իսկոյն կ'օնտօլին մէջ ցատկեց :

Հոն մտածին պէս Գրիսթօֆանօ ըսաւ իրեն թէ Միլլանան ուրիշ կ'օնտօլի մէջ զինքը կ'ըսպասէր հասարակաց պարտիզին մօտ :

— Ե՛հ , ինչո՞ւ հոս շեկաւ , հարցուց Աէօն :

— Չգիտեմ , պատասխանեց նաւաստին անտարբեր եղանակաւ մը և սկսաւ թիակարել :

Բոլոր ոյժովս օգնեցի իրեն , և շուտ մը հասարակաց պարտեզէ անցանք : Մեր բոլորտիքը թանձր մշուշ մը կը պատէր : Աէօնի ծռելով նտեպ հարցուց թէ 'ի մօտոյ պիտի հասնէի՞նք :

Արագ արագ կը սահէինք խաղաղիկ ծովածոցին վրայ : Աչօսն և մառախլանպատ լուսինը հորիզոնին վրայ ձերմակ գոյն մը տիռեր էր առանց դայն լուսաւորելու :

Մարսանեղերու պէս անցանք ծովային սահմանադրուիտ որմէ սովորաբար չանցնուիր առանց ոստիկանութեան մասնաւոր արտօնագրի , և Ախօսի աւաղուտ ափանց վրայ կանդ առինք , այնպիսի տեղ մը ուր կենդանի էակի մը հանդիպելու վտանգ չկար :

— Անզգամներ , գոչեց մեր կալանաւորը , զիս ուր բերիք : Հասարակաց պարտեզին բազրոսն ուր է , Միլլանան ուր է : Թշուառականք , աւաղի մէջ ենք , մշուշին մէջ ձամբան կորուսից : անբաններ և զիս ցամաք կը հանէք ըստ պատահման :

— Ոչ, սյարոն, ըսի իրեն Իտալերէն, հաճէ ինձի հետ տաք քայլ ներս յառաջանալու և փնտռած անձդ կը գտնես :

Ինձ հետեցաւ նա, և Գրիսթօփանօ իմ հրամանին համեմատ իր կօնտոյով հեռացաւ կղզւոյն միւս եղերքին վրայ խորշին մէջ զիս սպասելու :

— Արտի կենան, անդամդ դո՛ւ, սյուայ Լէօնի ծովեզրին վրայ քանի մը վայրկեան քալելէ ետքք : Զիս հոս սառեցընել կ'ուզես, տիրուհիդ ո՛ւր է, զիս ո՛ւր կը տանիս :

— Տէր իմ, սպասախանեցի իրեն՝ ետիս դառնալով և կրկնոցիս տակէն բերած բաներս հանելով, ներէ ինձ քեզ առաջնորդելու : Անտան գողի լապտերս քաշեցի, բայի զայն և ծովեզրերէն ձողերէ մէկէն կախեցի :

— Ի՞նչ կ'ընես, ըսաւ ինձ անի, արդեօք խենթի մը հանդիպեցայ, ի՞նչ է միտքդ :

— Միտքս, ըսի վերաբրկուիս տակէն երկու սուր քաշելով, միտքս հետդ մենամարտիլ է :

— Քեզի հետ էս մենամարտիմ, ստահակ զքեզ, կեցի՛ր օրինաւոր կերպով ձե՛ծ մը քաշեմ քեզի :

— Շատ մի արտորար, ըսի իրեն օձիքէն բռնելով այնպիսի ուժով մը որմէ քիչ մը շփոթեցաւ, կարծած մարդդ չեմ ես : Քեզի չափ ազնուորդի եմ և որ աւելին է ես սպառուաւոր մարդ մ'եմ մինչդեռ դու չարադործին մէկն ես, ուստի մե՛ծ սպառի կ'ընեմ քեզի հետդ կռուելովս :

Կարծեմ թէ հակառակորդս կը գողար և խոյս տալու կը աքնէր, Զինքս աւելի պինդ բռնեցի :

— Ստատանային սիրուն, ի՞նչ կ'ուզես ինէ, ո՞վ ես դուն, զքեզ չեմ ճանչեր : Զիս ինչո՞ւ հոս բերիր : Միթէ զիս սպաննելու գիտաւորութիւն ունիս : Արաս ստակ մը չունիմ : Գո՞ր ինչ ես :

— Ոչ, ըսի իրեն, եթէ երկուքնէս մէկը մարդասպան ու գող է քաջ գիտես որ ես չեմ, դուն ես այն :

— Ուրեմն իմ թշնամին ես :

— Այո՛, թշնամիդ եմ :

— Անունդ ի՞նչ է :

— Անունս քեզ չվերաբերիր, թէ որ զիս սպաննես կ'իմանաս :

— Եւ եթէ զքեզ սպաննել չուզեմ, գոչեց ուսերը վեր ընելով և ինքզինքը անվախ ցուցընելու աշխատելով :

— Ան տանն սիտի թողուս որ ես զքեզ սպաննեմ, պատասխանեցի իրեն, վասն զի քեզի կերդնում որ երկուքնէս մէկը այս գիշեր հոս մնալ պէտք է :

— Աւաղակին մէկն ես, սյուայ, ձեռքէս սրծելու սոսկալի փորձեր ընելով : Օգնութիւն, օգնութիւն :

— Օգնութիւն կանչելը շատ աւելորդ է, ըսի իրեն, ծովուն ձայնը քուկդ կը ծածկէ և մարդկային որ եւ է օգնութենէ հեռի ես : Հանդարտ կեցիր, թէ ոչ զքեզ կը խեղդեմ, զիս մի բարկացըներ : Քեզ ձգած փրկութեանս միջոցին յաջողութիւններն 'ի կիր առ : Ահա կը տեսնես որ ես հետդ մենամարտելով սպաննել կ'ուզեմ : Այս պատճառաբանութիւնը կը ճանչես : Հետս կուռէ և մի ստիպեր որ քու վրայ ունեցած ոյժի առաւելութիւնս 'ի կիր առնում :

Այսպէս խօսելով ուսերէն բռնած կը թոթուէի և եղէգի պէս կը ծռէի զինքը թէ և զլսովը ինէ բարձր էր նա : Իմացաւ 'ի վերջէ թէ իմ ձեռքիս մէջ էր և զիս դիտաւորութենէս դարձընելու աշխատեցաւ :

— Բայց, սյարոն, թէ որ խենթ չես ինձի հետ մենամարտելու պատճառ մը պէտք ես ունենալ : Ի՞նչ ըրած եմ քեզի :

— Ախորժ չունիմ քեզ ըսել թէ ինձի ինչ ըրած ես դու, պատասխանեցի իրեն, և դու վատ մէկն ես որ իմ վրէժինդութեանս պատճառը կը հարցընես ինձ, մինչդեռ դուն պէտք է իր ինձ վրէժսնդիւր ըլնիլ :

— Եւ ի՞նչ բանի համար, կրկնեց նա : Զքեզ երբէք տեսած չեմ : Գծադրութիւնդ տեսնելու չափ լոյս ալ չկայ, այլ ապահով եմ որ այս առաջին անգամ ձայնդ կը լսեմ :

— Ախիկո՛տ, պէտք չես զգար պատժելու անանկ մէկը որ զքեզ ծաղրած է և խաբելու համար քեզի ժամագրութեան տեղ մը կուտայ և զքեզ հոս կը բերէ քու կամքիդ հակառակ մենամարտութեան հրաւիրելու համար : Լսած էի թէ քաջ ես, արդեօք զքեզ ապտակել պէտք է քաջասրտութիւնդ արթնցընելու համար :

— Լիրքին մէկն ես, ըսաւ նա ինքզինքին վրայ ճիգ մ'ընելով ։

— Փառք Աստուծոյ, ահա այս խօսքերու համար քննէ հաստուցում կը պահանջեմ և անմիջապէս քեզի ես ալ հաստուցում կը տամ սոյն ապտակին համար ։

Այս ընելով երեւին թեթեւ հարուած մը սուրի ։

Լէօն կատաղութեան և սարսափի մունչիւն մ'արձակեց ։

— Բանէ մը մի վախնար, ըսի մէկ ձեռքով զինքը բռնելով և միտաջ իրեն սուր մը աալով ։ Ինքզինքդ պաշտպանէ ։ Գիտեմ որ Եւրօպայի առաջին սրայտաղն ես և ես քննէ շատ տկար եմ ։ Իրաւէ՛սը ես հանգարտ եմ մինչդեռ դու կը վախնաս և ասանկով մշտնիկ հաւատարութիւնը կը հաստատուի ։

Սար վրայ առանց ինձ պատասխանելու ժամանակ ձգելու իրեն՝ արիւթաբար վրան յարձակեցայ ։ Աղորմելին սուրը թողոց և սկսաւ սրայտել ։ Ետեւէն վաղելով բռնեցի և ուժգին ցնցելով սպառնայց զինքը ծափը նետելու խեղդել և թէ իր անձը չպաշտպանէր ։

Երբ նա տեսաւ որ խոյս տալու հնարը չկար, սուրը ձեռք առաւ և գտաւ այն յուսահատ արիւթիւնը որ կեանքի սէրը և անխտանելի վառանքը կու տան նոյն իսկ ամենէ վեհերոտ մարդուն, բայց թէ ըստեղծեալ արար լոյսին չկրնալով իր հարուածները ճշդիւ իջեցնել կամ թէ զղայցած վախէն ամեն ճարտիւթիւն կորուսած ըլնելուն՝ այն սոսկալի անսամաբտիկը խիստ տկար գտայ ։ Սակայն և այնպէս չուզելով զինքը մորթել, երկար ատեն խնայեցի իրեն ։ Աերջապէս խաբ (leint) մ'ընել ուզելով սրոյս վրայ նետուեցաւ որով երկաթը մինչև երախակայքը սիրտը մխտեցաւ ։

— Երդարութիւն, արդարութիւն, զոռնց նա գետին ըյնելով ։ Վաստէն սպաննուած կը մեռնիմ ։

— Արդարութիւն կը պահանջես և կ'ըրդտանաս զայն պատասխանեցի իրեն ։ Եւ՛ ձեռք կը մատնիս ինչպէս որ Հէնդիլէթ քու ձեռքէ մնաւ ։

Անյուր պաղպաղ մը ձոնց, աւաղը խածաւ և հողին փշեց նա ։ Երկու սուրբը ասնելով կօնսուրը դանելու գացի, բայց կողմին միւս կողմը անցնելու ատենս ընդ տեսակ անծանօթ յուզմունքներ գիս ուղեցին ։

Յանկարծ ոյժս կարեցաւ, նստայ եփրայական դերեզմաններէ մէկուն վրայ որոնք կէս մը խոտերով ծածկուած են և զորս ծովուն աղի և կծու քամին կը կրծէ անդու ։ Լուսինը մշուշին մէջէ կ'ըսկսէր ելնել և այն ընդարձակ դերեզմանասան սպիտակ քարերը Լիւտօյի դալարիներու վրայ աւելի յստակ ու որոշ կ'երևէին ։

Վրած գործիս վրայ կը մտածէի և վրէժս՝ սրմէ մեծ գոհութիւն մ'ըղդալու ակնկալութիւնը ունեցեր էի, ամենախտոր դէմքով մը երեցաւ ինձի, խղճի մարմնի նման բան մ'ունէի և սակայն օրինաւոր ու սուրբ բան մ'ըրած ըլնիլ կը կարծէի զաշխարհ և զծիւլիէթ այս մարմնացած սագանէն փրկելովս ։

— Կը զարմանայի մանաւանդ զինքը վախկտ գտնելուս մինչդեռ ժիր ու յանգագն սրամարտի մը հանդիլը կը կարծէի որու կրնայի զո՛հ ըլնիլ ։ Ահարեկ կը շփսթէի խորհելով թէ ինչ զիրաւ սպաններ էի զինքը ։ Այս վրէժով ասելութիւնս գոհ եղած չէի գտներ այլ զայն արհամարհանքէս մտած ։ Երբ տեսայ որ այնքան վախկտ էր պէտք էի խնայել իրեն, պէտք էի իրեն դէմ ունեցած ռիս և այսպիսի մարդ մը ինէ նախամեծար համարող կնոջ համար ունեցած սէրս մտնալ, կ'ըսէի իւրովի ։

Կառն ՚ի խուռն մտածումներ, վշտառիթ յուզմունքներ ուղեղիս մէջ իբար յաճորդեցին ։ Սուրբը, ցուրտը և այս դերեզմաններու տեսքը մերթ ընդ մերթ կը հանդարտեցնէին զիս կամ թէ երազոտ ապշութեան մը կը տանէին որմէ բունի կեղնէի յանկարծ յիշելով վիճակս, և այս իմ մօտս ու աւաղին վրայ հանդող դիակը տեսած ատեն ծիւլիէթի զգալիք յուսահատութիւնը ։

— Կարելի է մեռած չէ, կ'ըստի ինքնին —, կասկածեցայ նաև թէ կենդանի կրնար ըլնիլ և զրեթէ ուղեցի զինքը վերականգնացրնել ։

Աւաւտեայ առաջին ճառագայթները զիս այս վարմաննց մէջ գտան և ան ատեն թէ խոհեմութիւնը պարտ կը դնէր ինձ շուտով այս տեղերէ հեռանալ ։

Գացի Գրիթթօֆանօն գտայ որ իր կօնսուրի մէջ խորունկ կը քնանար և մեծ դժուարութեամբ արթնցաքցի զինքը ։ Այս խաղաղիկ հօն տեսող նախանձս շարժեց վառն զի ես ալ Մարտիթի պէս եր-

երկար ատենուան համար աստհարզան ըրած էի անոր հետ :

Արևու մերձաւորութենէն վարդաղոյն ներկուած ջուրերէ օրօրու ելլով կամայ կամայ ետ կը դառնայի : Աննետիկէ Թրիեսա բանող շողենաւին ճիշդ քովէն անցայ : Ճամբայ ելնելուն ժամն էր , անիւները փրփրալիբ ջուրերը կը ձեծէին արդէն և կարմրորակ կայծեր կը խուսափէին ձխահանէն օձաձև ու սև մուխի մը մէջէ : Բազմաթիւ նաւակներ ճամբորդներ կը բերէին :

Աօնտօլ մը մերինին քուելով անցաւ և դնայ շողենաւին քով կեցաւ :

Այր ու կին մ'այս կօնտօլէն ցատկեցին և նաւուն սանդուխէն թեթևակի վեր ելան և հազիւ թէ յարկին վրայ ոտք կոխեր էին երբ մեկնեցաւ այն :

Այս ամուլքը խելին վրայէ ծուեցան նաւուն հետքը գիտելու համար և նոյն միջոցին Աէօնին և Ժիւլիէթը ճանչցայ :

Տեսածս երազ կարծեցի , և ձեռքս աչերուս վրայէ անցունելով քրիսթօֆանօն կանչեցի :

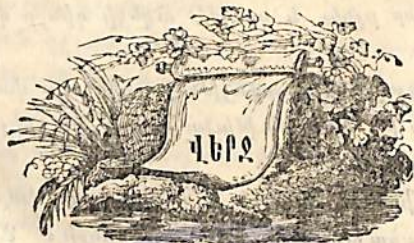
— Միթէ իրօք Աէօն Աէօնի սեպուհն է այն որ տիկնոջ մը հետ Թրիեսա կ'երթայ , հարցուցի իրեն :

— Այո , տէր իմ , պատասխանեց նա :

Սարսափելի յիշոց մը հանեցի բերնէս , յետոյ նաւաստին նորէն կանչելով ,

— Ուրեմն երէկ իրիկուն Ախտօ տարած պարոննիս ո՞վ էր :

— Չեր վսեմութիւնը հարկաւ անոր ով ընիլը գիտէ , պատասխանեց , անիկա Աօրէնցօ * * * Լան մարբիղն էր :

ՎՐԻՊԱԿ

Երէս	Տալ	Սխալ	Ուղիւ
84	23	յանդիմանութիւն	յանդգնութիւն
113	14	Աէօնի	Աէօն
»	16	Հողանտայիէն	Հողանտայիներն
136	30	լսել	լսել
159	11	քենէ	Չենէ
160	2	կօնտօլիք	կօնտօլիս

1870

Year	Month	Day	Amount
1870	Jan	1	100
1870	Jan	2	100
1870	Jan	3	100
1870	Jan	4	100
1870	Jan	5	100
1870	Jan	6	100
1870	Jan	7	100
1870	Jan	8	100
1870	Jan	9	100
1870	Jan	10	100
1870	Jan	11	100
1870	Jan	12	100
1870	Jan	13	100
1870	Jan	14	100
1870	Jan	15	100
1870	Jan	16	100
1870	Jan	17	100
1870	Jan	18	100
1870	Jan	19	100
1870	Jan	20	100
1870	Jan	21	100
1870	Jan	22	100
1870	Jan	23	100
1870	Jan	24	100
1870	Jan	25	100
1870	Jan	26	100
1870	Jan	27	100
1870	Jan	28	100
1870	Jan	29	100
1870	Jan	30	100
1870	Jan	31	100

52

5 246

« Ազգային գրադարան

NL0318075

